

Dogfen ir Cyhoedd

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Dr Gwynne Jones
Prif Weithredwr – Chief Executive
CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfeydd y Cyngor - Council Offices
LLANGFNI
Ynys Môn - Anglesey
LL77 7TW

Ffôn / tel (01248) 752500
Ffacs / fax (01248) 750839

RHYBUDD O GYFARFOD	NOTICE OF MEETING	
PWYLLGOR SAFONAU	STANDARDS COMMITTEE	
DYDD MERCHER, 13 MAWRTH 2019 am 2.00 o'r gloch	WEDNESDAY, 13 MARCH 2019 at 2.00 pm	
YSTAFELL BWYLLGOR 1 SWYDDFEYDD Y CYNGOR LLANGFNI	COMMITTEE ROOM 1 COUNCIL OFFICES LLANGFNI	
Swyddog Pwyllgor	Mrs Shirley Cooke 01248 752514	Committee Officer

Aelodau Annibynnol / Independent Members

Ms Denise Harris Edwards
Mr Islwyn Jones (Is-Gadeirydd/Vice-Chair)
Mr John Robert Jones
Mrs Dilys Shaw
Mr Michael Wilson (Cadeirydd/Chair)

Yn cynrychioli'r Cyngor Sir / Representing the County Council

Y Cynghorydd/Councillor Trefor Lloyd Hughes MBE
Y Cynghorydd/Councillor Dafydd Rhys Thomas

Yn cynrychioli'r Cynghorau Tref/Cymuned / Representing the Town/Community Councils

Mr Keith Roberts
Mr Iorwerth Roberts

R H A G L E N

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Derbyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan Aelod neu Swyddog mewn perthynas ag unrhyw eitem of fusnes.

2 **COFNODION Y CYFARFOD** (Tudalennau 1 - 16)

Cadarnhau cofnodion drafft y cyfarfod a gynhaliwyd ar 12 Medi 2018, gan gynnwys unrhyw faterion yn codi.

3 **DATBLYGU A HYFFORDDI AELODAU** (Tudalennau 17 - 32)

Adroddiad gan y Rheolwr Datblygu Adnoddau Dynol ar hyfforddiant Aelodau.

4 **MATERION YN YMWNEUD AG AELODAU** (Tudalennau 33 - 34)

Adroddiad gan Bennaeth Gwasanaethau Democraataidd yn darparu diweddariad ar nifer o faterion yn ymwneud ag Aelodau.

5 **CWYNIION YNGHYLCH YMDDYGIAD I OMBWDSMON GWASANAETHAU CYHOEDDUS CYMRU** (Tudalennau 35 - 40)

Adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) mewn perthynas â:-

- (a) Cyngorwyr Sir, a
- (b) Cyngorwyr Tref/Cymuned

ar gyfer Chwarteri 2 a 3, 2018/19.

6 **PENDERFYNIADAU OMBWDSMON GWASANAETHAU CYHOEDDUS CYMRU** (Tudalennau 41 - 64)

Adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar benderfyniadau diweddaraf OGCC yng Nghymru.

7 **PENDERFYNIADAU PANEL DYFARNU CYMRU** (Tudalennau 65 - 70)

Adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar benderfyniadau diweddaraf PDC yng Nghymru.

8 **PANEL DYFARNU CYMRU - CANLLAW AR GOSBAU** (Tudalennau 71 - 94)

Mae canllaw ar gosbau newydd wedi cael ei gynhyrchu gan Banel Dyfarnu Cymru mewn perthynas ag achosion o dorri'r Côd Ymddygiad Lleol.

9 **CEISIADAU AM GANIATÂD ARBENNIG** (Tudalennau 95 - 180)

Adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) yn manylu ar y ceisiadau am Ganiatâd Arbennig a ystyriwyd gan Banel o'r Pwyllgor Safonau ers ei gyfarfod diwethaf.

10 **CYNGHORAU TREF A CHYMUNED - Y PRAESEPT A HYFFORDDIANT**

(Tudalennau 181 - 194)

Adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar yr ymatebion a dderbyniwyd gan y Cynghorau Tref a Chymuned mewn perthynas â chynnwys elfen ar gyfer hyfforddiant yn y praesept a godir.

11 **ADOLYGU COFRESTRAU DIDDORDEB Y CYNGHORAU TREF A CHYMUNED**

(Tudalennau 195 - 310)

Adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar yr adolygiadau a gynhaliwyd gan y Pwyllgor Safonau yn y Cynghorau Tref yn ystod Rhagfyr 2018 ac Ionawr a Chwefror 2019.

This page is intentionally left blank

PWYLLGOR SAFONAU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 12 Medi 2018

YN BRESENNOL: Aelodau Annibynnol

Mr Michael Wilson (Cadeirydd)
Mr Islwyn Jones (Is-Gadeirydd)

Ms Denise Harris Edwards
Mrs Dilys Shaw

Yn cynrychioli'r Cyngor Sir

Y Cynghorydd Trefor Lloyd Hughes, MBE
Y Cynghorydd Dafydd Rhys Thomas

Yn cynrychioli'r Cyngorau Tref/Cymuned

Y Cynghorydd Iorwerth Roberts
Y Cynghorydd Keith Roberts

WRTH LAW:

Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro
Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) (MY)
Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd (ar gyfer Eitem 3 a 4)
Rheolwr Datblygu Andodau Dynol (MW) (ar gyfer Eitem 4)
Swyddog Datblygu Adnoddau Dynol dan Hyfforddiant (CD)
Rheolwr Trawsnewid Busnes TGCh (JT)
Pensaer Datrysiadau Digidol (SS)
Swyddog Pwyllgor (SC)

YMDDIHEURIADAU: Mr John R Jones

---

1 DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Ni chafwyd yr un datganiad o ddiddordeb.

2 COFNODION Y CYFARFOD

Cadarnhawyd cofnodion drafft y cyfarfod o'r Pwyllgor Safonau a gynhaliwyd ar 14 Mawrth 2018 fel rhai cywir.

Materion yn codi o'r cofnodion:-

Mae'r Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) - mewn e-bost dyddiedig 6 Medi 2018 - wedi darparu dogfen "materion yn codi" ar gyfer holl aelodau'r

Pwyllgor Safonau yn manylu ar yr holl gamau gweithredu a gymerwyd yn unol â chofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 14 Mawrth 2018.

Cafwyd trafodaeth benodol ar y materion isod:

Eitem 6 (Cofnodion 13.9.17) – Diweddariad ar fabwysiadu'r Côt Ymddygiad Statudol Diwygiedig

Gofynnodd y Cadeirydd a oedd Cyngorau Cymuned Llangristiolus a Bodorgan wedi anfon copi o'u cofnodion yn cadarnhau eu bod wedi mabwysiadu'r Côt Ymddygiad?

Dywedodd y Swyddog Monitro ei bod wedi derbyn e-bost ar 16 Ebrill 2018 gan Glerc Cyngor Cymuned Llangristiolus yn cadarnhau ei fod wedi mabwysiadu'r Côt.

O ran Cyngor Cymuned Bodorgan, cadarnhaodd y Swyddog Monitro fod y Cyngor wedi mabwysiadu'r Côt ar 17 Ionawr 2017 a bod copi o'r cofnodion wedi cael ei anfon ar 14 Mawrth 2018.

Eitem 7 – Cynllun Hyfforddi a Datblygu Aelodau

Gofynnodd y Cadeirydd a oedd Aelodau wedi cwblhau taflenni gwerthuso ar ôl mynychu sesiynau hyfforddiant?

Nodwyd bod yr aelodau'n cael eu hannog yn gryf i wneud hynny ond nad oes modd eu gorfodi; byddai'r eitem uchod yn cael ei thrafod yn Eitem 5 ar y rhaglen.

Eitem 8 – Siartr Datblygu Aelodau

Gofynnodd y Cadeirydd a oedd hunanasesiad Siartr Cymru Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar gyfer Cefnogi a Datblygu Aelodau wedi cael ei chwblhau erbyn diwedd Ebrill 2018?

Nodwyd y câi'r Siartr ei thrafod yn Eitem 3 ar y rhaglen.

3 MATERION AELODAU ETHOLEDIG

Cyflwynwyd - diweddariad gan y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd ar yr uchod:-

• Adroddiadau Blynyddol yr Aelodau

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ym mis Mawrth 2018, wedi cytuno ar amserlen ar gyfer cyhoeddi Adroddiadau Blynyddol yr Aelodau, sef erbyn 30 Mehefin 2018.

Roedd Aelodau'r Pwyllgor Safonau yn pryderu mai dim ond 18 o'r 30 o Adroddiadau Blynyddol oedd wedi cael eu cyhoeddi ar-lein hyd yma.

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod 11 o Adroddiadau Blynyddol eraill wedi dod i law a'u bod yn cael eu prosesu ar hyn o bryd ac y byddant yn cael eu cyhoeddi. Ni fedrai ddweud yn union pryd ond bydd rhywdro yn ystod y tair wythnos nesaf. Nodwyd y parheir i ddisgwyl am un Adroddiad Blynyddol.

- **Siartr Datblygu Aelodau**

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd bod y Cyngor yn ceisio ail-asesiad o Siartr Cymru CLILC ar gyfer Cefnogi a Datblygu Aelodau. Dywedodd nad oedd Adroddiadau Blynyddol yr Aelodau ac Adolygiadau Datblygiad Personol wedi cael eu cyflwyno erbyn y dyddiad arfaethedig ym mis Ebrill a bod amserlen ddiwygiedig wedi cael ei chadarnhau ar gyfer ail-gyflwyno, sef Chwarter 3, 2018/19. Mae'r Adroddiadau a'r ADP yn hanfodol wrth gyflwyno'r cais.

- **Gwiriadau GDG**

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod rhai Aelodau ac Aelodau Cyfetholedig wedi cael gwiriad GDG lefel uwch yn unol â Pholisi Datgelu a Gwahardd y Cyngor a hynny mewn ymgynghoriad â'r Pennaeth Dysgu. Nodwyd bod y gwiriadau GDG yn gyfredol ac yn gyflawn ac y byddant yn cael eu hadolygu'n rheolaidd gan y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd.

- **Bywgraffiadau'r Aelodau ar Wefan y Cyngor**

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod Aelodau wedi cael cymorth 1-1 ar lwytho gwybodaeth ynghylch hyfforddiant a phresenoldeb mewn Pwyllgorau ar wefan y Cyngor. Cyfeiriodd at sesiwn hyfforddiant a gynhaliwyd ym mis Mawrth, lle trafodwyd gyda'r Aelodau y modd y gallant gyflwyno gwybodaeth a chael at wybodaeth am Aelodau etholedig ar-lein. Nodwyd bod gwybodaeth ar bresenoldeb mewn cyfarfodydd a sesiynau hyfforddiant wedi cael ei chyhoeddi ar-lein ers mis Ebrill.

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod CLILC wedi cyhoeddi canllawiau newydd i Aelodau ar y cyfryngau cymdeithasol, sy'n cynnwys Facebook a Twitter. Dywedodd fod Cadeirydd y Pwyllgor Safonau wedi cylchredeg y canllawiau i'r holl Aelodau.

Nodwyd bod Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd wrthi'n trafod gyda'r Rheolwr Datblygu AD ar hyn o bryd y ffordd orau o sicrhau bod Aelodau'n cael mynediad i hyfforddiant perthnasol, gan gynnwys e-ddysgu, a sicrhau darparwr allanol ar gyfer hyfforddiant cyfryngau cymdeithasol gan gynnwys cadw Aelodau yn saff ar-lein.

- **Cyrff Allanol**

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd fod cyrff allanol yn cael eu hadolygu'n flynyddol gan y Cyngor. Dywedodd y cafodd fframwaith ar gyfer monitro partneriaethau allweddol ar sail dreigl ei fabwysiadu gan y Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio ar 19 Mehefin 2018.

Mewn perthynas â chyrrff allanol 'lleol', nodwyd bod Adroddiadau Blynyddol yn gyfle i Aelodau rannu gwybodaeth gyda'r cyhoedd ar swyddogaethau a gweithgareddau'r cyrrff hynny. Yn y dyfodol, bydd diwyg yr adroddiadau'n cael ei adolygu er mwyn caniatáu i Aelodau grynhoi eu hymwneud â'r cyrrff hyn, yn hytrach na nodi nifer y cyfarfodydd a fynychwyd yn unig.

Cafwyd trafodaeth fanwl i ddilyn yn canolbwyntio ar yr isod:-

- Polisi'r Cyngor o annog Aelodau i gwblhau Adroddiadau Blynyddol a sicrhau bod trefniadau yn cael eu sefydlu i hwyluso'r broses o baratoi adroddiadau ar gyfer eu cyhoeddi;
- Polisi cyfredol y Cyngor o ran cynnal gwiriadau GDG ar rai Aelodau Etholedig, y ddibyniaeth ar hygludedd a'r materion cadw/diogelwch sy'n gysylltiedig â storio cofnodiadau GDG;
- Cyhoeddi gwybodaeth ar-lein mewn perthynas â sesiynau hyfforddiant y mae'r Aelodau wedi eu mynychu;
- Paratoi a chyhoeddi ar-lein Adroddiadau Blynyddol yr Aelodau;
- Y gefnogaeth y mae'r Gwasanaeth TGCh yn ei chynnig i Aelodau mewn perthynas ag I-pads, Facebook, Twitter, cyfryngau cymdeithasol ac ati;
- Cyrff allanol: - aelodaeth; monitro – o ran perfformiad; sgrwtini; cydbwysedd gwleidyddol; dolen i'r wefan.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi'r cynnydd fel y manylir arno yn yr adroddiad.**
- **Bod y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd yn rhoi gwybod i'r Pwyllgor Safonau pan fydd Adroddiadau Blynyddol y cyfan o'r 30 Aelod wedi cael eu cwblhau a'u cyhoeddi ar-lein.**
- **Bod y Cyngor yn awr yn ceisio ail-asesiad ar gyfer Siartr Cymru CLILC ar gyfer Cefnogi a Datblygu Aelodau.**
- **Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd i anfon copi o'r cyflwyniad terfynol ar gyfer y Siartr Cefnogi a Datblygu Aelodau i'r Pwyllgor Safonau yn y man.**
- **Aelodau o'r Pwyllgor Safonau i fynychu cyfarfodydd sgrwtini (maent yn gyfarfodydd cyhoeddus nad oes angen gwneud unrhyw drefniadau arbennig i'w mynychu).**
- **Y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd i ystyried y cyrrff allanol allweddol a sicrhau bod y dolenni i'w gwefannau ar gael cyn gynted ag sy'n bosibl ar gyfer yr Aelodau a'r cyhoedd.**

Gweithred: Gweler y penderfyniad uchod.

4 DATBLYGU AELODAU

Cyflwynwyd – diweddariad gan y Rheolwr Datblygu Adnoddau Dynol ar y cyfleoedd datblygu a gynigiwyd i Aelodau ers cyflwyno'r adroddiad blaenorol i'r Pwyllgor hwn ar 14 Mawrth 2018.

Cafodd cynllun diwygiedig ei lunio ar gyfer 2018/19 gyda mewnbwn gan uwch swyddogion ac Arweinyddion Grwpiau er mwyn diwallu amcanion a

blaenoriaethau'r Awdurdod hwn. Cafodd y Cynllun ei gyflwyno i, a'i fabwysiadu gan y Cyngor ar 15 Mai 2018.

Dywedodd y Rheolwr Datblygu AD y cafodd 10 o sesiynau datblygu ffurfiol eu trefnu ar gyfer y cyfnod rhwng 1 Ebrill a 14 Medi 2018 ac y bu'n rhaid ail-drefnu rhai dyddiadau. Roedd y pynciau'n cynnwys meysydd megis Diogelu ac lechyd a Diogelwch, sy'n sesiynau gorfodol. Lle yr oedd hynny'n berthnasol, cafodd aelodau llyng ac aelodau'r Pwyllgor Safonau wahoddiad i fynychu sesiynau hyfforddi penodol.

Nodwyd bod y sesiynau hyfforddi'n gyfuniad o rai a ddarparwyd gan swyddogion a chan ddarparwyr allanol ac y buddsodwyd yn sylweddol yn y Rhaglen Hyfforddiant Sgriwtini. Pwysleisiodd y Rheolwr Datblygu AD yr angen i'r holl Aelodau fynychu'r sesiynau hyfforddiant gorfodol, nid yn unig oherwydd y gost, ond oherwydd natur y materion a drafodir yn y sesiynau hyn.

Dywedodd y Rheolwr Datblygu AD fod yr Aelodau'n cael eu hannog i ddefnyddio'r rhaglenni a'r modiwlau E-ddysgu sydd ar gael iddynt. Nodwyd bod y Swyddog E-ddysgu wedi cynnal nifer o sesiynau hyfforddi ar gyfer Aelodau er mwyn cwrdd â'u hanghenion hyfforddi unigol.

Cododd yr Aelodau'r pwyntiau isod yn ystod y drafodaeth:-

- Nid yw'r system Modern.Gov yn hwylus i'w defnyddio ar gyfer cael mynediad i gofnodiadau presenoldeb yr Aelodau mewn sesiynau hyfforddiant, gan gynnwys rhai aelodau'r Pwyllgor Safonau;
- A oes amserlen ar gyfer y sesiynau hyfforddi penodol a ragnodir gan Lywodraeth Cymru ar gyfer Aelodau? Dywedodd y Swyddog Monitro mai 12 mis yw'r amserlen ar hyn o bryd ar gyfer yr hyfforddiant gorfodol y mynnir arno gan Lywodraeth Cymru.
- Yr angen i sicrhau bod taflenni gwerthuso'n cael eu cwblhau yn dilyn sesiynau hyfforddiant i ddiben adborth. Dywedodd y Rheolwr Datblygu Adnoddau Dynol fod Swyddogion AD yn annog Aelodau yn frwd i lenwi'r taflenni gwerthuso.

Dywedodd y Pennaeth Gwasanaethau Democraidd mai dim ond y cofnodiadau hyfforddiant o fis Ebrill 2018 sydd wedi cael eu cyhoeddi ar-lein. Awgrymodd fod y Cadeirydd yn mynychu cyfarfodydd yr Arweinyddion Grwpiau yn dwyn sylw at yr angen i Arweinyddion Grwpiau sicrhau bod eu Haelodau'n ymwybodol o'r sesiynau hyfforddi sydd ar gael iddynt.

PENDERFYNWYD:

- **Nodi'r cynnydd a wnaed o ran y Cynllun Datblygu Aelodau ar gyfer 2018/19.**
- **Bod y Pennaeth Gwasanaethau Democraidd yn cael trafodaeth gyda'r Rheolwr Datblygu Adnoddau Dynol ar hyfforddiant penodol ar y "cyfryngau cymdeithasol" a'r cyfleuster sydd ar gael i Aelodau gan gynnwys Facebook a Twitter ac ati ar eu tudalennau bywgraffiad ar wefan y Cyngor.**
- **Pryd bynnag y cynhelir sesiynau datblygu, atgoffa Aelodau Etholedig o'r angen i ddiweddarau eu cofnod hyfforddiant ar-lein.**

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

5 ADOLYGIAD Y PWYLLGOR SAFONAU O GOFRESTRAU'R AELODAU

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar yr adolygiad o Gofrestrau Diddordeb yr Aelodau Etholedig a'r aelodau cyfetholedig a gynhaliwyd rhwng Rhagfyr 2017 a Chwefror 2018.

Yn ei gyfarfod ar 13 Medi 2017, penderfynodd y Pwyllgor Safonau y byddai gohebiaeth yn cael ei chylchredeg i'r holl Aelodau yn cadarnhau canlyniad yr adolygiad.

Mynychodd Cadeirydd y Pwyllgor Safonau gyfarfod yr Arweinyddion Grwpiau ar 26 Ebrill 2018 a'r sesiwn frifio i Aelodau ar 3 Mai 2018 i drafod y materion a oedd yn codi o'r Adolygiad o'r Cofrestrau.

Anfonwyd llythyr yn cynnwys cyngor cyffredinol i holl aelodau etholedig a chyfetholedig y Cyngor ar 3 Mai 2018.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) bod materion TGCh a chyfathrebu yn faterion yr oedd angen rhoi sylw iddynt. Nodwyd bod cynnydd wedi ei wneud o ran newid tudalen hafan yr Aelodau a bod tabiau newydd wedi cael eu hychwanegu fel y gellir cael mynediad at y wybodaeth isod:-

- Presenoldeb mewn cyfarfodydd;
- Hyfforddiant;
- Adroddiadau Blynyddol;
- Lwfansau Cynghorwyr;
- Manylion 'cymorthfeydd' ar gyfer apwyntiadau rheolaidd;
- Dolenni i gyfrifon Facebook/Twitter yr Aelodau.

Nodwyd ymhellach fod 9 Aelod wedi derbyn llythyrau personol i gywiro camgymeriadau a bod ymatebion wedi cael eu derbyn gan bod un ohonynt ac eithrio un.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) y cynhaliwyd adolygiad o 5 aelod annibynnol y Pwyllgor Safonau gan y ddau aelod o'r Cynghorau Tref a Chymuned ym mis Mehefin 2018, a bod casgliadau adolygiad hwnnw wedi cael eu rhannu gydag aelodau'r Pwyllgor Safonau.

Anfonwyd llythyrau unigol yn cynnwys cyngor at y 5 aelod annibynnol o'r Pwyllgor Safonau ar 12 Gorffennaf 2018. Gofynnwyd i un aelod adolygu manylion ei Gofrestr/Chofrestr Sefydlog ac mae'r aelod wedi ymateb ac wedi gweithredu ar y cyngor.

Oherwydd bod cofnodiadau hyfforddiant yn cael eu cadw'n ganolog gan y Cyngor, mynegodd Aelodau'r Pwyllgor Safonau bryder nad yw'r holl hyfforddiant a gwblheir gan Aelodau ac aelodau'r Pwyllgor Safonau'n cael ei gofnodi ac nid yw ar gael ar-lein.

Rhoes y Rheolwr TGCh grynodedb o System y Cyngor ar gyfer Rheol'r Berthynas gyda'r Cwsmer a fydd yn weithredol erbyn diwedd y flwyddyn. Dywedodd y bydd y system yn gwneud gwelliannau sylweddol i wefan y Cyngor ac y bydd yn llawer haws i gael at wybodaeth.

Dygodd y Swyddog Monitro sylw at faterion sy'n peri pryder mewn perthynas â'r system Modern.Gov o ran cael mynediad i wybodaeth ynghylch aelodau cyfetholedig. Nodwyd nad oes unrhyw ddewislen ar gyfer aelodau etholedig, dim ond ar gyfer aelodau Etholedig, sef 'Datganiadau o Ddiddordeb', 'Rhoddion a Lletygarwch' a 'Hyfforddiant'.

Dywedodd y Rheolwr TGCh fod yr Adran TGCh wedi ymchwilio i weld a fyddai modd ychwanegu testun i'r system. Yn ôl ymateb Modern.Gov, mae cyfyngiadau i'r system a'i bod wedi cael ei dylunio ar gyfer Aelodau Etholedig yn unig. Nodwyd bod TGCh yn awr wedi ychwanegu nodyn ar wefan y Cyngor yn egluro sut i chwilio am wybodaeth am aelodau cyfetholedig.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi cynnwys yr adroddiad .**
- **Nodi cynnwys Atodiad 1 yr adroddiad.**
- **Ysgrifennu at y Cynghorydd Bryan Owen, Arweinydd Grŵp ynghylch methiant y Cynghorydd Eric Wyn Jones i ymateb i geisiadau ysgrifenedig mewn perthynas â'i Gofrestr Ddiddordebau.**
- **Rhoi gwybod i'r Cynghorydd Bryan Owen fod Is-gadeirydd y Pwyllgor Safonau (fel yr aelod o'r Pwyllgor Safonau a gynhaliodd yr arolwg o Gofrestr Ddiddordebau'r Cynghorydd Eric Wyn Jones) ar gael i drafod y mater gyda'r Cynghorydd Eric Wyn Jones, os bydd angen.**
- **Nodi y bydd angen i aelodau cyfetholedig sicrhau eu bod yn cadw cofnod o'u presenoldeb mewn hyfforddiant o hyn allan.**
- **Bod Dadansoddwr Gwasanaethau Digidol yr Adran TGCh yn cysylltu â Modern.Gov i drafod y mater o ychwanegu naratif at y system ac i ymholi am y gost.**
- **Bod y Pwyllgor Safonau'n cyflwyno ei gynnig ar gyfer adolygiad 2019 i Aelodau etholedig i Arweinyddion y Grwpiau ar gyfer ei gymeradwyo, h.y. bydd yn ymarfer wyneb yn wyneb gydag un aelod o'r Pwyllgor Safonau a'r Aelod etholedig yn ystyried Cofrestr Ddiddordebau'r aelod hwnnw/honno. Bwriedir cynnal yr adolygiad o gwmpas mis Gorffennaf 2019 wedi i'r Adroddiadau Blynnyddol gael eu cyhoeddi (ym mis Mehefin 2019 yn unol â'r amserlen y cytunwyd arni).**

Gweithredu: Gweler y Penderfyniad uchod.

6 CWYNIION YNGHYLCH YMDDYGIAD I OMBWDSMON GWASANAETHAU CYHOEDDUS CYMRU

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar y diweddariad chwarterol o gwynion a dderbyniodd Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar ffurf matrices ar gyfer (a) Cyngorwyr Sir, a (b) Cyngorwyr Tref a Chymuned.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) bod dwy gŵyn wedi cael eu cyflwyno gan aelodau'r cyhoedd yn erbyn Cynghorwyr Sir Ynys Môn yn ystod y cyfnod rhwng Ionawr a Mawrth 2018 a bod dwy gŵyn wedi cael eu cyflwyno yn erbyn Cynghorwyr Tref a Chymuned yn yr un cyfnod.

Cyflwynwyd un gŵyn yn erbyn Cynghorydd Sir rhwng Ebrill a Mehefin 2018 a dim un yn erbyn Cynghorwyr Tref a Chymuned yn yr un cyfnod. Penderfynodd yr Ombwdsmon beisio ag ymchwilio i'r cwynion hyn.

PENDERFYNWYD nodi'r adroddiad a'r atodiadau ynddo.

Gweithred: Dim

7 PENDERFYNIADAU OMBWDSMON GWASANAETHAU CYHOEDDUS CYMRU

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar Goflyfr chwarterol Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC) o gwynion yn ymwneud â'r Côt Ymddygiad.

Roedd yr adroddiad yn cynnwys manylion am y cwynion yr ymchwiliodd yr Ombwdsmon iddynt mewn perthynas ag achosion yn honni fod Cynghorwyr wedi torri'r Côt Ymddygiad ar gyfer Aelodau a hynny'n unol â'i Goflyfrau ar gyfer Ionawr a Mai 2018.

Dywedodd y Cadeirydd fod yr Ombwdsmon wedi codi'r trothwy o ran y materion y mae'n fodlon ymchwilio iddynt. Nodwyd ei fod yn awr yn canolbwyntio ar y cwynion mwyaf difrifol ac yn trin y rhan fwyaf o faterion rhwng Aelodau/Cynghorwyr Tref a Chymuned fel rhai lefel isel nad ydynt yn cwrdd â'i drothwy ar gyfer ymchwiliad.

PENDERFYNWYD nodi'r adroddiad a'r atodiadau ynddo.

Gweithred: Dim

8 PENDERFYNIADAU PANEL DYFARNU CYMRU

Chafodd yr eitem uchod mo'i thrafod oherwydd nad oes unrhyw benderfyniadau wedi cael eu cyhoeddi gan y Panel ers y cyfarfod diwethaf o'r Pwyllgor Safonau.

9 ADRODDIAD BLYNYDDOL Y PWYLLGOR SAFONAU

Cyflwynodd y Cadeirydd Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Safonau ar gyfer 2018/19 i'r Cyngor Sir yn ei gyfarfod ar 15 Mai 2018. Yn yr adroddiad, ceir manylion am waith y Pwyllgor yn ystod 2017/2018, ac mae'n cynnwys hefyd y Rhaglen Waith ar gyfer 2018/2019.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi'r Rhaglen a gyflawnwyd gan y Pwyllgor Safonau rhwng Ebrill 2017 a Mai 2018.**
- **Nodi cynnwys Rhaglen Waith y Pwyllgor Safonau ar gyfer 2018/19.**

Gweithred: Dim

10 PROTOCOL DATRYSIAD LLEOL

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar Brocol Datrysiad Lleol diwygiedig y Cyngor, a fabwysiadwyd gan y Cyngor Sir yn ei gyfarfod ar 15 Mai 2018.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) bod y Protocol wedi cael ei gyhoeddi ar safle Mewnwyd y Cyngor (MonITor) a'r hyb polisi mewnol (Porth Polisi), a bod copi wedi cael ei gylchredeg i'r holl Aelodau etholedig ac aelodau'r Pwyllgor Safonau ar 22 Mehefin 2018.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi cynnwys y Protocol Datrysiad Lleol diwygiedig.**
- **Nodi'r diweddariad a gafwyd yn yr adroddiad.**
- **Nodi y cynhelir hyfforddiant cyfryngu ar 18 Medi 2018 yng Nghanolfan Fusnes Bryn Cefni, Llangefni am 1.00 pm.**
- **Bod aelodau'r Pwyllgor Cynllunio sy'n mynychu'r hyfforddiant cyfryngu yn sicrhau eu bod yn gyfarwydd â'r Protocol Datrysiad Lleol.**
- **Bydd diweddariad ar yr hyfforddiant cyfryngu'n cael ei rannu yn y cyfarfod nesaf o'r Pwyllgor Safonau ym mis Mawrth 2019.**

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

11 NODYN CYNGHORI AR Y FETHODOLEG AR GYFER ADOLYGU COFRESTRAU DIDDORDEB YR AELODAU ETHOLEDIG A'R AELODAU CYFETHOLEDIG

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar yr uchod, er ystyriaeth y Pwyllgor Safonau.

Cwblhawyd adolygiad o Gofrestrau Diddordeb yr aelodau etholedig a chyfetholedig gan y Pwyllgor Safonau rhwng Rhagfyr 2017 a Mawrth 2018 fel rhan o'i raglen waith ar gyfer 2017/2018. (Trafodwyd y mater hwn dan eitem 5 y Rhaglen heddiw). Rhoddwyd arweiniad i'r Pwyllgor Safonau ar yr hyn y dylid ei ystyried a sut i adrodd ar y wybodaeth.

Mae Nodyn Cyngori drafft ar y Fethodoleg wedi cael ei baratoi sy'n manylu ar y dogfennau y dylid eu hadolygu, yr hyn y mae angen ei ystyried yn y dogfennau hynny a sut i gofnodi'r canfyddiadau pan fydd aelodau'r Pwyllgor Safonau'n cynnal yr adolygiad nesaf o Gofrestrau Diddordeb yr Aelodau. Bydd y Nodyn Cyngori ar y Fethodoleg yn cael ei gylchredeg i Aelodau cyn cynnal unrhyw adolygiadau eraill yn y dyfodol.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi a chymeradwyo cynnwys y Nodyn Cyngori drafft ar y Fethodoleg.**

- **Bod Cadeirydd y Pwyllgor Safonau'n mynychu cyfarfod o'r Arweinyddion Grwpiau i drafod cynnwys y Nodyn Cyngori.**
- **Bod gohebiaeth yn dwyn sylw at y wybodaeth a drafodwyd gan y Cadeirydd yn y cyfarfod o'r Arweinyddion Grwpiau yn cael ei anfon ymlaen at unrhyw Arweinyddion Grwpiau nad ydynt yn bresennol yn y cyfarfod.**
- **Bydd yr adolygiad nesaf o Gofrestrau Diddordeb yr Aelodau'n cael ei gynnal drwy gyfrwng ymarfer wyneb yn wyneb gydag un aelod o'r Pwyllgor Safonau a'r Aelod etholedig yn ystyried Cofrestr Ddiddordebau ac ati yr aelod hwnnw/honno. Bwriedir cynnal yr adolygiad o gwmpas mis Gorffennaf 2019 wedi i'r Adroddiadau Blynyddol gael eu cyhoeddi (ym mis Mehefin 2019 yn unol â'r amserlen y cytunwyd arni).**
- **Bydd copi o'r Nodyn Cyngori'n cael ei gylchredeg i'r holl aelodau cyn i'r adolygiad gael ei gynnal.**

12 RHODDION A LLETYGARWCH - NODYN BRIFFIO I AELODAU

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar Nodyn Briffio y bwriedir ei gylchredeg i Aelodau ar y rheidrwydd i gofrestru Rhoddion a Lletygarwch.

Yn unol â Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Côd Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008, rhaid i Aelodau, o fewn 28 diwrnod o dderbyn unrhyw rodd, lletygarwch, budd neu fantais sylweddol sydd uwchlaw gwerth penodol, hysbysu'r Cyngor ar bapur ynghylch bodolaeth a natur y rhodd, lletygarwch ac ati.

Mae Adran 5.9 y Cyfansoddiad yn cynnwys Protocol Rhoddion a Lletygarwch sydd o gymorth i Aelodau wrth benderfynu pryd y mae'n briodol ac yn angenrheidiol i gofrestru dan y Côd Ymddygiad. Mae'r Gofrestr Rhoddion a Lletygarwch ar gael i Aelodau ei chwblhau ar-lein.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) fod Nodyn Briffio ar gael ar hyn o bryd i ategu'r Protocol ond bwriedir i'r Nodyn Briffio diwygiedig ddisodli'r fersiwn gyfredol honno. Mae'r Nodyn Briffio Diwygiedig yn symlach ac mae'n cynnwys enghreifftiau ymarferol. Dywedodd fod y Nodyn Briffio wedi cael ei rannu gyda'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Penaethiaid Gwasanaeth a bod yr ymateb a gafwyd wedi bod yn gadarnhaol.

Cafwyd trafodaeth i ddilyn mewn perthynas â'r trothwy cofrestru o £20 ac a ddylid cynyddu neu ostwng y trothwy. Fodd bynnag, y teimlad cyffredinol oedd bod y lefel hon yn rhesymol. Byddai cynyddu/gostwng y trothwy yn benderfyniad i'r Cyngor llawn ond gallai'r Pwyllgor Safonau gyflwyno ei sylwadau petai'n teimlo bod y lefel yn rhy isel neu'n rhy uchel.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi cynnwys y Nodyn Briffio drafft diwygiedig a chadarnhau ei fabwysiadu.**
- **Bod Cadeirydd y Pwyllgor Safonau'n cyflwyno'r Nodyn Briffio i gyfarfod o'r Arweinyddion Grwpiau, ac**

- Yn dilyn cyfarfod yr Arweinyddion Grwpiau, bod y Nodyn Briffio'n cael ei gylchredeg i'r holl Aelodau yn enw'r Pwyllgor Safonau.

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

13 HAWLIAU UNIGOL FEL AELODAU - NODYN BRIFFIO I AELODAU

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) yn amgáu Nodyn Briffio newydd y bwriedir ei gylchredeg i Aelodau'r Cyngor Sir.

Mae'r Côt Ymddygiad yn manylu ar y safonau ymddygiad a ddisgwylir o Aelodau Etholedig, mae'n darparu canllawiau i Aelodau ynghylch sut i gyflawni eu dyletswyddau a'u rôl yn y Cyngor o ran cydymffurfio gyda'r safonau sy'n ddisgwyliedig dan y Côt.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ei bod yn aml yn anodd i Aelodau pan maent yn gweithredu mewn capasiti preifat o ran eu hawliau unigol fel dinasyddion sy'n defnyddio gwasanaethau'r Cyngor mewn capasiti preifat.

Nodwyd bod y Nodyn Briffio wedi cael ei rannu gyda'r UDA a'r Penaethiaid Gwasanaeth a bod yr ymateb wedi bod yn gadarnhaol.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi cynnwys y Nodyn Briffio Drafft a chadarnhau ei fabwysiadu;**
- **Bod Cadeirydd y Pwyllgor Safonau'n cyflwyno'r Nodyn Briffio i gyfarfod o'r Arweinyddion Grwpiau.**
- **Petai'r Arweinyddion Grwpiau yn gofyn am wneud mân newidiadau i'r Nodyn Briffio, gellir gwneud y rheiny gyda chytundeb y Cadeirydd.**
- **Petai'r Arweinyddion Grwpiau yn argymhell newidiadau sylweddol, byddai angen i'r Nodyn Briffio, ynghyd â'r newidiadau a gynigiwyd, gael eu cyflwyno i'r cyfarfod nesaf o'r Pwyllgor Safonau.**
- **Yn dilyn cyfarfod yr Arweinyddion Grwpiau, bydd y Nodyn Briffio'n cael ei gylchredeg i'r holl Aelodau yn enw'r Pwyllgor Safonau.**

Gweithredu: Gweler y Penderfyniad uchod.

14 FFORWM PWYLLGORAU SAFONAU

Cyflwynwyd – adroddiad yn cynnwys diweddariad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar Fforwm Pwyllgorau Safonau Gogledd Cymru a gynhaliwyd ar 29 Mehefin 2018.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) y rhoddwyd cyflwyniad ar Ganllawiau drafft Cymdeithas Llywodraeth Leol i Aelodau ar y Cyfryngau Cymdeithasol. Ers y cyfarfod o'r fforwm, mae'r ddogfen wedi cael ei chyhoeddi gan CLILC ac anfonwyd copi ohoni at Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn, yr Aelodau cyfetholedig a Chlerchod y Cynghorau Tref a Chymuned ar 21 Awst 2018.

Roedd OGCC wedi rhannu'r Canllawiau mewn ymateb i'r ymholiadau a godwyd yn y cyfarfod blaenorol o'r Fforwm mewn perthynas â honiadau o gamymddwyn yn erbyn aelodau. Serch y ffaith bod y ddogfen yn Ganllaw annibynnol, dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) bod swyddfa'r Ombwdsmon yn bwriedu cynnwys y cyngor o'r ddogfen fel rhan o Ganllawiau'r Ombwdsmon yn hytrach na fel cyhoeddiad ar wahân.

Nodwyd ymhellach y byddai'r Cadeirydd, yr Is-gadeirydd a'r Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) yn mynychu Cynhadledd Safonau Cymru ar 14 Medi 2018 yn Aberystwyth ar ran Cyngor Sir Ynys Môn. Caiff y Pwyllgor Safonau ddiweddariad ffurfiol yn ei gyfarfod ar 19 Mawrth 2019.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi'r adroddiad.**
- **Y gall aelodau'r Pwyllgor Safonau gyflwyno unrhyw eitemau i'r Cadeirydd ar gyfer eu cynnwys ar raglen cyfarfod nesaf y Fforwm.**
- **Nodi dyddiad Cynhadledd Safonau Cymru ar 14 Medi ac i aelodau'r Pwyllgor Safonau rannu unrhyw gwestiynau yr hoffent i'r Cadeirydd/Is-gadeirydd ofyn ar eu rhan gydag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn ei sesiwn agored yn y cyfarfod.**
- **Unrhyw gwestiynau i gael eu hanfon at y Cadeirydd/Is-gadeirydd erbyn 13 Medi.**
- **Bod sesiwn anffurfiol yn cael ei threfnu yn dilyn y Gynhadledd er mwyn i'r Cadeirydd, Is-gadeirydd a'r Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ddarparu adborth i aelodau'r Pwyllgor Safonau ar y materion a drafodwyd ynddi.**

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

15 CAIS(CEISIADAU) AM GANIATÂD ARBENNIG

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar ganlyniad y ceisiadau am ganiatâd arbennig a dderbyniwyd ers cyfarfod diwethaf y Pwyllgor Safonau ar 14 Mawrth 2018.

Dywedodd y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) i'r Pwyllgor Caniatâd Arbennig gyfarfod ar 29 Mehefin 2018 i ystyried tri chais am ganiatâd arbennig gan aelodau Cyngor Tref Biwmares mewn perthynas ag un mater penodol. Rhoes y Cyfreithiwr grynoded o'r ffeithiau a'r sail gyfreithiol dros roi caniatâd arbennig ac unrhyw gyfyngiadau y mynnwyd arnynt.

Cyfeiriwyd at y Nodyn Cyngori a oedd wedi ei gynnwys yn yr adroddiad. Bwriad y Nodyn yw cynorthwyo aelodau'r Panel Safonau pan maent yn eistedd ar Banelau Caniatâd Arbennig. Bydd dilyn Canllawiau o'r fath yn sicrhau bod aelodau'n mabwysiadu ymagwedd gyson gyda hynny'n sicrhau tegwch i'r holl ymgeiswyr.

Gofynnodd yr Is-Gadeirydd am i'r adroddiad gael ei gywiro mewn perthynas â'r caniatadau arbennig ar roddwyd i'r Cyngorwyr Stan a Jason Zalot ble mae'n dweud y rhoddwyd caniatâd iddynt 'aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw

drafodaeth/bleidlais ar y mater'. Dywedodd yr Is-gadeirydd nad oedd y ddau ymgeisydd wedi cael caniatâd i bleidleisio. Cadarnhaodd yr Is-gadeirydd bod y geiriad yng nghofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 29 Mehefin 2018 yn gywir; mae'r adroddiad yn anghywir.

Cafwyd trafodaeth fanwl ar yr amgylchiadau eithriadol lle gall caniatâd arbennig roddi'r hawl i berson a chanddo/a chanddi anabledd aros yn yr ystafell yn ystod y bleidlais.

PENDERFYNWYD:-

- **Bod y Pwyllgor yn nodi'r caniatadau arbennig a roddwyd a'r sail a'r amgylchiadau dros eu caniatáu.**
- **Cadarnhaodd aelodau'r Panel (Michael Wilson, Islwyn Jones a Keith Roberts) bod cofnodion drafft y Panel a ystyriodd y tri chais am ganiatâd arbennig ar 29 Mehefin 2018 yn gywir.**
- **Bod y Nodyn Cyfarwyddyd sydd wedi ei gynnwys yn Atodiad 2 yn cael ei fabwysiadu gan y Pwyllgor Safonau.**
- **Bod Cadeirydd y Pwyllgor Safonau yn cyflwyno'r Nodyn Cyfarwyddyd i gyfarfod o'r Arweinyddion Grwpiau.**
- **Bod y Swyddog Monitro yn adolygu'r ffurflen gais am Ganiatâd Arbennig o ran 'anabledd'.**

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

16 GWEFANNAU'R CYNGHORAU TREF A CHYMUNED A CHYHOEDDI'R GOFRESTR O DDIDDORDEBAU'R AELODAU

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar y gofyniad statudol i'r holl Gyngorau Tref a Chymuned fod â gwefan ac i gyhoeddi gwybodaeth benodol ar-lein, gan gynnwys Cofrestrau Diddordebau'r Aelodau.

Yn ei gyfarfod ar 14 Mawrth 2018, penderfynodd y Pwyllgor Safonau y dylai'r Swyddog Monitro ysgrifennu at y Gyngorau Tref a Chymuned perthnasol i sefydlu pa Gyngorau oedd wedi cydymffurfio.

Rhoes y Cyfreithiwr ddiweddariad a dywedodd bod 22 o'r 20 o Gyngorau Tref a Chymuned wedi ymateb a bod gan bob un a oedd wedi ymateb wefan. Dim ond 2 o'r 22 oedd heb gyhoeddi eu Cofrestr o Ddiddordebau ar-lein.

Nodwyd nad oedd unrhyw gosb i Gyngorau Tref a Chymuned am beidio â chydymffurfio â'r gofyniad i gael presenoldeb ar y we.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi'r wybodaeth mewn perthynas â Chyngorau Tref a Chymuned.**
- **Nad oes unrhyw adnoddau pellach yn cael eu defnyddio mewn perthynas â'r mater hwn ond y bydd yn cael ei drafod pan fydd y Pwyllgor Safonau'n**

cynnal ei Adolygiad yn y Cyngorau Tref/Cymuned (trafodwyd dan eitem 19 ar y rhaglen).

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

17 MABWYSIADU PROTOCOL DATRYSIAD LLEOL GAN Y CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar yr uchod.

Yn ei gyfarfod ar 14 Mawrth, 2018, penderfynodd y Pwyllgor Safonau y dylai'r Swyddog Monitro sefydlu pa Gyngorau Tref a Chymuned sydd wedi mabwysiadu Protocol Datrysiad Lleol.

Anfonwyd gohebiaeth at yr holl Gyngorau Tref a Chymuned i sefydlu a ydynt wedi mabwysiadu'r Protocol ai peidio.

Rhoes y Cyfreithiwr ddiweddiariad a dywedodd bod 14 o'r 40 Cyngor Tref a Chymuned wedi ymateb ac o'r rheiny, roedd 11 wedi mabwysiadu Protocol Datrysiad Lleol.

Awgrymodd y Swyddog Monitro y dylid gofyn cwestiwn yn y Gynhadledd neu'r Fforwm Pwyllgorau Safonau ynghylch i ba raddau y mae Pwyllgorau Safonau Cyngorau Sir yn cefnogi Cyngorau Tref a Chymuned gyda datrysiad lleol? Dywedodd mai rôl y Swyddog Monitro yw delio gydag anghydfodau proffil uchel ac anodd ond roedd angen eglurhad ynghylch achosion lefel is lle mae'r Pwyllgor Safonau wedi cynnal ymyrraeth.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi'r wybodaeth yn yr adroddiad.**
- **Nad oes unrhyw adnoddau pellach yn cael eu defnyddio mewn perthynas â'r mater hwn ond y bydd yn cael ei drafod pan fydd y Pwyllgor Safonau'n cynnal ei Adolygiad yn y Cyngorau Tref/Cymuned (trafodwyd dan eitem 19 ar y rhaglen).**
- **Y Cadeirydd i ofyn y cwestiwn uchod ynghylch datrysiad lleol yn y Gynhadledd/Fforwm Pwyllgorau Safonau.**

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

18 HYFFORDDIANT I GLERCOD CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar yr uchod.

Yn ei gyfarfod ar 17 Medi 2017, bu'r Pwyllgor Safonau'n trafod anghenion hyfforddiant a datblygu'r Cyngorau Tref a Chymuned, eu haelodau a Chlercod y Cyngorau hynny. O ganlyniad, anfonodd y Cadeirydd ohebiaeth at Glercod yr holl Gyngorau Tref a Chymuned ar 10 Tachwedd 2017 yn argymhell y dylai pob

Cyngor, wrth osod ei braesept unigol ar gyfer 2019/20, ystyried cynnwys elfen ar gyfer hyfforddiant i Aelodau a Chlercod.

Anfonwyd gohebiaeth bellach ar ran y Pwyllgor Safonau ar 4 Gorffennaf 2018 er mwyn sefydlu pa Gynghorau Tref a Chymuned oedd wedi ystyried yr argymhelliad a wnaed yn yr ohebiaeth flaenorol.

Rhoes y Cyfreithiwr ddiweddariad gan ddweud bod 17 o'r 40 o Gynghorau Tref a Chymuned wedi ymateb. Roedd pob un ac eithrio un wedi dweud y byddent yn ystyried cwrdd â chostau hyfforddiant yn y praesept ar gyfer y flwyddyn nesaf.

Mynegwyd pryderon bod yr adroddiad yn cynnwys ymateb gan un Cyngor Cymuned a ddywed bod rhai o'r cyrsiau a gynhelir yn lleol gan Un Llais Cymru ar gael drwy gyfrwng y Gymraeg yn unig.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi'r wybodaeth yn yr adroddiad.**
- **Na fydd unrhyw adnoddau pellach yn cael eu defnyddio mewn perthynas â'r mater hwn ond y bydd yn cael ei drafod pan fydd y Pwyllgor Safonau'n cynnal ei Adolygiad yn y Cynghorau Tref/Cymuned (trafodwyd dan eitem 19 ar y rhaglen).**
- **Y Swyddog Monitro i gysylltu gyda Chyngor Cymuned Y Fali i egluro bod cyrsiau a gwybodaeth ddwyieithog ar gael gan Un Llais Cymru.**

Gweithred: Gweler y Penderfyniad uchod.

19 ADOLYGIAD O GOFRESTRAU DIDDORDEB Y CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

Cyflwynwyd – adroddiad gan y Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) ar adolygu'r Cofrestrau Diddordeb sydd gan y Cynghorau Tref a Chymuned.

Rhagwelir y byddai angen adolygu'r dogfennau isod yn dyddio'n ôl i fis Mai 2017:-

- Cofrestr o Ddiddordebau Personol;
- Ffurflenni Datganiadau o Ddiddordeb a wnaed yng nghyfarfodydd y Cyngor;
- Rhaglen a Chofnodion y Cyngor a'i Is-bwyllgorau;
- Rhestr o enwau'r holl Aelodau a chopi o'r ffurflen derbyn swydd gan bob Aelod cyfredol gan gynnwys yr ymgymeriad statudol i gydymffurfio gyda'r Côd Ymddygiad;
- Cofnod o hyfforddiant yr aelodau.

Cynhelir yn ogystal adolygiad o'r gwefannau er mwyn sicrhau a yw'r holl wybodaeth berthnasol wedi'i chynnwys ar-lein.

Cafwyd trafodaeth ar y Cynghorau Tref ac/neu Gymuned y mae'r Pwyllgor Safonau'n dymuno eu hadolygu a'r sail y bydd y penderfyniad yn cael ei wneud arni. Cynghorwyd y Pwyllgor Safonau i ystyried y dogfennau sydd wedi eu cynnwys yn Atodiadau 1-3 yr adroddiad hwn yn ychwanegol at y Cynghorau hynny a oedd

wedi methu ag ymateb i'r materion sydd wedi eu cynnwys yn eitemau 16, 17 ac 18 ar y Rhaglen.

PENDERFYNWYD:-

- **Nodi cynnwys yr adroddiad.**
- **Cadarnhau y bydd y Pwyllgor Safonau'n adolygu Cofrestrau Diddordebau y 5 Cyngor Tref (gwnaed y penderfyniad ar bleidlais fwrw'r Cadeirydd).**
- **Bod y Swyddog Monitro yn paratoi Nodyn Cyngori ar Fethodoleg tebyg i'r Nodyn Cyngori hwnnw a baratowyd ar gyfer aelodau etholedig /cyfetholedig (eitem 11 ar y rhaglen heddiw) i gynorthwyo aelodau'r Pwyllgor Safonau pan fyddant yn cynnal Adolygiad o'r cofrestrau yn y Cyngorau Tref a Chymuned.**
- **Bod adroddiad anffurfiol yn cael ei drefnu ar gyfer aelodau'r Pwyllgor Safonau er mwyn ystyried y trefniadau ar gyfer yr adolygiad.**
- **Bod yr adolygiad yn cynnwys y materion sydd wedi eu cynnwys yn eitemau 16, 17 a 18 heddiw (sef gwefannau, protocol datrysiad lleol a hyfforddiant ar gyfer aelodau a Chlercod).**

Daeth y cyfarfod i ben am 5.35 pm

**MICHAEL WILSON
CADEIRYDD**

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	PWYLLGOR SAFONAU
DYDDIAD:	13 MAWRTH 2019
TEITL YR ADRODDIAD:	DATBLYGU AELODAU
ADRODDIAD GAN:	RHEOLWR DATBLYGU ADNODDAU DYNOL
SWYDDOG CYSWLLT:	MIRIAM WILLIAMS (estyniad 2512)
PWRPAS YR ADRODDIAD:	RHOI DIWEDDARIAD AR GYNNYDD Y RHAGLEN DATBLYGU AELODAU

CEFNDIR

Pwrpas yr adroddiad hwn yw rhoi diweddariad i'r Pwyllgor Safonau ar gynnydd o ran y cyfleoedd datblygu a gynigiwyd i Aelodau Etholedig ers yr adroddiad gyflwynwyd ar y 12fed o Fedi 2018.

CYNLLUN HYFFORDDI A DATBLYGU AELODAU

Rhwng y 12fed o Fedi 2018 ac i fyny i ddiwedd y Flwyddyn Ariannol yma, mae nifer o sesiynau datblygu ffurfiol wedi/yn cael ei cynnig i Aelodau Etholedig, gweler Atodiad 1. Mae'r cynllun yn cynnwys amrediad o bynciau, rhai wedi ei nodi fel mandadol e.e. Cydraddoldeb.

E-DDYSGU

Parheir i hyrwyddo E-Ddysgu fel ffurf o ddysgu cymysg ar gyfer Aelodau Etholedig. Mae'r manylion o'r modiwlau sydd wedi ei ymgymeryd gan Aelodau Etholedig yn ystod y flwyddyn ariannol hon wedi ei nodi yn Atodiad 2.

Yn ystod 2019/20 mae'n fwriad i ddatblygu'r safle ymhellach i sicrhau fod mynediad yn rhwydd ac i annog mwy o ddefnydd.

SGILIAU TG

Mae'r tim Adnoddau Dynol eisioes wedi cylchredeg holiadur i pob Aelod Etholedig er mwyn adnabod anghenion hyfforddiant unigol ac er mwyn teilwro'r Hyfforddiant i ymateb i'r anghenion yma. Mae'r ymateb i'r holiaduron (sydd wedi ei derbyn hyd yn hyn) wedi ei nodi yn Atodiad 3.

Bydd Hyfforddiant yn cael ei drefnu i ymateb i'r anghenion yma (1-1 neu sesiynau grwpiau) maes o law.

HYFFORDDIANT CYFRYNGAU CYMDEITHASOL

Trefnwyd sesiwn Hyfforddiant yn ymwneud a'r uchod yn rhan olaf 2018 gan ganolbwyntio nid yn unig ar waith Aelodau Etholedig yn y gymuned ond hefyd yr angen i fod yn ddiogel ar-lein.

O'r Aelodau Etholedig sydd wedi ymateb i'r holiadur gweler Atodiad 3, mae nifer wedi nodi yr hoffent dderbyn sesiynau pellach er mwyn creu tudalennau Twitter/Facebook.

Byddwn yn ymateb i'r angen yma yn ystod chwarter cyntaf y flwyddyn ariannol nesaf.

GWERTHUSO HYFFORDDIANT

Mae'r ffuflen werthuso yn ymwneud ag hyfforddiant wedi ei newid yn dilyn atborth gan Aelodau o'r Pwyllgor Gwasanaethau Democraidd. Cymerwyd y cyfle i amlygu'r angen i Aelodau Etholedig hefyd nodi ar lein yn syth ar ol mynychu unrhyw hyfforddiant. Gweler Atodiad 4.

ADOLYGIADAU DATBLYGIAD PERSONOL (ADP) AR GYFER AELODAU

Mae trefniadau ar gyfer cwblhau ADP yn cael ei goruchwyllo gan Arweinyddion Grwpiau gyda terfyn amser o 28/2/2109 i'w cwblhau.

Mae'r cynydd yn cael ei fonitro gan Bennaeth Gwasanaethau Democraidd drwy gyfarfodydd Arweinyddion Grwpiau.

CYNLLUN DATBLYGU 2019/20

Mae gwaith ar y gweill i gasglu anghenion datblygu fydd yn adrodd i mewn i'r Rhaglen Datblygu ar gyfer y flwyddyn i ddod. Bydd hyn yn cymeryd i ystyriaeth ac yn adlewyrchu anghenion sy'n cael ei adnabod drwy ADP yn ogystal ac arweiniad gan yr Uwch Dim Arweinyddiaeth ac Arweinyddion Grwpiau.

Bydd y cynllun yn cael ei gyflwyno a'i ystyried gan y Pwyllgor Gwasanaeth Democraidd ac wedyn y Cyngor Llawn.

Yn ogystal, mae'r Strategaeth Datblygu Aelodau wedi ei ddiweddarau ac mi fydd yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democraidd yn hwyrach mis yma.

ARGYMHELLION

Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r cynnydd a wnaed o ran Datblygu Aelodau.

Miriam Williams
Rheolwr Datblygu AD
Mawrth 2019

<p>13 + 14/09/2018</p>	<p>Sesiynau Datblygu Scriwtini Aelodau / Member Development Scrutiny Sessions</p>	<p>Sgiliau Cadeirio Cyffredinol / Generic Chairing Skills for Scrutiny Gwahodd / Invite: 6 Mynychu / Attended: 6 Heb Fynychu / Non-Attended: 0 Ymddiheuriadau / Apologies: 0</p> <p>Sesynau Mentora 1:1 / 1:1 Mentoring Sessions Gwahodd / Invite: 6 Mynychu / Attended: 6 Heb Fynychu / Non-Attended: 0 Ymddiheuriadau / Apologies: 0</p> <p>Sesiwn Datblygu ar gyfer Aelodau Sgriwtini / Development Session for Scrutiny Members Gwahodd / Invite: 18 Mynychu / Attended: 13 Heb Fynychu / Non-Attended: 3 Ymddiheuriadau / Apologies: 2</p>
-----------------------------------	--	--

		<p>Hwyluso cyfarfodydd ar y cyd / Facilitating joint meetings Gwahodd / Invite: 13 Mynychu / Attended: 9 Heb Fynychu / Non-Attended: 3 Ymddiheuriadau / Apologies: 2</p> <p>Hwyluso / Facilitate Gwahodd / Invite: 30 Mynychu / Attended: 19 Heb Fynychu / Non-Attended: 5 Ymddiheuriadau / Apologies: 6</p>
--	--	--

Atodiad/Appendix 1 **HYFFORDDIANT WEDI EI GYNNIG/TRAINING OFFERED**

		Cadeirio Cyfarfodydd Cyngor: Llawm a Phwyllgor Cynllunio / Chairing Meetings: Full Council and Planning Committee Gwahodd / Invite: 4 Mynychu / Attended: 3 Heb Fynychu / Non-Attended: 1 Ymddiheuriadau / Apologies: 0
14/11/2018	Arwain yn Diogel (IOSH) – Sessiwn ‘Mop Up’ / Safe Leadership (IOSH) – ‘Mop Up’ Session	Gwahodd / Invite: 15 Mynychu / Attended: 7 Heb Fynychu / Non-Attended: 6 Ymddiheuriadau / Apologies: 2
06/12/2018	Hyfforddiant Cyfryngau Cymdeithasol / Social Media Training	Gwahodd / Invite: 30 Mynychu / Attended: 7 Heb Fynychu / Non-Attended: 8 Ymddiheuriadau / Apologies: 15
15/02/2019	Sessiwn gwybodaeth ynglyn ag Cyn- droseddwyr / Information session in regard to ex-offenders	Gwahodd / Invite: 30 Mynychu / Attended: 9 Heb Fynychu / Non-Attended: 13 Ymddiheuriadau / Apologies: 8
25/02/2019	GDPR	Gwahodd / Invite: 30 Mynychu / Attended: 17 Heb Fynychu / Non-Attended: 11 Ymddiheuriadau / Apologies: 2
Mawrth / March 2019	Hyfforddiant Cydraddoldeb / Equalities Training	Gwahodd / Invite: 30

Categori/Category	Modiwl E-Ddysgu/E-Learning Module
Rheoli/Management	Deallusrwydd Emosiynol / Emotional Intelligence
	LLywodraethu Gwybodaeth yn Gyffredinol / General Information Governance
Llesiant / Well-Being	Trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol / Violence Against Women, Domestic Abuse and Sexual Violence
	Diogelu – Ymwybyddiaeth Sylfaenol / Basic Safeguarding Awareness
	Caethwasiaeth Fodern / Modern Slavery
Iechyd a Diogelwch / Health and Safety	Defnyddio Offer Sgriniau Arddangos (OSA) yn Ddiogel / The Safe Use of Display Screen Equipment (DSE)
	Rheoli Iechyd a Diogelwch / Managing Health and Safety
Datblygiad Aelodau / Member Development	Moesau a Safonau / Ethics and Standards
	Y Cynghorydd Ward Effeithiol / The Effective Ward Councillor
	Sgiliau Siarad Cyhoeddus / Public Speaking Skills
	Cadeirio Cyfarfodydd/ Chairing Meetings
	Rhianta Corfforaethol/ Corporate Parenting
	Penderfyniadau I Genedlaethau'r Dyfodol /

MYNEDIAD I FODIWLAU E-DDYSGU/E-LEARNING MODULES ACCESSED

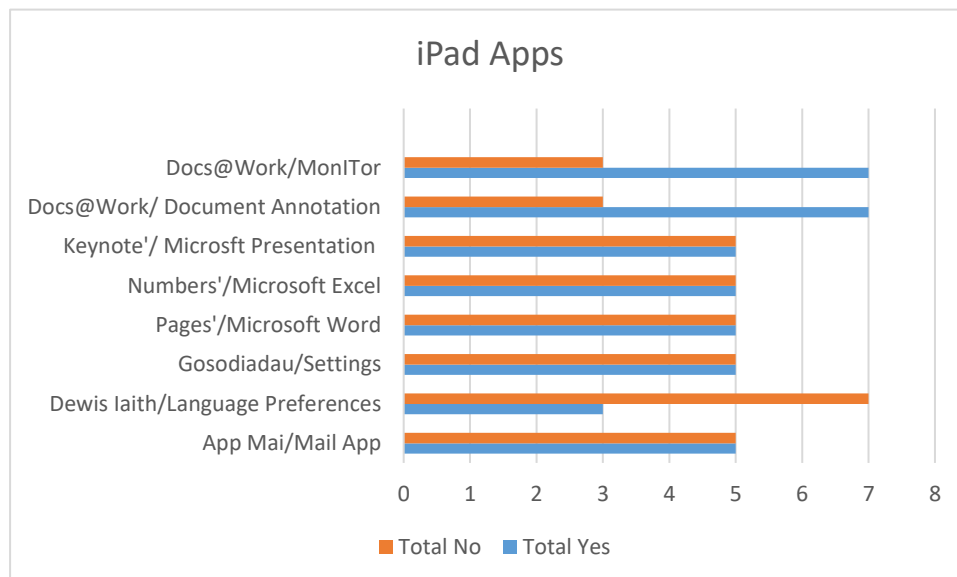
	Decisions for Future Generations
	Cyflwyniad i Graffu / Introduction to Scrutiny

Adroddiad ar Holiadur TG yr Aelodau

Er mwyn deall yr union ofynion, anfonodd y Tîm Datblygu AD holiadur at yr holl Aelodau Etholedig ar 9 Ionawr 2019. Isod, ceir crynodeb o'r adborth a gafwyd o'r holiaduron dderbyniwyd hyd yn hyn.

Dychwelwyd 10 o holiaduron hyd yn hyn ac o'r herwydd mae'r data isod yn ymwneud â'r holiaduron hynny ac nid yw'n sôn yn gyffredinol am ofynion TG y 30 Aelod Etholedig. Mae gwahanol agweddau o'r defnydd o TG wedi cael eu cynnwys yn yr holiadur, sy'n cynnwys adran ar bob un o'r categorïau canlynol; iPads, Cyfryngau Cymdeithasol, Microsoft Windows ac Office, Outlook a'r porth E-Ddysgu. Roedd y categorïau'n cynnwys rhestr o sgiliau neu agweddau technolegol a oedd fe dybiwyd, yn feysydd sgiliau/gwybodaeth hanfodol i ganiatáu iddynt wneud y defnydd llawn o'r iPads a chefnogi Aelodau Etholedig yn eu rolau cymunedol a chorfforaethol. Y bwriad oedd i'r tîm Datblygu AD gynllunio i ddarparu ar gyfer unigolion y sgiliau hynny a oedd yn cwrdd a'u hanghenion rŵan ac yn y dyfodol.

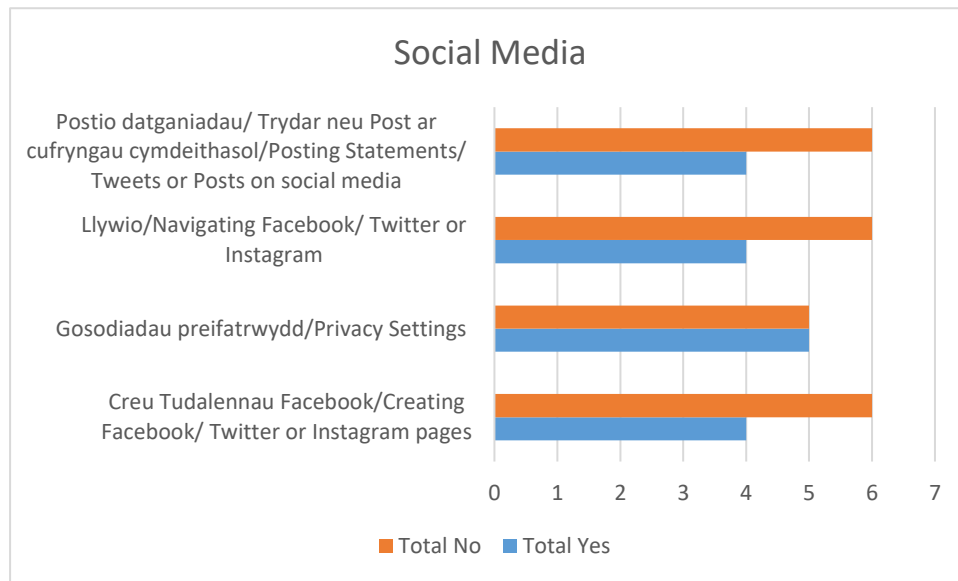
O ran *Ffigwr 1* sy'n ymwneud ag Apps yr iPad, yr hyn a ddaw i'r amlwg yn syth yw amrywiaeth yr ymatebion a gafwyd; sy'n cadarnhau'r ymdeimlad y gallai hyfforddiant un i un neu hyfforddiant i grwpiau llai fod yn angenrheidiol er mwyn rhoi sylw digonol i'r anghenion hyn. Roedd y prif bryderon a godwyd yn cynnwys hyfforddiant ar *Docs@Work/MonITor* a *Docs@Work/Document Annotation*. Rhaid nodi hefyd bod hanner yr ymatebwyr wedi gofyn am hyfforddiant pellach ar *'Keynote' / Microsoft Presentation*, *'Numbers' / Microsoft Excel*, *'Pages' / Microsoft Word* a *Settings*.

Figure 1: iPad Apps

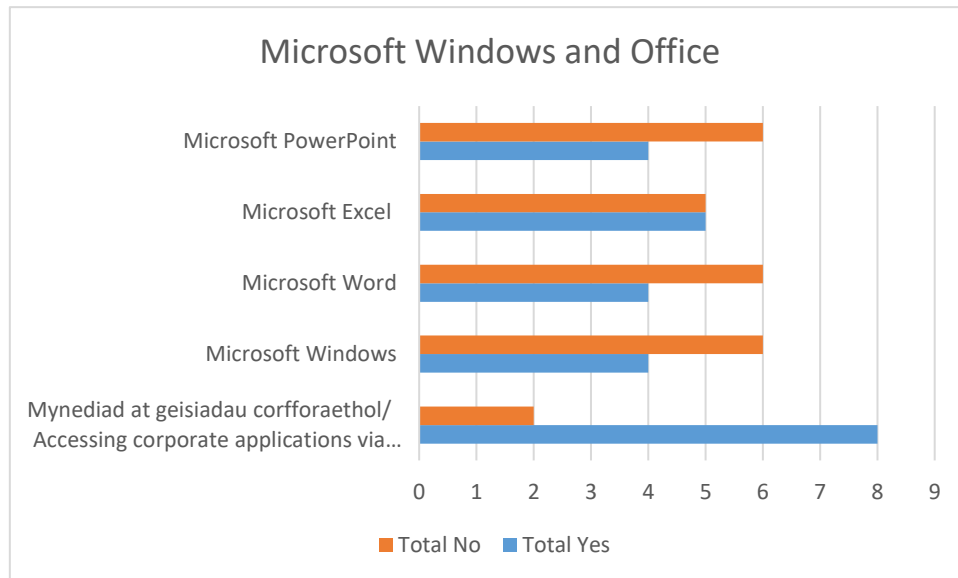
Yn ychwanegol at sgiliau TG, achubwyd ar y cyfle i ddilyn i fyny yr hyfforddiant a drefnwyd eisoes mewn perthynas â'r Cyfryngau Cymdeithasol. Roedd y categori hwn yn canolbwyntio ar feysydd hyfforddiant megis: *Creu Tudalennau Facebook / Twitter neu Instagram*, Gosodiadau Preifatrwydd, *Llywio Facebook / Twitter neu*

Instagram a Phostio Datganiadau, 'Tweets' neu Negeseuon ar y cyfryngau cymdeithasol. Mae canlyniadau'r holiadur yn dangos fod dros hanner yr ymatebwyr yn teimlo bod angen hyfforddiant pellach gyda Gosodiadau Preifatrwydd yn fwy nag unrhyw un o'r meysydd eraill. Nodir nad yw'r holiadur yn mynd i fanylion ynghylch a yw'r unigolyn eisiau defnyddio Cyfryngau Cymdeithasol. Felly, er mwyn datblygu anghenion y sawl a ddywedodd eu bod eisiau hyfforddiant yn y maes hwn, efallai y byddai sesiynau un i un yn fwy perthnasol i dargedu'r Aelodau Etholedig hynny sy'n dymuno defnyddio'r llwyfannau hyn. Gweler *Ffigwr 2* am y canlyniadau.

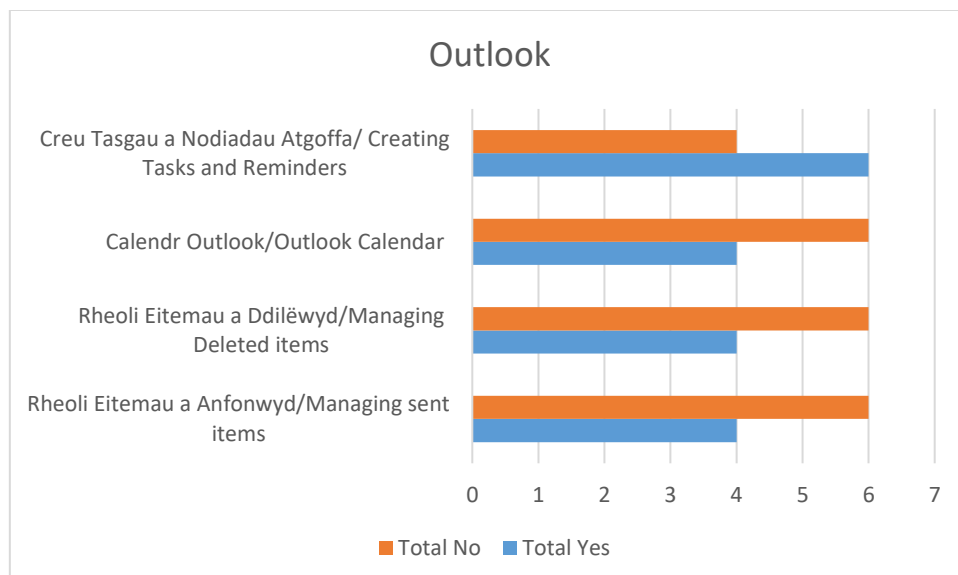
Ffigwr 2: Cyfryngau Cymdeithasol

Dan y categori Microsoft Windows a Office, fel y nodir yn *Ffigwr 3*, y gofyniad mwyaf poblogaidd yw *Mynediad at Gymwysiadau Corfforaethol drwy Borth Citrix ar Gwmwl Môn*; er y cafwyd rhai ceisiadau ar gyfer *Excel PowerPoint, Word a Windows*.

Ffigwr 3: Microsoft Windows a Office

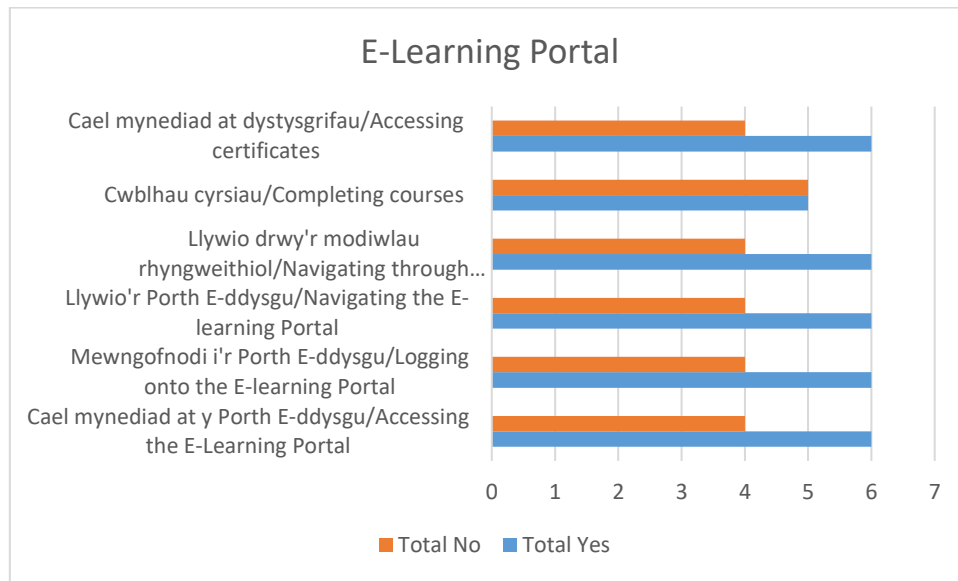
O ran y categori Outlook; roedd y prif angen hyfforddiant yn ymwneud â *Chreu Tasgau a Nodiadau Atgoffa*, gyda dim ond pedwar o unigolion yn dweud bod angen datblygiad pellach yn y meysydd eraill. Gweler *Ffigwr 4* am y canlyniadau.

Ffigwr 4: Outlook

Mewn perthynas â'r gofynion o ran llwyfannau E-ddysgu, mae'n amlwg o *Ffigwr 5* bod y mwyafrif o'r ymatebwyr eisiau datblygiad pellach ym mhob agwedd bron o'r Porth E-Ddysgu. Er nad yw'r cyfan o'r modiwlau E-Ddysgu ar gael ar yr iPad ar hyn o bryd; rhagwelir y bydd hyn yn cael sylw gyda chyflwyno'r porth E-Ddysgu newydd yn ddiweddarach yn 2019. Byddai hyfforddiant ar y porth E-Ddysgu'n gael ei ddarparu gan aelod o'r tîm AD unwaith y bydd y llwyfan Dysgu wedi cael ei sefydlu'n gadarn ac yn llawn yn yr Awdurdod.

Ffigwr 5: Porth E-Ddysgu

Casgliad

Mae'n amlwg o'r ymatebion gafwyd hyd yma, bod anghenion TG yr Aelodau Etholedig yn amrywio.

Mae camau wrth law i ddilyn i fyny'r holiaduron sy'n weddill er mwyn sicrhau fod darlun llawn o'r anghenion TG ar gael cyn cychwyn ar raglen hyfforddiant i ymateb i'r anghenion.

Datblygu Aelodau / Member Development

Teitl y Cwrs / Course Title	
Dyddiad / Date	
Enw / Name	

1. Aesu / Assessment					
	Annerbyniol / Unacceptable	Gwael / Poor	Boddhaol/ Satisfactory	Da / Good	Ardderchog / Excellent
Yr Hyfforddwr / Trainer	☐	☐	☐	☐	☐
Y Cynnwys / The Content	☐	☐	☐	☐	☐
Trefniadau cyn y Cwrs / Pre Course arrangements	☐	☐	☐	☐	☐
Asesiad Cyffredinol / General Assessment	☐	☐	☐	☐	☐

**2. Syt fydddech chi'n graddio perthnasedd cynnwys y cwrs i'ch rôl chi?
How would you rate the relevance of the course content to your own
role?**

Annerbyniol / Unacceptable	Gwael / Poor	Boddhaol / Satisfactory	Da / Good	Ardderchog / Excellent
☐	☐	☐	☐	☐

3. **Beth ydych wedi'i ennill a fydd o gymorth i chwi fel Aelod wrth drafod materion o fewn a thu hwnt i'r plwy? (e.e. materion polisi y Cyngor a.y.y.b.)**

What have you gained that will help you as a member in relation to matters within and beyond your ward? (e.g Council Policy Matters etc.)

4. **Unrhyw sylwadau eraill**
Any other comments

Cofiwch nodi'r hyfforddiant hwn ar eich Cofnod Hyfforddiant ar-lein. /
Please remember to note this training on your online Training Record.

Diolch ichi am gwblhau
Thank you for completing

This page is intentionally left blank

ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL	
Pwyllgor:	Pwyllgor Safonau
Dyddiad Pwyllgor :	13 Mawrth, 2019
Pwnc:	Materion Aelodau Etholedig
Pwrpas yr Adroddiad:	Diweddaru y Pwyllgor
Awdur:	Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd

1.0 Cefndir

Diben yr adroddiad hwn ydi diweddaru 'r Pwyllgor ar wahanol faterion yn ymwneud ag Aelodau.

1.1 Adroddiadau Blynyddol Aelodau

Fe adroddwyd i'r cyfarfod diwethaf ar drefniadau i baratoi adroddiadau blynyddol ar gyfer 2017/18.

Mae rhan 5 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn gosod cyfrifoldeb ar Awdurdodau i sicrhau bod trefniadau mewn lle er mwyn i Aelodau baratoi adroddiadau blynyddol am eu gwaith.

Mae 29 Aelod wedi paratoi adroddiad blynyddol ar gyfer 2017/18 ac mae'r rhain i'w gweld ar wefan y Cyngor drwy ddilyn y linc isod:

<http://www.ynysmon.gov.uk/cyngor-a-democratiaeth/cynghorwyr-democratiaeth-ac-etholiadau/cynghorwyr/adroddiad-blynyddol-gan-gynghorydd/>

Fe gyflwynir adroddiad i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn ddiweddarach y mis hwn ar yr amserlen ar gyfer paratoi adroddiadau 2018/19 ynghyd â'r templed i'w gwblhau. Y bwriad fydd cyhoeddi adroddiadau ar wefan y Cyngor erbyn y 30 Mehefin 2019. Byddaf ym monitor cynnydd mewn ymgynghoriad ag Arweinyddion Grŵp.

1.2 Siarter Datblygu Aelodau

Adroddwyd hefyd i'r cyfarfod diwethaf ynglŷn â'r bwriad i wneud cais am ail asesiad ar gyfer Siarter Datblygu a Chefnogi Aelodau, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru

Ni fu'n bosib cyflwyno cais yn ystod chwarter 3 fel y bwriadwyd gan fod angen diweddaru'r strategaeth Datblygu Aelodau a derbyn ymateb gan y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd. Bydd y Pwyllgor yn ystyried adroddiad ar hyn yn ddiweddarach y mis hwn ac yna bwriedir anfon gwybodaeth i'r CLILC erbyn diwedd Mawrth. Fe drefnir i'r Pwyllgor Safonau dderbyn copi er gwybodaeth.

1.3 Gwiriadau DBS

Mae pob Aelod wedi cwblhau'r wybodaeth ar gyfer dibenion cofrestru. Bydd y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd yn monitro trefniadau ar gyfer diweddarau manylion mewn ymgynghoriad â'r Pennaeth Dysgu.

1.4 Gwybodaeth Aelodau ar wefan y Cyngor gan gynnwys Cyrff Allanol

Mae gwybodaeth ar wefan y Cyngor ar bresenoldeb Aelodau mewn Pwyllgorau a hefyd manylion hyfforddiant Aelodau. Anogir Aelodau i ddiweddarau gwybodaeth yn rheolaidd ar lein ar ôl bod mewn hyfforddiant. Fe gyflwynir Adroddiad ar wahân i'r Pwyllgor hwn ar y rhaglen Datblygu Aelodau gan gynnwys hyfforddiant ar gyfryngau cymdeithasol a chefnogaeth i baratoi tudalennau Facebook.

O ran cyrff allanol, mae linc bellach i wefannau perthnasol er mwyn darparu gwybodaeth i'r cyhoedd (os oes gwybodaeth ar gael). Bydd angen adolygu'r rhestr o gyrff allanol mewn ymgynghoriad ag Arweinyddion Grŵp ac yna adrodd i'r Cyngor ym Mai 2019.

2.0 Argymhelliad:

Nodi gwybodaeth yn yr adroddiad.

Huw Jones
Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd
1/03/2019

CYNGOR SIR YNYS MÔN / ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL	
PWYLLGOR:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13.03.2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Cwynion am Ymddygiad i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Darparu gwybodaeth i'r Pwyllgor am y cwynion a anfonwyd at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru mewn perthynas â (a) Cyngorwyr Sir a (b) Cyngorwyr Tref a Chymuned.
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr – Llywodraethiant Corfforaethol mwycs@ynysmon.gov.uk
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxcs@ynysmon.gov.uk 01248 752586

1. CYFLWYNIAD

Mae'r Pwyllgor Safonau'n derbyn diweddariad bob chwarter ynglŷn â'r cwynion a dderbyniwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru mewn perthynas â (a) Cyngorwyr Sir a (b) Cyngorwyr Tref / Cymuned.

2. DIWEDDARIAD

2.1 Cyflwynwyd yr adroddiadau ar gyfer Chwarter 1 (Ebrill – Mehefin 2018) yng nghyfarfod diwethaf y Pwyllgor Safonau ar 12.09.2019.

2.2 Anfonwyd yr adroddiadau ar gyfer Chwarter 2 (Gorffennaf – Medi 2018) at aelodau'r Pwyllgor Safonau drwy e-bost ar 12/10/2018.

Mae copi pellach o'r adroddiad ar gyfer Chwarter 2, ynghylch Cyngorwyr Sir, wedi'i gynnwys yn **Atodiad 1**.

Mae copi pellach o'r adroddiad ar gyfer Chwarter 2, ynghylch Cyngorwyr Tref a Chymuned, wedi'i gynnwys yn **Atodiad 2**.

2.3 Anfonwyd yr adroddiadau ar gyfer Chwarter 3 (Hydref – Rhagfyr 2018) at aelodau'r Pwyllgor Safonau ar e-bost ar 10/01/2019.

Mae copi pellach o'r adroddiad ar gyfer Chwarter 3, ynghylch Cynghorwyr Sir, wedi'i gynnwys yn **Atodiad 3**.

Mae copi pellach o'r adroddiad ar gyfer Chwarter 3, ynghylch Cynghorwyr Tref a Chymuned, wedi'i gynnwys yn **Atodiad 4**.

2.4 Bydd yr adroddiad nesaf, ar gyfer Chwarter 4 (Ionawr – Mawrth 2019), yn cael ei gylchredeg i aelodau'r Pwyllgor Safonau ar ddechrau mis Ebrill 2019.

3. ARGYMHELLIAD

Bod aelodau'r Pwyllgor Safonau yn nodi cynnwys Atodiadau 1-4 ac yn ystyried unrhyw dueddiadau a amlygir (os o gwbl) ac unrhyw gamau gweithredu sydd eu hangen er mwyn cywiro pethau.

ATODIAD 1

**CWYNION A GYFLWYNWYD I'R OMBWDSMON – “O” – AC YMCHWILIADAU A WNAED GANDDO YNGHYLCH
CYNGHORWYR CYNGOR SIR YNYS MÔN - DIWEDDARIAD**

**UP TO DATE COMPLAINTS TO AND INVESTIGATIONS BY THE OMBUDSMAN – “O” -REGARDING
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCILLORS – UPDATE**

Chwarter 2 (Gorffennaf – Medi 2018) – 2018/2019 – Quarter 2 (July – September 2018)

Enw'r Cynghorydd Name of Councillor	Enw'r Achwynydd Name of Complainant	Cyfeirnod y Ffeil File Reference (i) Un ni/Ours (ii) “O”	Dyddiad y Gŵyn - “O” Complaint date - “O”	Canlyniad Ymholiad “O” a'r dyddiad neu'r sefyllfa gyfredol Result of “O” Investigation and date or the current situation
DIM I'W ADRODD / NOTHING TO REPORT				

ATODIAD 2

**CWYNION A GYFLWYNWYD I'R OMBWDSMON – "O" – AC YMCHWILIADAU A WNAED GANDDO YNGHYLCH
CYNGHORWYR CYNGHORAU TREF A CHYMUNED - DIWEDDARIAD**

**UP TO DATE COMPLAINTS TO AND INVESTIGATIONS BY THE OMBUDSMAN – "O" - REGARDING
TOWN AND COMMUNITY COUNCILLORS – UPDATE**

Chwarter 2 (Gorffennaf – Medi 2018) - 2018/2019 – Quarter 2 (July – September 2018)

Tudalen 38 Enw'r Cynghorydd Name of Councillor	Enw'r Achwynydd Name of Complainant	Cyfeirnod y Ffeil File Reference (i) Un ni/Ours (ii) "O"	Dyddiad y Gŵyn - "O" Complaint date - "O"	Canlyniad Ymholiad "O" a'r dyddiad neu'r sefyllfa gyfredol Result of "O" Investigation and date or the current situation
Cynghorydd Cymuned/Tref Community/Town Councillor	Cynghorydd Cymuned/Tref Community/Town Councillor	(iii)CC-021396 (iv)201802863	31.08.2018	Ombwdsmon yn ystyried y mater. / Ombudsman considering the complaint.

ATODIAD 3

**CWYNION A GYFLWYNWYD I'R OMBWDSMON – “O” – AC YMCHWILIADAU A WNAED GANDDO YNGHYLCH
CYNGHORWYR CYNGOR SIR YNYS MÔN - DIWEDDARIAD**

**UP TO DATE COMPLAINTS TO AND INVESTIGATIONS BY THE OMBUDSMAN – “O” - REGARDING
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCILLORS – UPDATE**

Chwarter 3 (Hydref - Rhagfyr 2018) – 2018/2019 – Quarter 3 (October - December 2018)

Enw'r Cynghorydd Name of Councillor	Enw'r Achwynydd Name of Complainant	Cyfeirnod y Ffeil File Reference (i) Un ni/Ours (ii) “O”	Dyddiad y Gŵyn - “O” Complaint date - “O”	Canlyniad Ymholiad “O” a'r dyddiad neu'r sefyllfa gyfredol Result of “O” Investigation and date or the current situation
DIM I'W ADRODD / NOTHING TO REPORT				

ATODIAD 4

**CWYNION A GYFLWYNWYD I'R OMBWDSMON – "O" – AC YMCHWILIADAU A WNAED GANDDO YNGHYLCH
CYNGHORWYR CYNGHORAU TREF A CHYMUNED - DIWEDDARIAD**

**UP TO DATE COMPLAINTS TO AND INVESTIGATIONS BY THE OMBUDSMAN – "O" - REGARDING
TOWN AND COMMUNITY COUNCILLORS – UPDATE**

Chwarter 3 (Hydref – Rhagfyr 2018) - 2018/2019 – Quarter 3 (October - December 2018)

Tudalen 40 Enw'r Cynghorydd Name of Councillor	Enw'r Achwynydd Name of Complainant	Cyfeirnod y Ffeil File Reference (i) Un ni/Ours (ii) "O"	Dyddiad y Gŵyn - "O" Complaint date - "O"	Canlyniad Ymholiad "O" a'r dyddiad neu'r sefyllfa gyfredol Result of "O" Investigation and date or the current situation
Cynghorydd Cymuned/Tref Community/Town Councillor	Cynghorydd Cymuned/Tref Community/Town Councillor	(iii)CC-021396 (iv)201802863	31.08.2018	Ombwdsmon yn ymchwilio i'r gŵyn. / Ombudsman investigating the complaint.

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
PWYLLGOR:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13.03.2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Penderfyniadau Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Cynghori'r Pwyllgor am benderfyniadau Cymru Gyfan a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn ei Goflyfrau ar gyfer Gorffennaf 2018 a Hydref 2018
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr Llywodraethiant Corfforaethol mwycs@ynysmon.gov.uk
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxcs@anglesey.gov.uk 01248 752586

1. CYFLWYNIAD

Bydd Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn cyhoeddi [Coflyfr o Gwynion Côt Ymddygiad](#) unwaith bob chwarter.

Mae'r adroddiad hwn yn rhoi crynodeb o'r wybodaeth a gyhoeddwyd gan Ombwdsman Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn ei [Goflyfr ar gyfer Gorffennaf 2018](#) (Rhifyn 17) a'r [Coflyfr ar gyfer Hydref 2018](#) (Rhifyn 18). Mae crynodeb o'r achosion yn Rhifyn 17 ynghlwm yn **ATODIAD 1** a Rhifyn 18 ynghlwm yn **ATODIAD 2**.

2. CEFNDIR

Mae Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn gweithredu pwerau "sifft gyntaf" dan Adran 69 Deddf Llywodraeth Leol 2000, sy'n gosod dyletswydd arno i ystyried cwynion y gallai aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru fod wedi torri eu côd ymddygiad. Mae awdurdodaeth Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn cynnwys cynghorau sir a chynghorau tref a chymuned.

Ar ôl derbyn cwyn, mae Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn gweithredu prawf trothwy er mwyn gweld a ddylid ymchwilio i'r gŵyn ai peidio. Mae'r prawf trothwy yn cynnwys Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn bod yn fodlon:-

- Bod tystiolaeth i awgrymu y gallai'r côd ymddygiad fod wedi cael ei dorri; a

- Bod y mater yn ddigon difrifol fel ei fod o fudd i'r cyhoedd bod ymchwiliad yn cael ei agor.

Yn dilyn agor ymchwiliad, gallai Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ddod i un o bedwar canlyniad o dan Adran 69 Deddf Llywodraeth Leol 2000 sef:

- (a) nad oes unrhyw dystiolaeth bod côd ymddygiad yr awdurdod wedi cael ei dorri;
- (b) nad oes angen cymryd unrhyw gamau pellach mewn perthynas â'r materion a oedd yn destun yr ymchwiliad;
- (c) y dylid cyfeirio'r mater at swyddog monitro'r awdurdod ar gyfer ystyriaeth y pwyllgor safonau;
- (d) bod y mater yn cael ei gyfeirio at Lywydd Panel Dyfarnu Cymru ar gyfer penderfyniad drwy driwlynlys (bydd hyn yn digwydd mewn achosion mwy difrifol fel arfer).

Os yw (c) neu (d) uchod yn berthnasol, bydd Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn cyflwyno ei adroddiad i'r pwyllgor safonau lleol neu Banel Dyfarnu Cymru (PDC) a lle'r pwyllgor, neu driwlynlys achos ar ran y Panel, yw cynnal gwrandawriad er mwyn ystyried y dystiolaeth a gwneud penderfyniad terfynol a gafodd y côd ymddygiad ei dorri ai peidio, ac os hynny, a ddylid rhoi cosb a beth ddylid ei roi fel cosb. Mae gan bwyllgorau safonau awdurdod statudol i wahardd cynghorwyr am gyfnodau hyd at 6 mis. Does gan Bwyllgorau Safonau ddim pwerau anghymhwys, a lle bydd canfyddiadau o dorri rheolau, byddant yn ceisio rhoi cosb sy'n briodol ar gyfer y drosedd. Bydd hyn yn aml iawn yn gerydd (cerydd cyhoeddus) neu'n argymhelliad o hyfforddiant/ymrwymiad/cyfryngu ayb. Mae gan driwlynlys achos awdurdod i wahardd am hyd at 12 mis ac anghymhwys hyd at 5 mlynedd.

Tra bod gan y PDC statws cyfreithiol fel driwlynlys a'i fod wedi cyhoeddi ei benderfyniadau erioed (yn cynnwys unrhyw apeliadau yn erbyn penderfyniadau'r pwyllgor safonau) nid oedd Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yn cyhoeddi ei adroddiadau na'i ganfyddiadau, ond, yn ddiweddar, mae wedi cyflwyno'r Coflyfr chwarterol sy'n darparu crynodeb o achosion. Bydd unrhyw beth a gyfeirir at bwyllgor safonau, wrth gwrs, ar gael ar wefan y Cyngor perthnasol.

3. ARGYMHELLIAD

I Gadeirydd y Pwyllgor Safonau arwain trafodaeth ar unrhyw faterion o ddiddordeb yr adroddir arnynt yn **ATODIAD 1** ac **ATODIAD 2**.

ATODIAD 1 – Rhifyn 17 (Gorffennaf 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côd	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
<p>Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful (201704719)</p>	<p>Cwynodd gweithiwr bod Cynghorydd a oedd yn bresennol mewn cyfarfod staff, wedi cyfeirio at rai aelodau o staff fel 'dynion meirw'n cerdded'. Dywedodd yr Achwynydd bod y Cynghorydd wedi gwneud sylwadau pellach a arweiniodd aelodau staff eraill i ddod i'r casgliad bod yr ymadrodd hwn yn cyfeirio ato ef. Dywedodd yr Achwynydd fod hyn wedi ei roi mewn ofn am ei swydd.</p> <p>Yn absenoldeb unrhyw gofnod ffurfiol o'r cyfarfod, cafodd detholiad o'r rhai oedd yn bresennol eu cyfweld gan yr Ombwdsmon, yn ogystal â'r Cynghorydd, yr Achwynydd a'i reolwr. Ystyriodd yr Ombwdsmon yr hyn a ddywedodd y Cynghorydd, ei esboniad o'r hyn yr oedd wedi'i olygu a sut y derbyniwyd ei sylwadau.</p>	<p>Paragraffau 4 (b) – parch, 4(c) – ymddwyn fel bwli, 6(1)(a) – dwyn anfri, a 7(a) – creu anfantais i eraill</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Daeth yr Ombwdsmon i'r casgliad nad oedd tystiolaeth fod y Cynghorydd wedi torri'r Côd. • Er i'r ymadrodd "dynion meirw'n cerdded" gael ei ddefnyddio, nid oedd unrhyw dystiolaeth i gefnogi'r gŵyn bod y sylwad wedi'i gyfeirio'n benodol at yr Achwynydd neu fod bwriad iddo gael ei weld fel bygythiad i swydd unrhyw un. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dylai aelodau fod yn ymwybodol o sut mae eu sylwadau yn ymddangos i eraill.
<p>Cyngor Tref Cas-gwent (201703539)</p>	<p>Derbyniwyd cwyn bod aelod o Gyngor Tref Cas-gwent wedi cymryd rhan mewn trafodaethau ynghylch trefniadau perchnogaeth a rheolaeth yn y dyfodol ar gyfer cyfleuster cyhoeddus lleol mewn cyfarfod Cyngor Tref, er ei fod wedi datgan diddordeb personol yn y mater.</p>	<p>Paragraff 14(1) (a), (c) a (e) – mewn perthynas â'r cyfyngiadau a roddir ar Gynghorwyr ynghylch diddordeb sy'n rhagfarnu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Canfu ymchwiliad yr Ombwdsmon ei bod hi'n debygol fod y Cynghorydd wedi siarad yn y cyfarfod, er bod ganddo diddordeb personol sy'n rhagfarnu yn yr eitem, yn groes i ofynion y Côd 	<ul style="list-style-type: none"> • Rhaid i Aelodau fod yn hyderus eu bod yn deall beth sydd angen iddynt wneud pan fyddant yn datgan diddordeb personol sy'n rhagfarnu • Dengys y canlyniad

ATODIAD 1 – Rhifyn 17 (Gorffennaf 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			<p>Ymddygiad.</p> <ul style="list-style-type: none"> Fodd bynnag, er gwaethaf y ffaith fod y dystiolaeth yn awgrymu y cafodd y Côt ei dorri, penderfynodd yr Ombwdsmon na ddylid cymryd unrhyw gamau pellach. Roedd hyn oherwydd nad oedd y Cynghorydd yn sefyll i elwa'n bersonol o unrhyw benderfyniad a wnaed, awgrymodd y dystiolaeth ei fod wedi gadael yr ystafell ar gyfer y bleidlais, ni chafodd yr opsiwn yr oedd ef yn ei ffafrio ei gytuno gan y Cyngor a dywedodd Cadeirydd y Cyngor y gallai siarad. Fodd bynnag, fe wnaeth yr Ombwdsmon atgoffa'r Cynghorydd o'i ddyletswyddau mewn perthynas â diddordebau personol sy'n rhagfarnu 	<p>fod yr Ombwdsmon yn ystyried effaith y toriad wrth ystyried pa gamau i'w cymryd; Nid yw torri'r Côt o reidrwydd yn golygu y bydd yr Ombwdsmon yn cymryd unrhyw gamau pellach. Fodd bynnag, dylai Aelodau fod yn ofalus rhag dibynnu ar achos o'r fath fel amddiffyniad. Dylai Aelodau sicrhau eu bod yn dilyn gofynion y Côt Ymddygiad.</p>
Cyngor Cymuned	Derbyniodd yr Ombwdsmon gŵyn bod Cynghorydd wedi torri'r Côt	Paragraff 7(a) – creu anfantais i	<ul style="list-style-type: none"> Canfu'r Ombwdsmon y gallai'r Cynghorydd fod 	<ul style="list-style-type: none"> Ni ddylai Aelodau ddefnyddio eu

ATODIAD 1 – Rhifyn 17 (Gorffennaf 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
Tryleg Unedig (201700946)	Ymddygiad ar gyfer aelodau pan ysgrifennodd y Cynghorydd at feirniad cystadleuaeth, gan roi'r argraff ei fod yn gweithredu fel cynrychiolydd o'r Cyngor. Roedd y Cynghorydd yn ceisio dylanwadu'n negyddol ar gyfle cystadleuydd penodol rhag ennill y gystadleuaeth a thrwy hynny, creu anfantais i aelod o'r cyhoedd a fyddai'n elwa pe bai'r cystadleuydd hwnnw'n llwyddiannus.	eraill	<p>wedi torri paragraff 7(a) drwy ysgrifennu at y beirniad gyda gwybodaeth wedi'i fwriadu i leihau'r tebygolrwydd o'r cystadleuydd penodol hwnnw'n ennill y gystadleuaeth, a drwy lofnodi'r ohebiaeth honno fel Cynghorydd.</p> <ul style="list-style-type: none"> Nododd yr Ombwdsmon, fodd bynnag, fod y cystadleuydd wedi ennill y gystadleuaeth ar ôl hynny, felly ni achosodd ymyriad y Cynghorydd anfantais wirioneddol i'r person dan sylw. Daeth yr Ombwdsmon i'r casgliad, at ei gilydd, nad oedd er budd y cyhoedd i gyfeirio'r mater hwnnw at Bwyllgor Safonau neu Banel Dyfarnu Cymru ac felly na ddylid cymryd unrhyw gamau pellach. 	<p>capasiti swyddogol i greu anfantais i eraill</p> <ul style="list-style-type: none"> Dengys y canlyniad fod yr Ombwdsmon yn ystyried effaith y toriad wrth ystyried pa gamau i'w cymryd; nid yw torri'r Côt o reidrwydd yn golygu y bydd yr Ombwdsmon yn cymryd camau pellach. Fodd bynnag, dylai Aelodau fod yn ofalus rhag dibynnu ar achos o'r fath fel amddiffyniad. Dylai Aelodau geisio sicrhau eu bod yn dilyn gofynion y Côt Ymddygiad. Mae'r Ombwdsmon yn parhau i ddefnyddio Prawf Budd y Cyhoedd

Tudalen 45

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
Cyngor Tref Saltney (201707925)	Cwyn bod Cynghorydd wedi torri'r Côt Ymddygiad drwy gymryd rhan, a phleidleisio ar, benderfyniad i ddyfarnu grant i sefydliad elusennol yr oedd hi'n Gadeirydd arno.	Paragraff 10, 11, 12, 14 – mewn perthynas â datgelu diddordebau personol a diddordebau personol sy'n rhagfarnu	<ul style="list-style-type: none"> • Fel Cadeirydd y sefydliad, roedd y Cynghorydd yn debygol o fod â diddordeb personol a diddordeb personol sy'n rhagfarnu yn y mater ac ni ddylai'r Cynghorydd fod wedi cymryd rhan oni bai bod eithriad yn gymwys neu ei bod wedi derbyn caniatâd arbennig. • Roedd y Cynghorydd wedi cydnabod hyn ac wedi ystyried gwneud cais am ganiatâd arbennig. Fodd bynnag, cafodd ei chynghori gan swyddog o'r Cyngor Sir nad oedd hynny'n angenrheidiol gan fod eithriad ym mharagraff 12(2)(a)(ii) o'r Côt yn gymwys ac felly bod modd iddi gymryd rhan. • Roedd y Cynghorydd felly yn gweithredu'n ddidwyll ar sail y cyngor a roddwyd iddi. • Daeth yr Ombwdsmon i'r casgliad fod y dystiolaeth yn awgrymu nad oedd y Cynghorydd 	<ul style="list-style-type: none"> • Mae paragraff 12(2)(a)(ii) y Côt Ymddygiad yn cynnwys eithriad sy'n gymwys pan fod mater yn ymwneud ag awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle mae Aelod mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol • Fodd bynnag, fel y nodir ym mharagraff 12(3), nid yw'r eithriadau yn is-baragraff (2)(a) yn gymwys os yw'r mater yn ymwneud â dyfarnu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			wedi torri'r Côt	
Cyngor Sir Powys (201701865)	Cwyn am ymddygiad Cynghorydd yn ystod cyfarfod llunio rhestr fer i drafod ceisiadau ar gyfer swydd Pennaeth ysgol newydd.	Paragraff 4 – cydraddoldeb a pharch; bwlio ac aflonyddu; Paragraff 6 – dwyn anfri.	<ul style="list-style-type: none"> Dim tystiolaeth fod y Cynghorydd wedi torri'r Côt Ymddygiad. Nid oedd angen gweithredu. 	
Cyngor Cymuned Maenorbŷr (201708037)	Cwyn bod Cynghorydd wedi bod yn ddirfiol ar lafar ac wedi bwlio aelod o'r cyhoedd yn ystod cyfarfod Cyngor Cymuned.	Paragraff 4 – parch ac ystyriaeth; bwlio ac aflonyddu; Paragraff 6 – dwyn anfri.	<ul style="list-style-type: none"> Cafodd pum tyst eu cyf weld a'r cydsyniad oedd nad oedd y Cynghorydd wedi dweud na gwneud unrhyw beth yn ystod y cyfarfod a wnaeth beri gormod o bryder iddynt. Penderfynodd yr Ombwdsmon nad oedd unrhyw dystiolaeth i awgrymu bod y Cynghorydd wedi torri'r Côt. 	
Cyngor Cymuned Abertyleri a Llanhilledd (201800122)	Cwyn bod Cynghorydd wedi torri'r Côt Ymddygiad drwy ddatgelu gwybodaeth gyfrinachol am adnoddau dynol a gwybodaeth gyllidol gyfrinachol.	Paragraff 5 – datgelu gwybodaeth gyfrinachol	<ul style="list-style-type: none"> Nid oedd tystiolaeth i awgrymu fod y Cynghorydd wedi rhannu unrhyw wybodaeth yn amhriodol, ac felly nid oedd tystiolaeth fod y 	

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			Côt wedi cael ei dorri.	
Cyngor Cymuned Sili a Larnog (201706912)	<p>Cwyn bod Cynghorydd wedi torri'r Côt Ymddygiad drwy anfon e-bost at ei gyd-gynghorwyr a oedd yn amharchus ac yn sarhaus am Gynghorydd arall.</p> <p>Cyfwelwyd y Cynghorydd yn ogystal ag aelodau eraill y Cyngor Cymuned (yn cynnwys y Cynghorydd y cyfeiriwyd ato yn yr e-bost). Cydnabu'r Cynghorydd na ddylai fod wedi anfon yr e-bost a bod hynny'n amhriodol. Mynegodd y Cynghorydd edifeirwch am ei weithredoedd a dywedodd na fyddai'n ymddwyn yn y modd hynny eto.</p> <p>Eglurodd y Cynghorydd, fel ffactorau lliniaru, bod cysylltiadau o fewn y Cyngor yn anodd ar hyn o bryd, a'i fod wedi derbyn sawl e-bost beirniadol gan y Cynghorydd dan sylw ac nad oedd wedi bwriadu copïo'r e-bost i holl aelodau'r Cyngor – cafodd hynny ei wneud ar ddamwain wrth ymateb i e-bost blaenorol.</p>	Paragraffau 4(a) a (b) – cydraddoldeb a pharch	<ul style="list-style-type: none"> Mae'n debygol fod y Cynghorydd wedi torri'r Côt ond, oherwydd y ffactorau lliniaru, cyfraniad y Cynghorydd a'i addewid i beidio ag ymddwyn yn y modd hynny eto, daeth yr Ombwdsmon i'r casgliad na fyddai er budd y cyhoedd i gyfeirio'r mater at y pwyllgor safonau. Ni chafodd unrhyw gamau eu cymryd 	<ul style="list-style-type: none"> Mae'r Ombwdsmon yn parhau i ddefnyddio Prawf Budd y Cyhoedd Mae'r Ombwdsmon yn cymryd i ystyriaeth ffactorau lliniaru megis perthynas anodd o fewn Cyngor Rhaid i Gynghorwyr ddeall y pwysigrwydd y mae'r Ombwdsmon yn ei roi ar gydnabod camgymeriad, mynegi edifeirwch a chytuno i ymddwyn mewn modd gwahanol yn y dyfodol.
Cyngor Sir Gaerfyrddin	Cwyn am ymddygiad cyn-gynghorydd ar Gyngor Sir	Paragraff 6 – (1)(a) dwyn anfri;	<ul style="list-style-type: none"> Gan na chafodd y Cynghorydd ei hail-ethol 	<ul style="list-style-type: none"> Mae'r Ombwdsmon yn parhau i

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
(201606614)	Gaerfyrddin tuag at Brif Weithredwr y Cyngor a swyddogion y Cyngor ar 2.12.2016.	Paragraff 4 – (b) parch ac ystyriaeth; Paragraff 7 – (a) cam-drin capasiti swyddogol	<p>yn etholiad Mai 2017, roedd yr Ombwdsmon o'r farn nad oedd y materion yn ddigon difrifol i fod o fudd i'r cyhoedd i'w ymchwilio ymhellach.</p> <ul style="list-style-type: none"> Nid oedd angen gweithredu mewn perthynas â'r materion a ymchwiliwyd. 	<p>ddefnyddio Prawf Budd y Cyhoedd</p> <ul style="list-style-type: none"> Rhoddir ystyriaeth wahanol i faterion yn ymwneud â chyn-gynghorydd o gymharu â chynghorydd etholedig sydd yn parhau yn y swydd. Os yw'r Ombwdsmon yn penderfynu fod angen ymchwilio i gŵyn, gall yr Ombwdsmon ddod i un o bedwar canfyddiad: <ul style="list-style-type: none"> (a) nad oes unrhyw dystiolaeth bod côd ymddygiad yr awdurdod wedi cael ei dorri; (b) nad oes angen cymryd unrhyw gamau pellach mewn perthynas â'r materion a oedd yn destun yr ymchwiliad; (c) y dylid cyfeirio'r

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côd	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
				<p>mater at swyddog monitro'r awdurdod ar gyfer ystyriaeth y pwyllgor safonau; (d) bod y mater yn cael ei gyfeirio at Lywydd Panel Dyfarnu Cymru ar gyfer penderfyniad drwy dribiwnlys (bydd hyn yn digwydd mewn achosion mwy difrifol fel arfer).</p> <ul style="list-style-type: none"> Os yw'r unigolyn yn aelod o fwy nag un awdurdod e.e. cyngor sir a chyngor cymuned / mwy nag un cyngor cymuned, gall yr Ombwdsman ddefnyddio opsiwn (c) neu (d) mewn perthynas â'r 'awdurdod perthnasol', yn hytrach na'r un lle gwnaeth yr aelod dorri'r Côt. Er enghraifft, petai'r unigolyn hwn yn

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
				<p>aelod o gyngor cymuned hefyd, er nad oedd mwyach yn aelod o'r awdurdod lle cafodd y Côt ei dorri (Cyngor Sir Gaerfyrddin), byddai'r gosb am dorri Côt Ymddygiad Cyngor Sir Gaerfyrddin wedi ei roi iddo yn rhinwedd ei swydd fel aelod o'r cyngor cymuned.</p>
<p>Cyngor Cymuned Cleirwy (201704165)</p>	<p>Cwyn bod Cyngorydd wedi cymryd rhan mewn trafodaeth a phleidleisio ar gais gynllunio lleol heb ddatgan diddordeb; yn ychwanegol roedd rhaid i'r Ombwdsmon ystyried a oedd gan y Cyngorydd feddwl caeedig pan fynychodd ddau gyfarfod Cyngor Cymuned ym mis Medi a Hydref 2017.</p>	<p>Paragraffau 10, 11, 12, 14 – mewn perthynas â datgan diddordeb personol a diddordeb personol sy'n rhagfarnu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nid oedd tystiolaeth fod gan y Cyngorydd ddiddordeb personol yn y cais cynllunio ac o ganlyniad nid oedd ganddo ddiddordeb personol sy'n rhagfarnu chwaith. • Roedd y Cyngorydd yn rhagdueddol ac nad oedd wedi rhagbenderfynu pan fynychodd y cyfarfod cyntaf a phleidleisio. • Nid oedd digon o 	

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			<p>dystiolaeth i gefnogi'r haerriad bod y Cynghorydd wedi rhag-benderfynu yn yr ail gyfarfod.</p> <ul style="list-style-type: none"> Nid oedd dystiolaeth fod y Côt Ymddygiad wedi cael ei dorri. 	
<p>Cyngor Cymuned Llai (201702478)</p>	<p>Cwyn bod ymddygiad Cynghorydd wedi bod yn amharchus a'i fod wedi datgelu gwybodaeth gyfrinachol yn ystod cyfarfod o Gyngor Cymuned Llai. Roedd y Cynghorydd hefyd wedi defnyddio ei safle i roi preswlydd lleol dan anfantais a'i fod wedi methu â datgan diddordeb yn y mater. Honnwyd bod y Cynghorydd wedi dwyn anfri ar ei swydd fel aelod.</p> <p>Casglwyd gwybodaeth gan y Cyngor a chynhaliwyd cyfweiliadau â thystion y cyfarfod a'r aelod.</p>	<p>Paragraff 4 – parch. Paragraff 5(a) – Datgelu gwybodaeth gyfrinachol. Paragraff 6 – dwyn anfri. Paragraff 7(a) – creu anfantais i eraill.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Roedd y Cynghorydd wedi cyflwyno sylwadau i'r Cyngor ynghylch y mater hwn ar ran ei etholwr. Nid oedd dystiolaeth fod y Cynghorydd wedi defnyddio ei safle i sicrhau anfantais i aelod o'r cyhoedd neu fod ganddo ddiddordeb yn y mater. Fe wnaeth y Cynghorydd ddatgan gwybodaeth yn ystod y cyfarfod ond nid oedd yn wybodaeth gyfrinachol. Roedd gan yr Ombwdsmon bryder am sylwadau personol a wnaed gan y Cynghorydd am aelod 	<ul style="list-style-type: none"> Dylai Cynghorwyr fod yn ymwybodol o'r sylwadau y maent yn eu gwneud mewn cyfarfodydd Cyngor cyhoeddus, yn arbennig mewn perthynas â sylwadau personol / sylwadau am unigolion eraill.

Tudalen 52

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			<p>o'r cyhoedd wrth annerch y Cyngor. Nid oedd y sylwadau'n ychwanegu unrhyw werth at ystyriaeth y Cyngor o'r mater ac nid oeddent yn briodol nac yn angenrheidiol.</p>	
<p>Cyngor Sir Ceredigion (201701091)</p>	<p>Cwynodd Mr X fod Cynghorydd wedi torri'r Côt Ymddygiad pan fynychodd y Cynghorydd gyfarfod yr oedd swyddog y Cyngor wedi'i gynghori i beidio â'i fynychu. Cwynodd Mr X hefyd am ymddygiad y Cynghorydd tuag at bobl benodol yn y cyfarfod.</p>	<p>Paragraffau 8(a) – rhoi sylw i gyngor a ddarperir gan swyddog y Cyngor; 4(b) – dangos parch, 4(c) – ymddwyn fel bwli a 6(1)(a) – dwyn anfri.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ni chanfu'r Ombwdsmon unrhyw dystiolaeth fod y Cynghorydd wedi derbyn cyngor gan swyddog y Cyngor i beidio â mynychu'r cyfarfod neu fod y modd y siaradodd â'r rhan fwyaf oedd yn bresennol yn y cyfarfod yn mynd tu hwnt i derfynau ymddygiad proffesiynol. • Canfu'r Ombwdsmon fod ymagwedd gadarn y Cynghorydd wedi cael effaith ar unigolyn yn y cyfarfod a dylai'r Cynghorydd fod wedi addasu ei ymddygiad tuag ato, yn enwedig gan fod y Cynghorydd wedi cwrdd ag o yn flaenorol ac wedi ei 	<ul style="list-style-type: none"> • Mae'r Ombwdsmon yn parhau i ddefnyddio Prawf Budd y Cyhoedd • Rhaid i Gynghorwyr ystyried eu cynulleidfa a'r math o ymddygiad sy'n briodol o dan yr amgylchiadau

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			<p>ddisgrifio fel 'nerfus'. Er i'r Cynghorydd gael ei atgoffa i newid ei ymddygiad ar gyfer y gynulleidfa, daeth yr Ombwdsmon i'r casgliad, ar y cyfan, nad oedd o fudd i'r cyhoedd i gyfeirio'r mater at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru ac felly na ddylid cymryd unrhyw gamau pellach.</p>	
<p>Cyngor Tref Neyland (201703026)</p>	<p>Cwyn y gallai Cynghorydd fod wedi defnyddio ei safle'n amhriodol drwy geisio rhoi terfyn ar brosiect yr oedd y Cyngor tref eisoes wedi cytuno ei gefnogi. Honnwyd bod gan y Cynghorydd fuddiant busnes yn y mater.</p> <p>Derbyniodd yr Ombwdsmon wybodaeth berthnasol am y mater a chynhaliodd gyfweiliadau â thystion. Rhoddodd y Cynghorydd ei sylwadau ar y gŵyn ar ddechrau'r ymchwiliad, ond ni ymatebodd i gais i gael ei gyfsweld.</p>	<p>Paragraff 6(1)(a) – dwyn anfri. Paragraff 7(a) – defnyddio safle i sicrhau mantais. Paragraff 11(1) a Pharagraffau 14(1)(a),(c),(d) ac (e) – yn ymwneud â datgelu diddordebau personol a diddordebau personol sy'n rhagfarnu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Daeth yr Ombwdsman i'r casgliad fod tystiolaeth i awgrymu y gallai'r Cynghorydd fod wedi torri'r Côt Ymddygiad a chyfeiriodd y mater i gael ei ystyried gan Bwyllgor Safonau'r Cyngor. • Daeth y Pwyllgor Safonau i'r casgliad fod y Cynghorydd wedi torri'r Côt Ymddygiad. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau y dylai'r Cynghorydd gael ei geryddu. • Mae copi o benderfyniad 	<ul style="list-style-type: none"> • Erbyn i'r Pwyllgor Safonau ystyried y mater, nid oedd y Cynghorydd bellach yn aelod o'r Cyngor Tref.

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			y Pwyllgor Safonau yn Atodiad 3.	
Cyngor Sir Fynwy (201604188)	Cwyn fod Cynghorydd wedi anfon e-byst i'r achwynwr, wrth weithredu yn rhinwedd ei swydd fel aelod o'r Cyngor. Roedd yr achwynwr o'r farn bod yr e-byst yn cynnwys sylwadau nad oedd yn dangos parch nac ystyriaeth at aelodau'r gymuned LHDT.	Paragraff 4(b) – parch ac ystyriaeth	<ul style="list-style-type: none"> • Roedd yr Ombwdsmon o'r farn bod y sylwadau a wnaethpwyd yn gywilyddus ac nad oedd unrhyw reswm dros ddefnyddio iaith o'r fath i gael y wybodaeth yr oedd ei hangen arno am y modd yr oedd y Cyngor yn defnyddio ei gronfeydd, neu hyd yn oed i fynegi ei farn. • Canfu'r Ombwdsmon y gallai'r sylwadau a wnaed a'r iaith a ddefnyddiwyd fod gyfwerth â methiant i ddangos parch ac ystyriaeth am eraill ac roedd tystiolaeth i awgrymu bod y Côt wedi cael ei dorri. • Cyfeiriodd yr Ombwdsmon y mater at Banel Dyfarnu Cymru ar gyfer dyfarniad gan dribiwnlys. • Penderfynodd y 	<ul style="list-style-type: none"> • Trafododd yr Ombwdsmon yr achos hwn ym Mhwyllgor Safonau Cymru yn Aberystwyth ym mis Medi 2018 a dywedodd y rhoddir ystyriaeth ddifrifol iawn i barch ac ystyriaeth i eraill, a sylwadau'n ymwneud â materion cydraddoldeb.

ATODIAD 2 – Rhifyn 18 (Hydref 2018)

Enw'r Cyngor	Crynodeb o'r Gŵyn	Rhan Berthnasol o'r Côt	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			<p>tribiwnlys y dylid atal y Cynghorydd o'r Cyngor am gyfnod o ddau fis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trafodir y mater hwn yn eitem 5 ar y Rhaglen – Penderfyniadau Panel Dyfarnu Cymru. 	

COFNODION CYFARFOD Y PWYLLGOR SAFONAU a gynhaliwyd yn YSTAFELL BWYLLGOR 2, NEUADD Y SIR, HWLFFORDD DDYDD MERCHER, 5 MEDI 2018 am 10.00 y.b.

Presennol:

Mr Andre Morgan (Cadeirydd), Ms Suzanne Lewis, Ms Corinna Kershaw, Ms Sian Vaughan, Mr Nick Watt; a'r Cynghorwyr Cymunedol Paul Hannon a Iain Wood.

Swyddogion yn bresennol:

Claire Jones, Swyddog Monitro
Rhian Young, Dirprwy Swyddog Monitro
Jenny Captao, Clerc Pwyllgor

Hefyd yn bresennol:

Sinead Cook, Cynrychiolydd o Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Ymddiheuriadau am Absenoldeb:

Derbyniwyd ymddiheuriadau am absenoldeb oddi wrth y Cynghorydd Viv Stoddart a Tony Wilcox

9. Datganiadau o Ddiddordeb Personol

Anerchodd y Swyddog Monitro y Pwyllgor a dywedodd nad oedd y Cynghorwyr Viv Stoddart a Tony Wilcox yn bresennol yn y cyfarfod oherwydd y buddiannau personol a rhagfarnol y dywedasant yn y cyfarfod diwethaf mewn perthynas â'r mater hwn fel a ganlyn:

Datganodd y Cynghorydd Tony Wilcox fudd personol a rhagfarnol mewn perthynas ag Eitem 9 yn rhinwedd ei fod yn yr un grŵp gwleidyddol fel tyst a enwir yn yr ymchwiliad.

Datganodd y Cynghorydd Viv Stoddart fudd personol a rhagfarnol yn yr eitem hon o fusnes yn rhinwedd ei fod yn ffrind gyda thyst a enwir yn yr ymchwiliad a thynnodd yn ôl o'r Cyfarfod.

Ni chafwyd unrhyw ddatganiadau o ddiddordeb gan Aelodau yn y cyfarfod.

10. Cod Ymddygiad Aelodau - toriad honedig gan y cyn Gyngorydd B Rothero, Cyngor Tref Neyland

Roedd y Pwyllgor yn cofio, yn y cyfarfod a gynhaliwyd ar 18 Mehefin 2018, eu bod wedi ystyried adroddiad gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (Ombwdsmon) mewn perthynas â chanfyddiadau ei ymchwiliad i honiadau bod y cyn-gynghorydd Brian Rothero wedi methu â chydymffurfio â'r Cod Ymddygiad. Ar 14 Awst 2017, derbyniodd yr Ombwdsmon gwyn gan y Cynghorydd Paul Smith o Gyngor Tref Neyland bod y Cynghorydd Rothero wedi methu â chydymffurfio â'r Cod Ymddygiad. Honnwyd bod y cyn-gynghorydd Rothero wedi defnyddio ei sefyllfa i geisio rhwystro Prosiect Hwb Cymunedol a

bod gan y cyn-gynghorydd fuddiant niweidiol oherwydd effaith y Ganolfan ar ei fusnes presennol ac oherwydd perthynas fusnes a ddaeth i ben yn chwerw.

Anfonwyd swyddfa'r Ombwdsmon Adroddiad Ymchwilio Cyngor Sir Penfro at y Swyddog Monitro, dyddiedig 15 Mai 2018 a ddaeth i'r casgliad bod gweithredodd y cyn-gynghorydd Rothero yn awgrymu tramgwydd i baragraffau 6 (1) (a), 7 (a), 11 (1), 14 (1) (a), (c), (d) a (e) o'r Cod Ymddygiad.

Galwodd y Pwyllgor i gof ymhellach eu bod wedi penderfynu bod achos i'w ateb a bod y cyn-gynghorydd Rothero yn cael y cyfle i gyflwyno sylwadau i'r Pwyllgor, naill ai'n ffurfiol neu'n ysgrifenedig.

Anerchodd y Swyddog Monitro i'r Pwyllgor yn tynnu sylw ei bod wedi siarad â'r cyn-gynghorydd Rothero y diwrnod cynt a chadarnhaodd ei fod wedi dewis peidio â bod yn bresennol yn y gwrandawriad. Cadarnhaodd hefyd nad oedd wedi cyflwyno'r holiadur safonol at glerc y Pwyllgor Safonau; fodd bynnag, roedd wedi cyflwyno llythyrau dyddiedig 11 Mehefin a 10 Gorffennaf 2018 a oedd wedi'u cynnwys yn y pecyn agenda ar gyfer ystyriaeth y Pwyllgor.

Dechreuodd y Cadeirydd yr achos trwy groesawu Ms Sinead Cook i'r Gwrandawriad, sef y swyddog ymchwilio yn cynrychioli'r Ombwdsmon. Yna cyflwynodd holl Aelodau'r Pwyllgor Safonau sy'n bresennol yn y Gwrandawriad. Mynegodd ei siom hefyd nad oedd y cyn-gynghorydd Rothero wedi cymryd y cyfle i fynychu'r gwrandawriad nac i gyflwyno rhagor o wybodaeth.

Amlinellodd y Cadeirydd y weithdrefn y byddai'r Pwyllgor yn ei ddilyn wrth gynnal y Gwrandawriad a thynnodd sylw'r Pwyllgor at y ffeithiau diamheuol ac anghydfod a fanylwyd yn Atodiad 1 i'r Crynodeb o'r Broses Cyn-Wrandawriad i'w ystyried gan y Pwyllgor. Tynnodd sylw hefyd at gamgymeriad o dan eitem 1.7 ar dudalen 9 yr adroddiad lle dylai'r flwyddyn 2017 fod wedi bod yn 2016.

Dechreuodd y Pwyllgor gam 1 y Gwrandawriad i benderfynu ar ganfyddiadau ffeithiol ffurfiol.

Gwahoddodd y Cadeirydd Ms Cook i gyflwyno Achos yr Ombwdsmon. Anerchodd y Pwyllgor a dywedodd eu bod wedi ceisio ymgysylltu â'r cyn-gynghorydd Rothero trwy gydol y broses. Roedd hynny wedi cynnwys cael gwahoddiad i gyfweiliad; i ddarparu ymateb ysgrifenedig; a rhoddodd y cyfle hefyd i wneud sylwadau ar yr adroddiad archwilio drafft; fodd bynnag, roedd wedi dewis peidio ag ymateb i'r ceisiadau hynny. Yr oedd, serch hynny, wedi cyflwyno llythyr, a oedd wedi'i ystyried.

Gofynnwyd sut y gallai adroddiad yr Ombwdsmon ddod i'r casgliad nad oedd y ffeithiau'n rhai diamheuol os na fu unrhyw ymgysylltu â'r cyn-gynghorydd Rothero. Ymatebodd Ms Cook ei fod wedi cael yr holl ddogfennau ac wedi rhoi cyfle i ymateb trwy gyfrwng ysgrifenedig a llafar.

Mewn ymateb i ymholiad pe bai'r cyn-gynghorydd Rothero wedi derbyn y ddogfennaeth, dywedodd Ms Cook nad oedd unrhyw beth i'w awgrymu nad oedd wedi derbyn y ddogfennaeth berthnasol a chyfeiriodd at gyn Gynghorydd Rothero yn awgrymu y byddai'n cyflwyno rhywfaint o gynrychiolaeth ysgrifenedig; fodd bynnag, nid oedd wedi gwneud hynny.

Yn dilyn gwahoddiad gan y Cadeirydd, tynnodd Ms Cook sylw'r Pwyllgor at y pum ffaith a amheuir a delio â phob un yn eu tro.

O ran y ffaith gyntaf a ddadleuwyd (2.1) cyfeiriodd at atodiadau M ac E o'r adroddiad ac amlygodd y mater. Ymatebodd hefyd i ymholiad ynghylch a oedd hi'n credu bod y gair "gelyniaeth" yn rhy gryf a dywedodd wrth y Pwyllgor mai dyna'r geiriau a ddefnyddiwyd gan y Cynghorydd Miller; fodd bynnag, yn adroddiad yr Ombwdsman, defnyddiwyd "chwerw". Gofynnwyd hefyd a oedd casgliad yr Ombwdsmon bod yr anghydfod bellach wedi'i setlo. Dywedodd Ms Cook nad oeddent yn gallu tynnu'r casgliad hwnnw, gan nad oeddent yn gallu holi cyn-gynghorydd Rothero oherwydd nad oedd yn rhan o'r broses.

O ran yr ail ffaith ddadleuol (2.2) tynnodd Ms Cook sylw'r Pwyllgor at Glwb Athletau Neyland mewn cystadleuaeth uniongyrchol ac y byddai unrhyw uwchraddiad yn effeithio ar fusnes tafarn cyn-gynghorydd Rothero.

O ran y drydedd ffaith ddadleuol (2.3) dywedodd Ms Cook ei bod yn derbyn yr ymateb a ddarparwyd gan y cyn-gynghorydd Rothero bod y pellter rhwng Clwb Athletau Neyland a'r dafarn / bwyty a redwyd gan gyn Gynghorydd Rothero tua 300m; fodd bynnag, dywedodd fod yr Ombwdsmon yn dal i ystyried bod y pellter hwnnw i fod yn agos a bod rhai busnesau eraill yn gyfartal.

Gofynnwyd am eglurhad ynghylch a fyddai'r cyn-gynghorydd Rothero wedi datgan ei fusnes tafarn ar ei gofrestr o ddiddordeb erioed; ac a ddylid datgan buddiant mewn perthynas â chyflogaeth flaenorol pe na bai rhywun yn gweithio yno mwyach. Ymatebodd Ms Cook ei fod ar ei Gofrestr Buddiant; y cynghorwyd iddo ddatgan diddordeb gan Glerc Tref Neyland; a bod a ddylid parhau i ddatgan buddiant os nad oedd yn dal i weithio fel rhan o'r buddiant hwnnw yn dibynnu ar yr amgylchiadau.

O ran y bedwaredd ffaith ddadleuol (2.4) tynnodd Ms Cook sylw'r Pwyllgor at Atodiad K, a gyfeiriodd at ohebiaeth a anfonodd y cyn-gynghorydd Rothero at Lywodraeth Cymru. Amlygodd nad oedd dim i ddangos ei fod yn anfon yr e-bost yn bersonol ac fe wnaeth lofnodi'r e-bost fel Dirprwy Faer Cyngor Tref Neyland.

O ran y ffaith olaf ddadleuol (2.5) ailadroddodd Ms Cook y sylwadau a wnaethpwyd gan y cyn-gynghorydd Rothero i Lywodraeth Cymru, a allai fod wedi achosi anfantais bosibl i Gyngor Tref Neyland, a'i fod yn benderfyniad i'r Pwyllgor a oeddent yn ystyried a oedd ganddo fuddiant niweidiol ac a allai ei weithredoedd fod wedi bod o fudd iddo ef yn bersonol.

Gofynnwyd am eglurhad ynghylch pwy oedd yr 'arall' y cyfeirir ato yn y ffaith a ddadleuwyd 2.5. Ymatebodd Ms Cook mai'r bobl hynny a greodd y ganolfan a'r Cyngor Cymuned fel y gallent gael eu gweithredu'n ariannol o ran cost gyfreithiol.

Gwnaethpwyd sylwadau gan y Pwyllgor ynghylch a oedd y gair 'arall', a oedd yn awgrymu person, hefyd yn gallu cynnwys grŵp neu endid; a chyfeiriwyd at adran 7 (a) o'r Cod Ymddygiad a oedd yn datgan 'person' o ran anfantais. Cynghorodd Ms Cook y byddai'n effeithio ar grŵp o bobl gyda chostau, gyda'r Ombwdsmon yn ystyried y byddai anfantais yn yr achos hwnnw wedi digwydd.

Gofynnwyd pam oedd y cyn-gynghorydd Rothero wedi defnyddio e-bost clwb Athletau Neyland ar ôl i'w brydles a'r clwb ddod i ben. Dywedodd Ms Cook nad

oeddent yn gallu tynnu unrhyw gasgliadau mewn perthynas â'r mater hwnnw oherwydd nad oeddent yn medru gofyn cwestiynau i'r cyn-gynghorydd Rothero.

Pan ofynnwyd am eglurhad gan y Pwyllgor, dywedodd Ms Cook wrth y Pwyllgor nad oedd ganddynt gopi o Gofrestr Buddiant wedi'i lofnodi cyn Mai 2017.

Cyhoeddodd y Cadeirydd y byddai'r Pwyllgor yn ymddeol i ystyried y ffeithiau dan anghydfod.

Cyhoeddodd ymhellach y byddai Clerc y Pwyllgor yn cynorthwyo i wneud y nodyn penderfyniad ac y byddai'r Swyddog Monitro hefyd yn rhoi cyngor cyfreithiol os oes angen trwy gydol tri cham y Gwrandawriad.

Cytunodd y Pwyllgor hefyd i ganiatáu i'r Dirprwy Swyddog Monitro eistedd i mewn ac arsylwi trafodaethau'r Pwyllgor.

PENDERFYNWYD

Y dylid gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod wrth ystyried y mater dan delerau Adran 100A (4) Deddf Llywodraeth Leol 1972 gan ei bod yn cynnwys datgelu gwybodaeth eithriedig yn debygol fel y'i diffinnir ym Mharagraff 18 (c) o Ran 4 o Adran 12 i'r Ddeddf.

Yna ymddeolodd y Pwyllgor i drafod y ffeithiau a oedd yn anghydfod.

Am 11.00 y bore, ailddechreuodd y cyfarfod fel sesiwn agored. Yna gofynnodd y Cadeirydd i'r Swyddog Monitro ddarllen penderfyniad y Pwyllgor mewn perthynas â'r ffeithiau dan anghydfod fel a ganlyn:

PENDERFYNWYD

- a) Bu anghydfod rhwng cyn-gynghorydd Rothero a Chlwb Athletau Neyland a arweiniodd at setliad ariannol ym mis Medi 2016.
- b) Roedd y Pwyllgor o'r farn bod gan gyn-gynghorydd Rothero fuddiant personol o dan Baragraffau 10 (2) (a) a 10 (2) (c) o'r Cod Ymddygiad gan fod busnes yr Awdurdod ym mis Medi 2016 yn debygol o effeithio ar fusnes tafarn ei hun, ei les a'i sefyllfa ariannol a bod hyn hefyd yn golygu buddiant niweidiol dan Baragraff 12 y Cod.
- c) Roedd cynrychiolydd yr Ombwdsmon wedi derbyn bod y pellter rhwng Clwb Athletau Neyland a'r dafarn / bwyty a redwyd gan gyn Gynghorydd Rothero tua 300m a nododd y Pwyllgor nad oedd hyn bellach yn destun dadleuol.
- d) Canfu'r Pwyllgor nad oedd yr ohebiaeth yn bersonol oherwydd bod y llythyr a anfonwyd gan y cyn-gynghorydd Rothero i Lywodraeth Cymru wedi'i

ysgrifennu mewn swyddogaeth swyddogol, gan ei fod wedi'i llofnodi fel Dirprwy Faer ac yn cynnwys cyfeiriad at fusnes swyddogol y Cyngor.

- e) Wrth gydbwysu tebygolrwydd, cytunodd y Pwyllgor fod cyn-gynghorydd Rothero wedi ceisio defnyddio ei safle i greu mantais iddo'i hun.

Yna, fe aeth y Gwrandawriad ymlaen i gyfnod 2 i benderfynu a oedd toriad y cod wedi digwydd ai peidio.

Rhoddodd y Cadeirydd gyfle i gynrychiolydd yr Ombwdsmon annerch y Pwyllgor i gyflwyno achos yr Ombwdsmon mewn perthynas â'r achosion o dorri'r cod a awgrymwyd. Cadarnhaodd Ms Cook i'r Pwyllgor mai'r achosion o dorri'r cod honedig oedd sut y cawsant eu nodi yn adroddiad yr Ombwdsmon. Cyfeiriodd yn benodol at y toriadau honedig gwreiddiol o Baragraffau 6 (1) (a), 11 (1), 14 (1) (a), (c), (d) ac (e) a chyfeiriodd hefyd at Baragraff 14(1)(b) o'r Cod Ymddygiad a thynnodd sylw at y canlynol:

Roedd paragraff 11 (1) yn ymwneud â'r cyn-gynghorydd Rothero yn peidio â datgan buddiant personol a rhagfarnol yn y cyfarfod ar 5 Medi 2016.

Roedd paragraff 14 (1) (a) (b), (c), (d) a (e) yn cynnwys peidio â thynnu'n ôl o'r ystafell pan ddaeth y diddordeb yn amlwg a chyfeiriodd at yr e-bost roedd y cyn-gynghorydd Rothero wedi ei anfon at Lywodraeth Cymru.

Roedd paragraffau 6 (1) (a) yn ymwneud â'r effaith sylweddol ar y prosiect pe bai wedi colli'r arian cyllid; yr effaith ar hyder y cyhoedd; gan ddwyn anfri ar y swyddfa; a defnyddio'r sefyllfa o fewn yr Awdurdod i rwystro'r prosiect.

Holodd y Swyddog Monitro a oedd gan gynrychiolydd yr Ombwdsmon unrhyw farn o ran Paragraff 8 y Cod Ymddygiad neu Erthygl 10 o Ddeddf Hawliau Dynol 1998.

Ni chynigiodd Ms Cook unrhyw farn o ran Paragraff 8; fodd bynnag, mewn perthynas ag Erthygl 10, dywedodd, er bod hawl diogel i fynegiant gwleidyddol o fewn yr arena wleidyddol y gallai fod ymyrraeth ag Erthygl 10 lle bo'n briodol.

Gwnaed sylwadau ynglŷn ag argaeledd proses gollyngiadau'r Pwyllgor Safonau a eglurwyd gan y Cadeirydd.

Holwyd Erthygl 10 ymhellach ynghylch a oedd yn cynnig amddiffyniad y tu allan i'r arena wleidyddol. Dywedodd Ms Cook fod Erthygl 10 yn rhoi mwy o ddiogelwch o fewn yr arena wleidyddol.

Cynigiodd y Cadeirydd gyfle i Ms Cook roi sylwadau ar yr ohebiaeth a gafwyd gan y cyn-gynghorydd Rothero. Dywedodd ei bod yn siomedig bod yn rhaid iddo fynychu'r Gwrandawriad i ddarparu rhagor o wybodaeth.

O ran a oedd cyn-gynghorydd Rothero wedi torri'r Cod Ymddygiad, dywedodd Ms Cook wrth y Pwyllgor fod y cyn-gynghorydd Rothero wedi datgan ei fod wedi ymuno â Chyngor Tref Neyland i gynrychioli ei etholwyr; Fodd bynnag, yn dilyn yr

anghydfod, roedd wedi dewis peidio â mynychu cyfarfodydd mwyach i gynrychioli ei etholwyr.

Cyhoeddodd y Cadeirydd y byddai'r Pwyllgor yn ymddeol i ystyried sylwadau cynrychiolydd yr Ombwdsman a phenderfynu ar y cwestiwn a oedd cyn-gynghorydd Rothero wedi methu â dilyn y Cod.

PENDERFYNWYD

Y dylid gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod wrth ystyried y mater dan delerau Adran 100A (4) Deddf Llywodraeth Leol 1972 gan ei bod yn cynnwys datgelu gwybodaeth eithriedig yn debygol fel y'i diffinnir ym Mharagraff 18 (c) o Ran 4 o Adran 12 i'r Ddeddf.

Am 1.00pm, ailddechreuodd y cyfarfod mewn sesiwn agored. Darllenodd y Cadeirydd benderfyniad y Pwyllgor fel a ganlyn:

PENDERFYNWYD

Yng ngoleuni'r holl ffeithiau, ystyriodd y Pwyllgor Safonau fod y cyn-gynghorydd Rothero wedi torri'r Cod Ymddygiad yn y modd a ganlyn:

- a) Paragraff 11 (1): Ni ddatgelodd ar lafar fodolaeth a natur ei ddiddordeb busnes personol a rhagfarnol fel landlord tafarn / bwyty lleol mewn cyfarfod o Gyngor Tref Neyland ar y 5ed o Fedi 2016.
- b) Paragraff 14 (1) (a): Ni thynnodd yn ôl o'r ystafell gyfarfod lle'r oedd y busnes yn cael ei ystyried, er gwaethaf ei fudd personol a niweidiol.
- c) Paragraff 14 (1) (c): Gofynnodd i ddylanwadu ar benderfyniad am y busnes wrth gymryd rhan yn y cyfarfod ar 5 Medi 2016 ac yn ysgrifenedig i Lywodraeth Cymru, er gwaethaf ei fudd personol a niweidiol.
- d) Paragraff 14 (1) (ch): Gwneud sylwadau ysgrifenedig i Glerc Cyngor Tref Neyland ac i Lywodraeth Cymru mewn perthynas â'r busnes, er gwaethaf ei fudd personol a niweidiol.
- e) Paragraff 14 (1) (d): Gwnaed sylwadau llafar yng nghyfarfod y 5ed o Fedi 2016, er gwaethaf ei fudd personol a niweidiol.
- f) Paragraff 6 (1) (dd): Wedi'i ymddwyn mewn modd y gellid ei ystyried yn rhesymol fel ei fod yn dwyn anfri ar ei swydd.

Dywedodd y Cadeirydd y byddai nodyn o'r rhesymau yn cael ei ddarparu yn yr hysbysiad o benderfyniad.

Yna, aeth y Pwyllgor ymlaen i Gam 3 y Gwrandawriad i benderfynu a ddylid gosod unrhyw gosb.

Gwahoddodd y Cadeirydd Ms Cook i wneud sylwadau a dywedodd nad oedd Mr Rothero bellach yn aelod o'r cyngor; a bod yr Ombwdsman yn ystyried bod yr ymddygiad yn ddifrifol, y teimlwyd yn yr amgylchiadau hynny y dylai'r Pwyllgor ystyried y cerydd.

PENDERFYNWYD

Y dylid gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod wrth ystyried y mater dan delerau Adran 100A (4) Deddf Llywodraeth Leol 1972 gan ei bod yn cynnwys datgelu gwybodaeth eithriedig yn debygol fel y'i diffinnir ym Mharagraff 18 (c) o Ran 4 o Adran 12 i'r Ddeddf.

Am 13.30pm, ail-ddechrau'r cyfarfod mewn sesiwn agored a chyhoeddodd y Cadeirydd y penderfyniad fel a ganlyn:

Wedi ystyried y torri cod ymddygiad dan sylw, daeth y pwyllgor i'r casgliad,

PENDERFYNWYD

Dylai'r cyn-gynghorydd Brian Rothero gael cerydd mewn perthynas â'r toriadau hynny a byddai hysbysiad o benderfyniad yn dilyn yn fuan.

Daeth y cyfarfod i ben am 1.35 y.p.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
PWYLLGOR:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13 Mawrth 2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Penderfyniadau Panel Dyfarnu Cymru
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Darparu gwybodaeth am y materion a ystyriwyd gan Banel Dyfarnu Cymru hyd yma (cyfnod cyhoeddi Medi 2018 – Mawrth 2019)
ADRODDIAD GAN:	Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Swyddog Monitro / Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) lbxcs@ynysmon.gov.uk 01248 752586

1. CYFLWYNIAD A CHEFNDIR

Sefydlwyd Panel Dyfarnu Cymru (PDC) gan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000. Mae iddo ddwy swyddogaeth statudol:-

1. Ffurio tribiwnlysoedd achosion, neu dribiwnlysoedd achos interim, er mwyn ystyried adroddiadau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (yr Ombwdsmon) yn dilyn ymchwiliadau gan yr Ombwdsmon i honiadau bod aelod wedi methu â chydymffurfio â chod ymddygiad eu hawdurdod; ac
2. I ystyried apeliadau gan aelodau yn erbyn penderfyniadau pwyllgor safonau eu hawdurdod eu hunain eu bod wedi torri'r cod ymddygiad (yn ogystal â phenderfynu a roddir caniatâd i apelio yn y lle cyntaf).

Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys penderfyniadau a gyhoeddwyd gan PDC yn ystod y cyfnod ers cyfarfod diwethaf y Pwyllgor Safonau a gynhaliwyd ar 12 Medi 2018. Bwriedir iddo fod yn grynodedd ffeithiol o'r materion a benderfynwyd gan y PDC. Mae'r achosion a nodwyd ar gyfer y cyfnod perthnasol ar gael ar [Wefan y PDC](#)

2. CRYNODEB O'R ACHOSION PERTHNASOL

Mae crynodeb o'r achosion perthnasol wedi'i gynnwys yn **ATODIAD 1**.

2.1 Penderfyniadau a wnaed

19.07.2018 – Cyn Gyngorydd Sir yng Nghyngor Sir Fynwy [Cyngorydd Cymuned ar hyn o bryd yng Nghyngor Cymuned Matharn] – APW/003/2017-018/CT

2.2 Apeliadau a benderfynwyd

Dim

3. ARGYMHELLIAD

Nodi cynnwys y crynodeb(au) achosion.

Crynodeb o'r Achosion Tribiwnlys – Ebrill 2018 – Mawrth 2019

Enw	Crynodeb o'r Ffeithiau	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
<p>Cyn Gyngorydd Sir (bellach yn Gyngorydd Cymuned) Graham Down</p> <p>Cyngor Sir Fynwy (Cyngor Cymuned Matharn ar hyn o bryd)</p>	<p>Honiad bod y Cynghorydd Down wedi torri Cod Ymddygiad Cyngor Sir Fynwy drwy fethu â dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill drwy anfon negeseuon e-bost at Brif Weithredwr Cyngor Sir Fynwy a oedd yn cynnwys datganiadau homoffobig a bod hynny yn honedig yn torri Paragraff 4(b) o'r Cod.</p> <p><i>[Mae'r mater hwn wedi'i drafod yn Atodiad 2 o Eitem 6 ar y Rhaglen– penderfyniadau Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru].</i></p>	<p>Canfu'r Panel bod y rheolau canlynol wedi'u torri o dan baragraff 4(b) - Methu â dangos parch ac ystyriaeth:</p> <p>(i) Penderfynodd y Panel nad oedd 2 o'r sylwadau a wnaed gan y Cynghorydd i'r Prif Weithredwr drwy negeseuon e-bost yn dangos parch ac ystyriaeth tuag at ran o'r gymdeithas y mae ei nodweddion wedi'u diogelu o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.</p> <p>(ii) Penderfynodd y Panel fod sylwad arall yn mynegi safbwynt homoffobaidd eithafol a oedd yn gwbl anghymarus â'r Cod Ymddygiad a'i egwyddorion creiddiol ar gyfer ymddygiad cyhoeddus yng Nghymru.</p> <p>(iii) Roedd y Panel o'r farn bod 3 o sylwadau eraill yn amharchus / difriol. Fodd bynnag, roedd y Panel, o ganlyniad i'r warchodaeth uwch a roddir i fynegiant gwleidyddol, yn derbyn nad oedd y sylwadau hyn, er yn debygol o fod yn amharchus i rai, yn cyfiawnhau cyfyngu ar hawl y Cynghorydd i'w ryddid i fynegi barn ar mwyn cyfiawnhau bod y Cod wedi cael ei dorri.</p>	<p>Pwyntiau i'w dysgu ar gyfer Aelodau Etholedig</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deall bod cyfathrebiadau o gyfeiriad e-bost y Cyngor i swyddog o'r Cyngor yn cael ei ystyried fel cyfathrebiad yn eich rôl fel Cynghorydd a bod y Cod Ymddygiad felly yn berthnasol. • Mae cydnabod camgymeriad a dangos edifeirwch a mewnwleidiad yn gweithio o blaid Cynghorydd pan fydd Panel Dyfarnu Cymru yn ystyried cosbau. • Bydd mynychu hyfforddiant Ymddygiad yn cynorthwyo Aelodau i wella eu dealltwriaeth a bydd yn gweithredu fel ffactor lliniaru gerbron Panel Dyfarnu Cymru. • Gan nad yw'r Cynghorydd Down wedi sefyll i gael ei ail-ethol fel Cynghorydd Sir, ni allai'r gosb a roddwyd fod yn berthnasol i'r Cyngor Sir. Fodd bynnag, daeth yn Gyngor Sir. Fodd bynnag, gyda Chyngor Cymuned Matharn ac o dan adran 79 Deddf Llywodraeth Leol 200, mae'r ddeddfwriaeth yn

Enw	Crynodeb o'r Ffeithiau	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
		<p><u>Cosb</u> Roedd y Tribiwnlys Achos, o ganlyniad i ffactorau lliniaru megis (a) bod yr achos o dorri'r rheolau wedi codi o ganlyniad i farn ddilys a chryf; (b) bod gan y Cynghorydd hanes o wasanaeth da; a'r nodweddion sy'n gwaethygu megis (a) heb fynychu hyfforddiant ymddygiad (b) patrwm o ymddygiad ailadroddus (c) diffyg edifeirwch neu mewnwelediad, y dylai'r Cynghorydd gael ei wahardd rhag gweithredu fel aelod o Gyngor Cymuned Matharn am gyfnod o ddau fis, neu weddill ei amser yn y rôl os yw'r cyfnod hwnnw'n fyrrach.</p> <p>Ystyriodd y Panel y byddai gwahardd yr aelod am gyfnod byr yn gymesur ac ystyriwyd mai dau fis fyddai'r gosb leiaf a fyddai'n angenrheidiol yn wyneb y ffaith nad yw nifer o Gyngorau Tref a Chymuned yn cynnal unrhyw gyfarfodydd Cyngor ffurfiol yn ystod mis Awst.</p>	<p>caniatáu i'r Tribiwnlys Achos wahardd y Cynghorydd o Awdurdod gwahanol i'r un ble digwyddodd y camymddwyn. O ganlyniad, gwaharddwyd y Cynghorydd o Gyngor Cymuned am dorri'r Cod yn ei rôl fel Cynghorydd Sir.</p> <p>Pwyntiau i'w dysgu ar gyfer y Pwyllgor Safonau</p> <p>- Ystyriodd y Panel baragraff 4(b) o'r Cod Ymddygiad: "Rhaid i chi ddangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill". Ystyriodd y Panel hefyd fod y Cod yn cael ei danategu gan egwyddorion penodol ac mae paragraff 2(2) o'r Cod yn nodi: "Dylech ddarllen y cod hwn ynghyd â'r egwyddorion cyffredinol a nodir dan adran 49(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 mewn perthynas â Chymru". Yr egwyddor berthnasol yw: "Rhaid i Aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi ystyriaeth ddigonol i'r angen i hyrwyddo cydraddoldeb cyfle i bawb beth bynnag eu rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd a dangos ystyriaeth tuag at eraill."</p> <p>Roedd y Panel yn fodlon bod y</p>

Enw	Crynodeb o'r Ffeithiau	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
			<p>negeseuon e-bost wedi eu hanfon gan y Cyngorydd yn ei gapasiti swyddogol ac roedd y Cyngorydd yn barod i ailadrodd y sylwadau a wnaed yn y negeseuon e-bost yn ehangach ac yn gyhoeddus ac o ganlyniad cafodd paragraff 4(b) ei ystyried.</p> <p>- Ystyriodd y Panel hefyd y dylid rhoi ystyriaeth ofalus i'r Cod yng ngoleuni Erthyglau'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol.</p> <p>Mae erthygl 8(1) fel y nodir yn Neddf Hawliau Dynol 1998 yn nodi: “Mae gan bawb yr hawl i ddisgwyl y bydd eu bywyd preifat a'u bywyd teuluol yn cael ei barchu.”</p> <p>Mae Erthygl 9(1) yn cyfeirio at yr “hawl i ryddid meddwl, cydwybod a chrefydd” yn amodol ar y cyfyngiad yn 9(2).</p> <p>O fewn ei negeseuon e-bost, roedd y Cyngorydd wedi cyfeirio at bod yn Gristion ac wedi dyfynnu o'r Hen Destament. Derbyniodd y Tribiwnlys, wrth ddarllen yn eang, bod Erthygl 9(1) wedi ei weithredu.</p> <p>Mae Erthygl 10(1) yn cyfeirio at yr “hawl i</p>

Enw	Crynodeb o'r Ffeithiau	Crynodeb o'r Penderfyniad	Canfyddiadau
Tudalen 70			<p>ryddid mynegiant" yn amodol ar y cyfyngiad yn 10(2).</p> <p>Roedd y Panel yn fodlon bod yr holl sylwadau perthnasol yn y negeseuon e-bost yn denu'r warchodaeth lawn ac uwch a roddir i wleidyddion sy'n mynegi eu barn wleidyddol gan eu bod i gyd wedi eu gwneud yng nghyd-destun gweinyddiaeth gyhoeddus. Ystyriwyd bod sylwadau'r Cynghorydd yn fynegiant gwleidyddol yn yr ystyr ehangaf.</p> <p>- O ran y 3 sylw a wnaed yn y negeseuon e-bost a oedd, fe ystyriwyd, wedi torri'r Cod, roedd y Panel o'r farn bod dod i'r casgliad bod y Cod wedi'i dorri yn "angenrheidiol mewn cymdeithas ddemocrataidd...ar gyfer amddiffyn hawliau a buddiannau eraill, yn unol ag Egwyddorion Cymru.</p> <p>- Ystyriodd y Panel achosion Calver, Sanders v Kingston Rhif 1 [2005] EWHC 1145 a Heesom v Ombwdsom Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru [2014] EWHC 1504 (Gweinyddol).</p> <p>- Ystyriodd y Panel Ddeddf Cydraddoldeb 2010.</p>

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13.03.2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Panel Dyfarnu Cymru (PDC) – Canllaw ar Gosbau
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Darparu copi o'r canllaw ar gosbau newydd a gyhoeddwyd gan PDC mewn perthynas ag achosion o dorri'r Côd Ymddygiad
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr – Llywodraethiant Corfforaethol mwycs@ynysmon.gov.uk
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxcs@ynysmon.gov.uk 01248 752586

A CEFNDIR

1. Yn dilyn ymgynghoriad yn ddiweddar mewn perthynas â gwella a moderneiddio ei Ganllaw ar Gosbau, mae Panel Dyfarnu Cymru wedi cyhoeddi Canllaw ar Gosbau newydd.

B CANLLAW AR GOSBAU NEWYDD

1. Mae copi o'r Canllaw ar Gosbau newydd ynghlwm fel **Atodiad 1**.
2. Mae'r Canllaw ar Gosbau yn berthnasol ar gyfer yr achosion fu gerbron gwrandawriad o'r Panel ar ôl 1^{af} Medi 2018.
3. Cafodd copi o'r Canllaw ar Gosbau ei rannu gydag aelodau'r Pwyllgor Safonau drwy e-bost ar 4^{ydd} Hydref 2018.

C ARGYMHELLIAD

1. Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r wybodaeth sydd wedi'i chynnwys yn **Atodiad 1**.
2. Gofynnir i'r Pwyllgor ystyried a ydyw angen unrhyw hyfforddiant ar gynnwys **Atodiad 1**.

Canllaw ar Gosbau

Cyhoeddwyd gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru dan Adran 75(10) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

Rhagair gan y Llywydd

Mae'n bleser gennyf gyflwyno argraffiad newydd o'r *Canllaw ar Gosbau*. Mae'n egluro sut y bydd tribiwnlysoedd achos, tribiwnlysoedd apêl a thribiwnlysoedd achos interim Panel Dyfarnu Cymru yn gweithredu er mwyn gwneud penderfyniadau teg, cymesur a chyson ynglŷn â'r cosbau y dylid eu rhoi os yw unigolyn wedi torri'r Cod Ymddygiad Lleol.

Datblygwyd y canllaw gan aelodau o Banel Dyfarnu Cymru ar ôl ymgynghori ag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, Swyddogion Monitro a phartïon eraill sydd â diddordeb. Hoffwn ddiolch i bawb am eu cyfraniadau. Rwy'n gobeithio y bydd y Canllaw hwn o gymorth i bawb arall sydd â diddordeb yn y Cod – yn fwyaf arbennig, aelodau o gynghorau sir a chymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru. Hyderaf ei fod yn dangos rôl bwysig aelodau lleol, gwerth democratiaeth leol ac ymrwymiad y Panel Dyfarnu i hyrwyddo safonau o'r radd flaenaf mewn bywyd cyhoeddus yng Nghymru.

Claire Sharp
Llywydd Panel Dyfarnu Cymru

CYNNWYS

Cyflwyniad

tudalen 2

- statws, diben a defnydd arfaethedig y Canllaw, a sut y mae'n berthnasol i'r cyhoedd, aelodau unigol, Swyddogion Monitro a Phwyllgorau Safonau cynghorau, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru, Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a Phanel Dyfarnu Cymru.

Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus

tudalen 3

- y Cod Ymddygiad, beth a ddisgwylir gan aelodau lleol a'r broses i'w dilyn pan honnir bod rhywun wedi torri'r Cod.

Panel Dyfarnu Cymru

tudalen 5

- rôl Panel Dyfarnu Cymru, pwrpas y system gosbau a phwerau cosbi sydd ar gael i driwlynlysoedd achos, triwlynlysoedd apêl a thriwlynlysoedd achos interim Panel Dyfarnu Cymru.

Dull Gweithredu'r Triwlynlysoedd: egwyddorion sylfaenol

tudalen 7

- trosolwg o'r egwyddorion cyffredinol sy'n sail i ddull gweithredu cyffredinol triwlynlysoedd achos, triwlynlysoedd apêl a thriwlynlysoedd achos interim, yn fwyaf penodol, tegwch, budd y cyhoedd, cymesuredd, cysondeb, cydraddoldeb a didueddrwydd, ac Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol.

Triwlynlysoedd Achos a Thriwlynlysoedd Apêl: pennu cosb

tudalen 9

- y cosbau penodol sydd ar gael i driwlynlysoedd achos a thriwlynlysoedd apêl a'r broses bum cam a ddefnyddir i asesu difrifoldeb digwyddiad, amgylchiadau lliniarol a gwaethybol perthnasol ac unrhyw ffactorau ehangach, a chanllaw ar sut i bennu'r gosb benodol a'i hyd; rhoddir sylw hefyd i bŵer y triwlynlys i wneud argymhellion.

Triwlynlysoedd Achos Interim: pennu cosb

tudalen 18

- nodau arbennig triwlynlysoedd achos interim, sef hwyluso ymchwiliad sy'n cael ei gynnal, a'r pwerau penodol sydd ar gael mewn ymateb i adroddiad, ac unrhyw argymhelliad, gan yr Ombwdsmon.

Atodiad: dogfennau a chanllawiau perthnasol eraill

tudalen 21

Cyflwyniad

1. Cyhoeddir y Canllaw hwn gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru (PDC) gan ddefnyddio pwerau sydd ar gael iddi dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000¹. Ei brif ddiben yw cynorthwyo tribiwnlysoedd achos, tribiwnlysoedd apêl a thribiwnlysoedd achos interim PDC pan fyddant yn ystyried y gosb briodol i'w rhoi i aelod, neu gyn aelod, y canfyddir ei fod wedi torri Cod Ymddygiad ei awdurdod.
2. Mae'r Canllaw hwn yn disgrifio:
  - i. rôl y fframwaith moesegol a'r Cod Ymddygiad wrth hyrwyddo safonau cyhoeddus uchel ymhlith aelodau o gynghorau, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru;
  - ii. rôl Panel Dyfarnu Cymru (PDC) a phwrpas y system gosbau;
  - iii. sut y bydd tribiwnlysoedd PDC yn pennu cosb ar ôl canfod bod rhywun wedi torri'r Cod.
3. Mae'r cosbau sydd yn y Canllaw hwn yn seiliedig ar y gwerthoedd sy'n sail i'r Cod Ymddygiad, yn fwyaf arbennig, pwysigrwydd sylfaenol hyrwyddo safonau o'r radd flaenaf mewn bywyd cyhoeddus lleol. Mae'r Canllaw'n ceisio cynorthwyo tribiwnlysoedd i bennu cosbau sy'n deg, yn gymesur ac yn gyson ym mhob achos.
4. Nid yw'r Canllaw'n rhagnodol, ac mae'n cydnabod y bydd y gosb a bennir gan dribiwnlys unigol yn ddibynnol ar ffeithiau ac amgylchiadau arbennig yr achos. Enghreifftiau yn unig sydd yn y Canllaw, ac ni fwriadwyd iddo ddatgan beth fydd yn digwydd ym mhob achos. Y tribiwnlysoedd fydd yn gwneud y penderfyniad terfynol ynglŷn â chosbau. Yn ogystal â'r Canllaw hwn, gallant ystyried ffactorau eraill sydd yn eu barn hwy'n angenrheidiol ac yn briodol. Nid yw'r Canllaw ychwaith yn effeithio ar gyfrifoldeb yr aelod cyfreithiol o dribiwnlys i roi cyngor ar faterion cyfreithiol, gan gynnwys cymhwysedd penodol adrannau perthnasol o'r Canllaw hwn.
5. Drwy amlinellu'r ffactorau y dylai tribiwnlys eu hystyried wrth benderfynu ynglŷn â chosb briodol, mae'r Canllaw'n cynnig dull gweithredu tryloyw er budd pob parti sy'n rhan o achos tribiwnlys. Mae'n ceisio sicrhau bod pawb yn ymwybodol, o'r dechrau, sut mae'r tribiwnlys yn debygol o benderfynu ynglŷn â chosb.
6. Mae'r Canllaw'n ceisio cyflawni swyddogaeth ehangach a chefnogi pawb sydd â diddordeb mewn cynnal, hyrwyddo a gwneud penderfyniadau sy'n ymwneud â'r Cod Ymddygiad. Mae'n ceisio ategu'r Canllaw statudol a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru², gan gadarnhau'r ymddygiad

¹ Mae Adran 75(10) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("Deddf 2000") yn rhoi pŵer i Lywydd Panel Dyfarnu Cymru gyhoeddi canllaw yn nodi sut y dylai ei dribiwnlysoedd ddod i benderfyniad.

² Y Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol: Canllawiau (Awst 2016) a'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau

a ddisgwylir gan aelodau lleol a phwysleisio pwysigrwydd canolog hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol. Dylai fod yn ddefnyddiol i aelodau unigol, Swyddogion Monitro a Phwyllgorau Safonau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru, ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

7. Bydd y Canllaw hwn yn dod i rym ar 1 Medi 2018. Mae'n ddogfen fyw a fydd yn cael ei diweddarau a'i diwygio yn ôl y galw, ar ôl ymgynghori.

Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus

Y Cod Ymddygiad

8. Cyflwynodd Deddf Llywodraeth Leol 2000 fframwaith moesegol i hyrwyddo safonau ymddygiad uchel mewn bywyd cyhoeddus yng Nghymru. Trefniadau canolog y fframwaith yw'r Cod Ymddygiad. Rhaid i bob awdurdod lleol, cyngor cymuned, awdurdod tân ac achub ac awdurdod parc cenedlaethol yng Nghymru gael Cod Ymddygiad. Rhaid i bob aelod etholedig a phob aelod cyfetholedig (sydd â hawliau pleidleisio), lofnodi ymrwymiad wrth dderbyn ei swydd a fydd yn datgan y bydd yn cydymffurfio â Chod ei awdurdod drwy gydol ei gyfnod yn y swydd.
9. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi Cod Ymddygiad enghreifftiol³ er mwyn sicrhau cysondeb ledled Cymru a rhoi sicrwydd i aelodau a'r cyhoedd ynglŷn â'r safonau sylfaenol a ddisgwylir. Mae'r Cod enghreifftiol yn gyson â'r deg egwyddor greiddiol ar gyfer ymddygiad⁴ a ragnodwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn 2001. Mae'r egwyddorion hyn yn deillio o Egwyddorion Pwyllgor Nolan ar gyfer Bywyd Cyhoeddus⁵:
  - i. Anhunanoldeb
  - ii. Gonestrwydd
  - iii. Uniondeb a Gwedduster
  - iv. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith
  - v. Stiwardiaeth
  - vi. Gwrthrychedd wrth wneud Penderfyniadau
  - vii. Cydraddoldeb a Pharch
  - viii. Bod yn Agored
  - ix. Atebolrwydd
  - x. Rhoi Arweiniad

---

cymuned: Canllawiau (Awst 2016), a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru dan Adran 68 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000

³ Gorchymyn Llywodraeth Leol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2008, fel y'i diwygiwyd gan Orchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016

www.legislation.gov.uk/wsi/2016/84/pdfs/wsi_20160084_mi.pdf a

www.legislation.gov.uk/wsi/2016/85/pdfs/wsi_20160085_mi.pdf

⁴ Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001 OS 2001 Rhif 2276 (Cy.166)

http://www.legislation.gov.uk/wsi/2001/2276/pdfs/wsi_20012276_mi.pdf

⁵ Adroddiad Nolan "Standards of Conduct in Local Government in England, Scotland and Wales"

Rhaid i godau lleol gynnwys unrhyw ddarpariaethau gorfodol sydd yn y Cod enghreifftiol a gallent gynnwys unrhyw ddarpariaethau dewisol sydd ynddo. Ar hyn o bryd, mae holl ddarpariaethau'r Cod enghreifftiol yn orfodol.

Yr hyn a ddisgwylir gan aelodau lleol

10. Rhaid i aelodau o gynghorau sir, cynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru gydymffurfio â Chod eu hawdurdod:
  - pa bryd bynnag y maent yn gweithredu neu'n bresennol yn un o gyfarfodydd eu hawdurdod, yn hawlio eu bod yn gweithredu neu'n rhoi'r argraff eu bod yn gweithredu yn rhinwedd eu swydd fel aelod wedi'i ethol neu ei benodi neu fel cynrychiolydd eu hawdurdod;
  - unrhyw bryd, os ydynt yn ymddwyn mewn ffordd y byddai'n rhesymol ystyried eu bod yn dwyn anfri ar eu swydd neu eu hawdurdod, neu os ydynt yn defnyddio neu'n ceisio defnyddio eu swydd i gael mantais neu i osgoi anfantais i rywun neu os ydynt yn camdefnyddio adnoddau'r awdurdod.
11. Disgwylir i'r aelodau gymryd rhan mewn unrhyw hyfforddiant, a derbyn cyngor rheolaidd, yn ôl y galw, gan eu Swyddog Monitro a'u Pwyllgor Safonau Lleol. Disgwylir hefyd i'r aelodau fod yn gyfarwydd â chanllaw statudol yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus ar y Cod⁶ a rhoi sylw iddo. Mae'n ymdrin â phob un o ofynion y Cod er mwyn helpu'r aelodau i ddeall eu dyletswyddau o safbwynt ymarferol. Mae'n cynnig cyngor ar yr egwyddorion moesegol sylfaenol y mae angen i lawer o aelodau eu hystyried yn rheolaidd – er enghraifft, datganiadau buddiant, cyfrinachedd ac a allai eu gweithredoedd gael eu gweld fel bwlio neu aflonyddu – yn ogystal â'r egwyddorion nad ydynt yn codi mor aml.
12. Yn y pen draw, rhaid i'r aelodau ddefnyddio eu barn broffesiynol i gymhwyso'r Cod a'r Egwyddorion i'w sefyllfa hwy eu hunain. Nid yw'r Cod yn caniatáu iddynt ddirprwyo cyfrifoldeb am eu hymddygiad.

Honiadau o dorri'r Cod

13. Mae protocolau lleol anstatudol wedi'u sefydlu ar gyfer cwynion lefel isel gan un aelod am aelod arall nad ydynt yn arwain at dribiwnlys achos na thribiwnlys apêl. Gellir cyflwyno honiadau bod ymddygiad aelod yn torri'r Cod i'r Ombwdsmon, a fydd yn penderfynu a ddylid ymchwilio i gŵyn ai peidio. Os bydd yr Ombwdsmon yn ymchwilio i gŵyn ac yn canfod bod tystiolaeth o dorri'r Cod, gall gyfeirio ei adroddiad at y Pwyllgor Safonau Lleol perthnasol neu at Lywydd Panel Dyfarnu Cymru. Gall yr Ombwdsmon hefyd gyfeirio adroddiadau o ymchwiliad sy'n cael ei gynnal at y Llywydd i gael eu hystyried gan dribiwnlys achos interim.

---

⁶ Y Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol: Canllaw (Awst 2016) a'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau o gynghorau cymuned: Canllawiau (Awst 2016), a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru dan Adran 68 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000

Panel Dyfarnu Cymru

14. Rhan o'r broses o gyflwyno'r fframwaith moesegol oedd sefydlu Panel Dyfarnu Cymru⁷ fel corff barnwrol, annibynnol â phwerau i ffurfio tribiwnlysoedd i ymdrin ag achosion honedig o dorri'r Cod. Mae gweithrediad y Panel yn cael ei reoleiddio gan Lywodraeth Cymru.

Tribiwnlysoedd achos

15. Penodir tribiwnlysoedd achos gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru er mwyn ystyried adroddiad gan yr Ombwdsmon yn dilyn ymchwiliad i honiad bod aelod wedi camymddwyn. Mae tribiwnlysoedd achos yn gyfrifol am benderfynu a yw aelod lleol wedi torri Cod Ymddygiad ei awdurdod, ac os yw, maent yn gyfrifol am bennu cosb briodol (os oes angen un).

Tribiwnlysoedd apêl

16. Penodir tribiwnlysoedd apêl gan y Llywydd i ystyried apeliadau gan aelodau yn erbyn penderfyniad Pwyllgor Safonau Lleol. Mae tribiwnlysoedd apêl yn gyfrifol am adolygu penderfyniad bod aelod lleol wedi torri'r Cod Ymddygiad a pheidio â chydymffurfio ag unrhyw gosb a roddwyd. Gallant gefnogi a chadarnhau unrhyw gosb a roddwyd neu gyfeirio'r mater yn ôl i'r Pwyllgor Safonau gan argymhell cosb wahanol neu wyrdroi penderfyniad y Pwyllgor bod yr aelod wedi torri'r Cod. Ni all tribiwnlys apêl argymhell cosb nad yw ar gael i'r Pwyllgor Safonau.

Tribiwnlysoedd achos interim

17. Penodir tribiwnlysoedd achos interim gan y Llywydd i ystyried adroddiad, ac unrhyw argymhelliad i atal aelod o'i swydd, sy'n cael ei wneud gan yr Ombwdsmon yn ystod ymchwiliad sy'n cael ei gynnal i achos honedig o dorri'r Cod. Mae'r tribiwnlys yn gyfrifol am benderfynu a oes angen atal yr aelod neu'r aelod cyfetholedig dros dro, neu ei atal dros dro yn rhannol, o'r awdurdod neu o swyddogaeth o fewn yr awdurdod. Uchafswm hyd y cyfnod o atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol yw 6 mis. Yn wahanol i dribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl, mae atal dros dro drwy dribiwnlys achos interim yn weithred niwtral, gan fod ymchwiliad yr Ombwdsmon yn parhau.

Y system gosbau

18. Roedd gan y Pwyllgor ar Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus⁸ ran allweddol yn y gwaith o ddatblygu'r fframwaith moesegol a nododd yr angen am fecanweithiau i orfodi a chosbi deiliaid swyddi cyhoeddus nad oeddent yn cydymffurfio â'r safonau a ddisgwyliid ganddynt, er mwyn i'r fframwaith moesegol ennyn hygredded y cyhoedd. Pwrpas y cosbau sydd ar gael i dribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl Panel Dyfarnu Cymru yw:

- darparu ymateb disgyblaethol i achos lle mae aelod unigol wedi torri'r Cod;
- gwneud cofnod cyhoeddus o'r camymddwyn a'r gosb briodol;

⁷ Rhan III, Deddf Llywodraeth Leol 2000

⁸ Cyfeiriad at yr adroddiad ar orfodi

- sicrhau nad yw'r unigolyn na neb arall yn camymddwyn yn y dyfodol;
- hybu diwylliant o gydymffurfio ar draws yr awdurdodau perthnasol;
- meithrin hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol.

19. Y cosbau sydd ar gael i dribiwnlys achos sydd wedi canfod bod rhywun wedi torri'r Cod yw⁹:

- a. peidio â chymryd unrhyw gamau mewn perthynas â'r achos o dorri'r Cod;
- b. atal yr aelod dros dro o'r awdurdod dan sylw, neu ei atal dros dro yn rhannol, am hyd at 12 mis;
- c. anghymhwyso'r aelod rhag bod yn aelod o'r awdurdod dan sylw, neu rhag dod yn aelod ohono yn y dyfodol, neu o unrhyw awdurdod perthnasol arall y mae'r Cod Ymddygiad yn berthnasol iddo am uchafswm o 5 mlynedd.

Y cosbau sydd ar gael i dribiwnlys apêl sydd wedi canfod bod rhywun wedi torri'r Cod yw:

- d. ceryddu;
- e. atal yr aelod o'r awdurdod dan sylw dros dro, neu ei atal dros dro yn rhannol, am hyd at 6 mis.

20. Mae'r cosbau'n amrywio o ran math a hyd er mwyn rhoi'r hyblygrwydd i dribiwnlysoedd ddefnyddio cosbau sy'n amrywio'n fawr o ran eu heffaith a'u galluogi i ymateb yn gymesur i amgylchiadau arbennig achos unigol. Nid yw'r Canllaw hwn yn cynnig tariff pendant i'w ddefnyddio i gyfrifo hyd y cyfnod o atal dros dro neu anghymhwyso a ddylai fod yn berthnasol i achosion penodol o dorri'r Cod. Yn hytrach, mae'n cynnig egwyddorion cyffredinol i'w hystyried gan bob tribiwnlys gan barchu'r manylion sy'n gwneud pob achos unigol yn wahanol.

---

⁹ Adran 79, Deddf Llywodraeth Leol 2000

Dulliau gweithredu Tribiwnlysoedd – egwyddorion sylfaenol

21. Rhaid i dribiwnlysoedd gadw mewn cof bob amser bod pob achos yn wahanol a bod angen gwneud penderfyniad ar sail ffeithiau ac amgylchiadau penodol pob achos unigol. Ar ôl canfod bod rhywun wedi torri'r Cod Ymddygiad rhaid i dribiwnlysoedd benderfynu drostynt eu hunain beth yw'r gosb berthnasol gan ddibynnu ar natur yr achos a pha effaith y mae wedi'i gael, ac unrhyw ffactorau perthnasol eraill. Rhaid iddynt hefyd sicrhau bod y cosbau'n ystyried yr egwyddorion sylfaenol a ganlyn er mwyn sicrhau bod eu penderfyniadau'n cefnogi uchelgeisiau cyffredinol y fframwaith moesegol, gan gyflawni diben y cosbau, a'u bod yn unol â rhwymedigaethau barnwrol ehangach y tribiwnlys.

Tegwch

22. Dylai'r tribiwnlys ystyried a cheisio cael cydbwysedd priodol rhwng buddiannau amrywiol yr Ymatebydd/Apelydd, yr Achwynydd, partïon eraill sydd â budd mewn achos, yr Ombwdsmon, yr awdurdod, yr etholwyr a'r cyhoedd yn ehangach.

Budd y cyhoedd

23. Tra'n ceisio sicrhau bod y gosb a roddir yn briodol, yn deg ac yn gymesur ag amgylchiadau'r achos, dylai'r tribiwnlys ystyried bod enw da democratiaeth leol a hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol yn bwysicach na buddiannau unrhyw unigolyn.

Cymesuredd

24. Bydd tribiwnlysoedd yn ystyried yr arferion da a nodwyd yng Nghanllawiau a Choflyfr Cod Ymddygiad yr Ombwdsmon¹⁰ er mwyn eu cynorthwyo â'u hymdeimlad o gymesuredd wrth benderfynu ar gosb sy'n briodol i faint a/neu natur y tramgwydd.

Cysondeb

25. Bydd y tribiwnlysoedd yn ceisio cael cysondeb rhwng eu cosbau er mwyn cynnal hygredd y fframwaith moesegol. Byddant yn ystyried yr arferion da a nodwyd gan yr Ombwdsmon (para.24) yn ogystal â'r Canllaw hwn a'u penderfyniadau blaenorol eu hunain. Os oes gan banel tribiwnlys reswm dros wro oddi wrth y Canllaw, dylai egluro'n glir pam y mae wedi gwneud hynny.

Cydraddoldeb a didueddrwydd

26. Mae trin pawb yn deg yn un o egwyddorion sylfaenol Panel Dyfarnu Cymru ac mae'n rhan o'r llw barnwrol sy'n cael ei dyngu gan aelodau unigol. Rhaid i dribiwnlysoedd sicrhau bod eu prosesau a'u harferion yn diogelu eu capasiti i wneud penderfyniadau gwrthrychol, annibynnol a diduedd, heb unrhyw ragfarn na ffafiaeth, er mwyn cadarnhau eu cyfrifoldebau barnwrol.

---

¹⁰ <http://www.ombudsman-wales.org.uk/en/publications/The-Code-of-Conduct-Casebook.aspx>

Hawliau Dynol (Erthyglau 6 a 10)

27. Rhaid i driwlynlysoedd sicrhau bod eu prosesau a'u harferion yn parchu hawliau dynol. Mae'r Canllaw hwn yn ceisio cefnogi'r egwyddorion hynny. Yn fwyaf arbennig, rhaid i driwlynlysoedd sicrhau eu bod yn ystyried perthnasedd Erthyglau 6 a 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol yn eu trafodaethau. Mae'r erthyglau hyn yn cynnwys yr hawl i wrandawriad teg a rhyddid mynegiant.

28. Mae Erthygl 10 yn ddarpariaeth allweddol wrth ystyried achosion posibl o dorri'r Cod:

“10(1) Mae gan bawb yr hawl i ryddid mynegiant. Rhaid i'r hawl hon gynnwys rhyddid i arddel barnau ac i gael a rhannu gwybodaeth a syniadau heb ymyrraeth gan awdurdodau cyhoeddus a heb ystyried ffiniau ...

10(2) Gall arfer y rhyddid hwn, gan fod dyletswyddau a chyfrifoldebau'n cydfynd ag ef, fod yn amodol ar ffurfioldebau, amodau, cyfyngiadau neu gosbau a ragnodir gan y gyfraith ac sy'n angenrheidiol mewn cymdeithas ddemocrataidd, er lles diogelwch cenedlaethol, uniondeb tiriogaethol neu ddiogelwch y cyhoedd, i atal troseddau ac anhrefn, i ddiogelu iechyd neu foesau, i ddiogelu enw da neu hawliau pobl eraill, i atal datgelu gwybodaeth a gafwyd yn gyfrinachol, neu i gynnal awdurdod a didueddrwydd y farnwriaeth.”

29. Mae mesurau diogelu ychwanegol ar gyfer rhyddid mynegiant mewn dadleuon gwleidyddol, gan gynnwys dadleuon mewn llywodraeth leol. Mae Erthygl 10(2) yn caniatáu iaith a dadl ar faterion o ddiddordeb i'r cyhoedd a allai, mewn cydestun anwleidyddol, gael ei hystyried yn amhriodol neu'n annerbyniol. Nid yw'r diogelwch hwn yn cynnwys sylwadau personol di-alw-amdanynt neu dramgwyddus, nac '*iaith sy'n ennyn casineb*' drwy enllibio lliw, hil, anabled, cenedligrwydd (gan gynnwys dinasyddiaeth), gwreiddiau ethnig neu genedlaethol, crefydd neu gyfeiriadedd rhywiol.

30. Wrth ystyried Erthygl 10, dylai triwlynlysoedd ddefnyddio'r dull tri cham a sefydlwyd gan Meistr Ustus Wilkie¹¹ yn achos *Sanders v Kingston (Rhif 1)* ac sy'n berthnasol i benderfyniadau yn ymwneud â thorri amodau a chosbau, fel a ganlyn:

- i. A all y Panel fel mater o ffaith ddod i'r casgliad bod ymddygiad yr Ymatebydd yn achos perthnasol o dorri'r Cod Ymddygiad?
- ii. Os yw, a oedd yr achos o ganfod tor-amod a rhoi cosb ar yr olwg gyntaf yn achos o weithredu'n groes i Erthygl 10?
- iii. Os oedd, a yw'r cyfyngiad dan sylw yn un sy'n cael ei gyfiawnhau drwy'r gofyniad yn Erthygl 10(2)?

---

¹¹ Wilkie J yn achos *Sanders v Kingston Rhif (1)* [2005] EWHC 1145

Tribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Apêl – pennu cosb

31. Bydd tribiwnlys yn penderfynu a yw cosb yn briodol ai peidio ar ôl ystyried ffeithiau achos a chanfod bod unigolyn wedi torri'r Cod Ymddygiad. Wrth bennu cosb briodol, dylai dull gweithredu'r tribiwnlys fod yn ddigon eang i'w alluogi i ystyried buddiannau amrywiol y rhai sy'n ymwneud â'r achos, unrhyw amgylchiadau penodol sydd gan yr ymatebydd/apelydd unigol, diben arfaethedig y cosbau sydd ar gael (yn fwyaf arbennig, y budd i'r cyhoedd yn ehangach) a chyfrifoldebau barnwrol ehangach y tribiwnlys.
32. Bydd tribiwnlysoedd achos yn penderfynu ynglŷn â'r gosb briodol i'w rhoi, os oes angen rhoi cosb, a hyd unrhyw gosb o'r fath; bydd tribiwnlysoedd apêl yn ystyried priodoldeb y gosb a roddir gan y Pwyllgor Safonau.

Y broses bum cam

33. Bydd tribiwnlys achos a thribiwnlys apêl yn dilyn proses bum cam wrth bennu cosb:
- 33.1 asesu difrifoldeb y tor-amod ac unrhyw ganlyniadau i unigolion a/neu'r cyngor (para.34 - 38)
  - 33.2 nodi'r math cyffredinol o gosb y mae'r Tribiwnlys yn credu ei bod yn fwyaf tebygol o fod yn briodol o ystyried y tor-amod; (para.39)
  - 33.3 ystyried unrhyw amgylchiadau lliniarol neu waethybol perthnasol a sut y gallai'r rhain effeithio ar lefel y gosb sy'n cael ei hystyried; (para.40 i 42)
  - 33.4 ystyried unrhyw addasiad pellach sydd ei angen er mwyn sicrhau bod y gosb yn cael effaith briodol, o ran cyflawni dibenion y gosb; (para.43)
  - 33.5 cadarnhau'r penderfyniad ynglŷn â chosb a chynnwys eglurhad, gyda'r penderfyniad ysgrifenedig, o resymau'r tribiwnlys dros benderfynu ynglŷn â'r gosb a ddewiswyd er mwyn galluogi'r partïon a'r cyhoedd i ddeall ei gasgliadau. (para.53)

Asesu difrifoldeb y tor-amod

34. Bydd difrifoldeb cymharol y tor-amod yn cael effaith uniongyrchol ar benderfyniad y tribiwnlys ynglŷn â'r angen am gosb ac, os hynny, pa un ai atal dros dro, neu atal dros dro yn rhannol (am hyd at 12 mis), neu anghymhwyso (am hyd at 5 mlynedd) sy'n debygol o fod yn fwyaf priodol. Er hyn, mae'n bwysig cadw mewn cof mai'r unig beth y gall tribiwnlys apêl ei wneud yw argymell atal dros dro (yn rhannol neu'n llawn) am hyd at 6 mis, a bod y cyfyngiadau ar ei bwerau'n golygu na all argymell anghymhwyso.
35. Bydd y tribiwnlys yn asesu difrifoldeb gan gyfeirio'n benodol at:
- natur a graddau'r tor-amod, a nifer yr achosion o dorri'r Cod;
  - beusrwydd yr aelod, ei fwriadau wrth dorri'r Cod, ac unrhyw achosion blaenorol o dorri'r Cod;

- gwir ganlyniadau a chanlyniadau posibl y tor-amod – i unrhyw unigolyn/unigolion, y cyhoedd yn ehangach a/neu'r cyngor yn ei gyfanrwydd;
- i ba raddau y mae gweithredoedd yr aelod wedi dwyn anfri ar ei swydd neu'r awdurdod perthnasol, neu faint o botensial sydd yna iddynt wneud hynny.

36. Dyma enghreifftiau o'r ffordd y gallai tribiwnlysoedd gymharu difrifoldeb:

- mae tor-amod sy'n cynnwys twyll bwriadol er mwyn cael budd personol neu er mwyn gwahaniaethu yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol na thor-amod sy'n cynnwys defnydd diofal o gyfeiriad ebost cyngor ar broffil personol yn y cyfryngau cymdeithasol;
- bydd tor-amod sy'n cynnwys aflonyddu systematig, neu fwlio aelod iau, yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol nag achosion o iaith amharchus yn ystod dadl yn y cyngor;
- mae torri cyfrinachedd sy'n arwain at ddatgelu cyfeiriad plentyn sy'n derbyn gofal yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol na datgelu cyngor cyfrinachol swyddog cynllunio;
- mae tor-amod sy'n arwain at effaith negyddol sylweddol ar enw da'r swydd neu'r awdurdod yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol nag ebost wedi'i eirio'n amhriodol at aelod o'r cyhoedd.

37. Mae achosion o dorri'r Cod sy'n cynnwys llwyr anwybyddu cyngor awdurdodol penodol a roddir ynglŷn â dull o ymddwyn a/neu'r Cod (yn enwedig gan swyddog monitro'r awdurdod perthnasol), camddefnyddio gwybodaeth gyfrinachol, freintiedig neu sensitif yn fwriadol, er budd personol neu er budd cyfaill personol agos, camymddwyn rhywiol, ymddygiad troseddol, gwahaniaethol, trachwantus, a bwlio a/neu aflonyddu i gyd yn debygol o gael eu hystyried yn achosion difrifol iawn o dorri'r Cod.

38. Bydd aelod sydd wedi cael cyfnod o garchar am dri mis neu ragor heb yr opsiwn o dalu dirwy yn ystod y pum mlynedd cyn iddo gael ei ethol neu ar ôl iddo gael ei ethol yn cael ei anghymhwyso'n awtomatig¹².

Dewis y gosb bosibl

39. Ar ôl asesu difrifoldeb cymharol yr achos o dorri'r Cod, bydd y tribiwnlys yn ystyried pa un o'r camau gweithredu sydd ar gael iddo yw'r un mwyaf priodol¹³. Yn unol ag egwyddorion tegwch a chymesuredd, dylai'r tribiwnlys ddechrau ystyried y gosb bosibl drwy edrych ar y gosb sy'n cael yr effaith leiaf.

Peidio â chymryd camau pellach

39.1 Er bod aelod wedi torri'r Cod Ymddygiad, gallai tribiwnlys benderfynu nad oes angen cosb. Gallai tribiwnlys benderfynu peidio â chymryd camau pellach mewn amgylchiadau fel y rhai osod:

¹² Adran 80(1)(d), Deddf Llywodraeth Leol 1972

¹³ Adran 79, Deddf Llywodraeth Leol 2000

- methiant i ddilyn y Cod oherwydd esgeulustod;
- un digwyddiad yn unig, lle mae'r posibilrwydd o niwed o ganlyniad iddo yn fach iawn;
- yr unigolyn yn derbyn bod y posibilrwydd o beidio â chydymffurfio â'r Cod yn y dyfodol yn annhebygol, ac nad oes rhesymau ehangach dros gosb i sicrhau nad yw hynny'n digwydd;
- amgylchiadau personol penodol, gan gynnwys ymddiswyddiad neu waeledd, sy'n golygu bod cosb yn ddiangen a/neu yn anghymesur.

39.2 Dylai tribiwnlys sy'n canfod bod rhywun wedi torri'r Cod, ond sy'n penderfynu nad oes angen rhoi cosb, ystyried a oes angen rhoi rhybudd i'r aelod ynglŷn â'i ymddygiad a/neu ofyn am sicrwydd ynglŷn â'i ymddygiad yn y dyfodol. Mae hon yn ffordd effeithiol o wneud cofnod o ymddygiad yr aelod, sy'n cael ei adlewyrchu ym mhenderfyniad ysgrifenedig y tribiwnlys, fel bod modd ystyried y rhybudd a/neu'r sicrwydd pe canfyddid yn y dyfodol bod yr un aelod wedi torri'r Cod eto. Gellir dwyn methiant i gydymffurfio ag unrhyw sicrwydd a roddwyd i'r tribiwnlys i sylw'r tribiwnlys mewn gwrandawiaadau yn y dyfodol.

Atal dros dro am hyd at 12 mis

- 39.3 Gallai tribiwnlys achos atal yr aelod o'r awdurdod(au) y mae wedi torri ei God /eu Cod dros dro am hyd at 12 mis.
- 39.4 Mae atal dros dro yn briodol pan fydd difrifoldeb y tor-amod yn golygu bod ymateb disgyblaethol â therfyn amser yn briodol er mwyn atal gweithredu o'r fath yn y dyfodol, tynnu'r aelod o'r awdurdod/rôl o fewn yr awdurdod dros dro, diogelu'r safonau a bennwyd gan y Cod a sicrhau'r cyhoedd bod y safonau'n cael eu cynnal.
- 39.5 Nid yw atal dros dro am lai na mis yn debygol o gyflawni amcanion y system gosbau a gallai danseilio amcanion cyffredinol y system. Atgoffir tribiwnlysoedd hefyd mai'r gosb fwyaf sydd ar gael i Bwyllgorau Safonau lleol yw atal dros dro am 6 mis. Dylent gadw hyn mewn cof wrth ystyried achos sydd wedi'i gyfeirio gan yr Ombwdsmon at y Panel Dyfarnu, yn hytrach na'r Pwyllgor Safonau lleol, ac wrth ystyried apêl yn erbyn cosb gan Bwyllgor Safonau lleol. Mae'n bosibl i dribiwnlys apêl argymhell cynyddu'r gosb a roddwyd yn wreiddiol gan y Pwyllgor Safonau.
- 39.6 Gallai tribiwnlys benderfynu bod atal dros dro yn briodol mewn amgylchiadau fel y rhai isod:
- pan fydd gweithred yr aelod wedi dwyn anfri ar swydd neu awdurdod yr aelod ond na chanfuwyd ei fod wedi gweithredu'n groes i unrhyw baragraff arall yn y Cod (er hyn, bydd y gosb fwyaf priodol yn dibynnu ar ffeithiau penodol pob achos);

- pan fydd y tor-amod yn galw am ymateb disgyblaethol ond, o ystyried amgylchiadau'r achos, ei bod yn annhebygol iawn y bydd achos arall o dorri'r Cod;
- pan fydd yr aelod wedi cydnabod ei fod ar fai, dangos ei fod yn deall beth oedd o'i le â'i ymddygiad, ac ymddiheuro i'r rhai gafodd eu heffeithio.

Atal Dros Dro yn Rhannol am hyd at 12 mis

- 39.7 Gall y tribiwnlys atal aelod dros dro yn rhannol, hynny yw, bydd yr aelod yn cael ei atal rhag cyflawni swyddogaeth neu rôl benodol (er enghraifft bod yn aelod o bwllgor neu is-bwllgor penodol neu ddal swydd benodol) am hyd at 12 mis.
- 39.8 Mae atal dros dro yn rhannol yn briodol os yw'r tor-amod yn ddigon difrifol i gyfiawnhau atal dros dro (gweler uchod) ond bod amgylchiadau'r achos yn golygu bod yr aelod yn cael dal i gyflawni ei swydd gyhoeddus ac eithrio'r rôl/swyddogaeth/gweithgaredd sy'n cael ei gyfyngu'n benodol gan yr ataliad dros dro.
- 39.9 Mewn achos o atal dros dro yn rhannol, bydd angen i'r tribiwnlys benderfynu o ba rôl/swyddogaeth/gweithgaredd y bydd yr aelod yn cael ei atal, ac os yw'r unigolyn yn aelod o fwy nag un awdurdod, pa effaith y bydd atal dros dro yn rhannol yn ei gael ym mhob awdurdod perthnasol.
- 39.10 Gallai atal dros dro yn rhannol fod yn briodol mewn amgylchiadau fel y rhai isod:
- mae'r aelod yn gallu cydymffurfio â'r Cod at ei gilydd, ond mae'n cael anhawster i ddeall neu dderbyn y ffordd y mae'r Cod yn cyfyngu ar ei ymddygiad mewn agwedd benodol ar weithgaredd y cyngor/awdurdod;
  - mae'r camymddwyn yn uniongyrchol berthnasol i swyddogaeth benodol neu faes penodol y mae'r aelod yn gyfrifol amdano ac yn anghyson â'r swyddogaeth neu'r maes hwnnw;
  - dylai'r aelod gael ei symud dros dro neu ei atal rhag cyflawni swyddogaethau gweithredol i'r corff y mae'r Cod yn berthnasol iddo.

Anghymhwyso am uchafswm o 5 mlynedd

- 39.11 Gall tribiwnlys achos anghymhwyso'r aelod rhag bod yn aelod, neu ddod yn aelod yn y dyfodol, o'r awdurdod dan sylw neu unrhyw awdurdod perthnasol arall y mae'r Cod Ymddygiad yn berthnasol iddo am uchafswm o 5 mlynedd.
- 39.12 Anghymhwyso yw'r gosb fwyaf difrifol sydd ar gael i dribiwnlys. Mae'n debygol o fod yn briodol os yw'r tor-amod mor ddifrifol fel bod ymateb disgyblaethol sylweddol yn briodol er mwyn sicrhau nad yw'r un peth yn digwydd eto, dangos yn glir bod ymddygiad o'r fath mewn swydd gyhoeddus yn annerbyniol, pwysleisio pwysigrwydd y Cod a chadw hyder

y cyhoedd mewn democratiaeth leol. Nid yw anghymhwys am lai na 12 mis yn debygol o gyflawni llawer (ac eithrio mewn amgylchiadau lle mae cyfnod yr aelod yn y swydd yn mynd i ddod i ben yn ystod y cyfnod hwnnw neu os nad yw'n aelod bellach).

39.13 Gallai tribiwnlys benderfynu bod anghymhwyso'n briodol mewn amgylchiadau fel y rhai isod:

- ceisio budd personol yn fwriadol (iddo ef/iddi hi ei hun, aelod o'r teulu neu gyfaill personol) drwy gamddefnyddio aelodaeth o'r awdurdod a/neu adnoddau'r awdurdod;
- ceisio rhoi rhywun arall dan anfantais yn fwriadol drwy gamddefnyddio aelodaeth o'r awdurdod a/neu adnoddau'r awdurdod;
- diystyru neu beidio â chydymffurfio â darpariaethau'r Cod yn fwriadol a dal i fynnu bod ganddo hawl i wneud hynny;
- peidio â chydymffurfio â darpariaethau'r Cod dro ar ôl tro a dangos tebygolrwydd y bydd patrwm yr ymddygiad yn parhau;
- ceisio budd gwleidyddol yn fwriadol drwy gamddefnyddio adnoddau neu bŵer cyhoeddus yn yr awdurdod;
- ail achos o dor-amod, neu achos dilynol o dor-amod, er gwaethaf rhybudd a/neu er ei fod wedi rhoi sicrwydd ynglŷn â'i ymddygiad yn y dyfodol mewn achos blaenorol gerbron un o dribiwnlysoedd Panel Dyfarnu Cymru;
- ymddygiad sy'n codi amheuaeth ynghylch addasrwydd yr Ymatebydd ar gyfer swydd gyhoeddus;
- dwyn anfri difrifol ar yr awdurdod perthnasol.

Amgylchiadau lliniarol a gwaethgol

40. Bydd y tribiwnlys yn mynd ymlaen i ystyried sut y gallai amgylchiadau penodol yr aelod liniaru a/neu waethygu lefel y gosb sy'n cael ei hystyried. Cynlluniwyd y cam hwn er mwyn ystyried unrhyw amgylchiadau personol sy'n effeithio ar ymddygiad yr aelod, gan gynnwys diffyg profiad, galluedd, dealltwriaeth, cyfrifoldeb (am y tor-amod), edifeirwch, gwneud iawn ac unrhyw ganfyddiadau blaenorol. Mae'r broses hon yn debygol o gael effaith sylweddol ar hyd y gosb, gan gynyddu neu leihau'r cyfnod yn unol â'r ffactorau lliniarol neu waethgol. Gallai ffactorau o'r fath fod yn ddigon ambell waith i berswadio tribiwnlys y gallai atal dros dro (os oes angen) fod yn fwy priodol nag anghymhwys, neu fel arall.

41. Rydym yn annog tribiwnlysoedd i ddilyn y ffyrdd isod o weithio. Er hynny, rydym yn eu hatgoffa mai enghreifftiau yn unig sydd yma. Os yw ffactor lliniarol/gwaethgol yn ymwneud yn uniongyrchol â natur neu ddifrifoldeb y tor-amod, a bod y tribiwnlys eisoes wedi ystyried y ffactor hwnnw wrth ddewis y gosb briodol, dylid ystyried yn ofalus i ba raddau y dylid cynnwys y ffactor hwnnw wrth liniaru/gwaethygu. Er enghraifft:

- os atal dros dro yw'r gosb sy'n cael ei hystyried, oherwydd bod yr ymddygiad yn cael ei ystyried yn ddigwyddiad 'untro', ni ddylai'r ffactor hwn gael ei ystyried fel ffactor lliniarol hefyd oni bai fod natur 'untro' y tor-amod mor eithriadol fel na ddylai gael effaith uniongyrchol ar hyd yr ataliad dros dro;
- os yw'r tor-amod yn cael ei ystyried yn un difrifol oherwydd ei fod yn 'dwyn anfri ar yr awdurdod', ni ddylai'r ffactor hwn gael ei ystyried fel ffactor gwaethgol oni bai fod yr anfri mor eithriadol nes ei fod yn cael effaith uniongyrchol ar hyd yr anghymhwysiad.

42. Dylai tribiwnlysoedd hefyd sicrhau eu bod yn parchu hawl gyfreithlon aelod i apelio ac i wahaniaethu datganiadau neu honiadau a wnaethpwyd wrth ymarfer yr hawl honno oddi wrth y gweithredoedd hynny y gellid eu hystyried fel ffactorau gwaethgol a gynlluniwyd er mwyn rhwystro prosesau'r Ombwdsmon neu'r Panel Dyfarnu.

Amgylchiadau lliniarol

- tystiolaeth wedi'i chadarnhau fod y camymddwyn wedi'i effeithio gan amgylchiadau personol, gan gynnwys iechyd a straen;
- cyfnod byr o wasanaeth neu ddiffyg profiad mewn rôl benodol;
- hanes blaenorol o wasanaeth da (yn enwedig os yw dros gyfnod maith);
- unwaith yn unig y digwyddodd y camymddwyn;
- er bod yr aelod wedi torri'r Cod, nid oedd yn bwriadu unrhyw falais;
- digwyddodd y camymddwyn oherwydd bod yr aelod wedi cael ei bryfocio neu ei ddylanwadu gan rywun arall;
- roedd y tor-amod yn deillio o gred ddidwyll, ond anghywir er hynny, nad oedd y camymddwyn dan sylw'n gyfystyr â methiant i ddilyn y Cod, yn enwedig ar ôl derbyn cyngor priodol;
- roedd y camymddwyn, er ei fod yn torri'r Cod, yn arwain at ryw faint o fanteision a oedd o fudd i'r cyhoedd;
- mynegiant gwleidyddol o farn ddidwyll, er ei bod wedi cael ei mynegi'n ormodol, neu ddadl wleidyddol (gweler paragraffau 27-30 uchod a Ffactor gwaethgol xii below);
- yr aelod ei hun yn rhoi gwybod am y tor-amod;
- cydnabod ac edifarhau'r camymddwyn ac unrhyw ganlyniadau;
- ymddiheuriad, yn enwedig ymddiheuriad cynnar, i unrhyw un a gafodd ei effeithio;
- cydweithredu mewn ymdrechion i gywiro effaith y methiant;
- cydweithredu â'r swyddog ymchwilio a'r pwyllgor safonau/PDC;

- xv. derbyn bod angen newid ymddygiad yn y dyfodol;
- xvi. parodrwydd i fynychu hyfforddiant pellach;
- xvii. ymrwymiad i ofyn am gyngor priodol ynghylch y Cod yn y dyfodol;
- xviii. yn cydymffurfio â'r Cod ers y digwyddiadau a arweiniodd at y dyfarniad.

Ffactorau gwaethybol

- i. profiad maith, safle uchel a/neu swydd gyfrifol;
- ii. yr aelod yn ceisio beio pobl eraill yn annheg am ei weithredoedd ei hun;
- iii. ymddygiad bwriadol er mwyn cael budd personol, neu a arweiniodd at fudd personol (iddo ef/iddi hi ei hun, aelod o'r teulu neu gyfaill personol agos) neu anfantais i rywun arall;
- iv. mynd ati'n fwriadol i gamddefnyddio swydd gyhoeddus a/neu adnoddau cyhoeddus er budd personol (iddo ef/iddi hi ei hun, aelod o'r teulu neu gyfaill personol agos) neu er budd gwleidyddol;
- v. camddefnyddio neu fanteisio ar safle o ymddiriedaeth;
- vi. torri'r Cod dro ar ôl tro a/neu nifer o achosion o dorri'r Cod, gan gynnwys parhau â phatrwm ymddygiad sy'n golygu bod yr unigolyn yn peidio â chydymffurfio â'r Cod dro ar ôl tro;
- vii. anonestrwydd a/neu dwyll, yn enwedig yn ystod ymchwiliad yr Ombwdsmon;
- viii. diffyg dealltwriaeth neu wrthod derbyn y camymddwyn ac unrhyw ganlyniadau;
- ix. gwrthod a/neu fethu â mynychu hyfforddiant sydd ar gael ar y Cod;
- x. ymddygiad bwriadol neu ddiotal heb boeni llawer, os o gwbl, am y Cod;
- xi. anwybyddu cyngor, hyfforddiant a/neu rybuddion ynglŷn ag ymddygiad yn fwriadol neu'n ddiotal;
- xii. mynegi barnau nad ydynt yn haeddu cael eu parchu mewn cymdeithas ddemocrataidd, sy'n anghydnaws ag urddas dynol ac sy'n gwrthdaro â hawliau sylfaenol pobl eraill (gweler paragraffau 27 – 30 uchod);
- xiii. rhwystro a/neu beidio â chydymffurfio â phrosesau unrhyw ymchwiliad gan yr Ombwdsmon, Pwyllgor Safonau a/neu Banel Dyfarnu Cymru;
- xiv. gwrthod derbyn y ffeithiau er gwaethaf tystiolaeth glir i'r gwrthwyneb;
- xv. gweithred/gweithredoedd sydd wedi dwyn anfri ar yr awdurdod perthnasol a/neu'r gwasanaeth cyhoeddus;
- xvi. peidio â rhoi sylw i gyngor a/neu rybuddion blaenorol a chadw at unrhyw sicrwydd blaenorol a roddwyd ynglŷn ag ymddygiad sy'n berthnasol i'r Cod.

- xvii. canfyddiadau blaenorol o beidio â dilyn darpariaethau'r Cod.
- xviii. parhau i wadu'r ffeithiau, er gwaethaf tystiolaeth glir i'r gwrthwyneb.

Cyflawni diben y drefn gosbau

43. Efallai y bydd angen i'r tribiwnlys ystyried rhagor o addasiadau i'r gosb a ddewiswyd neu i hyd cosb er mwyn sicrhau effaith ataliol briodol, i'r unigolyn a/neu aelodaeth ehangach y cyngor, neu er mwyn cadw hyder y cyhoedd. Bydd angen i dribiwnlysoedd hefyd ystyried ffactorau allanol a allai gynyddu neu leihau effaith y gosb a ddewiswyd.

Budd y cyhoedd

44. Prif ddiben y drefn gosbau yw cynnal safonau ymddygiad mewn bywyd cyhoeddus a chadw hyder mewn democratiaeth leol. Dylai tribiwnlysoedd adolygu'r gosb a ddewiswyd ganddynt drwy ei chymharu â phenderfyniadau blaenorol Panel Dyfarnu Cymru ac ystyried gwerth y gosb a ddewiswyd o ran effaith ataliol ar gynghorwyr yn gyffredinol a'i heffaith o ran hygredd ymhlith y cyhoedd yn ehangach. Os yw'r ffeithiau a arweiniodd at dorri'r cod yn golygu bod yr aelod yn gwbl anaddas ar gyfer swydd gyhoeddus, yna mae'n debyg mai anghymhwys, yn hytrach nag atal dros dro, fydd y gosb fwyaf priodol.

Cymhwyster ar gyfer swydd gyhoeddus mewn awdurdodau perthnasol eraill

45. Bydd aelodaeth bresennol Ymatebydd o bob awdurdod y mae Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn berthnasol iddo yn cael ei hanghymhwyso'n awtomatig, pa un a yw wedi torri Codau'r awdurdodau eraill ai peidio. Bydd anghymhwysiad hefyd yn atal yr Ymatebydd rhag derbyn swydd gyhoeddus, drwy gael ei ethol neu ei gyfethol, yn unrhyw awdurdod arall y mae'r Ddeddf yn berthnasol iddo nes bydd yr anghymhwysiad wedi dod i ben.
46. Bydd atal dros dro yn rhwystro'r aelod rhag cymryd rhan fel aelod o'r awdurdod y canfuwyd ei fod wedi torri ei God, ond nid o reidrwydd fel aelod o unrhyw awdurdodau eraill y mae'r Ymatebydd/Apelydd yn aelod ohonynt. Os yw ffeithiau achos yn codi amheuaeth ynglŷn ag addasrwydd cyffredinol yr aelod ar gyfer swydd gyhoeddus, gallai anghymhwyso fod yn fwy addas nag atal dros dro.

Cyn aelodau

47. Mewn amgylchiadau lle byddai'r tribiwnlys fel arfer yn rhoi cosb ond nad yw'r Ymatebydd yn aelod mwyach, gallai anghymhwysiad byr fod yn briodol (dim ond mewn tribiwnlysoedd achos y gall hyn ddigwydd). Bydd hyn yn sicrhau nad yw'r Ymatebydd yn gallu dychwelyd i swydd gyhoeddus, er enghraifft drwy gael ei gyfethol, cyn diwedd y cyfnod o atal dros dro a fyddai wedi cael ei ddefnyddio pe na bai wedi ymddiswyddo neu heb gael ei ailethol. Mae cerydd yn dal yn opsiwn ar gyfer tribiwnlysoedd apêl.

Effaith ariannol

48. Dylai tribiwnlysoedd ystyried effaith ariannol cosb ar aelodau: os yw aelod wedi cael ei atal dros dro neu ei anghymhwysu ni fydd yn derbyn ei gyflog a'i lwfansau. Mae'r effaith ariannol yn amrywio o ad-daliad treuliau blynyddol ar gyfer cynghorwyr cymuned i gyflog sylfaenol a threuliau ar gyfer cynghorwyr sir i'r cyflogau uwch a delir i arweinwyr cynghorau mawr¹⁴.

Yr effaith ar yr etholwyr

49. Mae'r Uchel Lys wedi cydnabod bod y Senedd wedi rhoi pŵer penodol i dribiwnlysoedd achos sy'n eu galluogi i ymyrryd ag ewyllys yr etholwyr ac y gallai 'ymyriad' o'r fath fod yn angenrheidiol er mwyn cadw ymddiriedaeth a hyder y cyhoedd yn y broses ddemocrataidd leol. Dylai tribiwnlysoedd fod yn hyderus o'u hawl i anghymhwysu aelodau y mae eu hymddygiad wedi dangos nad ydynt yn gymwys i gyflawni'r cyfrifoldebau a roddwyd iddynt gan yr etholwyr.

50. Pan fydd aelod yn cael ei atal dros dro mae'r etholwyr yn cael eu hamddifadu dros dro o gynrychiolaeth leol, tra mae anghymhwysu yn cychwyn proses, naill ai is-etholiad neu gyfetholiad, i benodi rhywun yn lle'r aelod sydd wedi'i anghymhwysu.

Amseriad etholiadau lleol

51. Yn gyffredinol, dylai hyd anghymhwysiad fod yn gysylltiedig â natur y tor-amod ac amgylchiadau'r achos, a dylai gael ei weithredu hyd yn oed os bydd etholiadau lleol yn cael eu cynnal yn fuan. Ar adegau eithriadol gallai hyd yr anghymhwysiad gael effaith anghymesur iawn ar yr aelod. Er enghraifft: byddai amghymhwysiad o 18 mis, a fyddai'n cael ei orfodi yn Rhagfyr 2020, yn atal aelod rhag sefyll mewn etholiad llywodraeth leol tan fis Mai 2027, gan y byddai cyfnod yr anghymhwysiad yn para am fis arall ar ôl etholiadau Mai 2022. Dylai tribiwnlysoedd fod yn barod i wrando ar gyflwyniadau ynglŷn â pham y dylid amrywio hyd anghymhwysiad, gan gadw egwyddor gyffredinol budd y cyhoedd mewn cof.

Anghymwysuadau awtomatig

52. Yn unol â'r gyfraith bydd unrhyw aelod sy'n cael dedfryd o garchar am dri mis neu ragor (pa un a yw'n ddedfryd ohriedig ai peidio) yn cael ei anghymhwysu'n awtomatig am bum mlynedd. Nid yw'r ffaith fod Llys wedi rhoi cosb lai yn golygu bod anghymhwysiad am bum mlynedd yn amhriodol. Os yw'r tribiwnlys achos o'r farn nad yw'r aelod dan sylw'n addas i ddal swydd gyhoeddus ac nad yw'n debygol o fod yn addas yn ystod y pum mlynedd nesaf, yna gallai anghymhwysiad o'r fath fod yn briodol.

Cadarnhau'r gosb

53. Dylai tribiwnlysoedd gadarnhau eu penderfyniad terfynol ynglŷn â chosb, gan hysbysu'r gwrandawriad a'i gofnodi yn hysbysiad y penderfyniad. Bydd

¹⁴ <https://llyw.cymru/irpws/sub/home/?skip=1&lang=cy>

tribiwnlysoedd yn gwneud yn siŵr bod y rhesymau dros eu penderfyniad, gan gynnwys unrhyw ffactorau lliniarol a gwaethgol sylweddol, yn cael eu cynnwys yn y cofnod ysgrifenedig llawn o'r trafodion er mwyn sicrhau bod y partïon a'r cyhoedd yn gallu deall ei gasgliadau ynglŷn â'r gosb.

Argymhellion

54. Mae gan dribiwnlysoedd achos hefyd bŵer i wneud argymhellion¹⁵ i'r awdurdod perthnasol y mae wedi ystyried ei God ynglŷn ag unrhyw faterion yn ymwneud ag:

- ymarfer swyddogaethau'r awdurdod;
- Cod Ymddygiad yr awdurdod;
- Pwyllgor Safonau'r awdurdod.

55. Mae gan yr awdurdod y gwneir yr argymhellion iddo ddyletswydd i'w hystyried cyn pen tri mis, yna paratoi adroddiad i'r Ombwdsmon yn amlinellu'r camau gweithredu y mae ef, neu ei Bwyllgor Safonau, wedi eu cymryd neu am eu cymryd. Os nad yw'r Ombwdsmon yn fodlon â'r camau a gymerwyd neu y bwriedir eu cymryd, mae ganddo bŵer i ofyn i'r awdurdod gyhoeddi datganiad yn rhoi manylion am yr argymhellion a wnaethpwyd gan y tribiwnlys achos a rhesymau'r awdurdod dros beidio â'u gweithredu'n llawn. O ganlyniad, cynghorir tribiwnlysoedd i ystyried eu defnydd o'r pŵer hwn yn ofalus.

Tribiwnlysoedd achos interim – pennu cosb

56. Bydd tribiwnlysoedd achos interim yn penderfynu, ar ôl ystyried adroddiad (gan gynnwys unrhyw argymhelliad) gan yr Ombwdsmon ar ymchwiliad sy'n cael ei gynnal i achos honedig o gamymddwyn, a yw am atal yr aelod neu'r aelod cyfetholedig dros dro, o'r awdurdod neu o rôl o fewn yr awdurdod, neu ei atal dros dro yn rhannol.

57. Yn wahanol i dribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl, nid yw tribiwnlysoedd achos interim yn ddisgyblaethol. Nod tribiwnlysoedd achos interim yw:

- hwyluso ymchwiliad effeithiol a chyflym gan yr Ombwdsmon i ymddygiad yr ymatebydd;
- lleihau unrhyw amhariad ar fusnes yr awdurdod dan sylw yn ystod yr ymchwiliad;
- cadw enw da'r awdurdod dan sylw;
- diogelu'r awdurdod dan sylw rhag her gyfreithiol.

58. Y pwerau sydd ar gael i dribiwnlys achos interim¹⁶ yw atal yr Ymatebydd dros dro, yn gyfan gwbl neu'n rhannol, rhag bod yn aelod neu'n aelod cyfetholedig o'r awdurdod dan sylw, am ddim mwy na chwe mis (neu, os yw'n fyrrach, am weddill cyfnod yr aelod yn ei swydd). Yn achos atal dros dro yn rhannol, bydd

¹⁵ Adran 80, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/22/section/80>

¹⁶ Adran 78(1), Deddf Llywodraeth Leol 2000

angen i'r tribiwnlys achos interim benderfynu o ba weithgaredd y mae'r ymatebydd i gael ei atal dros dro.

Diben a phroses

59. Mae tribiwnlysoedd achos interim yn cydnabod nad oes canfyddiad pendant wedi'i wneud eto ynglŷn â dilysrwydd yr honiadau ynglŷn â'r Ymatebydd ac y gall unrhyw fath o atal dros dro gael effaith sylweddol ar rôl, hygrededd a materion ariannol aelod.

60. O ganlyniad, bydd tribiwnlysoedd achos interim yn ceisio cymryd y camau lleiaf posibl er mwyn sicrhau bod yr ymchwiliad yn cael ei gwblhau'n effeithiol, bod yr awdurdod dan sylw'n gweithredu'n briodol ac nad yw'r cyhoedd yn colli eu ffydd yn yr awdurdod. Ni fydd y tribiwnlys yn penderfynu atal aelod yn llawn oni bai y byddai'n methu â chyflawni ei amcanion fel arall.

Natur yr honiad(au)

61. Bydd tribiwnlysoedd achos interim yn dechrau drwy ystyried natur yr honiadau yn erbyn yr Ymatebydd er mwyn penderfynu, os bydd yr honiad yn cael ei gadarnhau, a fyddai atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol yn gosb briodol.

Peidio â chymryd camau pellach

62. Os bydd y tribiwnlys yn dod i'r casgliad na fyddai canfyddiad o dor-amod yn arwain at atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol, mae'n annhebygol iawn o wneud gorchymyn o'r fath heb roi rhesymau da pam na all ymchwiliad yr Ombwdsmon fynd yn ei flaen yn effeithiol heb gamau o'r fath.

63. Os bydd y tribiwnlys yn dod i'r casgliad y byddai canfyddiad o dor-amod yn arwain at atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol, bydd angen iddo gael dadl gref o hyd bod atal yr Ymatebydd dros dro neu ei atal dros dro yn rhannol o fudd i'r cyhoedd cyn i'r Ombwdsmon gwblhau ei ymchwiliad a chyfeirio adroddiad terfynol i Banel Dyfarnu Cymru.

Atal Dros Dro yn Rhannol

64. Mae atal dros dro yn rhannol yn cynnig y posibilrwydd o ddiogelu hyder y cyhoedd mewn awdurdod a'i alluogi i weithredu'n effeithiol heb amddifadu'r etholwyr o gynrychiolaeth i'w ward. Efallai y bydd tribiwnlysoedd achos interim yn dymuno dilyn yr egwyddorion sy'n berthnasol i ddull gweithredu tribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl mewn cysylltiad ag atal dros dro yn rhannol.

65. Gallai atal dros dro yn rhannol fod yn briodol mewn amgylchiadau lle mae'r honiadau'n uniongyrchol berthnasol i swyddogaeth neu faes cyfrifoldeb penodol ac yn anghyson â'r swyddogaeth a'r maes cyfrifoldeb, neu os yw'r Ymatebydd yn ymarfer swyddogaethau gweithredol ar ran yr awdurdod yr honnir ei fod ef neu hi wedi torri ei God, neu gellid gwahardd yr Ymatebydd o'i gyfrifoldebau penodol neu weithredol er mwyn tawelu ofnau'r cyhoedd heb

danseilio gallu'r awdurdod i weithredu'n effeithiol nac amddifadu'r etholwyr o gynrychiolaeth i'w rhanbarth/ward.

Atal dros dro

66. Mae atal dros dro yn debygol o fod yn briodol os oes pryder dilys ynglŷn ag unrhyw un o'r canlynol:

- gallai'r Ymatebydd ymyrryd â thystiolaeth neu â thystion sy'n berthnasol i'r mater sy'n cael ei ymchwilio;
- ni allai'r awdurdod dan sylw weithredu'n effeithiol pe bai'r Ymatebydd yn parhau yn ei swydd tra bo'r honiad yn ei erbyn ef neu hi yn dal heb ei ddatrys – bydd y tribiwnlys yn rhoi sylw arbennig i unrhyw fethiant neu fethiant posibl yn y berthynas rhwng yr Ymatebydd, aelodau eraill a/neu staff allweddol yr awdurdod;
- mae'r honiadau'n codi materion difrifol iawn, a phe bai'r Ymatebydd yn parhau yn ei swydd tra bo'r honiadau'n dal heb eu datrys byddai hyder y cyhoedd yn yr awdurdod yn cael ei roi yn y fantol.

Atodiad: dogfennau a chanllawiau eraill sy'n berthnasol i dribiwnlysoedd

Panel Dyfarnu Cymru : Llawlyfr Aelodau (2017)

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru – Y Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol: Canllawiau (Awst 2016) a'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau cymuned: Canllawiau (Awst 2016)

Equal Treatment Bench Book, Y Coleg Barnwrol (fel y'i diwygiwyd)

Rheoliadau Dyfarniadau gan Dribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Achos Interim (Cymru) 2001 Rhif 2288 (Cy.176), fel y'u diwygiwyd gan Reoliadau Awdurdodau Lleol (Tribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Achos Interim a Phwyllgorau Safonau) (Diwygio) (Cymru) 2009 Rhif 2578 (Cy.209)

Rheoliadau Ymchwiliadau Llywodraeth Leol (Swyddogaethau Swyddogion Monitro a Phwyllgorau Safonau) (Cymru) 2001 Rhif 2281 (Cy.171), fel y'u diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 Rhif 85 (Cy.39)

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MON / ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL	
PWYLLGOR:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13.03.2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Caniatâd Arbennig
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Hysbysu'r Pwyllgor am ganlyniad unrhyw geisiadau am ganiatâd arbennig a dderbyniwyd ers 12 Medi 2018
ADRODDIAD GAN	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr – Llywodraethiant Corfforaethol mwyics@ynysmon.gov.uk
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxics@ynysmon.gov.uk 01248 752586

1. RHAGARWEINIAD

Os oes gan gynghorydd sir/cynghorydd tref/cymuned ddi-ddordeb sy'n rhagfarnu mewn mater sy'n cael ei ystyried gan eu hawdurdod, mae'n ofynnol o dan y côd ymddygiad fod y diddordeb yn cael ei ddatgan/gofrestru a bod yr aelod yn gadael y cyfarfod a ddim yn cymryd rhan yn y drafodaeth nac yn dylanwadu ar y penderfyniad(au).

Mae'r côd ymddygiad yn ymgorffori "caniatâd arbennig" o dan rai amgylchiadau cyfyngedig a restrir ym [mharagraff 12\(2\) y côd](#).

Yn ogystal, os nad yw paragraff 12(2) y Côd o gymorth, yna mae gan y Pwyllgor Safonau'r disgrisiwn i roi caniatâd arbennig i aelod, o dan amgylchiadau penodol, sy'n cael eu rhestru mewn rheoliadau statudol.

Os yw'n cael ei ganiatáu, mae'r caniatâd arbennig yn goresgyn elfen ragfarnus y diddordeb (hynny yw'r rhagfarn neu'r rhagfarn ymddangosiadol) a bydd yn galluogi'r aelod i gymryd rhan yn y mater; efallai y bydd cyfyngiad ar gyfraniad yr aelod ac fe roddir y caniatâd am gyfnod penodol o amser.

2. CEFNDIR

Er mwyn cynorthwyo aelodau i ddefnyddio'r broses caniatâd arbennig pryd bynnag y bo hynny'n briodol, ac mor effeithiol â phosib, mae'r Pwyllgor Safonau wedi cyhoeddi [Nodyn o Gyngor ac Arweiniad](#). Yn ogystal, rhoddwyd gwybodaeth i glercod cynghorau tref a chymuned am y posibilrwydd o dderbyn caniatâd arbennig mewn e-bost wedi ei ddyddio 6 Mawrth 2017.

Yn aml mae angen caniatâd arbennig ar fyr rybudd, ac o fewn y cyfnod o rybudd cyfreithiol lleiaf posibl, ac oherwydd hynny mae'r Pwyllgor Safonau wedi sefydlu trefn lle y gellir galw ar Banel o dri aelod i ddelio ag unrhyw gais a dderbynnir rhwng cyfarfodydd y Pwyllgor llawn. Gall unrhyw dri aelod annibynnol / Cyngor Sir gynnal gwrandawriad i geisiadau a dderbynnir gan gynghorwyr sir (gyda mwyafrif o aelodau annibynnol) a chynhelir gwrandawriad i geisiadau gan gynghorwyr tref/cymuned gan aelodau annibynnol ac aelodau cyngor tref/cymuned (gyda mwyafrif o aelodau annibynnol).

3. CEISIADAU A DDERBYNIWYD ERS 12 MEDI 2018

3.1 Gwrandawriad y Panel Caniatâd Arbennig ar 28 Ionawr 2019

- 3.1.1 Derbyniodd y Panel gais ysgrifenedig llawn ar 21 Ionawr 2019 mewn perthynas â chais y Cynghorydd Llinos Medi Huws am ganiatâd arbennig ynghylch materion addysg yn cynnwys (a) ysgolion yn ardal Amlwch a (b) y ddarpariaeth Addysg Ôl-16 yn y Sir. Cyfarfu'r panel i glywed gan yr ymgeisydd ac i benderfynu ar y cais ar 28 Ionawr 2019.
- 3.1.2 Mae'r adroddiad a gyflwynwyd i'r Panel yn y Gwrandawriad ar 28 Ionawr 2019 ynghlwm yn **Atodiad 1**.
- 3.1.3 Mae cofnodion drafft y Panel Caniatâd Arbennig ynghlwm yn **Atodiad 2**.
- 3.1.4 Penderfynodd y Panel roi caniatâd heb gyfyngiadau i'r Cynghorydd Huws ar y telerau isod:-
- I ysgrifennu at swyddogion a'r Pwyllgor Gwaith / Pwyllgor / Cyngor ynglŷn â'r mater;
  - I siarad â swyddogion y Cyngor ynglŷn â'r mater cyhyd ag y cedwir cofnod o unrhyw drafodaethau;
  - I siarad yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith / Pwyllgor / Cyngor ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater;
  - I aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth a/neu bleidlais ynglŷn â mater;
  - I bleidleisio yn y cyfarfodydd hynny; ac
  - I gymryd rhan mewn unrhyw gyfarfodydd allanol yn ei chapasiti fel aelod etholedig.
- 3.1.5 Dyma'r rhesymau dros roddi'r caniatâd arbennig:-
- (d) mae natur diddordeb yr Aelod yn golygu na fyddai cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd yn y modd yr ymdrinnir â busnes y Cyngor;
  - (f) mae cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn gysylltiedig ag ef yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol yr Aelod;
  - (g) mae'r diddordeb cofrestradwy'n ymwneud â busnes fydd yn cael ei ystyried gan Bwyllgor Sgriwtini'r Cyngor, ac nid oes gan yr Aelod ddiddordeb ariannol yn y busnes hwnnw;
  - (i) ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o

roddi caniatâd arbennig yn cael ei roi i Lywodraeth Cenedlaethol Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am yr Aelod sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anallu.

- 3.1.6 Bydd y caniatâd arbennig (os yw'n parhau i fod yn berthnasol) yn dod i ben beth bynnag pan ddaw tymor cyfredol y Cynghorydd Llinos Medi Huws ar Gyngor Sir Ynys Môn i derbyn.

3.2 Gwrandawriad y Panel Caniatâd Arbennig ar 11 Chwefror 2019 a gafodd ei ganslo

- 3.2.1 Derbyniwyd 5 o geisiadau am ganiatâd arbennig gan Gynghorwyr Cyngor Cymuned Llanbadrig mewn perthynas â Wylfa Newydd.
- 3.2.2 Trefnwyd Gwrandawriad ar gyfer 11 Chwefror 2019. Fodd bynnag, oherwydd y datblygiadau ym mis Ionawr 2019 a phenderfyniad Hitachi i ohirio gwaith ar brosiect Wylfa Newydd, gwnaed penderfyniad i ohirio'r Gwrandawriad am gyfnod amhenodol. Cyngorwyd Clerc y Cyngor Cymuned i gysylltu â swyddogion yn yr Adran Gyfreithiol petai angen trefnu gwrandawriad pellach.

3.3 Gwrandawriad y Panel Caniatâd Arbennig ar 7 Mawrth 2019

- 3.3.1 Mae Gwrandawriad gerbron y Panel Caniatâd Arbennig wedi cael ei drefnu ar gyfer 7 Mawrth 2019 i ystyried cais gan aelodau Cyngor Cymuned Llanelian mewn perthynas â'r ddarpariaeth addysgol yn yr ysgolion yn ardal Amlwch.
- 3.3.2 Mae mwy na hanner Aelodau'r Cyngor Cymuned wedi cyflwyno cais a bydd y mater yn cael ei ystyried fel caniatâd arbennig bloc.
- 3.3.3 Rhoddir diweddariad ar lafar ynghylch penderfyniad y Panel i'r Pwyllgor Safonau yn ei gyfarfod ar 13 Mawrth 2019 a cheir cadarnhad ysgrifenedig yng nghyfarfod y Pwyllgor Safonau ym mis Medi 2019.

3.4 Gwrandawriad y Panel Caniatâd Arbennig ar 22 Mawrth 2019

- 3.4.1 Yn y Gwrandawriad o'r Panel Caniatâd Arbennig a gynhaliwyd i ystyried cais y Cynghorydd Llinos Medi Huws am ganiatâd arbennig, eglurodd y Panel ei fod o'r farn y dylai cais am ganiatâd arbennig gael ei gyflwyno gan unrhyw aelod / neu'r cyfan o aelodau'r Pwyllgor Gwaith sy'n rieni / neiniau a theidiau i blant a phobl ifanc ar Ynys Môn a all gael eu heffeithio gan benderfyniad mewn perthynas â'r ddarpariaeth addysg ôl-16 yn y Sir.
- 3.4.2 Gwnaed ymholiadau ac mae cais bloc am gael ei gyflwyno ar ffurf 2 ffurflen gais (y naill ar gyfer pum aelod o'r Pwyllgor Gwaith sy'n deidiau) a'r llall gan y Cyngorydd Carwyn Elias Jones.
- 3.4.3 Cyflwynir cadarnhad ysgrifenedig o benderfyniad y Panel i'r cyfarfod o'r Pwyllgor Safonau a gynhelir ym mis Medi 2019.

4. ARGYMHELLIAD

1. Bod y Pwyllgor yn nodi'r caniatadau arbennig a roddwyd a'r sail a'r amgylchiadau dros eu caniatáu.
2. Bod aelodau'r Panel yn unig (Michael Wilson, Denise Harris-Edwards John R Jones) yn cadarnhau/diwygio'r cofnodion drafft yn **Atodiad 2**.
3. Bod y Pwyllgor yn derbyn gwybodaeth ysgrifenedig am y caniatadau arbennig eraill a nodir yn 3.3 a 3.4 yn y cyfarfod o'r Pwyllgor Safonau a gynhelir ym mis Medi 2019.
4. Er bod hyn yn cael ei awgrymu, bod y Pwyllgor yn cytuno i ddiwygio'r Cais Safonol am Ganiatâd Arbennig/y Ffurflen Ganiatâd i gynnwys cyfeiriad penodol fel rhan o'r ddewislen "ganiatâd", fel bod unrhyw Aelod sy'n cael caniatâd arbennig yn cael cymryd rhan mewn unrhyw gyfarfodydd cyhoeddus a chyrrff allanol. Dyma'r geiriad a awgrymir:
"os yw'n berthnasol, bydd hyn yn cynnwys cymryd rhan lawn mewn unrhyw gyfarfodydd cyhoeddus a chyfarfodydd o unrhyw gyrff allanol ac ati".

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	PWYLLGOR SAFONAU (PANEL CANIATÂD ARBENNIG)
DYDDIAD:	28 IONAWR 2019
TEITL YR ADRODDIAD:	YSTYRIED CAIS AM GANIATÂD ARBENNIG
PWRPAS YR ADRODDIAD:	I BENDERFYNU AR GAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN GYNGHORYDD SIR (YR ARWEINYDD) A THELERAU UNRHYW GANIATÂD A RODDIR
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley CYFREITHIWR (LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL) mwyics@ynysmon.gov.uk / 01248 752566

DOGFENNAU ATODOL

1. Côt Ymddygiad Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn
2. Rheoliadau Pwyllgorau Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001
3. Adran 4 o Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016
4. Nodyn Briffio ar Ganiatâd Arbennig a ddarparwyd gan y Pwyllgor Safonau ar gyfer aelodau etholedig Cyngor Sir Ynys Môn ynghyd â Ffurflenni Cais a Phenderfyniad
5. Cynllun y Cyngor 2017-2022
6. Dogfen Gyflawni Blynyddol 2018-2019
7. Cais Cynghorydd Llinos Medi Huws
8. Nodyn Methodoleg wrth gysidro ceisiadau am ganiatâd arbennig

1. CEFNDIR CYFREITHIOL

Yn unol â Chod Ymddygiad Cyngor Sir Ynys Môn (**Atodiad 1**), ni all aelodau sydd â diddordeb personol sy'n rhagfarnu drafod y mater hwnnw yn y Cyngor Sir, nac mewn unrhyw gyfarfod mae nhw'n ei fynychu yn rhinwedd eu swyddogaeth fel aelod o'r Cyngor.

Mae rhestr o ddiddordebau personol ym mharagraff 10 y Cod. Mae'r diffiniad o ddiddordeb sy'n rhagfarnu ym mharagraff 12 y Cod.

Mewn rhai amgylchiadau penodol, a chyfyngedig, gall aelod oresgyn y rhwystr sy'n cael ei greu gan y diddordeb personol sy'n rhagfarnu drwy dderbyn caniatâd arbennig gan y Pwyllgor Safonau.

Ni fedrir ond rhoi caniatâd arbennig yn yr amgylchiadau sy'n cael eu rhestru yn Adran 2 o **Atodiad 2**, ac wedi eu diwygio yn unol ag **Atodiad 3**. Yn ogystal, manylir ar yr amgylchiadau hyn yn y Nodyn Briffio ac ar gefn y Ffurflen Gais sydd yn rhan ohono (**Atodiad 4**).

2. CEFNDIR FFEITHIOL

Mae'n hysbys fod Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnal ymgysylltiadau efo (a) ysgolion ardal Amlwch a (b) ysgolion uwchradd y sir ynghylch addysg ôl-16.

Mae Moderneiddio Ysgolion yn un o amcanion Cyngor Sir Ynys Môn o fewn Cynllun y Cyngor ar gyfer 2017-2022. Gweler **Atodiad 5**.

Cyhoeddwyd "Dogfen Gyflawni Blynyddol 2018-2019" gyda chyflwyniad gan Cynghorydd Llinos Medi Huws yn ei swyddogaeth fel Arweinydd y Cyngor. Yr amcan cyntaf gaiff ei drafod ydi addysg a sgiliau a'r model addysgu yn Amlwch. Gweler **Atodiad 6**.

Mae proses ymgysylltu wedi mynd rhagddi ym mis Tachwedd a Rhagfyr ym mhob un o'r ysgolion sydd dan sylw, gan gynnwys ysgolion cynradd ardal Amlwch a'r 5 ysgol uwchradd yn Ynys Môn. Roedd hyn yn cynnwys nosweithiau agored, gyda swyddogion ac aelodau etholedig y bresennol. Roedd Cynghorydd Llinos Medi Huws yn bresennol yn y nosweithiau hyn.

Mae Amserlen Moderneiddio Ysgolion (Ardal Amlwch) yn nodi byddai unrhyw ysgol newydd yn barod ar gyfer Medi 2022 (llai na 4 mlynedd). Ar sawl pwynt gwahanol, bydd angen i'r Pwyllgor Gwaith wneud argymhellion a phenderfyniadau. Yr Arweinydd ydi cadeirydd cyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith.

Bydd yr Arweinydd yn mynychu gerbron Panel y Pwyllgor Safonau er mwyn cyflwyno ei chais a chynnig unrhyw wybodaeth bellach er budd y Panel.

3. Y CAIS

Rhaid i unrhyw aelod sydd eisiau caniatâd arbennig wneud cais ysgrifenedig sy'n egluro'r rhwystr a'r egwyddor mae o/hi eisiau dibynnu arni er mwyn ymgeisio. Bydd y Pwyllgor Safonau, neu Banel o'r Pwyllgor Safonau, yn gwrando ar y cais mewn cyfarfod cyhoeddus.

Mae'r cais sydd wedi ei dderbyn wedi ei atodi yn **Atodiad 7**, ac mae'r cais yn nodi'r busnes y mae'r Arweinydd yn dymuno cymryd rhan ynddo, y math o ganiatâd mae hi'n ofyn amdano a'r sail statudol ar gyfer gwneud y cais.

Gall y Panel ofyn cwestiynau pellach ynghylch y Cais yn y cyfarfod cyhoeddus.

4. YSTYRIAETHAU'R PANEL

Dylai'r Panel gysidro dilyn y Nodyn Methodoleg (**Atodiad 8**) sy'n rhestru'r materion hynny sydd angen eu hystyried gan y Panel.

Mewn unrhyw achos lle mae'r Panel yn penderfynu rhoi caniatâd arbennig, rhaid i'r Panel ystyried hefyd a ddylid gosod unrhyw gyfyngiadau ar y caniatâd e.e. cyfyngu'r caniatâd i'r diddordebau penodol hynny sydd wedi eu nodi yn y cais yn unig neu ei ymestyn i gynnwys materion eraill fydd yn codi o'r mater hwn yn y dyfodol, ayyb. Cyfeirir y Panel at y 'Ffurflen Benderfyniad' sydd wedi ei chynnwys yn **Atodiad 4** sy'n nodi'r ystyriaethau y dylid eu cadw mewn cof pan yn rhoi caniatâd arbennig i ymgeisydd.

5. ARGYMHELLION

I ystyried y cais yn ôl ei haeddiant, a

- (A) Phenderfynu â ddylid rhoi caniatâd arbennig ai peidio; ac
- (B) os yn rhoi caniatâd arbennig, ystyried :-
  - (i) ar ba sail y mae'r caniatâd arbennig yn cael ei roi; ac
  - (ii) a ddylid gosod unrhyw gyfyngiadau/rwystrau ar y caniatâd.

5.1 Côt Ymddygiad i Aelodau

Dyma'r Côt Ymddygiad a fabwysiadwyd gan y Cyngor Sir ar 12.05.2016

Rhan 1 – Dehongli

1. (1) Yn y cod hwn

mae “aelod” (“member”) yn cynnwys aelod cyfetholedig onid yw'r cyd-destun yn mynnu fel arall;

ystyr “aelod cyfetholedig” (“co-opted member”), mewn perthynas ag awdurdod perthnasol, yw person nad yw'n aelod o'r awdurdod ond -

(a) sy'n aelod o unrhyw bwyllgor neu is-Bwyllgor i'r awdurdod, neu

(b) sy'n aelod o unrhyw gyd-bwyllgor neu gyd is-Bwyllgor i'r awdurdod, ac sy'n cynrychioli'r awdurdod arno

ac sydd â'r hawl i bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu mewn unrhyw gyfarfod o'r pwyllgor neu o'r is-Bwyllgor hwnnw;

ystyr “eich awdurdod” (“your authority”) yw'r awdurdod perthnasol yr ydych chi'n aelod neu'n aelod cyfetholedig ohono;

ystyr “awdurdod perthnasol” (“relevant authority”) yw -

(a) cyngor sir,

(b) cyngor bwrdeistref sirol,

(c) cyngor cymuned,

(ch) awdurdod tân ac achub a gyfansoddwyd drwy gynllun o dan adran 2 o Ddeddf Gwasanaethau Tân ac Achub 2004 neu gynllun y mae adran 4 o'r Ddeddf honno yn gymwys iddo,

(d) awdurdod Parc Cenedlaethol a sefydlwyd o dan adran 63 o Ddeddf yr Amgylchedd 1995;

ystyr “cofrestr o fuddiannau'r aelodau” (“register of members' interests”) yw'r gofrestr a sefydlir ac a gedwir o dan adran 81 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000;

ystyr “cyfarfod” (“meeting”) yw unrhyw gyfarfod -

(a) o'r awdurdod perthnasol,

(b) o unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod perthnasol,

(c) o unrhyw bwyllgor, Is-Bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-Is-Bwyllgor i'r awdurdod perthnasol neu unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor o'r fath i unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod, neu

(ch) y mae aelodau neu swyddogion yr awdurdod perthnasol yn bresennol ynddo ac eithrio cyfarfod grŵp gwleidyddol a gyfansoddwyd yn unol â rheoliad 8 o Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990 ,

ac mae'n cynnwys amgylchiadau lle mae aelod o weithredaeth neu fwrdd neu swyddog yn gweithredu ar ei ben ei hun yn cyflawni swyddogaeth awdurdod

ystyr "chi" ("you") yw chi fel aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol.

(2) Mewn perthynas â chyngor cymuned—

(a) ystyr "swyddog priodol" ("proper officer") yw swyddog o'r cyngor hwnnw o fewn ystyr adran 270(3) o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972; a

(b) ystyr "pwyllgor safonau" ("standards committee") yw pwyllgor safonau'r cyngor sir neu'r cyngor bwrdeistref sirol sydd â swyddogaethau mewn perthynas â'r cyngor cymuned y mae'n gyfrifol amdano o dan adran 56(1) a (2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

Rhan 2 - Darpariaethau Cyffredinol

2. (1) Ac eithrio pan fo paragraff 3(a) yn gymwys, rhaid i chi gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn -

(a) pa bryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich awdurdod, neu'n bresennol mewn un o gyfarfodydd eich awdurdod;

(b) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu yn rôl aelod y cawsoch eich ethol neu eich penodi iddi;

(c) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu fel un o gynrychiolwyr eich awdurdod; neu

(ch) ar bob adeg ac mewn unrhyw gapasiti, mewn cysylltiad ag ymddygiad a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) a 7.

(2) Dylech ddarllen y cod hwn ar y cyd â'r egwyddorion cyffredinol a ragnodir o dan adran 49(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 o ran Cymru.

3. Os byddwch wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i wasanaethu -

(a) ar awdurdod perthnasol arall, neu ar unrhyw gorff arall, sy'n cynnwys awdurdod heddlu neu Fwrdd Iechyd Lleol rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw, gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw; neu

(b) ar unrhyw gorff arall nad oes ganddo gôd sy'n ymwneud ag ymddygiad ei aelodau, rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran y corff arall hwnnw, gydymffurfio â'r côd ymddygiad hwn, ac eithrio pan yw'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithlon eraill y gall y corff hwnnw fod yn ddarostyngedig iddynt neu i'r graddau y mae'n gwrthdaro â'r cyfryw rwymedigaethau.

4. Rhaid i chi -

(a) gyflawni eich dyletswyddau a'ch cyfrifoldebau gan roi sylw dyladwy i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed neu eu crefydd;

(b) ddangos parch at eraill ac ystyriaeth ohonynt;

(c) beidio ag ymddwyn fel bwli neu harasio unrhyw berson;

(ch) beidio â gwneud dim sy'n cyfaddawdu, neu sy'n debygol o gyfaddawdu, didueddrwydd y sawl sy'n gweithio i'ch cyngor neu ar ei ran; a

(d) mynychu o leiaf un sesiwn hyfforddiant ar y côd ymddygiad hwn yn ystod pob tymor llawn yn y swydd ac, yn achos yr aelodau hynny sydd wedi cael eu hethol i'r Cyngor Sir am y tro cyntaf a'r rheiny sydd wedi cael eu hailethol ond nad ydynt wedi treulio cyfnod didor yn y swydd, rhaid iddynt fynychu'r hyfforddiant yn ystod y chwe mis yn dilyn eu hethol.

5. Rhaid i chi -

(a) beidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heb gydsyniad datganedig person a awdurdodwyd i roi cydsyniad o'r fath, neu onid yw'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny;

(b) beidio â rhwystro unrhyw berson rhag gweld gwybodaeth y mae gan y person hwnnw hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith.

6. (1) Rhaid i chi -

(a) beidio ag ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ei hystyried yn un sy'n dwyn anfri ar eich swydd neu ar eich awdurdod;

(b) adrodd, p'un ai drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod neu'n uniongyrchol i'r awdurdod priodol, ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall neu gan unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran ac y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn golygu neu'n debygol o olygu ymddygiad troseddol (nad yw at ddibenion y paragraff hwn yn cynnwys tramgwyddau neu ymddygiad y gellir ei gosbi drwy gosb benodedig);

(c) roi gwybod i swyddog monitro eich awdurdod am unrhyw ymddygiad gan aelod arall y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn groes i'r côd ymddygiad hwn;

(ch) beidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wamal yn erbyn aelodau eraill neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran.

(2) Rhaid i chi gydymffurfio ag unrhyw gais gan swyddog monitro eich awdurdod, neu gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mewn cysylltiad ag ymchwiliad a wneir yn unol â'u gwahanol bwerau statudol.

7. Rhaid i chi -

(a) yn eich capasiti swyddogol neu fel arall, beidio â defnyddio neu geisio defnyddio eich safle yn amhriodol i roi neu i sicrhau mantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall, neu i greu neu i osgoi anfantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall;

(b) beidio â defnyddio adnoddau eich awdurdod, neu awdurdodi eraill i'w defnyddio -

(i) yn annoeth;

(ii) yn groes i ofynion eich awdurdod;

(iii) yn anghyfreithlon;

(iv) ac eithrio mewn dull a fwriedir i hwyluso neu i ffafrio cyflawni swyddogaethau'r awdurdod neu'r swydd yr ydych wedi eich ethol neu eich penodi iddo neu iddi;

(v) yn amhriodol at ddibenion gwleidyddol; neu

(vi) yn amhriodol at ddibenion preifat.

8. Rhaid i chi -

(a) pan fyddwch yn cyfrannu mewn cyfarfodydd neu'n gwneud penderfyniadau ynghylch busnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef, wneud hynny ar sail rhinweddau'r amgylchiadau o dan sylw ac er budd y cyhoedd gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol a ddarperir gan swyddogion eich awdurdod, ac yn benodol gan -

(i) pennaeth gwasanaeth taledig yr awdurdod;

(ii) Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 yr awdurdod;

(iii) swyddog monitro'r awdurdod;

(iv) prif swyddog cyfreithiol yr awdurdod (y dylid ymgynghori ag ef pan fo unrhyw amheuaeth ynghylch pŵer yr awdurdod i weithredu, ynghylch a yw'r cam a arfaethir yn dod o fewn y fframwaith polisi y cytunwyd arno gan yr awdurdod neu os gallai canlyniadau cyfreithiol gweithredu neu fethu â gweithredu gan yr awdurdod gael ôl-ffeithiau pwysig);

(b) rhoi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

9. Rhaid i chi -

(a) barchu'r gyfraith a rheolau eich awdurdod sy'n llywodraethu hawlio treuliau a lwfansau mewn cysylltiad â'ch dyletswyddau fel aelod;

(b) osgoi derbyn rhoddion oddi wrth neb, na lletygarwch (ac eithrio lletygarwch swyddogol, megis derbyniad dinesig neu weithio dros ginio, a awdurdodir yn briodol gan eich awdurdod) na buddiannau materol neu wasanaethau i chi eich hun neu i unrhyw berson os byddai gwneud hynny'n eich rhoi o dan rwymedigaeth amhriodol, neu os gallai'n rhesymol ymddangos fel pe bai'n gwneud hynny.

Rhan 3 - Buddiannau

Buddiannau Personol

10. (1) Ym mhob mater rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol, ac a yw'r côd ymddygiad hwn yn ei gwneud yn ofynnol i chi ddatgelu'r buddiant hwnnw.

(2) Rhaid i chi ystyried bod gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef -

(a) os yw'n gysylltiedig â'r canlynol, neu'n debygol o effeithio arnynt -

(i) unrhyw gyflogaeth yr ydych yn ymgymryd â hi neu fusnes yr ydych yn ei redeg;

(ii) unrhyw berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, unrhyw ffyrm yr ydych yn bartner ynddi neu unrhyw gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl;

(iii) unrhyw berson, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi rhoi taliad i chi mewn cysylltiad â'ch ethol neu mewn cysylltiad ag unrhyw dreuliau a gawsoch wrth i chi gyflawni eich dyletswyddau fel aelod;

(iv) unrhyw gorff corfforaethol y mae ganddo le busnes neu dir yn ardal eich awdurdod, ac y mae gennych chi fuddiant llesiannol mewn dosbarth o warannau sydd gan y corff hwnnw ac sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £25,000 neu un ganfed ran o gyfanswm cyfalaf cyfrannau dyroddedig y corff hwnnw;

(v) unrhyw gontract am nwyddau, gwasanaethau neu waith neu waith a wnaed rhyngoch chi, rhwng ffyrm yr ydych yn bartner ynddi, neu rhwng cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu rhwng corff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod a'ch awdurdod;

(vi) unrhyw dir y mae gennych fuddiant llesiannol ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod;

(vii) unrhyw dir y mae eich awdurdod yn landlord arno ac y mae ffyrm yr ydych yn bartner ynddi, cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu gorff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod yn denant arno;

(viii) unrhyw gorff yr ydych wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(ix) unrhyw -

(aa) awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus;

(bb) cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen, neu gorff arall a chanddo ddibenion elusennol;

(cc) corff y mae dylanwadu ar farn neu bolisi cyhoeddus ymhlith ei brif ddibenion;

(chch) undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu

(dd) clwb preifat neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal eich awdurdod

ac yn berthnasol i (aa) i (dd), yr ydych yn aelod ohono neu ohoni neu mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo neu ynddi;

(x) unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded (ar eich pen eich hun neu ar y cyd ag eraill) i'w feddiannu am 28 o ddiwrnodau neu fwy;

[Sylwer: mae isbaragraff (b) wedi cael ei adael allan] -

(c) pe byddai'n rhesymol ystyried penderfyniad arno yn benderfyniad a fyddai'n effeithio -

(i) ar eich llesiant neu eich sefyllfa ariannol, neu lesiant neu sefyllfa ariannol person yr ydych yn byw gydag ef, neu unrhyw berson y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef;

(ii) ar unrhyw gyflogaeth yr ymgymerir â hi neu fusnes a redir gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i);

(iii) ar unrhyw berson sy'n cyflogi neu sydd wedi penodi'r cyfryw bersonau ag a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i), unrhyw ffyrm y mae'r cyfryw bersonau'n bartneriaid ynddi, neu unrhyw gwmni y maent yn gyfarwyddwyr arno;

(iv) ar unrhyw gorff corfforaethol y mae gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) fuddiant llesiannol mewn dosbarth o warannau sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £5,000; neu

(v) ar unrhyw gorff a restrir ym mharagraffau 10(2)(a)(ix)(aa) i (dd) y mae personau a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo,

ac yn berthnasol i (i) i (v), a hynny i raddau mwy -

(aa) yn achos awdurdod â dosbarthiadau etholiadol neu wardiau, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn y dosbarth etholiadol neu'r ward, yn ôl y digwydd, y bydd y penderfyniad yn effeithio arnynt; neu

(bb) ym mhob achos arall, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, o bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn ardal yr awdurdod.

Datgelu Buddiannau Personol

11. (1) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn bresennol mewn cyfarfod lle y caiff y busnes hwnnw ei ystyried, rhaid i chi ddatgelu ar lafar gerbron y cyfarfod hwnnw fodolaeth a natur y

buddiant hwnnw cyn i'r cyfarfod ystyried y busnes neu ar ddechrau'r ystyriaeth, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg.

(2) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn gwneud -

(a) cynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod ynghylch y busnes hwnnw, dylech gynnwys manylion am y buddiant hwnnw yn y gyfathrebiaeth ysgrifenedig; neu

(b) cynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r cyfryw gynrychioliadau, neu pan ddaw'n amlwg i chi fod gennych fuddiant o'r fath, a chadarnhau'r cynrychioliad a'r buddiant yn ysgrifenedig o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

(3) Yn ddarostyngedig i baragraff 14(1)(b) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch wedi gwneud penderfyniad wrth arfer un o swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd, rhaid i chi mewn perthynas â'r busnes hwnnw sicrhau bod unrhyw ddatganiad ysgrifenedig ynghylch y penderfyniad hwnnw'n cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant.

(4) Rhaid i chi, mewn cysylltiad â buddiant personol nas datgelwyd eisoes, cyn cyfarfod neu'n syth ar ôl diwedd cyfarfod pan ddatgelir y buddiant yn unol ag is-baragraff 11(1), roi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod yn unol ag unrhyw ofynion a nodir gan swyddog monitro eich awdurdod o bryd i'w gilydd ond, rhaid cynnwys o leiaf -

(a) manylion am y buddiant personol;

(b) manylion am y busnes y mae'r buddiant personol yn gysylltiedig ag ef; ac

(c) eich llofnod

(5) Pan fydd eich swyddog monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth sy'n ymwneud â'ch buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yn unol â pharagraff 16(1), mae eich rhwymedigaethau o dan y paragraff 11 hwn i ddatgelu'r cyfryw wybodaeth, p'un ai ar lafar neu'n ysgrifenedig, i'w disodli gan rwymedigaeth i ddatgelu bodolaeth buddiant personol ac i gadarnhau bod eich swyddog monitro wedi cytuno bod y cyfryw fuddiant personol o natur gwybodaeth sensitif.

(6) At ddibenion is-baragraff (4), dim ond os bod hysbysiad ysgrifenedig wedi ei ddarparu yn unol â'r côd hwn ers y dyddiad diwethaf pryd yr etholwyd chi, y penodwyd chi neu yr enwebwyd chi'n aelod o'ch awdurdod y bernir bod buddiant personol wedi ei ddatgelu eisoes.

(7) At ddibenion is-baragraff (3), os na ddarperir hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r paragraff hwnnw bernir na fyddwch wedi datgan buddiant personol yn unol â'r côd hwn.

Buddiannau sy'n Rhagfarnu

12. (1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (2) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu yn y busnes hwnnw os bydd y buddiant yn un y bydd yn rhesymol i aelod o'r cyhoedd sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol fod o'r farn ei fod mor arwyddocaol fel y bydd yn debygol o ragfarnu eich barn ynghylch buddiant cyhoeddus.

(2) Yn amodol ar (3), nid ystyrir bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes os bydd y busnes hwnnw -

(a) yn gysylltiedig -

(i) ag awdurdod perthnasol arall yr ydych hefyd yn aelod ohono;

(ii) ag awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle yr ydych mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol;

(iii) â chorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(iv) â'ch rôl fel llywodraethwr ysgol (os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod) oni bai bod y busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol yr ydych yn un o'i llywodraethwyr;

(v) â'ch rôl fel aelod o Fwrdd Iechyd Lleol os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(b) yn gysylltiedig:

(i) â swyddogaethau tai eich awdurdod os oes gennych denantiaeth neu les gyda'ch awdurdod, ar yr amod nad oes arnoch i'ch awdurdod ôl-ddyledion rhent o fwy na deufis, ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn arbennig â'ch tenantiaeth neu â'ch les;

(ii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â phrydau ysgol, cludiant a threuliau teithio, os ydych chi'n warchodwr, yn rhiant, yn fam-gu neu'n nain neu'n dad-cu neu'n daid, neu os oes gennych gyfrifoldeb rhiant (fel y'i diffinnir yn adran 3 o Deddf Plant 1989) dros blentyn sy'n cael addysg amser llawn, onid yw'r busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol y mae'r plentyn hwnnw'n ei mynychu;

(iii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â thâl salwch statudol o dan Ran XI o Ddeddf Cyfraniadau a Budd-daliadau Nawdd Cymdeithasol 1992, os ydych yn cael, neu os oes gennych hawl i gael, taliad o'r fath gan eich awdurdod;

(iv) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â lwfans neu daliad a wneir yn unol â darpariaethau Rhan 8 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, neu lwfans neu bensiwn a ddarperir o dan adran 18 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989;

(c) yn gysylltiedig â'ch rôl fel cynghorydd cymunedol mewn perthynas â grant, benthyciad neu fath arall ar gymorth ariannol a wnaed gan eich cyngor cymuned i gyrrff cymunedol neu wirfoddol hyd at uchafswm o £500.

(3) Nid yw'r esemptiadau yn is-baragraff (2)(a) yn gymwys os yw'r busnes yn gysylltiedig â dyfarnu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

Pwyllgorau Trosolwg a Sgriwtini

13. Bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes sydd gerbron un o bwyllgorau trosolygu a chraffu eich awdurdod (neu un o is-bwyllgorau pwyllgor o'r fath) -

(a) os bydd y busnes hwnnw'n gysylltiedig â phenderfyniad a wnaed (p'un a gafodd ei weithredu ai peidio) neu gam a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd, neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cyd-bwyllgorau neu o gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod; a

(b) os oeddech chi, ar yr adeg pan wnaed y penderfyniad neu pan gymerwyd y cam, yn aelod o'r weithrediaeth, y bwrdd, y pwyllgor, yr is-bwyllgor, y cyd-bwyllgor neu'r cyd-is-bwyllgor a grybwyllir yn is-baragraff (a) a'ch bod chi'n bresennol pan wnaed y penderfyniad hwnnw neu pan gymerwyd y cam hwnnw.

Cyfrannu mewn Perthynas â Datgelu Buddiannau

14. (1) Yn amodol ar is-baragraffau (2), (2A) (3) a (4), os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef rhaid i chi, oni roddwyd i chi ganiatâd arbennig gan bwyllgor safonau eich awdurdod -

(a) ymadael â'r ystafell, y siambr neu'r man lle y mae cyfarfod i ystyried y busnes yn cael ei gynnal -

(i) pan fo is-baragraff (2) yn gymwys, yn syth ar ôl i'r cyfnod ar gyfer gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes ddod i ben a beth bynnag cyn i ystyriaeth bellach o'r busnes ddechrau, p'un a ganiateir i'r cyhoedd aros yn bresennol ar gyfer y cyfryw ystyriaeth ai peidio; neu

(ii) mewn unrhyw achos arall, pa bryd bynnag y daw i'r amlwg bod y busnes hwnnw'n cael ei ystyried yn y cyfarfod hwnnw;

(b) peidio ag arfer swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd mewn perthynas â'r busnes hwnnw;

(c) peidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch y busnes hwnnw;

(ch) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw; a

(d) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) mewn cysylltiad â'r busnes hwnnw neu rhaid i chi roi'r gorau ar unwaith i wneud y cyfryw gynrychioliadau llafar pan ddaw'r buddiant sy'n rhagfarnu i'r amlwg.

(2) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef cewch fod yn bresennol mewn cyfarfod ond dim ond er mwyn gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes, ar yr amod

y caniateir hefyd i'r cyhoedd fod yn bresennol yn y cyfarfod i'r un diben, p'un ai o dan hawl statudol neu fel arall.

(2A) lle mae gennych ddiddordeb sy'n rhagfarnu ym musnes yr awdurdod, gallwch gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i gyfarfod mewn perthynas â'r busnes hwnnw ar yr amod y caniateir i'r cyhoedd fynychu'r cyfarfod i bwrpas gwneud sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth am y busnes p'un a yw'n statudol ai peidio.

(2B) wrth gyflwyno sylwadau ysgrifenedig dan baragraff (2A), rhaid i chi gydymffurfio gydag unrhyw weithdrefn y gall eich awdurdod ei mabwysiadu ar gyfer cyflwyno sylwadau o'r fath.

(3) Nid yw is-baragraff (1) yn eich rhwystro rhag bod yn bresennol a chyfrannu mewn cyfarfod -

(a) os gofynnir i chi fod yn bresennol mewn cyfarfod o bwylgor trosolwg neu sgrwtini, gan y cyfryw bwylgor ac yntau'n arfer ei bwerau statudol; neu

(b) os oes gennych y fantais o fod â chaniatâd arbennig ar yr amod -

(i) eich bod yn datgan yn y cyfarfod eich bod yn dibynnu ar y gollyngiad; a

(ii) eich bod, cyn y cyfarfod neu'n syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, yn rhoi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod a bod hwnnw'n cynnwys -

(aa) manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu;

(bb) manylion y busnes y mae'r diddordeb sy'n rhagfarnu'n gysylltiedig ag ef;

(cc) manylion y caniatâd arbennig a'r dyddiad pryd y'i rhoddwyd; a

(chch) eich llofnod.

(4) Os bydd gennych ddiddordeb sy'n rhagfarnu a'ch bod yn gwneud cynrychioliadau ysgrifenedig neu lafar i'ch awdurdod gan ddibynnu ar ganiatâd arbennig, rhaid i chi ddarparu manylion am y caniatâd arbennigmewn unrhyw sylwadau a wnewch yn ysgrifenedig neu ar lafar ac, yn yr achos olaf hwn, rhaid i chi ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer eich awdurdod o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y sylwadau.

Rhan 4 - Cofrestr o Ddiddordebau'r Aelodau

Cofrestru Buddiannau Personol

15. (1) yn amodol ar is-baragraff (4), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl -

(a) i gôd ymddygiad eich awdurdod gael ei fabwysiadu neu i ddarpariaethau gorfodol y côd enghreifftiol hwn gael eu cymhwyso i'ch awdurdod; neu

(b) i chi gael eich ethol neu eich penodi i swydd (os digwydd hynny'n ddiweddarach),

gofrestru eich buddiannau personol, os ydynt yn dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a) yng nghofrestr eich awdurdod o fuddiannau'r aelodau, drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(2) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (4), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl dod yn ymwybodol o unrhyw fuddiant personol newydd sy'n dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a), gofrestru'r buddiant personol newydd hwnnw yng nghofrestr eich awdurdod o fuddiannau'r aelodau drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(3) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (4), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl dod yn ymwybodol o unrhyw newid i fuddiant personol a gofrestrwyd sy'n dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a), gofrestru'r newid hwnnw yng nghofrestr eich awdurdod o fuddiannau'r aelodau drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod, neu, yn achos cyngor cymuned, swyddog priodol eich awdurdod.

(4) Nid yw is-baragraffau (1) a (2) a (3) yn gymwys i wybodaeth sensitif a benderfynir yn unol â pharagraff 16(1).

(5) Ni fydd is-baragraff (1) a (2) yn gymwys os ydych yn aelod o awdurdod perthnasol sy'n gyngor cymuned pan fyddwch yn gweithredu yn eich capasiti fel aelod o awdurdod o'r fath.

Gwybodaeth sensitif

16. (1) Os byddwch yn ystyried bod yr wybodaeth sy'n ymwneud ag unrhyw un neu rai o'ch buddiannau personol yn wybodaeth sensitif, a bod swyddog monitro eich awdurdod yn cytuno, nid oes angen i chi gynnwys yr wybodaeth honno pan fyddwch yn cofrestru'r diddordeb hwnnw, neu, yn ôl y digwydd, newid i'r diddordeb o dan baragraff 15.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi ddod yn ymwybodol o unrhyw newid yn eich amgylchiadau sy'n golygu nad yw gwybodaeth sydd wedi ei heithrio o dan is-baragraff (1) mwyach yn wybodaeth sensitif, hysbysu swyddog monitro eich awdurdod gan ofyn am i'r wybodaeth gael ei chynnwys yng nghofrestr diddordebau aelodau eich awdurdod.

(3) Yn y cod hwn, ystyr "gwybodaeth sensitif" ("sensitive information") yw gwybodaeth y mae ei rhoi ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd yn creu, neu'n debygol o greu, risg ddifrifol y gallech chi neu berson sy'n byw gyda chi fod yn destun trais neu fgythion.

Cofrestru Rhoddion a Lletygarwch

17. Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi gael unrhyw rodd, lletygarwch, buddiant materol neu fantais faterol, sy'n fwy na gwerth a bennir mewn penderfyniad gan eich awdurdod, ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod yn nodi bodolaeth a natur y rhodd honno, y lletygarwch hwnnw, y buddiant materol hwnnw neu'r fantais faterol honno. Dylai hysbysiad ysgrifenedig o'r fath gael eu darparu [yma](#).

ATODIAD / ENCLOSURE 2

CYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU

NATIONAL ASSEMBLY FOR WALES

OFFERYNNAU STATUDOL

STATUTORY INSTRUMENTS

2001 Rhif 2279 (Cy. 169)

2001 No. 2279 (W. 169)

LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU

LOCAL GOVERNMENT ,
WALES

Rheoliadau Pwyllgorau Safonau
(Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru)
2001

The Standards Committees (Grant
of Dispensations) (Wales)
Regulations 2001

NODYN ESBONIADOL

EXPLANATORY NOTE

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Rheoliadau)

(This note does not form part of the Regulations)

O dan adran 51 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("y Ddeddf") mae'n ofynnol i gynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru ("awdurdodau perthnasol") fabwysiadu cod ymddygiad ar gyfer aelodau ac aelodau cyfetholedig sy'n gorfod ymgorffori unrhyw ddarpariaethau gorfodol o unrhyw god ymddygiad enghreifftiol a gyhoeddir gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adran 50(2) o'r Ddeddf.

County and county borough councils, community councils, fire authorities and National Park authorities in Wales ("relevant authorities") are required by section 51 of the Local Government Act 2000 ("the Act") to adopt a code of conduct for members and co-opted members which must incorporate any mandatory provisions of any model code of conduct issued by the National Assembly for Wales under section 50(2) of the Act.

Mae adran 81(1) a (2) o'r Ddeddf yn darparu bod yn rhaid i'r swyddog monitro ym mhob awdurdod perthnasol sefydlu a chadw cofrestr o fuddiannau aelodau ac aelodau cyfetholedig yr awdurdod a bod darpariaethau gorfodol y cod enghreifftiol sy'n gymwysadwy i bob awdurdod perthnasol yn gorfod ei gwneud yn ofynnol i aelodau ac aelodau cyfetholedig pob awdurdod gofrestru unrhyw fuddiannau ariannol ac eraill a bennir yn y darpariaethau gorfodol yng nghofrestr yr awdurdod hwnnw.

Section 81(1) and (2) of the Act provides that the monitoring officer of each relevant authority must establish and maintain a register of interests of the members and co-opted members of the authority and that the mandatory provisions of the model code applicable to each relevant authority must require the members and co-opted members of each authority to register in that authority's register such financial and other interests as are specified in the mandatory provisions.

O dan adran 81(3) a (4) o'r Ddeddf rhaid i'r darpariaethau gorfodol hynny ei gwneud yn ofynnol hefyd i aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol sydd â buddiant o'r fath ei ddatgelu cyn cymryd rhan mewn unrhyw fusnes gan yr awdurdod sy'n berthnasol i'r buddiant a gwneud darpariaeth i atal yr aelod neu'r aelod cyfetholedig hwnnw rhag cymryd rhan mewn unrhyw fusnes gan yr awdurdod y mae'r buddiant a ddatgelwyd yn berthnasol iddo neu i gyfyngu ar y rhan y mae'n ei chymryd ynddo.

Under section 81(3) and (4) of the Act those mandatory provisions must also require a member or co-opted member of a relevant authority who has such an interest to disclose it before taking part in any business of the authority which relates to it and make provision for preventing or restricting the participation of that member or co-opted member in any business of the authority to which the disclosed interest relates.

Mae adran 81(4) o'r Ddeddf yn darparu nad yw unrhyw gyfranogiad gan aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol mewn unrhyw fusnes a waherddir gan y darpariaethau gorfodol yn fethiant i gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod os yw'r aelod neu'r aelod cyfetholedig wedi gweithredu yn unol â gollyngiad rhag y gwaharddiad a gafodd ei ganiatáu gan bwyllgor safonau'r awdurdod yn unol â rheoliadau a wneir o dan is-adran (5).

Mae'r rheoliadau hyn yn rhagnodi'r amgylchiadau y caiff pwyllgorau safonau'r awdurdodau perthasol ganiatáu gollyngiadau o'r fath odanynt.

Section 81(4) of the Act provides that any participation by a member or co-opted member of a relevant authority in any business which is prohibited by the mandatory provisions is not a failure to comply with the authority's code of conduct if the member or co-opted member has acted in accordance with a dispensation from the prohibition granted by the authority's standards committee in accordance with regulations made under subsection (5).

These regulations prescribe the circumstances in which standards committees of relevant authorities may grant such dispensations.

2001 Rhif 2279 (Cy. 169)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**Rheoliadau Pwyllgorau Safonau
(Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru)
2001**

Wedi'u gwneud

21 Mehefin 2001

Yn dod i rym

28 Gorffennaf 2001

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn gwneud y Rheoliadau canlynol drwy arfer y pwerau a roddwyd iddo gan adran 81(5) ac (8) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000(a).

Enw, cychwyn, cymhwyso a dehongli

1.- (1) Enw'r Rheoliadau hyn yw Rheoliadau Pwyllgorau Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 a deuant i rym ar 28 Gorffennaf 2001.

(2) Mae'r Rheoliadau hyn yn gymwys i Gymru yn unig.

(3) Yn y Rheoliadau hyn -

mae "aelod" ("*member*") yn cynnwys aelod cyfetholedig;

ystyr "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yw cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, cyngor cymuned, awdurdod tân neu awdurdod Parc Cenedlaethol;

ystyr "buddiant" ("*interest*") yw buddiant y mae'n ofynnol ei gofrestru yng nghofrestr buddiannau'r awdurdod perthnasol;

ystyr "corff gwirfoddol" ("*voluntary organisation*") yw corff (heblaw awdurdod lleol neu gorff cyhoeddus arall) sy'n cynnal ei weithgareddau heblaw ar gyfer gwneud elw;

acystyr "y Ddeddf" ("*the Act*") yw Deddf Llywodraeth Leol 2000.

(a) 2000 p. 22.

2001 No. 2279 (W. 169)

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

**The Standards Committees (Grant
of Dispensations) (Wales)
Regulations 2001**

Made

21st June 2001

Coming into force

28th July 2001

The National Assembly for Wales makes the following Regulations in exercise of the power given to it by section 81(5) and (8) of the Local Government Act 2000(a).

Name, commencement, application and interpretation

1.- (1) The name of these Regulations is the Standards Committees (Grant of Dispensations) (Wales) Regulations 2001 and they shall come into force on 28th July 2001.

(2) These Regulations apply to Wales only.

(3) In these Regulations -

"interest" ("*buddiant*") means an interest which is required to be registered in the relevant authority's register of interests;

"member" ("*aelod*") includes a co-opted member;

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") means a county or county borough council, a community council, a fire authority or a National Park authority;

"the Act" ("*y Ddeddf*") means the Local Government Act 2000; and

"voluntary organisation" ("*corff gwirfoddol*") means a body (other than a local authority or other public body) whose activities are carried on otherwise than for profit.

(a) 2000 c. 22.

Yr amgylchiadau lle gellir caniatáu gollyngiadau

2. Caiff pwyllgor safonau awdurdod perthnasol ganiatáu gollyngiadau o dan adran 81(4) o'r Ddeddf -

(a) os oes gan ddim llai na hanner aelodau'r awdurdod perthnasol neu hanner aelodau un o bwyllgorau'r awdurdod (yn ôl fel y digwydd) y mae'r busnes i gael ei ystyried ganddo fuddiant sy'n berthnasol i'r busnes hwnnw;

(b) os oes gan ddim llai na hanner aelodau gweithrediaeth arweinydd a chabinet y mae'r busnes i gael ei ystyried ganddo fuddiant sy'n berthnasol i'r busnes hwnnw a bod naill ai paragraff (ch) neu baragraff (d) hefyd yn gymwys;

(c) yn achos cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, os byddai anallu aelod i gymryd rhan yn tarfu ar gydbwysedd gwleidyddol yr awdurdod perthnasol neu'r pwyllgor o'r awdurdod y mae'r busnes i'w ystyried ganddo i'r fath raddau nes y byddai'r canlyniad yn debygol o gael ei effeithio;

(ch) os yw natur buddiant yr aelod yn gyfryw fel na fyddai cyfranogiad yr aelod yn y busnes y mae'r buddiant yn berthnasol iddo yn niweidio hyder y cyhoedd yn y modd y mae busnes yr awdurdod perthnasol yn cael ei gynnal;

(d) os yw'r buddiant yn gyffredin i'r aelod ac i gyfran arwyddocaol o'r cyhoedd;

(dd) os oes cyfiawnhad i'r aelod gymryd rhan yn y busnes y mae'r buddiant yn berthnasol iddo oherwydd rôl neu arbenigedd penodol yr aelod;

(e) os yw'r busnes y mae'r buddiant yn berthnasol iddo i'w ystyried gan bwyllgor trosolygu a chraffu i'r awdurdod perthnasol ac nad yw buddiant yr aelod yn fuddiant ariannol;

(f) os yw'r busnes sydd i'w ystyried yn berthnasol i arian neu eiddo corff gwirfoddol y mae'r aelod yn aelod o'i bwyllgor neu ei fwrdd rheoli heblaw fel cynrychiolydd yr awdurdod perthnasol ac nad oes gan yr aelod unrhyw fuddiant arall yn y busnes hwnnw ar yr amod na fydd unrhyw ollyngiad yn ymestyn i gymryd rhan mewn unrhyw bleidlais mewn perthynas â'r busnes hwnnw; neu

(ff) os yw'n ymddangos i'r pwyllgor ei bod o les i drigolion ardal yr awdurdod perthnasol i'r anallu gael ei godi, ar yr amod bod hysbysiad ysgrifenedig bod y gollyngiad yn cael ei ganiatáu yn cael ei roi i Gynulliad Cenedlaethol Cymru o fewn saith diwrnod a hynny mewn unrhyw fodd y gall ei bennu.

Circumstances in which dispensations may be granted

2. The standards committee of a relevant authority may grant dispensations under section 81(4) of the Act where -

(a) no fewer than half of the members of the relevant authority or of a committee of the authority (as the case may be) by which the business is to be considered has an interest which relates to that business;

(b) no fewer than half of the members of a leader and cabinet executive of the relevant authority by which the business is to be considered has an interest which relates to that business and either paragraph (d) or (e) also applies;

(c) in the case of a county or county borough council, the inability of the member to participate would upset the political balance of the relevant authority or of the committee of the authority by which the business is to be considered to such an extent that the outcome would be likely to be affected;

(d) the nature of the member's interest is such that the member's participation in the business to which the interest relates would not damage public confidence in the conduct of the relevant authority's business;

(e) the interest is common to the member and a significant proportion of the general public;

(f) the participation of the member in the business to which the interest relates is justified by the member's particular role or expertise;

(g) the business to which the interest relates is to be considered by an overview and scrutiny committee of the relevant authority and the member's interest is not a pecuniary interest;

(h) the business which is to be considered relates to the finances or property of a voluntary organisation of whose management committee or board the member is a member otherwise than as a representative of the relevant authority and the member has no other interest in that business provided that any dispensation shall not extend to participation in any vote with respect to that business; or

(i) it appears to the committee to be in the interests of the inhabitants of the area of the relevant authority that the disability should be removed provided that written notification of the grant of the dispensation is given to the National Assembly for Wales within seven days in such manner as it may specify.

Llofnodwyd ar ran Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adran 66(1) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 1998(a).

Signed on behalf of the National Assembly for Wales under section 66(1) of the Government of Wales Act 1998(a).

21 Mehefin 2001

21st June 2001

D. Elis-Thomas

Llywydd y Cynulliad Cenedlaethol

The Presiding Officer of the National Assembly

(a) 1998 p. 38.

(a) 1998 c. 38.

CYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU

OFFERYNNAU STATUDOL

2001 Rhif 2279 (Cy. 169)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**Rheoliadau Pwyllgorau Safonau
(Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru)
2001**

NATIONAL ASSEMBLY FOR WALES

STATUTORY INSTRUMENTS

2001 No. 2279 (W. 169)

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

**The Standards Committees (Grant
of Dispensations) (Wales)
Regulations 2001**

©© Hawlfraint y Goron 2001

Argraffwyd a chyhoeddwyd yn y Deyrnas Unedig gan The Stationery Office Limited o dan awdurdod ac arolygiaeth Carol Tullo, Rheolwr Gwasg Ei Mawrhydi ac Argraffydd Deddfau Seneddol y Frenhines.

£2.00

W/321/07/01

ON

© Crown copyright 2001

Printed and Published in the UK by the Stationery Office Limited under the authority and superintendence of Carol Tullo, Controller of Her Majesty's Stationery Office and Queen's Printer of Acts of Parliament.

ISBN 0-11-090284-X

9 780110 902845

ATODIAD / ENCLOSURE 3

OFFERYNNAU STATUDOL CYMRU

2016 No. 85

Rheoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016

Diwygio Rheoliadau Pwyllgorau Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001

4.—(1) Mae Rheoliadau Pwyllgorau Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001(1) wedi eu diwygio fel a ganlyn.

(2) Yn rheoliad 1, ym mharagraff (3) yn y lle priodol mewnosoder—

“ystyr “cyd-bwyllgor” (“*joint committee*”) yw pwyllgor a sefydlir gan ddau awdurdod perthnasol neu ragor o dan adran 53(1) o’r Ddeddf;”;

“ystyr “is-bwyllgor adran 54A” (“*section 54A sub-committee*”) yw is-bwyllgor a benodir gan bwyllgor safonau o dan adran 54A(1) o’r Ddeddf;”;

“ystyr “is-bwyllgor cymunedol” (“*community sub-committee*”) yw is-bwyllgor a benodir gan bwyllgor safonau awdurdod lleol o dan adran 56 o’r Ddeddf;”;

“ystyr “pwyllgor safonau” (“*standards committee*”) yw—

- (a) pwyllgor safonau awdurdod perthnasol;
- (b) cyd-bwyllgor;
- (c) is-bwyllgor adran 54A; neu
- (d) is-bwyllgor cymunedol;”.

(3) Yn rheoliad 2—

- (a) ar ddiwedd paragraff (f) hepgorer “neu”;
- (b) ym mharagraff (ff), yn lle’r geiriau sy’n dilyn “ei godi” rhodder “; neu”;
- (c) ar ôl paragraff (ff) mewnosoder—

“(g) os yw’n ymddangos i’r pwyllgor ei bod yn briodol fel arall caniatáu gollyngiad.”

(4) Ar ôl rheoliad 2 mewnosoder—

“Gollyngiadau a ganiateir yn unol â rheoliad 2(g)

3.—(1) Rhaid i ollyngiad a ganiateir gan bwyllgor safonau awdurdod perthnasol o dan adran 81(4) o’r Ddeddf ar y seiliau a nodir yn rheoliad 2(g) ac sy’n parhau i gael effaith, gael ei adolygu gan y pwyllgor safonau unwaith ym mhob cyfnod o 12 mis o’r dyddiad y caniateir y gollyngiad am y tro cyntaf.

(2) Pan fydd yn cynnal adolygiad o dan baragraff (1) rhaid i’r pwyllgor safonau ddyfarnu a ddylai’r gollyngiad barhau i gael effaith.

---

(1) O.S. 2001/2279 (Cy. 169).

Gweithdrefn a phwerau pwyllgorau safonau

4.—(1) Caiff pwyllgor safonau awdurdod perthnasol atgyfeirio cais am ollyngiad a wneir gan aelod o'r awdurdod i bwyllgor safonau awdurdod perthnasol arall i'r pwyllgor hwnnw ei ystyried a dyfarnu arno.

(2) Caiff swyddog monitro awdurdod perthnasol y gwneir cais am ollyngiad iddo wneud trefniadau, gyda chydysyniad ysgrifenedig cadeirydd pwyllgor safonau yr awdurdod hwnnw ymlaen llaw, i bwyllgor safonau awdurdod perthnasol arall ei ystyried a dyfarnu arno.

(3) Pan fo ymdrechion rhesymol i gysylltu â chadeirydd pwyllgor safonau yr awdurdod perthnasol wedi bod yn aflwyddiannus, caiff is-gadeirydd y pwyllgor safonau roi cydsyniad o dan baragraff (2).

(4) Pan fo swyddog monitro neu bwyllgor safonau yn gwneud trefniadau i bwyllgor safonau awdurdod perthnasol arall ystyried cais am ollyngiad a dyfarnu arno, rhaid i'r swyddog monitro neu'r pwyllgor safonau sy'n gwneud y trefniadau hynny roi hysbysiad am hynny i'r person sy'n gwneud y cais.

(5) Rhaid i'r hysbysiad y cyfeirir ato ym mharagraff (4) gynnwys y canlynol—

- (a) datganiad bod y mater wedi ei atgyfeirio i bwyllgor safonau awdurdod perthnasol arall i'r pwyllgor hwnnw ei ystyried a dyfarnu arno;
- (b) enw'r awdurdod perthnasol arall; ac
- (c) y rheswm pam y mae'r cais wedi ei atgyfeirio i bwyllgor safonau yr awdurdod perthnasol arall.

(6) Pan fo'r pwyllgor safonau wedi dyfarnu ar y cais rhaid iddo roi hysbysiad ysgrifenedig am ei benderfyniad i'r canlynol—

- (a) yr aelod sy'n gwneud cais am y gollyngiad; a
- (b) pwyllgor safonau yr awdurdod perthnasol a atgyfeiriodd y cais.”

Nodyn Briffio i Aelodau

Caniatâd Arbennig

Mae hwn yn nodyn briffio i Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn ynglŷn â 'Chaniatâd Arbennig'. Os oes gan Aelodau unrhyw gwestiynau, dylid cysylltu â'r Swyddog Monitro.

Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Ni chaniateir i unrhyw Aelod gymryd rhan mewn mater os oes ganddo ef/hi ddiddordeb sy'n rhagfarnu* yn y mater hwnnw oni bai bod caniatâd arbennig wedi ei roi gan Bwyllgor Safonau'r Cyngor. Cynhwysir yr wybodaeth hon ym [mharagraff 14 y Cod](#)

Y Sail dros roi caniatâd arbennig

Gellir rhoi caniatâd arbennig ar y sail ganlynol:-

1. Ni fyddai o leiaf hanner yr Aelodau perthnasol (Cyngor/Pwyllgor) yn gallu cymryd rhan yn y cyfarfod oherwydd diddordeb sy'n rhagfarnu;
2. Byddai diffyg cyfranogiad gan Aelodau yn effeithio ar gydbwysedd gwleidyddol;
3. Mae natur y diddordeb yn golygu na fyddai cyfranogiad yn cael effaith andwyol ar hyder y cyhoedd yn y penderfyniad;
4. Mae diddordeb yr Aelod sy'n Ymgeisio'n gyffredin i gyfran sylweddol o'r cyhoedd;
5. Byddai swyddogaeth neu arbenigedd yr Aelod sy'n Ymgeisio'n cyfiawnhau caniatáu iddo/iddi gymryd rhan;
6. Mae'r diddordeb yn un y dylid ei gofrestru ond ddim yn un ariannol a bydd y penderfyniad yn cael ei ystyried gan bwyllgor sgriwtini;
7. Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac mae'r Aelod sy'n Ymgeisio yn aelod o'i fwrdd neu bwyllgor yn ei rinwedd/rhinwedd ei hun, ac nid oes ganddo/ganddi unrhyw ddiddordeb arall [er yn yr achos hwn, ni fyddai unrhyw ganiatâd arbennig yn caniatáu i'r Aelod sy'n Ymgeisio bleidleisio ar y mater];
8. Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn y byddai cyfranogiad yr Aelod sy'n Ymgeisio o fudd i drigolion ardal y Cyngor a bod y Pwyllgor yn hysbysu Gweinidogion Llywodraeth Cymru o fewn 7 niwrnod i roi'r caniatâd arbennig; neu
9. Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn ei bod yn briodol rhoddi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd (gwendid) yr Aelod sy'n Ymgeisio a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

Sut mae gwneud cais am ganiatâd arbennig?

Mae'n rhaid i'r Aelod sy'n Ymgeisio wneud cais ysgrifenedig i'r Pwyllgor Safonau ac yn arferol disgwylir iddo/iddi fod yn bresennol yng nghyfarfod Panel y Pwyllgor Safonau fydd yn gwneud y penderfyniad.

Gall Aelod sy'n Ymgeisio wneud cais fel unigolyn, neu, mewn amgylchiadau cyffredin, gellir cyflwyno cais ar y cyd neu dorfol ar gyfer mwy nag un Aelod.

Bydd y Pwyllgor Safonau yn ystyried yr holl geisiadau ar sail y ffeithiau a gyflwynir ym mhob achos; gan gydbwysu'r budd i'r cyhoedd o atal y sawl sydd â diddordebau sy'n rhagfarnu* rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau gyda'r angen i sicrhau cymaint o gyfranogiad ag sy'n bosibl yn y broses ddemocrataidd.

Gwneir penderfyniad i roi caniatâd arbennig yn ôl doethineb y Pwyllgor Safonau. Y Pwyllgor Safonau fydd yn penderfynu ar amodau a hyd unrhyw ganiatâd arbennig.

Os yw'r Pwyllgor Safonau yn cymeradwyo'r cais mae'n rhaid iddo roi'r caniatâd arbennig yn ysgrifenedig. Ni fydd modd i unrhyw Aelod ddibynnu ar ganiatâd arbennig hyd nes y bydd y penderfyniad ysgrifenedig wedi'i gyhoeddi. Os oes angen, ac os yw'n bosib, fe wneir hyn yn ddiymdroi.

Gofynion ar Aelodau pan fyddant yn dibynnu ar ganiatâd arbennig

Unwaith fydd y Pwyllgor Safonau wedi cymeradwyo cais ac wedi rhoi caniatâd arbennig, a hynny'n ysgrifenedig, bydd gan yr Aelod hawl wedyn i gymryd rhan (yn amodol ar unrhyw gyfyngiadau a osodwyd) er gwaethaf ei ddiddordeb/ei diddordeb sy'n rhagfarnu*.

(a) Cyfarfodydd:

Os yw Aelod wedi derbyn caniatâd arbennig a'i fod yn dymuno cymryd rhan mewn cyfarfod i drafod y mater perthnasol hwnnw, mae'n rhaid i'r Aelod:

- (i) ddatgan yn y cyfarfod, pan fydd yr eitem yn cael ei thrafod, ei fod o/hi yn dibynnu ar ganiatâd arbennig; a
- (ii) cyn, neu yn syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, mae'n rhaid iddo ef/iddi hi roi hysbysiad ysgrifenedig** i'r Cyngor.
Mae'n rhaid i'r hysbysiad gynnwys:
  1. manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y derbyniwyd y caniatâd arbennig ar ei gyfer;
  2. manylion y busnes y mae'r diddordeb sy'n rhagfarnu* yn ymwneud ag ef;
  3. manylion y caniatâd arbennig, yn cynnwys y dyddiad y cafodd ei roi, a
  4. llofnod yr Aelod.

(b) Sylwadau Ysgrifenedig:

Os yw Aelod wedi derbyn caniatâd arbennig, ac mae'n gwneud sylwadau ysgrifenedig i'r Cyngor, mae'n rhaid i'r Aelod gynnwys gwybodaeth am y caniatâd arbennig mewn unrhyw ohebiaeth ar y pwnc y mae'r caniatâd arbennig yn ymwneud ag ef.

(c) Sylwadau Llafar:

Os yw Aelod wedi derbyn caniatâd arbennig, ac mae'n gwneud sylwadau llafar i'r Cyngor bydd rhaid i'r aelod hwnnw/honno:

- (i) gynnwys manylion y caniatâd arbennig mewn unrhyw sylwadau llafar, a
- (ii) rhoi hysbysiad ysgrifenedig** i'r Cyngor o fewn 14 diwrnod ar ôl gwneud y sylwadau llafar.

Troednodyn/Diffiniadau

- * Diddordeb sy'n Rhagfarnu – Diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Aelod i weithredu er budd y cyhoedd.
- ** hysbysiad ysgrifenedig - mewn cyfarfodydd ffurfiol, gall Aelodau ddefnyddio'r ffurflen safonol ar gyfer gwneud datganiad. Mewn cyfarfodydd anffurfiol mae'n rhaid i Aelodau ddarparu cadarnhad ysgrifenedig i'r swyddog arweiniol a gofyn i'r caniatâd arbennig gael ei gynnwys mewn unrhyw gofnod anffurfiol/nodyn ffeil ar gyfer y cyfarfod.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

**CAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN Y PWYLLGOR SAFONAU GAN AELOD O'R
CYNGOR SIR**

Enw'r Aelod:	
Manylion Cyswllt yr Aelod:	
Ward:	
Manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y gofynnir am Ganiatâd Arbennig yn ei chylch:	
Y busnes mae'r Aelod yn dymuno cymryd rhan ynddo:	
Y math o Ganiatâd Arbennig y gofynnir amdano (rhowch ✓ fel sy'n briodol a chynhwyswch unrhyw wybodaeth sydd ei hangen)	<ul style="list-style-type: none"> ○ ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor] ynglŷn â'r mater; ○ siarad gyda swyddogion y Cyngor ynglŷn â'r mater [ym mhresenoldeb dau berson arall] [nad ydynt yn ymddiriedolwyr neu'n Aelodau o Fwrdd [NODWCH YMA], cyhyd ag y cedwir cofnod o unrhyw drafodaethau; ○ siarad yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith /Pwyllgor/Cyngor ac ateb a gofyn unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater; ○ aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â'r mater; ○ pleidleisio yn y cyfarfodydd hynny; ○ arall
Sail statudol ar gyfer gofyn am Ganiatâd Arbennig (gweler trosodd am restr o'r rhesymau):	
A yw'r diddordeb wedi'i gofrestru yn unol ag Adran 81(1) a (2) Deddf Llywodraeth Leol 2000:	Ydy / Nac Ydy
Dyddiad erbyn pryd y bydd angen y penderfyniad:	
Llofnod:	Dyddiad:

* Diddordebau sy'n Rhagfarnu – diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Aelod i weithredu er budd y cyhoedd.

Amgylchiadau lle gall Pwyllgor Safonau Roddi Caniatâd Arbennig

Mae Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 yn nodi y caniateir i Bwyllgor Safonau'r Cyngor roi caniatâd arbennig o dan Adran 81(4) Deddf Llywodraeth Leol 2000 o dan yr amgylchiadau canlynol:

- (a) Mae gan o leiaf hanner Aelodau'r Cyngor neu Bwyllgor y Cyngor (fel sy'n briodol) fydd yn ystyried y busnes ddiddordeb sy'n gysylltiedig â'r busnes hwnnw;
- (b) Mae gan o leiaf hanner Aelodau Pwyllgor Gwaith y Cyngor (h.y. Yr Arweinydd a'r Pwyllgor Gwaith) fydd yn ystyried y busnes diddordeb sy'n gysylltiedig â'r busnes hwnnw ac mae paragraff (d) neu (e) yn berthnasol hefyd;
- (c) Byddai anallu Aelodau i gymryd rhan yn effeithio ar gydbwysedd gwleidyddol y Cyngor, neu unrhyw un o'i bwyllgorau fydd yn ystyried y busnes, i'r fath raddau y byddai'n debygol o effeithio ar y penderfyniad;
- (d) Mae natur diddordeb yr Aelod yn golygu na fyddai cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd yn y modd yr ymdrinnir â busnes y Cyngor;
- (e) Mae'r diddordeb yn gyffredin i'r Aelod a chyfran sylweddol o'r cyhoedd;
- (f) Mae cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn gysylltiedig ag ef yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol yr Aelod;
- (g) Mae'r diddordeb cofrestradwy'n ymwneud â busnes fydd yn cael ei ystyried gan Bwyllgor Sgriwtini'r Cyngor, ac nid oes gan yr Aelod ddiddordeb ariannol yn y busnes hwnnw;
- (h) Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol y mae'r Aelod yn aelod o'i bwyllgor neu ei fwrdd rheoli, ond nid fel cynrychiolydd o'r Cyngor, ac nid oes gan yr Aelod unrhyw ddiddordeb arall yn y busnes hwnnw, ar yr amod nad yw'r caniatâd arbennig yn cynnwys cymryd rhan mewn unrhyw bleidlais mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (i) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o rod-di caniatâd arbennig yn cael ei roi i Lywodraeth Cenedlaethol Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am yr Aelod sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anallu; neu
- (j) Ymddengys i'r pwyllgor ei bod yn briodol rhoi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd (gwendid) yr Aelod a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

PENDERFYNIAD Y PWYLLGOR SAFONAU MEWN PERTHYNAS Â CHAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN AELOD O'R CYNGOR SIR

Penderfyniad y Pwyllgor Safonau:	
Dyddiad y gwnaethpwyd y penderfyniad gan y Pwyllgor Safonau:	
Enw'r personau y dylid ei hysbysu am benderfyniad y Pwyllgor Safonau:	
Dyddiad y daw'r caniatâd arbennig i ben:	

Yn unol â pharagraff [ ] Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 mae'r Pwyllgor Safonau wedi penderfynu rhoi **caniatâd arbennig** i'r Cynghorydd [ ] mewn perthynas â'r diddordeb hwnnw y cyfeirir ato / y diddordebau hynny y cyfeirir atynt yn rhudalen 1 y Cais, sy'n caniatáu i'r Cynghorydd:

- ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor] ynglŷn â'r mater;
- siarad â swyddogion y Cyngor ynglŷn â'r mater [ym mhresenoldeb dau berson arall] [nad ydynt yn Ymddiriedolwyr neu'n Aelodau o Fwrdd [NODWCH YMA], cyhyd ag y cedwir cofnod o unrhyw drafodaethau;
- siarad yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn mater;
- aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â mater;
- pleidleisio yn y cyfarfodydd hynny;
- arall

Mae gan y Cynghorydd felly hawl i siarad [a phleidleisio] yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor mewn perthynas â'r mater ac ateb unrhyw gwestiynau gan aelodau'r Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor [ond mae'n rhaid iddo/iddi adael y cyfarfod cyn y trafodir a phleidleisir ar y materion hynny y mae'r Cynghorydd yn siarad yn eu cylch] NEU [a chaniateir iddynt aros yn yr ystafell yn ystod y drafodaeth a'r bleidlais ar y mater ond ni chaniateir iddynt bleidleisio ar y mater].

Cyn i'r Cynghorydd siarad â, neu ysgrifennu at, swyddogion y Cyngor, neu siarad yng nghyfarfod y Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor ar y mater, mae'r rhaid i'r Cynghorydd :-

- ddatgan diddordeb yn y mater; a
- cadarnhau bod caniatâd arbennig wedi ei roi er mwyn caniatáu i'r Cynghorydd siarad [a phleidleisio] ar y mater; a
- cwblhau hysbysiad i'r Clerc yn manylu ar y diddordeb a'r caniatâd arbennig.

Drwy awdurdod Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiedig: _____

Cynllun 2017-2022

Cyngor Sir
Ynys Môn

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Tudalen 129

www.YnysMon.gov.uk

 [cyngormon](https://www.facebook.com/cyngormon)

 [@cyngormon](https://twitter.com/cyngormon)

CYNNWYS

RHAGAIR:

Arweinydd Cyngor Sir Ynys Môn **3**

Y Cynllun **4**

Ffeithiau allweddol am Ynys Môn **5**

Ffeithiau allweddol am Ynys Môn **7**

Amcan 1 **8**

Amcan 2 **13**

Amcan 3 **17**

Aliniad gyda Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol **21**

Sut allwch chi chwarae eich rhan? **22**

Sut fyddwn ni'n cyflawni'r pethau hyn? **23**

Sut fyddwn yn sicrhau y bydd y cynllun hwn yn cael ei wireddu? **24**

Rhagor o wybodaeth **25**

RHAGAIR:

Arweinydd Cyngor Sir Ynys Môn

Mae sicrhau bod gennym Gynllun cadarn ac ystyrlon fel Cyngor Sir yn hanfodol ar gyfer gwireddu ein gweledigaeth a'n prif nodau ac amcanion dros y 5 blynedd nesaf.

Mae'r cynllun hwn yn gosod targed i ni gyrraedd tuag ato ac mae'n uchelgeisiol ond yn realistig. Datblygwyd a ffurfiwyd y Cynllun hwn gan farn pobl leol, ein partneriaid yn ogystal â blaenoriaethau gwleidyddol lleol a chenedlaethol megis yr Agenda Lles.

Bydd ein prif flaenoriaethau ar gyfer y 5 mlynedd nesaf yn cael eu siapio a'u gyrru gan ein prif uchelgais i weithio tuag at Ynys Môn ... "lle mae unigolion yn byw o fewn teuluoedd gwydn a chymunedau iach, llewyrchus a ffyniannus".

Mewn gwirionedd, fe welwch fod yr unigolyn, y teulu a'r gymuned yn cael

lle amlwg yn ein tri phrif amcan, sef bod pobl yn gwireddu eu potensial; bod pobl fregus yn cael eu diogelu a bod cymunedau a'r amgylchedd yn cael eu gwarchod mewn cyfnod o newid.

Mae gwasanaethau cyhoeddus ledled Cymru a'r DU yn parhau i gynllunio ar gyfer toriadau yn yr arian y byddwn yn ei dderbyn, a bydd raid gwneud mwy o benderfyniadau anodd yn y dyfodol ynglŷn â'r gwasanaethau yr ydym yn eu cynnig a sut y byddwn yn eu darparu. Byddwn yn parhau i wneud y penderfyniadau hynny mewn ymgynghoriad â phobl leol, a budd gorau Ynys Môn a'i phobl fydd wrth wraidd y penderfyniadau hynny. Rydym yn parhau i chwilio am ffyrdd o wella'n gwasanaethau, gan sicrhau eu bod yn fwy effeithlon ac o'r ansawdd gorau. Mae'r gwelliannau hyn yn cynnwys parhau i foderneiddio'r ffordd yr ydym yn gweithio.

Mae yna lawer o heriau o'n blaenau ond 'rydym yn hyderus, trwy weithio gyda chi, sef pobl a chymunedau Ynys Môn, y byddwn yn gwneud pob ymdrech i wireddu'r cynllun newydd a chyffrous hwn.

Llinos Medi (Arweinydd)

Y Cynllun

Uchelgais allweddol y Cyngor yw y byddwn:

**“yn gweithio tuag at Ynys Môn
fydd yn iach, yn ffynnu ac yn
llewyrchus”.**

Y **thema allweddol** sy'n rhedeg trwy'r cynllun yw ein huchelgais i weithio â phobl Ynys Môn, ein cymunedau a'n partneriaid er mwyn **sicrhau gwasanaethau o safon uchel** a fydd yn gwella ansawdd bywyd i bawb ar yr Ynys.

Mae ymgynghoriadau diweddar â'n cymunedau, aelodau etholedig a staff wedi amlygu'r blaenoriaethau a ganlyn:

- Creu'r amodau fydd yn galluogi pawb i gyflawni eu potensial tymor hir.
- Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus a'u cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosibl
- Gweithio mewn partneriaeth gyda'n cymunedau i'w galluogi i ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol.

Yn y cyfnod hwn o gynildeb ariannol fe fydd y cynllun hwn yn dylanwadu ar y ffordd byddwn yn llunio ein cyllideb.

Ffeithiau allweddol am Ynys Môn

Mae Ynys Môn ychydig dros 700 o gilometrau sgwâr ac yn cynnwys trefi bach, pentrefi a thir fferm yn bennaf. Mae ei 225km o arfordir yn cynnwys amrywiaeth eang o draethau tywodlyd a childraethau creigiog sy'n denu nifer fawr o dwristiaid, yn enwedig yn ystod misoedd yr haf.

Mae'r A55 yn cysylltu'r Ynys gyda gweddill Cymru ac yn brif ffordd gyswllt i Borthladd Caergybi.

Mae bron i 70,000 o bobl yn byw yn Ynys Môn. Mae 61% o oed gwaith ac mae 76.5% ohonynt mewn gwaith - mae hwn yn uwch na'r cyfartaledd Cymru gyfan. Mae nifer y boblogaeth sydd o oedran gwaith ac sydd un ai'n rheolwyr, yn gyfarwyddwyr neu'n uwch swyddogion yn uwch na chyfartaledd Cymru ac mae gennym un o'r cyfraddau hunangyflogaeth uchaf yn y wlad - busnesau bach a masnachwyr unigol yn bennaf.

Ffeithiau allweddol am Ynys Môn

Gellir cyrraedd holl drefi a phentrefi Ynys Môn o fewn hanner awr i brif swyddfeydd y Cyngor yn Llangefni.

Mae ein treftadaeth a'n diwylliant Cymreig yn bwysig. Mae dros dri-chwarter ein plant a dros hanner ein hoedolion yn gallu siarad y Gymraeg. Mae diogelu'r iaith Gymraeg yn flaenoriaeth uchel gan y Cyngor.

Mae'r Ynys yn lle gwych i fyw, a'n prif flaenoriaeth dros y 5 mlynedd nesaf fydd darparu gwasanaethau Cyngor effeithlon ac effeithiol er mwyn sicrhau bod hyn yn parhau.

Mae'r Ynys wedi ei rhannu'n 11 o wardiau gyda phob un yn cael ei gwasanaethu gan fwy nag un Cyngorydd Sir. Mae 30 o Gynghorwyr i gyd.

Mae Ynys Môn yn un o'r **lleoedd hapusaf i fyw yng Nghymru**. Mewn Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth a gynhaliwyd gan y Swyddfa Ystadegau Cenedlaethol roedd **Ynys Môn yn gyntaf drwy Gymru gyfan o ran pamor fodlon yw pobl gyda'u bywydau'n gyffredinol**. O ran hapusrwydd roedd Ynys Môn yn ail drwy Gymru. Mae Ynys Môn hefyd yn un o'r lleoedd mwyaf diogel yng Nghymru i fyw.

Amcan allweddol y cynllun 5 mlynedd hwn

Mae'r ddogfen hon yn gosod Nodau ac Amcanion y Cyngor ar gyfer y pum mlynedd nesaf. Bydd yn bwynt cyfeirio ar gyfer y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel. Bydd hefyd:

- yn gosod fframwaith i'w ddefnyddio er mwyn cynllunio a gweithredu ein blaenoriaethau;
- yn gosod cyfeiriad i'r ffordd y byddwn yn llunio ein gwariant yng nghyd-destun gostyngiad sylweddol mewn cyllid;
- yn cael ei ddefnyddio ar gyfer monitro cynnydd y blaenoriaethau a nodwyd.

Ein NOD fydd gweithio tuag at Ynys Môn fydd yn iach a llewyrchus lle bydd teuluoedd yn ffynnu.

Byddwn hefyd yn gwneud ein gorau glas i sicrhau bod ein gwaith yn cyd-fynd â nodau a'r egwyddor datblygiad cynaliadwy sydd wedi'i ymgorffori yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Amcan 1

Sicrhau bod pobl Ynys Môn yn gallu ffynnu a chyflawni eu potensial tymor hir

Pam rydym eisiau gwneud hyn?

Mae galluogi trigolion i gyrraedd eu potensial llawn yn dibynnu ar gyfuniad o ffactorau megis cyfleoedd cyflogaeth, sgiliau a hyfforddiant; argaeledd tai fforddiadwy o ansawdd da a mynediad i amgylchedd naturiol ac adeiledig o safon uchel. Byddwn yn creu'r amodau ar gyfer trigolion er mwyn iddynt fedru **cyflawni eu potensial llawn a gwella ansawdd eu bywydau a'u lles.**

Er bod economi Ynys Môn wedi dirywio dros nifer o flynyddoedd gyda nifer o ardaloedd yn gymdeithasol ac yn economaidd ddifreintiedig, mae'r cyflog wythnosol cyfartalog yn uwch (o 8%) na'r ffigwr cyfatebol ar gyfer Cymru. Mae'r canran o bobl sydd mewn gwaith ar gyfartaledd yn debyg i'r ffigwr cenedlaethol.

Mae'r nifer o bobl oedran gwaith sydd un ai'n rheolwyr, yn gyfarwyddwyr neu'n uwch swyddogion yn uwch na'r cyfartaledd ar gyfer Cymru ac mae gennym un o'r cyfraddau hunangyflogaeth uchaf yn y wlad - rydym yn arloesol ac yn ddeinamig fel Ynys a hoffem weld hyn yn datblygu ymhellach.

Sut byddwn ni'n cyflawni'r amcan hwn? Swyddi a Chyfleoedd Gwaith

Byddwn yn gwneud pob ymdrech i wella cyfleoedd cyflogaeth, sgiliau a hyfforddiant.

1. Byddwn yn hyrwyddo Ynys Môn er mwyn annog datblygwyr mawr i fuddsoddi yn yr ynys ac yn defnyddio hyn fel catalydd ar gyfer datblygu busnesau a swyddi ar yr Ynys.
2. Gweithio â Chynghorau eraill yng Ngogledd Cymru i ddenu buddsoddiad er mwyn sicrhau bod prosiectau allweddol sy'n cynnig cyfleoedd lleol am gyflogaeth yn mynd yn eu blaenau.
3. Gwneud ein gorau glas i greu amodau sy'n golygu y gall busnesau lleol ddatblygu a chreu swyddi o safon yn Ynys Môn. Bydd hyn yn cynnwys sicrhau bod gwariant y Cyngor yn cefnogi busnesau lleol.
4. Defnyddio cyfleoedd sy'n codi o ddatblygiadau newydd i hyrwyddo prentisiaethau a sicrhau bod gan bobl ifanc ac oedolion y sgiliau cywir a'r arbenigedd angenrheidiol ar gyfer y byd gwaith. Byddwn hefyd yn creu cyfleoedd i ddarparu hyfforddiant i'r staff.

Sut byddwn ni'n cyflawni'r amcan hwn?

Addysg a Sgiliau

Byddwn yn parhau i godi safonau addysg a sicrhau bod gan ein pobl ifanc y sgiliau cywir ar gyfer cyflogaeth a hyfforddiant.

1. Parhau â'n rhaglen moderneiddio ysgolion drwy gyhoeddi strategaeth ddiwygiedig fydd yn mynd i'r afael â chynaliadwyedd tymor hir addysg gynradd ac addysg uwchradd ar draws yr Ynys. Bydd hyn yn cynnwys y posibilrwydd o gampysau dysgu 3 – 18 oed mewn lleoliadau penodol.
2. Cwblhau'r gwaith ar Ysgol Santes Dwynwen, Niwbwrch ac ardaloedd Seiriol a Llangefni.
3. Cynyddu'r niferoedd sy'n ymgeisio am swyddi arweinyddiaeth mewn ysgolion cynradd ac uwchradd drwy ddarparu rhaglen fewnol a gynlluniwyd er mwyn adnabod a datblygu arweinwyr ysgolion y dyfodol.
4. Gweithio gyda'n partneriaid i sicrhau y cyfleoedd gorau mewn addysg a sgiliau ar gyfer ein pobl ifanc.

Sut byddwn ni'n cyflawni'r amcan hwn? Iechyd a Lles

Byddwn yn creu amodau i unigolion allu gwella eu hiechyd a'u lles.

1. Annog unigolion i wella eu hiechyd a'u lles eu hunain drwy hyrwyddo ffyrdd o fyw yn actif ymysg plant, pobl ifanc ac oedolion.
2. Defnyddio ein hadnoddau, a rhai partneriaid allanol, er mwyn cynyddu nifer y tai fforddiadwy a thai cyngor a dod â thai gwag yn ôl i ddefnydd.
3. Gweithio gyda phartneriaid allanol er mwyn sicrhau y gall pob rhan o'r Ynys gael mynediad i wasanaeth band-eang dibynadwy a chyflym er mwyn hyrwyddo dulliau hyblyg o weithio a galluogi trigolion i gyflawni eu busnes â'r Cyngor ar-lein.

Amcan 2

Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus er mwyn eu cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosibl.

Pam rydym ni eisiau gwneud hyn?

Mae'r Cyngor yn wynebu sawl her gofal - poblogaeth oedrannus sy'n cynyddu, niferoedd uwch o gleifion â chyflyrau cronig ac achosion cynyddol o ordewdra. Mae costau gofal cymdeithasol yn cynyddu tra bo cyllidebau yn lleihau.

Dros y ddeng mlynedd ar hugain ddiwethaf, mae nifer y bobl dros 65 oed wedi tyfu i tua 17,000 [cynnydd o tua 12%]; mae'r cynnydd cyfatebol ar gyfer pobl dros 85 oed yn 16%.

Mae rhagfynegiadau yn awgrymu y bydd y duedd hon yn parhau dros gyfnod y cynllun ac fe fydd hyn yn cynyddu'r pwysau ar wasanaethau lechyd a Gofal Cymdeithasol.

O ganlyniad, bydd angen i'r Cyngor gydweithio'n agosach â'r Bwrdd Iechyd a'r Trydydd Sector er mwyn hyrwyddo iechyd da drwy gamau ataliol ac ymyrraeth gynnar.

Yn y cyswllt hwn, rhoddir blaenoriaeth i ddatblygu hybiau cymunedol er mwyn darparu gwasanaethau ataliol sy'n ymateb i anghenion gofal a chymorth yn

lleol fydd yn arwain at fwy o annibyniaeth ymysg ein hoedolion.

Mae nifer y plant sy'n derbyn gofal a'r ceisiadau am dai addas, yn aml i osgoi digartrefedd, hefyd wedi cynyddu dros y ddwy flynedd ddiwethaf.

O ganlyniad, bydd angen i'r Cyngor roi blaenoriaeth i gefnogi teuluoedd er mwyn sicrhau bod pob plentyn yn cael y dechrau gorau mewn bywyd a bod gwasanaethau cymorth ataliol yn amserol ac yn llwyddiannus mewn perthynas â chadw plant gartref.

Bydd angen hefyd i'r Cyngor sicrhau bod mathau cywir o dai yn y llefydd cywir i fodloni anghenion lleol a bod cymorth addas ar gael ar gyfer y teuluoedd hynny sy'n ei chael hi'n anodd ymateb i newidiadau Diwygio Lles.

Sut byddwn yn cyflawni'r amcan hwn? Cefnogaeth ar gyfer oedolion hŷn a bregus

Byddwn yn cynnig cefnogaeth i alluogi unigolion i barhau i fod yn annibynnol

1. Cytuno ar gynlluniau i ddarparu tai gofal ychwanegol yng nghanol, gogledd a de-ddwyrain yr Ynys.
2. Datblygu modelau hyblyg o lety â chymorth ar gyfer unigolion sydd ag anableddau dysgu ac anghenion iechyd meddwl er mwyn hwyluso byw'n annibynnol yn ein cymunedau.
3. Sicrhau bod y Cyngor, y Bwrdd Iechyd a'r Trydydd Sector yn cydweithio i ddarparu cefnogaeth 24/7 er mwyn galluogi unigolion i aros yn eu cartrefi neu i ddychwelyd i'w cartrefi yn dilyn cyfnod yn yr Ysbyty.

4. Sicrhau bod hybiau cymunedol ar gael ar draws yr Ynys er mwyn cefnogi oedolion hŷn i allu parhau i fod yn annibynnol, lleihau unigedd, parhau i fod yn actif a gwella lles personol.

5. Gwella'r ddarpariaeth ar gyfer oedolion sy'n dioddef o ddementia.

Sut byddwn yn cyflawni'r amcan hwn? Cefnogaeth ar gyfer teuluoedd a phlant

Byddwn yn datblygu gwasanaethau ataliol a chymorth i deuluoedd.

1. Darparu gwasanaethau ymyrraeth gynnar ac ataliol cynnar er mwyn sicrhau bod plant yn ddiogel ac yn cael eu cefnogi er mwyn lleihau profiadau niweidiol plentyndod.
2. Sicrhau bod gwasanaethau'r Cyngor sydd wedi'u dylunio i fynd i'r afael â thlodi wedi'u cydlynu'n effeithiol.

3. Sicrhau bod darpariaeth o dai addas ar gael er mwyn atal digartrefedd.

4. Mynd i'r afael ag effeithiau Diwygio Lles drwy sicrhau bod cefnogaeth addas ar gael ar gyfer teuluoedd sy'n wynebu'r risgiau mwyaf.

5. Hyrwyddo gwasanaeth Teulu Môn ar gyfer holl deuluoedd yr Ynys.

Amcan 3

Gweithio gyda'n cymunedau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol.

Pam rydym ni eisiau gwneud hyn?

Mae amgylcheddau naturiol ac adeiledig yr Ynys yn hanfodol i'r sector twristiaeth. Mae angen diogelu ac ehangu'r nodweddion unigryw hyn a gwneud y mwyaf o'u gwerth fel adnoddau cymdeithasol-economaid. Yn y cyswllt hwn, bydd angen cydbwysu effeithiau datblygiadau mawr arfaethedig ar yr amgylchedd lleol a'u lleihau a'u lliniaru.

Bydd datblygiadau'r Cyngor ei hun yn cael eu dylanwadu gan ystyriaethau ariannol a chynaliadwyedd mwy hirdymor.

Mae'r sefyllfa ariannol anodd bresennol yn debygol o barhau a bydd yn gyrru'r achos dros newid.

O ganlyniad, bydd angen i'r Cyngor ystyried a fydd yn gallu parhau i ddarparu gwasanaethau ar eu ffurf gyfredol. Bydd cyfraniad ein rhanddeiliaid a'n parodrwydd i wrando yn hanfodol yn y cyd-destun hwn.

Rhoddir blaenoriaeth i ddiogelu a datblygu'r defnydd o'r iaith Gymraeg a'i chyfraniad i hunaniaeth ddiwylliannol a threftadaeth yr Ynys.

Sut byddwn yn cyflawni'r amcan hwn?

Datblygu a Hyrwyddo

Byddwn yn datblygu'r Ynys mewn modd sensitif wrth ddiogelu ei hasedau naturiol.

1. Datblygu a hyrwyddo'r Ynys fel cyrchfan boblogaidd i ymwelwyr a chodi ymwybyddiaeth o'r hyn sydd ganddi i'w gynnig yn genedlaethol ac yn rhyngwladol.

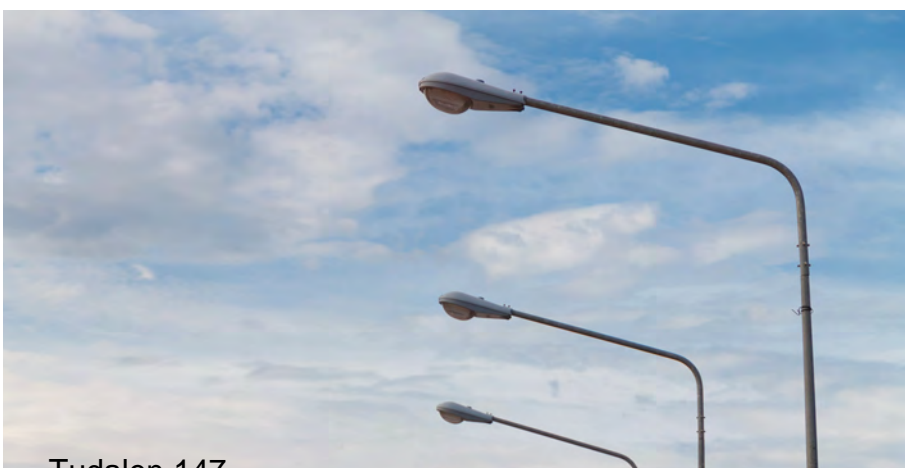
2. Gwneud yn siŵr bod penderfyniadau Cynllunio yn cefnogi nodau ac amcanion y Cynllun hwn.

3. Cynyddu cyfraddau ailgylchu i 70% a mynd â llai o wastraff i safleoedd tirlenwi.

4. Lleihau risg llifogydd mewn ardaloedd sy'n peri pryder.

5. Dod yn fwy effeithlon o ran ein defnydd o ynni a lleihau ein hallyriadau carbon drwy ganolbwyntio ar Ganolfannau Hamdden, Ysgolion a goleuadau stryd.

Sut byddwn yn cyflawni'r amcan hwn? Trawsnewid

Byddwn yn gweithio gydag eraill er mwyn sicrhau bod newidiadau arloesol yn gallu digwydd.

1. Gweithio gyda chymunedau er mwyn cadw asedau pwysig ar agor.
2. Cynyddu'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn y Cyngor a hyrwyddo'r defnydd ohoni mewn cymunedau a sefydliadau lleol.
3. Newid y modd y byddwn yn darparu gwasanaethau drwy weithio gydag eraill i adnabod modelau eraill ar gyfer eu darparu.
4. Defnyddio TG er mwyn trawsnewid y ffordd y darperir gwasanaethau'r Cyngor er mwyn sicrhau eu bod yn parhau i fod yn gost- effeithiol ac yn effeithlon.

Aliniad gyda Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol

Mae'r gweithredoedd a restrir uchod yn tynnu sylw at y ffaith y bydd penderfyniadau a wneir heddiw yn gwella bywydau a chyfleoedd ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

- Bydd moderneiddio ysgolion yn arwain at well safonau ac amgylcheddau dysgu cynaliadwy a fydd yn elwa plant ein dyfodol.
- Bydd ymyrraeth gynnar a gwasanaethau ataliol yn galluogi oedolion bregus i fod yn fwy annibynnol a bydd profiadau plentyndod niweidiol yn cael eu lleihau.
- Bydd sicrhau bod mwy o dai cynaliadwy ar gael mewn lleoliadau penodol yn creu'r amodau priodol i deuluoedd allu llwyddo.
- Gall annog ein dinasyddion i ddefnyddio'r amgylchedd naturiol arwain at well iechyd.

Bydd y camau gweithredu'n cael eu cyflawni gan ddefnyddio'r 5 ffordd o weithio (gyferbyn). Bydd hyn o gymorth i ni weithio gyda'n gilydd yn well er mwyn osgoi ailadrodd camgymeriadau'r gorffennol a mynd i'r afael â rhai o'r heriau tymor hir yr ydym yn eu hwynebu.

Pwysigrwydd sicrhau cydbwysedd rhwng anghenion tymor byr a'r angen am ddiogelu'r gallu i ddiwallu anghenion tymor hir hefyd

Ystyried sut gall gweithredu i atal problemau rhag digwydd neu waethygu helpu cyrff cyhoeddus i gyflawni eu hamcanion

Sut gall gweithredu i atal problemau rhag digwydd neu waethygu helpu cyrff cyhoeddus i gyflawni eu hamcanion

Gallai cydweithredu ag unrhyw berson arall (neu wahanol adrannau yn y corff ei hun) helpu'r corff i fodloni ei amcanion llesiant

Pwysigrwydd cynnwys pobl sydd â diddordeb mewn cyflawni'r nodau llesiant, a sicrhau bod y bobl hynny'n adlewyrchu amrywiaeth yr ardal maent yn ei gwasanaethu

Sut allwch chi chwarae eich rhan?

Bydd angen i'r Cyngor gydweithio â dinasyddion, cymunedau a phartneriaid er mwyn gwireddu'r nodau a'r amcanion sydd wedi'u hamlinellu yn y cynllun hwn. Bydd hyn yn creu'r bartneriaeth angenrheidiol er mwyn:

- mynd i'r afael â'r pwysau sydd ar wasanaethau yn ystod y cyfnod hwn o gyfiariannol;
- annog cymunedau i gymryd perchnogaeth o asedau penodol;
- cytuno ar fodelau amgen er mwyn gallu darparu gwasanaethau penodol.

Mae'r enghreifftiau canlynol yn nodi sut gall dinasyddion, cymunedau a phartneriaid ddarparu'r gefnogaeth angenrheidiol:-

- Sicrhau bod plant yn mynd i'r ysgol a darparu'r gefnogaeth angenrheidiol er mwyn iddynt allu gwneud y gorau o'r cyfleoedd a gynigir iddynt tra byddant yn yr ysgol.
- Gwirfoddoli i fod yn rhan o'r newid yn enwedig mewn perthynas â helpu pobl hŷn yn eich cymuned i fyw'n annibynnol.
- Annog y defnydd o'r Gymraeg yn eich cymuned a chymryd rhan mewn gweithgareddau cymunedol, diwylliannol a threftadaeth.
- Annog eich ffrindiau a'ch teulu i ailgylchu ac i ddefnyddio ynni mewn ffordd fwy effeithlon.
- Manteisio ar y cyfle i gysylltu â'r Cyngor a'i wasanaethau mewn gwahanol ffyrdd.
- Defnyddio'r adnoddau naturiol ar yr Ynys ar gyfer gweithgareddau er mwyn gwella llesiant personol.
- Hyrwyddo cyfleoedd i gynnig prentisiaethau, lleoliadau gwaith a chyfleoedd gwirfoddoli.
- Annog busnesau lleol i gydweithio er mwyn ymgeisio am gontractau mwy gan y Cyngor.

Sut byddwn ni'n cyflawni'r pethau hyn?

Mae agwedd '**Un Cyngor**' tuag at ddarparu gwasanaethau wedi'i ddatblygu. Byddwn yn moderneiddio ac yn newid modelau darparu gwasanaeth er mwyn sicrhau bod gwasanaethau o safon uchel ar gael mewn modd cost effeithiol. Darperir y gwasanaethau hyn yn newis iaith y dinesydd.

Bydd gwaith staff y Cyngor yn parhau i gael ei lywio gan gyfres o werthoedd sy'n amlinellu'r disgwyliadau a'r ymddygiadau ar bob lefel ar draws y sefydliad.

- **Proffesiynol ac wedi'i redeg yn dda**
- **Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig**
- **Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned**
- **Gwerthfawrogi a Datblygu ein Pobl**
- **Wedi ymrwymo i Bartneriaeth**
- **Cyflawni**

Sut byddwn yn sicrhau y bydd y cynllun hwn yn cael ei wireddu?

Bydd y Cyngor yn:

- sefydlu trefniadau cadarn er mwyn mynd i'r afael â'r heriau ariannol, sicrhau bod meysydd blaenoriaeth yn cael eu gwarchod tra'n cydnabod y bydd trawsnewid gwasanaethau a dulliau cyflwyno arloesol yn hanfodol er mwyn sicrhau hyfywedd y Cyngor yn y tymor hir;
- defnyddio ein fframwaith rheoli perfformiad integredig gan gysylltu blaenoriaethau â'r Strategaeth Ariannol Tymor Canol;
- casglu data a defnyddio gwybodaeth er mwyn monitro perfformiad - cyhoeddir adroddiadau perfformiad ar ein gwefan;
- cynnwys a pharhau i ymgysylltu gyda thrigolion Ynys Môn ynghylch y ffordd y gwneir penderfyniadau

Rhagor o wybodaeth

I ddarganfod mwy am unrhyw beth yn y ddogfen hon neu i wneud unrhyw sylwadau cysylltwch os gwelwch yn dda gyda:

Trawsnewid

Cyngor Sir Ynys Môn

Swyddfeydd y Cyngor

Llangefni

Ynys Môn

LL77 7TW

Ffôn - 01248 752111

E-bost - GethinMorgan@ynysmon.gov.uk

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg, ar dâp, mewn braille ac ar y wefan y Cyngor: www.ynysmon.gov.uk/cynllunycyngor

Gellwch gael mwy o wybodaeth hefyd fel a ganlyn:

Gellir gweld polisiau, cynlluniau a strategaethau a gyhoeddir gan y Cyngor: www.ynysmon.gov.uk/cynllunycyngor

Mae Adroddiadau Archwilio ac Arolygu a gynhyrchwyd gan Reoleiddwyr y Cyngor ar gael ar eu gwefannau unigol fel a ganlyn:

- Swyddfa Archwilio Cymru: www.wao.gov.uk
- Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru: www.cssiw.org.uk
- Estyn: www.estyn.gov.uk

Os nad oes gennych fynediad i'r rhyngrwyd, neu i gael dogfen nad yw wedi ei rhestru uchod, cysylltwch â'r Cyngor os gwelwch yn dda trwy'r manylion cyswllt a amlinellir ar frig y dudalen hon.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Tudalen 154

www.YnysMon.gov.uk

 [cyngormon](https://www.facebook.com/cyngormon)

 [@cyngormon](https://twitter.com/cyngormon)

Cyngor Sir

Ynys Môn

Dogfen Cyflawni Blynyddol 2018 - 2019

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

www.YnysMon.gov.uk

Tudalen 155

@cyngormon

cyngormon

@cyngormon

CYNNWYS

CYFLWYNIAD :

Arweinydd Cyngor Sir Ynys Môn **3**

Amcan 1 **5**

Amcan 2 **9**

Amcan 3 **12**

Rhagor o wybodaeth **15**

CYFLWYNIAD

Mae'n ffrainnt gennyf gyflwyno ein dogfen cyflawni blynyddol sy'n canolbwyntio ar y gwaith yr ydym yn ei wneud i wireddu'r dyheadau uchelgeisiol a bennwyd yng Nghynllun y Cyngor am y cyfnod 2017-2022.

Mae'r Cynllun yn gosod targed inni weithio tuag ato ac mae'n uchelgeisiol ond yn realistig. Datblygwyd a ffurfiwyd ein cynllun yn seiliedig ar farn pobl leol, ein partneriaid yn ogystal â blaenoriaethau gwleidyddol lleol a chenedlaethol megis yr agenda lles. Mae'r blaenoriaethau hyn yn sylfaen ac yn ganolbwynt i Gynllun y Cyngor sy'n gyrru ein disgwyliadau a'n gwaith strategol a dydd i ddydd hyd at 2022.

O ganlyniad i'r adborth a gafwyd mae'r Cyngor wedi mabwysiadu ei brif nod, sef ein bod "yn gweithio tuag at Ynys Môn fydd yn iach, yn ffynnu ac yn llewyrchus" gyda'r thema allweddol sydd yn rhedeg drwy'n holl waith o ddydd i ddydd yw bod angen inni sicrhau gwasanaethau o safon uchel a fydd yn gwella ansawdd bywyd i bawb ar yr Ynys.

Er mwyn cyflawni'r nod hwn, mae'r Cyngor wedi penderfynu ar amcanion penodol dros y blynyddoedd nesaf, sef:

- Sicrhau bod pobl Ynys Môn yn gallu ffynnu a chyflawni eu potensial tymor hir
  - Swyddi a Chyfleoedd Gwaith
  - Addysg a Sgiliau
  - Iechyd a Lles
- Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus er mwyn eu cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol a phosib
  - Cefnogaeth ar gyfer oedolion hyn a bregus
  - Cefnogaeth ar gyfer teuluoedd a phlant
- Gweithio gyda'n cymunedau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol a newid datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol
  - Datblygu a Hyrwyddo
  - Trawsnewid

CYFLWYNIAD

Hon yw'r flwyddyn gyntaf inni gynhyrchu Dogfen Cyflawni Blynyddol fel rhan o'r Cyngor presennol. Mae'r ddogfen (a elwir hefyd yn Gynllun Gwella) yn dangos sut y byddwn yn cyflawni ein blaenoriaethau allweddol dros y 12 mis nesaf ac yn amlygu ein cymhelliant i sicrhau gwelliant parhaus yn ein gwasanaethau fel y disgwylir gan Lywodraeth Cymru. Mae'n bwysig nodi fod y ddogfen cyflawni blynyddol hon yn amlinellu'r gwaith y byddwn yn ei eneud yn ystod y flwyddyn sydd i ddod. Mae'r gwaith hyn a'r adnoddau cysylltiedig wedi cael eu hasesu a caent eu cyllido a'i gwireddu drwy -

- Adnoddau a geir yng nghyllideb refeniw y Cyngor neu drwy
- Arian sydd wedi ei gydnabod fel rhan o raglen cyfalaf y Cyngor

Mae unrhyw waith fydd angen ei gyllido ymhellach na 2018/19 wedi ei gysidro fel rhan o'r gynllun ariannol tymor canolig y Cyngor neu raglen cyfalaf y Cyngor.

Byddwn hefyd yn gwneud y gwelliannau gan gadw mewn cof egwyddorion cynaliadwyedd a chydaddoldeb bob amser a hynny mewn amser o gynni ariannol eithriadol.

Mae gwranddo ar yr hyn yr ydych chi wedi ei ddweud fel trigolion a busnesau lleol Ynys Môn wedi bod yn rhan hanfodol o'r broses hon. Bydd ymgysylltu yn y fath fodd yn parhau i fod yn rhan allweddol o'n ffordd o weithredu.

Edrychwn ymlaen at ei gyflawni gyda'ch cydweithrediad chi.

Llinos Medi
Arweinydd y Cyngor

AMCAN 1

Cyflwyno ar gyfer 2018 - 2019

Sicrhau bod pobl Ynys Môn yn gallu ffynnu a chyflawni eu potensial tymor hir

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

Swyddi a Chyfleoedd Gwaith

Byddwn yn:

1. Fel rhan o Fid Twf Gogledd Cymru byddwn yn cyd-weithio ag eraill i sicrhau'r buddsoddiad gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig a Chymru i ddatganoli pwerau i Ogledd Cymru er budd creu 5000 o swyddi, cefnogi'r economi lleol a gwella'r cysylltiadau trafniadaeth a chyfathrebu

2. Cefnogi'r economi lleol drwy adeiladu cyfanswm o 15 unedau busnes newydd yn

- Llangefni a

- Chaergybi

gan hefyd ymestyn Canolfan Fusnes Môn ym Mryn Cefni i bwrpas ehangu'r gofod ar gyfer busnesau lleol.

3. Cwblhau'r ffordd gyswllt yn Llangefni i alluogi gwell cyswllt rhwng yr A55 a Choleg Menai. Bydd hyn yn creu'r cyfle i weld datblygiadau sgiliau a hyfforddi pellach gan hefyd agor tir diwydiannol newydd.

4. Cwblhau'r gwaith o adfywio Neuadd y Farchnad yng Nghaergybi i bwrpas cartrefu busnesau lleol ag ail-leoli'r llyfrgell bresennol.

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

Addysg a Sgiliau

Byddwn yn:

1. Drafftio, ymgynghori ac yn mabwysiadu strategaeth moderneiddio ysgolion newydd. Bydd yn amlygu'r pwysigrwydd o ddatblygu amgylcheddau Dysgu newydd i bwrpas gwella'r ddarpariaeth a chodi safonau a chyrhaeddiad ein plant dros y blynyddoedd i ddod. Bydd ffocws cynnar ar ddatblygu'r model addysgol yn nalgylch Amlwch.
2. Gweithio ar gwblhau'r Ysgol newydd yn Niwbwrch – Ysgol Santes Dwynwen, fel ei fod yn adnodd cymunedol cynaliadwy i'r dyfodol.
3. Byddwn yn gwneud penderfyniadau ar ddyfodol ysgolion cynradd Llangefni a'r cyffiniau, gan sicrhau ein bod yn cyd-weithio gyda Llywodraeth Cymru i'w gwireddu a chychwyn ar y gwaith o adeiladu.
4. Penderfynu ar ddyfodol addysg yn ardal Seiriol drwy gysidro dyfodol ysgolion Llandegfan, Biwmares a Llangoed.
5. Parhau i anwytho Penaethiaid newydd y Sir (13) drwy gynnig cynhaliath a chefnogaeth reolaidd gan hefyd ddatblygu ein Penaethiaid dros dro (3). Byddwn yn adnabod darpar benaethiaid i'r dyfodol a'u cefnogi hwy drwy gynnig profiadau a chyfleoedd datblygol.
6. Lansio rhaglen newydd **Denu Talent Môn** eleni fydd yn gyfle i 9 i 10 o bobl 16 oed neu drosodd i ymgymryd â hyd at 12 wythnos o brofiad o weithio gyda'r Cyngor gyda chyflog dros gyfnod yr haf. Bydd hyn yn gyfle gwerthfawr i gael blas ar waith awdurdod lleol modern drwy ymgymryd â phrosiectau a thasgau penodol.

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

IECHYD A LLES

Byddwn yn:

1. Gweithio i gynyddu cyfranogiad ein trigolion (gyda phwyslais ar ein pobl ifanc) mewn chwaraeon a gweithgareddau hamdden.
2. Cyd-weithio ag eraill ac yn defnyddio arian cyfalaf er mwyn sefydlu cae 3G cyntaf yr Ynys ym Mhlas Arthur, Llangefni. Byddwn hefyd yn buddsoddi mewn offer ffitrwydd newydd yng Nghanolfan Hamdden Caergybi.
3. Gweithio ag eraill i ddod a 75 o dai gwag yn ôl i ddefnydd a chynyddu'r niferoedd o dai fforddiadwy sydd yn cael ei adeiladu.

AMCAN 2

Cyflwyno ar gyfer 2018 - 2019

Cefnogi oedolion a theuluoedd bregus er mwyn eu cadw'n ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosibl.

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

Cefnogaeth ar gyfer oedolion hŷn a bregus

Byddwn yn:

1. Cwblhau'r datblygiad o'r tŷ gofal ychwanegol yn Llangefni - Hafan Cefni, fydd yn galluogi 63 person i fyw'n annibynnol mewn amgylchedd cefnogol

2. Cychwyn y gwaith paratoi o gynllunio ar gyfer tŷ gofal ychwanegol yn ardal Seiriol - Biwmares

3. Cyd-weithio gyda'r Bwrdd Iechyd yng Ngharreglwyd, Caergybi i ddarparu gofal dementia gwell gyda'r nod o atal trosglwyddiadau dianghenraid i leoliadau gofal amgen ac anaddas e.e. ysbytai neu ofal preswyl all-sirol

4. Cwblhau'r gwaith mewn partneriaeth â'r Bwrdd Iechyd o ail-dendro'r cytundeb gofal cartref i leoliadau llai fel bod y ddarpariaeth yn well.

4. Cynyddu'r niferoedd o hybiau cymunedol ar draws yr Ynys mewn ardaloedd tebyg i -

- Amlwch
- Llangefni
- Cemaes
- Porthaethwy
- Niwbwrch a
- Benllech

fydd yn helpu'r agenda ataliol ac yn cadw unigolion yn actif ac yn brysur o fewn eu cymunedau.

5. Adolygu a newid trefniadau gofal dydd sydd yn cael ei ddarparu gan y Cyngor a gan ddarparwyr eraill fel bod mwy o ffocws yn cael ei roi ar gyflawni dyheadau personol.

6. Cwblhau'r datblygiad yn Llawr y Dref, Llangefni fydd yn rhoi'r cyfle i'r rhai hynny sydd gydag anawsterau dysgu i symud i fflatiau dros dro er mwyn cael eu hasesu, cefnogi a'u paratoi i fyw'n annibynnol.

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

Cefnogaeth ar gyfer teuluoedd a phlant

Byddwn yn:

1. Edrych ar ffyrdd o gryfhau ein gwasanaethau ataliol a llesiant i blant, phobl ifanc a'r rhai bregus o fewn ein cymdeithas. Ein nod fydd cynyddu gwytnwch unigolion, teuluoedd a chymunedau.

2. Cyd-weithio ag eraill i godi oddeutu 60 o dai cymdeithasol newydd ar yr Ynys eleni yn yr ardaloedd a ganlyn -

- Llanddeusant
- Cemaes
- Caergybi
- Dwyran
- Penysarn
- Niwbwrch

3. Parhau gyda'r gwaith o hyrwyddo Teulu Môn. Bydd hyn yn sicrhau bod gan holl deuluoedd yr Ynys fan penodol i gael mynediad at wybodaeth, cyngor a chefnogaeth yn ymwneud â phlant, a theuluoedd sydd â phlant, rhwng 0-25 oed

4. Parhau i ddiogelu plant a phobl ifanc yr Ynys

5. Treialu lleoliadau ehangach i rai o'n plant mewn gofal drwy un ai gynnig mwy o wasanaethau, cynyddu'r lleoliadau gofal maeth neu ddarparu gofal mewn ffordd wahanol (amgen)

AMCAN 3

Cyflwyno ar gyfer 2018 - 2019

Gweithio gyda'n cymunedau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol.

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

Datblygu a Hyrwyddo

Byddwn yn:

1. Gwireddu'n cynllun rheoli cyrchfan drwy ganolbwyntio'n bennaf ar farchnata'r Ynys mewn cydweithrediad ag ymgyrch blynyddol Croeso Cymru - 'Year of the Sea'
2. Croesawu 52 o longau mordeithio a dros 32,000 o ymwelwyr i Gaergybi gan ysgogi'r ymwelwyr i ymweld â chyrchfannau twristiaeth lleol i dderbyn croeso cynhenid Cymreig
3. Parhau gyda'n bwriad a'n cyflawniad o sicrhau bod dros 70% o'n gwastraff teuluol yn cael ei ailgylchu gan hefyd atal gwastraff aiff i bwrpas tirlenwi
4. Buddsoddi £250,000 mewn nifer o brosiectau effeithlonrwydd ynni ar draws stad y Cyngor gan ganolbwyntio ar ein hysgolion / canolfannau hamdden.
5. Ogystal yn cwblhau gwaith o ymchwilio i'r meysydd hynny o'r stad ac yn paratoi cynllun ar gyfer y blynyddoedd sydd i ddod lle bydd buddsoddiad pellach yn medru creu mwy o arbedion effeithlonrwydd ynni.
6. Cydlynu'r rhaglen Ynys Ynni i liniaru effeithiau, a gwella'r buddion a geir yn sgil prosiectau ynni mawr.
7. Sicrhau bod y Cyngor Sir yn dylanwadu ar brosesau DCO a Chynllunio Pŵer Niwclear Horizon a'r Grid Cenedlaethol.
8. Canolbwyntio ar ddatblygu cynlluniau atal llifogydd ym, Mhentraeth, Biwmares a Bodffordd eleni, a gweithio gyda phartneriaid (Dŵr Cymru a Chyfoeth Naturiol Cymru) i ymchwilio i broblemau yn Llangefni a Dwyran. Byddwn yn ymchwilio i opsiynau ar gyfer ceisiadau am gyllid i gynlluniau ym Mhorthaethwy, Llanfairpwll, Caergybi a Fali yn 2019/20 (i bwrpas eu gwarchod i'r dyfodol o effeithiau amgylcheddol amrywiol)

Beth fyddwn ni'n ei gyflawni yn 2018 - 2019

Trawsnewid

Byddwn yn:

1. Parhau i gyd-weithio gyda'n cymunedau i gynllunio lle gyda'r bwriad o'i harfogi i gymryd mwy o gyfrifoldeb a pherchnogaeth dros eu cymunedau eu hunain
2. Cyd-weithio gyda Chyngor Tref Biwmares i allanoli rheolaeth o'r Carchar a'r Llys i bwrpas cynnal yr atyniad twristiaeth hanesyddol yn y dref i'r dyfodol.
3. Peilota estyniad o'n cynnig Cyswllt Môn allan yn y gymuned mewn llyfrgelloedd i bwrpas hyrwyddo mynediad i wybodaeth, cyngor a chefnogaeth yn fwy eang
4. Ail-lunio'n gwefan corfforaethol i'w wneud yn haws i drigolion yr Ynys fedru derbyn / chwilio a chyfleu gwybodaeth angenrheidiol mewn ffordd ystyrlon newydd.
5. Ysgogi ac yn cefnogi'r gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd a Hamdden i bwrpas cynyddu'r defnydd o Gymraeg ymysg ein gweithlu drwy gyd-weithio'n ddwys ac yn rhagweithiol ar ymyraethau llwyddiannus.

Rhagor o wybodaeth

I gael mwy o wybodaeth am unrhyw beth yn y ddogfen hon neu i wneud unrhyw sylwadau, cysylltwch os gwelwch yn dda gyda:

Gwasanaeth Adnoddau Dynol & Thrawsnewid

Cyngor Sir Ynys Môn

Swyddfeydd y Cyngor

Llangefni Ynys Môn

LL77 7TW

Ffôn - 01248 752111

Ebost :-

CarysEdwards@ynysmon.gov.uk

GethinMorgan@ynysmon.gov.uk

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg, ar dâp, mewn braille ac ar y wefan y Cyngor: www.ynysmon.gov.uk/cynllunycyngor

Gellwch gael mwy o wybodaeth hefyd fel a ganlyn:

Gellir gweld polisiau, cynlluniau a strategaethau a gyhoeddir gan y Cyngor www.ynysmon.gov.uk

Mae'r Adroddiad Gwella Blynyddol ar gael ar wefan y Cyngor trwy glicio ar y ddolen a ganlyn: www.ynysmon.gov.uk

Mae Adroddiadau Archwilio ac Arolygu a gynhyrchwyd gan Reoleiddwyr y Cyngor ar gael ar eu gwefannau unigol fel a ganlyn:

- Swyddfa Archwilio Cymru: www.wao.gov.uk
- Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru: www.cssiw.org.uk
- Estyn: www.estyn.gov.uk

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

www.YnysMon.gov.uk

Tudalen 170

@cyngormon

cyngormon

@cyngormon

CAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN Y PWYLLGOR SAFONAU GAN AELOD O'R CYNGOR SIR

Enw'r Aelod:	Cynghorydd Llinos Medi Huws
Manylion Cyswllt yr Aelod:	LlinosMediHuws@ynysmon.gov.uk 01248 470702
Ward:	Talybolion
Manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y gofynnir am Ganiatâd Arbennig yn ei chylch:	<p>Mae gennyf gyfnither 'rwyf yn agos iawn ati ac mae ei phlentyn yn mynychu Ysgol Llanfechell, sydd yn un o'r ysgolion sy'n rhan o'r ymgysylltiad / ymgynghoriad Addysg yn ardal Amlwch.</p> <p>Yn ogystal â hyn, mae gennyf ferch, sydd ar hyn o bryd ym Mlwyddyn 8 yn Ysgol Uwchradd Bodedern, fydd yn debygol o gael ei heffeithio gan unrhyw benderfyniad gaiff ei wneud ynghylch Addysg Ôl-16 yn y Sir.</p> <p>Fel Arweinydd, credaf y dylwn fod yn rhan o'r trafodaethau a phleidleisio ar y materion hyn. Mae Rhaglen Moderneiddio Ysgolion yn flaenoriaeth gan Gyngor Sir Ynys Môn a chredaf y dylwn fod yn arwain arno, er gwaethaf y diddordeb personol a nodir uchod. Yn wir, tybiaf y gallai fod yn anfanteisiol i'r Cyngor petawn i ddim yn gallu cymryd rhan lawn Arweinydd yn y mater gan y bydd yn dioddef heb Arweinydd mewn un o'i brif amcanion. Y gorau i boblogaeth Cyngor Sir Ynys Môn a'r addysg orau ar gyfer ein plant ydi fy mlaenoriaeth i, pa bynnag ffordd y mae hwnnw'n cael ei ddarparu ac yn lle. Mae gennyf feddwl agored a byddaf yn parhau i gael meddwl agored ynghylch canlyniad yr ymgysylltiad a'r ymgynghoriad statudol, maes o law. Fe fydd fy marn derfynol wedi ei chyrraedd ar ôl cloriannu'r holl dystiolaeth. Byddaf yn ystyried beth sydd orau ar gyfer disgyblion, gan roi pwyslais arbennig ar pa fodel fydd yn eu galluogi i gyrraedd eu llawn botensial a chynnig y cyfleoedd gorau iddynt mewn bywyd.</p>
Y busnes mae'r Aelod yn dymuno cymryd rhan ynddo:	Materion Addysg yn cynnwys: <ul style="list-style-type: none"> - Ysgolion Ardal Amlwch; a - Darpariaeth Addysg Ôl-16 yn y Sir
Y math o Ganiatâd Arbennig y gofynnir amdano (rhowch ✓ fel sy'n)	<ul style="list-style-type: none"> ○ ysgrifennu at swyddogion [a/æuɪr Pwyllgor

<p>brïodol a chynhwyswch unrhyw wybodaeth sydd ei hangen)</p>	<p>Gwaith/Pwyllgor/Cyngor] ynglŷn â'r mater;</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ siarad gyda swyddogion y Cyngor ynglŷn â'r mater [~~ym mhresenoldeb dau berson arall~~] [~~nad ydynt yn ymddiriedolwyr neu'n Aelodau o Fwrdd [NODWCH YMA]~~], cyhyd ag y cedwir cofnod o unrhyw drafodaethau; ○ siarad yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith /Pwyllgor/Cyngor ac ateb a gofyn unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater; ○ aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â'r mater; ○ pleidleisio yn y cyfarfodydd hynny; ○ ~~arall~~
<p>Sail statudol ar gyfer gofyn am Ganiatâd Arbennig (gweler trosodd am restr o'r rhesymau):</p>	<p>(d) Mae natur diddordeb yr Aelod yn golygu na fyddai cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd yn y modd yr ymdrinnir â busnes y Cyngor;</p> <p>(f) Mae cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn gysylltiedig ag ef yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol yr Aelod;</p> <p>(i) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o roddi caniatâd arbennig yn cael ei roi i Lywodraeth Cenedlaethol Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am yr Aelod sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anallu</p>
<p>A yw'r diddordeb wedi'i gofrestru yn unol ag Adran 81(1) a (2) Deddf Llywodraeth Leol 2000:</p>	<p style="text-align: center;">Ydy / Nac Ydy</p>
<p>Dyddiad erbyn pryd y bydd angen y penderfyniad:</p>	<p>Cyn gynted â phosib</p>
<p>Llofnod:</p>	<p>Dyddiad:</p>

* Diddordebau sy'n Rhagfarnu – diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Aelod i weithredu er budd y cyhoedd.

Amgylchiadau lle gall Pwyllgor Safonau Roddi Caniatâd Arbennig

Mae Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 yn nodi y caniateir i Bwyllgor Safonau'r Cyngor roi caniatâd arbennig o dan Adran 81(4) Deddf Llywodraeth Leol 2000 o dan yr amgylchiadau canlynol:

- (a) Mae gan o leiaf hanner Aelodau'r Cyngor neu Bwyllgor y Cyngor (fel sy'n briodol) fydd yn ystyried y busnes ddiddordeb sy'n gysylltiedig â'r busnes hwnnw;
- (b) Mae gan o leiaf hanner Aelodau Pwyllgor Gwaith y Cyngor (h.y. Yr Arweinydd a'r Pwyllgor Gwaith) fydd yn ystyried y busnes diddordeb sy'n gysylltiedig â'r busnes hwnnw ac mae paragraff (d) neu (e) yn berthnasol hefyd;
- (c) Byddai anallu Aelodau i gymryd rhan yn effeithio ar gydbwysedd gwleidyddol y Cyngor, neu unrhyw un o'i bwyllgorau fydd yn ystyried y busnes, i'r fath raddau y byddai'n debygol o effeithio ar y penderfyniad;
- (d) Mae natur diddordeb yr Aelod yn golygu na fyddai cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd yn y modd yr ymdrinnir â busnes y Cyngor;
- (e) Mae'r diddordeb yn gyffredin i'r Aelod a chyfran sylweddol o'r cyhoedd;
- (f) Mae cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn gysylltiedig ag ef yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol yr Aelod;
- (g) Mae'r diddordeb cofrestradwy'n ymwneud â busnes fydd yn cael ei ystyried gan Bwyllgor Sgriwtini'r Cyngor, ac nid oes gan yr Aelod ddiddordeb ariannol yn y busnes hwnnw;
- (h) Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol y mae'r Aelod yn aelod o'i bwyllgor neu ei fwrdd rheoli, ond nid fel cynrychiolydd o'r Cyngor, ac nid oes gan yr Aelod unrhyw ddiddordeb arall yn y busnes hwnnw, ar yr amod nad yw'r caniatâd arbennig yn cynnwys cymryd rhan mewn unrhyw bleidlais mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (i) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o rod-di caniatâd arbennig yn cael ei roi i Lywodraeth Cenedlaethol Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am yr Aelod sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anallu; neu
- (j) Ymddengys i'r pwyllgor ei bod yn briodol rhoi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd (gwendid) yr Aelod a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

PENDERFYNIAD Y PWYLLGOR SAFONAU MEWN PERTHYNAS Â CHAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN AELOD O'R CYNGOR SIR

Penderfyniad y Pwyllgor Safonau:	
Dyddiad y gwnaethpwyd y penderfyniad gan y Pwyllgor Safonau:	
Enw'r personau y dylid ei hysbysu am benderfyniad y Pwyllgor Safonau:	
Dyddiad y daw'r caniatâd arbennig i ben:	

Yn unol â pharagraff [ ] Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 mae'r Pwyllgor Safonau wedi penderfynu rhoi **caniatâd arbennig** i'r Cynghorydd [ ] mewn perthynas â'r diddordeb hwnnw y cyfeirir ato / y diddordebau hynny y cyfeirir atynt yn nhudalen 1 y Cais, sy'n caniatáu i'r Cynghorydd:

- ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor] ynglŷn â'r mater;
- siarad â swyddogion y Cyngor ynglŷn â'r mater [ym mhresenoldeb dau berson arall] [nad ydynt yn Ymddiriedolwyr neu'n Aelodau o Fwrdd [NODWCH YMA], cyhyd ag y cedwir cofnod o unrhyw drafodaethau;
- siarad yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn mater;
- aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â mater;
- pleidleisio yn y cyfarfodydd hynny;
- arall

Mae gan y Cynghorydd felly hawl i siarad [a phleidleisio] yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor mewn perthynas â'r mater ac ateb unrhyw gwestiynau gan aelodau'r Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor [ond mae'n rhaid iddo/iddi adael y cyfarfod cyn y trafodir a phleidleisir ar y materion hynny y mae'r Cynghorydd yn siarad yn eu cylch] NEU [a chaniateir iddynt aros yn yr ystafell yn ystod y drafodaeth a'r bleidlais ar y mater ond ni chaniateir iddynt bleidleisio ar y mater].

Cyn i'r Cynghorydd siarad â, neu ysgrifennu at, swyddogion y Cyngor, neu siarad yng nghyfarfod y Pwyllgor Gwaith/Pwyllgor/Cyngor ar y mater, mae'r rhaid i'r Cynghorydd :-

- ddatgan diddordeb yn y mater; a
- cadarnhau bod caniatâd arbennig wedi ei roi er mwyn caniatáu i'r Cynghorydd siarad [a phleidleisio] ar y mater; a
- cwblhau hysbysiad i'r Clerc yn manylu ar y diddordeb a'r caniatâd arbennig.

Drwy awdurdod Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiedig: _____

YSTYRIAETHAU CANIATÂD ARBENNIG

Canllawiau ar gyfer y Pwyllgor Safonau wrth ystyried ceisiadau gan Gynghorwyr am ganiatâd arbennig:

1. Darllen:
  - Ystyriwch yr Adroddiad a baratowyd gan / ar ran y Swyddog Monitro.
  - Ystyriwch yr atodiadau i'r Adroddiad, yn arbennig y Ffurflen Gais a gwblhawyd gan y Cynghorydd, er mwyn casglu'r holl ffeithiau.

2. Ceisiadau Lluosog:
  - Ymdriniwch â phob cais yn unigol ac ar sail ei ffeithiau ei hun.
  - Ystyriwch y weithdrefn a ganlyn yn y Gwrandawriad:
    - o Casglu gwybodaeth gefndir / cyffredinol (os oes angen);
    - o Gwrando ar gais Cynghorydd A / gofyn cwestiynau os yw ef/hi yn bresennol / gofyn i'r Clerc;
    - o Ymneilltuo i ystyried cais Cynghorydd A;
    - o Ailgychwyn – gellir cyhoeddi'r penderfyniad mewn perthynas â chais Cynghorydd A, neu gellir dewis gohirio cyhoeddi'r penderfyniad hyd nes y bydd pob cais wedi'i ystyried;
    - o Ailadrodd, yn dibynnu ar nifer y ceisiadau i'w hystyried.

3. Diddordeb Personol / Diddordeb Personol sy'n Rhagfarnu:
  - Ar gyfer pob cais, penderfynwch –
    - o A oes DIDDORDEB PERSONOL?
      - Ystyriwch y Côt Ymddygiad (wedi ei gynnwys fel atodiad i'r Adroddiad)
      - – beth yw diddordeb personol?
    - o A yw'r diddordeb personol yn ddiddordeb SY'N RHAGFARNU?
      - Unwaith eto, ystyriwch y Côt Ymddygiad (wedi ei gynnwys fel atodiad i'r Adroddiad) – a yw'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu hefyd?
  - Os nad oes diddordeb personol, neu os nad yw'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu, nid oes angen ystyried y cais am ganiatâd arbennig gan fod modd i'r Cynghorydd gymryd rhan lawn yn y busnes.

4. Sail ar gyfer Caniatâd Arbennig:
  - Os oes diddordeb personol sy'n rhagfarnu, ystyriwch ar ba SAIL y gellir rhoi caniatâd arbennig. Rhestrir y seiliau ar gefn y Ffurflen Gais.
    - o A yw'r Ymgeisydd wedi eu nodi'n gywir ar y Ffurflen Gais?
    - o A yw'r Ymgeisydd wedi cynnwys pob Caniatâd Arbennig sydd eu hangen ar y Ffurflen h.y. ar gyfer pleidleisio / siarad / ysgrifennu ayb?

5. Cyfyngiadau ar y Caniatâd Arbennig
  - Wrth benderfynu rhoi Caniatâd Arbennig neu beidio, ystyriwch (os bydd y Caniatâd Arbennig yn cael ei ganiatáu) a oes angen unrhyw gyfyngiadau. Materion megis caniatáu i'r Aelod siarad ond nid i bleidleisio, neu, a roddir y caniatâd arbennig am un cyfarfod yn unig yntau am weddill cyfnod y Cyngor.

6. Ffurflen Penderfyniad
  - Wrth roi'r caniatâd arbennig, bydd angen i'r Panel gwblhau'r Ffurflen Penderfyniad sy'n manylu ar (a) benderfyniad y Pwyllgor Safonau; (b) dyddiad gwneud y penderfyniad; (c) pwy sydd angen cael gwybod am y penderfyniad; (d) dyddiad y daw'r caniatâd arbennig i ben; (e) ar ba sail y rhoddir y caniatâd arbennig; a (f) beth mae'r caniatâd arbennig yn caniatáu i'r Cynghorydd ei wneud (h.y. siarad, pleidleisio ayb).

PANEL CANIATÂD ARBENNIG Y PWYLLGOR SAFONAU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 28 Ionawr 2019 (2.30 pm)

PRESENNOL: Aelodau Annibynnol

Mr Michael Wilson (Cadeirydd)
Ms Denise Harris Edwards
Mr John Robert Jones

WRTH LAW: Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro
Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) (MY)
Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad (GM)
Swyddog Pwyllgor (SC)

HEFYD YN

BRESENNOL: Y Cynghorydd Llinos Medi Huws (Arweinydd y Cyngor)

YMDDIHEURIAD Dim
AU:

1. DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni chafwyd yr un datganiad o ddiddordeb.

2. CAIS AM GANIATÂD ARBENNIG

Cyflwynwyd cais gan y Cynghorydd Llinos Medi Huws (Arweinydd y Cyngor), yn gofyn i'r Pwyllgor Safonau ystyried rhyddhau caniatadau arbennig mewn perthynas â diddordebau a oedd yn rhagfarnu ynghylch yr isod:-

- Y Rhaglen Moderneiddio Ysgolion yn nalgylch Amlwch;
- Darpariaeth Addysg Ôl-16 yn y Sir.

Dywedodd y Swyddog Monitro y bydd adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ar ddiwedd mis Mawrth 2019 gyda golwg ar gychwyn y broses o ymgynghoriad statudol cyhoeddus ffurfiol ar foderneiddio ysgolion yn ardal Amlwch. Mae ysgol gynradd Llanfechell, ble mae nith y Cynghorydd Huws yn ddisgybl, yn un o'r ysgolion a fydd dan ystyriaeth. Bydd unrhyw benderfyniad a wneir ynghylch dyfodol ysgol gynradd Llanfechell yn cael effaith ar y plentyn gan olygu bod y diddordeb personol hefyd yn un sy'n rhagfarnu.

Cyfeiriodd y Swyddog Monitro at y Côt Ymddygiad i Aelodau ac eglurodd bod perthynas agos y Cynghorydd Huws gyda'r plentyn a chyda mam y plentyn, yn creu diddordeb personol yng nghyd-destun y prosiect ac o dan y Côt. Byddai hynny ynddo'i hun yn golygu bod angen i'r Arweinydd ddatgan ei diddordeb personol. Fodd bynnag, oherwydd y berthynas agos, a'r posibilrwydd y câi'r penderfyniad effaith sylweddol ar y plentyn, mae'r diddordeb hefyd yn un sy'n rhagfarnu sy'n golygu na fyddai modd i'r ymgeisydd gymryd rhan heb gael

caniatâd arbennig gan y Pwyllgor Safonau.

Dywedodd y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad fod y Strategaeth Moderneiddio Ysgolion wedi cael ei mabwysiadu gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Hydref, 2018. Mae'r Strategaeth yn nodi cyfeiriad yr Awdurdod mewn perthynas â'r broses o foderneiddio ysgolion dros y degawd nesaf. Mae'r tri band isod wedi cael eu sefydlu ar gyfer Rhaglen Ysgolion 21^{ain} Ganrif Cymru:-

Band A – prosiectau sydd wedi cael eu cwblhau neu sydd bron â'u cwblhau;
Band B – prosiectau sydd yn mynd rhagddynt neu rai a fydd yn cychwyn yn fuan;
Band C – prosiectau ar gyfer y tymor hwy a fydd yn cael eu cyflawni yn ystod y blynyddoedd nesaf.

Dywedodd y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad fod Rhaglen Ysgolion 21^{ain} Ganrif Cymru yn golygu moderneiddio ysgolion drwy sicrhau bod modelau dysgu newydd yn cael eu sefydlu a fydd o fudd i blant y Sir rŵan ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Mae'r cynllun tymor hir yn un o gonglfeini Deddf Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, Deddf y mae'r Cyngor yn cyflawni yn ei herbyn. Nodwyd mai'r Cynghorydd Huws yw llefarydd y Cyngor ar y Ddeddf a'i bod yn cynrychioli'r Cyngor mewn trafodaethau gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.

Rhaglen Moderneiddio Ysgolion – Ardal Amlwch

O ran y broses ymgysylltu i drawsnewid ysgolion Ynys Môn, cynhaliwyd trafodaethau anffurfiol yn ddiweddar gydag aelodau'r cyhoedd, rhieni, athrawon ac ati i asesu teimladau'r cyhoedd o fewn y cymunedau yn ardal Amlwch; sy'n cynnwys Ysgol Llanfechell. Nodwyd y bydd y cam nesaf o'r broses yn cynnwys cyflwyno adroddiad i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol i'w ystyried, ac yna i'r Pwyllgor Gwaith i'w gymeradwyo gyda chyfnod ymgynghori statudol ffurfiol o 6 wythnos wedyn i ystyried yr opsiynau posibl. Wedyn, bydd y Pwyllgor Sgriwtini yn penderfynu ar yr opsiynau y mae'n eu ffafrio ac yn cyflwyno ei argymhellion i'r Pwyllgor Gwaith i'w penderfynu arnynt yn derfynol. Yna, bydd Achos Busnes Amlinellol yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Sgriwtini ar gyfer eu sylwadau, ac yna i'r Pwyllgor Gwaith a Llywodraeth Cymru i'w gymeradwyo.

Eglurodd y Cynghorydd Huws ei bod yn gofyn am ganiatâd arbennig oherwydd bod ganddi berthynas agos iawn gyda'i chyfyrdder a bod merch ei chyfyrdder yn mynychu Ysgol Llanfechell. Dywedodd y gallai eu perthynas fod yn un sy'n rhagfarnu yng nghyd-destun y cyfnod presennol o'r Rhaglen Moderneiddio Ysgolion oherwydd bod ansicrwydd ynghylch dyfodol addysg yn ardal Amlwch. Dywedodd ymhellach ei bod yn amhosibl ffurfio barn ar hyn o bryd ynghylch beth fydd pobl leol yn ei deimlo am y prosiect moderneiddio ysgolion yn y dyfodol. Dywedodd y Cynghorydd Huws ei bod eisoes yn datgan diddordeb mewn perthynas ag ysgol Llanfechell oherwydd mai hi yw'r Cynghorydd sy'n cynrychioli'r Awdurdod ar Fwrdd Llywodraethu'r ysgol.

Cyfeiriodd y Cynghorydd Huws at fanifesto Plaid Cymru, a luniodd yn 2017, a dyfynnodd yr isod fel rhan o'i gweledigaeth ar gyfer y dyfodol a'r hyn y mae'n dymuno ei weld - *“Rwyf am weld pob plentyn ar Ynys Môn yn cyflawni ei*

botensial". Nodwyd bod Maniffesto'r Arweinydd wedi cael ei fabwysiadu fel y gyrrwr ar gyfer Cynllun y Cyngor. Y Rhaglen Moderneiddio Ysgolion yw congflaen y cynllun hwnnw.

Y Ddarpariaeth Addysg Ôl-16 yn Ynys Môn

Dywedodd y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad bod y drefn ar gyfer addysg ôl-16 yn debyg iawn i'r broses a amlinellwyd ar gyfer ardal Amlwch. Mae'r Cyngor eisoes wedi ymgysylltu gyda thrigolion ar draws yr Ynys. Bydd y broses ymgynghori statudol yn cychwyn yn ystod yr Hydref ac yn parhau am 6 wythnos cyn symud ymlaen i weithredu ar unrhyw benderfyniad a wneir yn y man. O ran y canlyniadau posibl, gallai unrhyw un o'r pum ysgol uwchradd ar yr Ynys gael eu heffeithio. Nodwyd bod y canlyniadau posibl ar hyn o bryd yn amrywiol ac yn gymhleth a bydd angen ystyried goblygiadau'r penderfyniadau hyn ar ddisgyblion ysgol uwchradd.

Cyfeiriodd y Cynghorydd Huws at y model o Faniffesto Plaid Cymru: "*ein bod yn parhau i roi i'n plant y cyfleoedd gorau posibl, sef nodau cyraeddadwy*". Dywedodd yr Arweinydd fod posibilrwydd mai ei merch hi fydd un o'r rhai cyntaf i gael eu cynnwys yn y ddarpariaeth addysg ôl-16 pan fydd unrhyw fodel newydd wedi cael ei gwblhau. Tanlinellodd bwysigrwydd cydweithio gyda phartneriaid er mwyn sicrhau bod ein pobl ifanc yn datblygu sgiliau gwaith hanfodol a'u bod yn cael y cyfleusterau addysg gorau.

Holodd y Cadeirydd yr Arweinydd a gofynnodd ym mha fodd y mae ei diddordeb yn un sy'n rhagfarnu? Mewn ymateb, dywedodd y Cynghorydd Huws nad oes ganddi diddordeb sy'n rhagfarnu ar hyn o bryd ond ei bod yn pryderu y gallai cwestiynau gael eu gofyn y tu allan i'r Cyngor ynghylch unrhyw benderfyniadau a wna yn y dyfodol efallai. Dywedodd y gallai ei diddordeb gael ei ddehongli fel un sy'n rhagfarnu, oherwydd y gallai ei merch fod yn rhan o'r model newydd ar gyfer y 6ed dosbarth pan gaiff ei gwblhau.

Ymneilltuodd Aelodau'r Panel i sesiwn breifat i drafod y mater. Wedi'r drafodaeth, cyhoeddodd y Cadeirydd fod y Pwyllgor Safonau wedi **PENDERFYNU rhoi caniatadau arbennig i'r Cynghorydd Llinos Medi Huws mewn perthynas â'r diddordebau hynny y cyfeirir atynt yn y Cais, sy'n caniatáu i'r Cynghorydd:-**

- **ysgrifennu at swyddogion [a'r Pwyllgor Gwaith / Pwyllgor / Cyngor] ynglŷn â'r mater;**
- **siarad â swyddogion y Cyngor ynglŷn â'r mater cyhyd ag y cedwir cofnod o unrhyw drafodaethau;**
- **siarad yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith / Pwyllgor / Cyngor ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater;**
- **aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth a/neu bleidlais ynglŷn â'r mater;**
- **pleidleisio yn y cyfarfodydd hynny; a**
- **cymryd rhan mewn unrhyw gyfarfodydd allanol yn ei chapasiti fel aelod etholedig.**

Rhoddir y caniatadau arbennig am y rhesymau isod:-

1. Mae natur diddordeb yr Aelod yn golygu na fyddai cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd yn y modd yr ymdrinnir â busnes y Cyngor;

[Roedd y Panel yn fodlon bod yr ymgeisydd â chymhelliant i weithio er budd y cyhoedd ac yn benodol er budd gorau'r plant a fydd yn cael eu heffeithio gan y penderfyniadau hyn yn y tymor byr, y tymor canol a'r tymor hir.]

2. Mae cyfranogiad yr Aelod i'r busnes y mae'r diddordeb yn gysylltiedig ag ef yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol yr Aelod;

[Roedd y Panel yn fodlon, oherwydd rôl yr ymgeisydd fel Arweinydd y Cyngor ac arwyddocâd y prosiect hwn i'r sawl a effeithir ac fel rhan o flaenoriaethau'r Cyngor, y dylai'r prosiect gael ei arwain, a'i weld fel un sy'n cael ei arwain, gan Arweinydd y Cyngor.]

3. Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o roddi caniatâd arbennig yn cael ei roi i Gynulliad Cenedlaethol Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am yr Aelod sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anallu.

[Am y rhesymau a ddisgrifir yn 1 a 2 uchod, roedd y Pwyllgor Safonau'n fodlon bod yr un ffeithiau hefyd yn cyfiawnhau rhyddhau caniatâd arbennig am y trydydd rheswm hwn.]

Gweithredu:

- Y Swyddog Monitro i ysgrifennu at y Cynghorydd Huws yn cadarnhau bod y Panel wedi rhoi caniatâd arbennig iddi ysgrifennu, siarad a phleidleisio ar yr holl faterion sy'n ymwneud â'r Rhaglen Moderneiddio Ysgolion yn nalgylch Amlwch. Rhaid i'r Cynghorydd Huws ddatgan diddordeb personol a diddordeb sy'n rhagfarnu pan yn mynychu'r cyfarfodydd uchod.
- Y Swyddog Monitro i hysbysu Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn ysgrifenedig am y caniatadau arbennig a roddwyd i'r Cynghorydd Huws o fewn 7 niwrnod i ryddhau'r caniatadau hynny.
- Y Swyddog Monitro i hysbysu Cynulliad Cenedlaethol Cymru y gwnaed i ffwrdd â'r elfen anallu a rhoi'r rheswm pam fod y Pwyllgor Safonau wedi penderfynu cael gwared â'r elfen honno.

Daeth y cyfarfod i ben am 3.55 pm

**MICHAEL WILSON
CADEIRYDD**

DRAFT

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
PWYLLGOR:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13.03.2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Cynghorau Tref a Chymuned – Y Praesept a Hyfforddiant ar gyfer Clercod
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Darparu diweddariad ar gyfer y Pwyllgor yn dilyn y drafodaeth yn y cyfarfod ar 12.09.2018
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr – Llywodraethiant Corfforaethol mwyics@ynysmon.gov.uk
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxcs@ynysmon.gov.uk 01248 752586

1. CEFNDIR

- 1.1. Cyflwynwyd adroddiad i'r Pwyllgor Safonau yn ei gyfarfod ar 12^{fed} Medi 2018 mewn perthynas â chynnwys swm ar gyfer hyfforddiant (ar gyfer Clercod ac aelodau) yn y praesept a osodir gan bob Cyngor Tref a Chymuned. ([Eitem 18 ar y Rhaglen](#))

2. GOHEBIAETH BELLACH

- 2.1 Anfonwyd gohebiaeth at yr 16 Cyngor Tref a Chymuned a oedd wedi ymateb yn gadarnhaol (yn unol ag Atodiad 1 yr adroddiad y soniwyd amdano eisoes) ar 6^{ed} Tachwedd 2018. Mae copi o'r e-bost ar gael yn **Atodiad 1**.
- 2.2 Ni wnaed unrhyw gyswllt mewn perthynas â'r 24 o Gynghorau Tref a Chymuned na chafwyd ymateb ganddynt i'r ymholiad yr adroddwyd arno yn y cyfarfod ym mis Medi 2018.
- 2.3 Mae'r ymatebion a gafwyd i'r ohebiaeth a anfonwyd ar 6^{ed} Tachwedd 2018 i'w gweld yn **Atodiad 2**.

3. ARGYMHELLIAD

- 3.1 Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r wybodaeth mewn perthynas â Chynghorau Tref a Chymuned a welir yn **Atodiad 2**.

From: [Medwen Jones](#)
To: [Amlwch](#); [Bryngwran](#); "[llanbadrig@live.co.uk](#)"; "[cyngor.cymuned.llanddaniel@gmail.com](#)"; [Geraint Parry \(geraintparry@pazpar57.plus.com\)](#); "[llanddyfnancc@btinternet.com](#)"; "[bimff@btinternet.com](#)"; [Llanerchymedd](#); "[llanfair.m.e@talktalk.net](#)"; [Geraint Parry \(geraintparry@pazpar57.plus.com\)](#); "[Llangratiolus](#)"; "[Llanidan](#)"; "[townclerk@menaibridgetowncouncil.co.uk](#)"; "[Cyngor Cymuned Penmynydd Community Council](#)"; "[Trewalchmai](#)"; "[Valley](#)"
Cc: [Mared W. Yaxley](#)
Subject: Hyfforddiant a Datblygiad ar gyfer Cynghorwyr a Chlercod Cynghorau Tref/Cymuned / Training and Development for Town/Community Councillors and Clerks (019486)
Date: 08 November 2018 10:06:23

Annwyl Glerc,

Trafodwyd yr ymatebion a dderbyniwyd i gais y Pwyllgor Safonau ar 4ydd Gorffennaf 2018 (gweler ebyst isod) yng nghyfarfod y Pwyllgor Safonau ar 12.09.2018. [Os am fwy o wybodaeth, gweler y linc i'r [adroddiad](#).]

Yn ei ymateb, nododd eich Cyngor chi y byddai'n ystyried cynnwys cost ychwanegol ar gyfer Hyfforddiant i'r Clerc a/neu'r Aelodau pan yn gosod y praesept ar gyfer y flwyddyn nesaf. Er gwybodaeth, dyma linc i dudalen [Hyfforddiant Un Llais Cymru](#).

Byddem yn ddiolchgar pe byddech yn cysylltu efo MedwenJones@ynysmon.gov.uk erbyn **31 Ionawr 2019** er mwyn cadarnhau os wnaethoch chi gynnwys cost ychwanegol ar gyfer Hyfforddiant yn y praesept ar gyfer 2019/2020 a'i pheidio, os gwelwch yn dda?

Diolch yn fawr.

Yn gywir iawn,

Michael Wilson
Cadeirydd y Pwyllgor Safonau

Dear Clerk,

The responses received to the Standards Committee's email on 4th July 2018 (see emails below) were discussed at the Standards Committee's meeting on 12.09.2018. [For further information, please see the link to the [report](#).]

In its response, your Council noted that it would consider including an additional amount for Training for the Clerk and/or the Members when setting the precept amount for next year. For your information, here is the link to [One Voice Wales' Training page](#).

We should be grateful if you could please contact MedwenJones@ynysmon.gov.uk by **31 January 2019** to confirm whether you have included an additional amount for Training in the precept for 2019/2020?

Thank you very much.

Yours sincerely,

Michael Wilson
Chair of the Standards Committee

Document: CC-019486-MY/471469

From: Medwen Jones [<mailto:MedwenJones@ynysmon.gov.uk>]
Sent: 04 July 2018 18:29
To: 'Cwyrtaï@btconnect.com'; swyddfa@cyngortrefamlwch.co.uk;
'beumaristowncouncil@tiscali.co.uk'; 'cyngorcymunedbodedern@outlook.com';
derekowen1946@hotmail.co.uk; 'gwil22@btinternet.com'; Bryngwran; alun1965@btinternet.com;
'clerc@cylchygarn.co.uk'; 'townclerk@holyheadcouncil.co.uk'; 'llanbadrig@live.co.uk';
'cyngor.cymuned.llanddaniel@gmail.com'; Geraint Parry (geraintparry@pazpar57.plus.com);
'llanddyfnancc@btinternet.com'; 'bimff@btinternet.com'; 'Llanerchymedd'; 'Llanfaelog';
'johnarf@live.co.uk'; 'llanfair.m.e@talktalk.net'; 'llanfairnb@hotmail.co.uk'; 'llanfairpwll@outlook.com';
Llangefni; Llangrystiolus; Llanidan; 'cmechell@hotmail.com'; cyngordref@hotmail.com;
'gwendaparry@hotmail.co.uk'; penmynyddcc@btinternet.com;
'cyngor.pentraeth.council@hotmail.co.uk'; 'cc.rhosybol@yahoo.co.uk'; morwennaowen7@gmail.com;
Treaddur; trefalaw@gmail.com; Trewalchmai; 'Valley'
Cc: Mared W. Yaxley
Subject: Hyfforddiant a Datblygiad ar gyfer Cyngorwyr a Chlercod Cyngorau Tref/Cymuned /
Training and Development for Town/Community Councillors and Clerks (019486)

Annwyl Gadeirydd,

Anfonwyd yr ebost isod atoch ym mis Tachwedd y llynedd. Mae'r Pwyllgor Safonau yn awyddus i wybod a wnaethoch ystyried y cyngor a chynnwys elfen ar gyfer costau hyfforddiant wrth benderfynu ar braesept eich Cyngor Tref / Cymuned ar gyfer 2018/2019?

Tybed a fedrwch ymateb i'r cwestiynau isod erbyn **Awst 13eg, 2018** os gwelwch yn dda?

Enw'r Cyngor Cymuned / Name of Community Council	A ystyriwyd y cyngor yn yr ebost dyddiedig 10.11.2017 yn y cyfarfod pan gafodd y praesept ei drafod? / Was the email dated 10.11.2017 considered in the meeting	Wnaethoch chi gynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn y praesept? / Did you include an additional amount for training within the precept	Os do, oedd yr hyfforddiant yma ar gyfer: / If yes, was this training for:	Ydi cynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn rhywbeth y byddwch yn ei ystyried ar gyfer praesept 2019/2020? / Is including an additional amount for training something
--	---	---	--	--

	when the precept amount was decided?	amount?		you will consider for 2019/2020's precept?
	Do / Yes Naddo / No	Do / Yes Naddo / No	Y Clerc / The Clerk? Aelodau / Members? Y ddau / Both?	

Anfonwch eich ymateb i MedwenJones@ynysmon.gov.uk os gwelwch yn dda.

Diolch yn fawr.

Yn gywir iawn,

Michael Wilson
Cadeirydd y Pwyllgor Safonau

*****

Dear Chairperson,

The below email was sent to you in November 2017. The Standards Committee wishes to know if you considered this advice and included a portion for training costs when deciding on the Town / Community Council's precept amount for 2018/2019?

Is it possible to provide replies to the following questions by **13th August 2018**, please?

Enw'r Cyngor Cymuned / Name of Community Council	A ystyriwyd y cyngor yn yr eost dyddiedig 10.11.2017 yn y cyfarfod pan gafodd y praesept ei drafod?/ Was the email dated	Wnaethoch chi gynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn y praesept? / Did you include an additional	Os do, oedd yr hyfforddiant yma ar gyfer: / If yes, was this training for:	Ydi cynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn rhywbeth y byddwch yn ei ystyried ar gyfer praesept 2019/2020? / Is including an
--	--	--	--	---

	10.11.2017 considered in the meeting when the precept amount was decided?	amount for training within the precept amount?		additional amount for training something you will consider for 2019/2020's precept?
	Do / Yes Naddo / No	Do / Yes Naddo / No	Y Clerc / The Clerk? Aelodau / Members? Y ddau / Both?	

Please send your responses to MedwenJones@ynysmon.gov.uk

Thank you very much.

Yours sincerely

Michael Wilson
Chair of the Standards Committee

Document: CC-019486-MY/449130

From: Medwen Jones

Sent: 10 November 2017 13:48

To: Medwen Jones <MedwenJones@ynysmon.gov.uk>

Subject: Hyfforddiant a Datblygiad ar gyfer Cynghorwyr a Chlercod Cynghorau Tref/Cymuned / Training and Development for Town/Community Councillors and Clerks (16647)

Annwyl Gadeirydd

Yn ei gyfarfod ym mis Medi 2017, bu'r Pwyllgor Safonau yn trafod anghenion hyfforddiant a datblygiad y Cynghorau Cymuned.

Fel y gwyddoch, mae'r Pwyllgor Safonau yn trefnu hyfforddiant i Gynghorau Cymuned ar y Côt Ymddygiad ond mae'n ymwybodol hefyd y gall fod anghenion datblygu eraill, yn enwedig ar gyfer clercod mewn perthynas â rheolaeth ariannol, rheolau sefydlog a TGCh. Mae hyn yn arbennig o wir yn achos clercod sydd newydd gael eu penodi neu a benodwyd yn ddiweddar neu glercod sydd wedi bod yn eu swyddi'n hirach sydd heb gael y cyfle gan eu Cynghorau i fynychu

hyfforddiant sy'n addas ac yn gymesur ar gyfer y rôl y mae disgwyl iddynt ei chyflawni.

Pryd bynnag y mae'r Pwyllgor Safonau wedi codi'r mater hwn yn y gorffennaf, yr ymateb a gafwyd yn aml gan rai oedd nad yw Cyngorau'n gallu cefnogi unrhyw hyfforddiant ychwanegol oherwydd nad oes ganddynt gyllideb benodol ar gyfer hynny.

Fodd bynnag, mae'r Pwyllgor Safonau yn ymwybodol y bydd Cyngorau Cymuned yn o fuan yn cael cais gan Wasanaeth Cyllid y Cyngor Sir i weithio allan eu praesept ar gyfer y flwyddyn ariannol nesaf. Yn yr amgylchiadau, ac wedi trafod y mater yn barod gyda Gwasanaeth Cyllid y Cyngor, mae'r Pwyllgor Safonau yn argymhell y dylai costau hyfforddiant priodol, yn enwedig ar gyfer clercod (ond hefyd ar gyfer aelodau lle mae hynny'n briodol), gael ei gymryd i ystyried pan fydd eich Cyngor yn cyfarfod i benderfynu ar ei braesept nesaf.

Fel y gwyddoch, mae Un Llais Cymru yn darparu sesiynau hyfforddiant ar gyfer aelodau etholedig. Dyma eu manylion:

Un Llais Cymru	One Voice Wales
24c Stryd y Coleg	24c College Street
Rhydaman	Ammanford
Sir Gaerfyrddin	Carmarthenshire
SA18 3AF	SA18 3AF

Rhif Ffôn/Tel 01269 595400
Ffacs/Fax 01269 598510

Gwefan: www.unllaiscymru.org.uk / Website: www.onevoicewales.org.uk

Mae'r Gymdeithas ar gyfer Clercod Cyngorau Lleol yn darparu hyfforddiant ar gyfer clercod. Mae'r sesiynau'n rhai modiwlwr ac ar gael i'w mynychu o bell. Mae eu gwefan yn cynnwys rhai opsiynau diddorol. Dyma eu manylion:

The Society of Local Council Clerks
Main Office
No.8 The Crescent
Taunton
Somerset TA1 4EA

Rhif Ffôn: 01823 253646

Gwefan: <http://www.slcc.co.uk>

Mae costau'r sesiynau hyfforddiant yn ymddangos yn rhesymol ac yn cychwyn oddeutu £30 ar gyfer aelodau etholedig. Mae disgowntiau hyd at 50% hefyd ar gael gan yr SLCC ar gyfer Cyngorau â throsiant sy'n llai na £40,000.00.

Mae'r Pwyllgor Safonau yn awgrymu'n gryf eich bod yn ystyried teilwra'r hyfforddiant sydd ar gael i anghenion penodol eich Cyngor chi, ei aelodau a'r clerco ac rydym yn gofyn i chi rannu'r llythyr hwn gyda'ch Cyngor pan mae'n cyfarfod i

drafod y praesept nesaf.

Diolch yn fawr.

Yn gywir iawn

Michael Wilson
Cadeirydd y Pwyllgor Safonau / Chair of the Standards Committee

*****

Dear Chairperson

At its meeting in September 2017, the Standards Committee discussed the training and development needs of Community Councils.

As you know, the Standards Committee arranges training for Community Councils on the Code of Conduct, but is also aware that there may be other development needs, particularly for clerks in connection with financial management, standing orders and ICT. This is especially so for recently or newly appointed clerks or those of longer standing whose Councils have not previously provided them with the opportunity to undertake training that is suitable and proportionate to the role which they are expected to undertake.

Whenever the Standards Committee has raised this issue in the past, the response from some has often been that Community Councils are unable to support any additional training as they have no designated budget.

However, the Standards Committee is aware that Community Councils will soon be asked, by the County Council's Finance Service, to calculate their precept for the next financial year. In the circumstances, and having already discussed the matter with the Council's Finance Service, the Standards Committee recommends that the cost of appropriate training, particularly for clerks (but also for members where appropriate), is taken into consideration when your Council meets to decide its next precept.

As you know, One Voice Wales provides training sessions for elected members. Their details are:

Un Llais Cymru
24c Stryd y Coleg
Rhydaman
Sir Gaerfyrddin
SA18 3AF

One Voice Wales
24c College Street
Ammanford
Carmarthenshire
SA18 3AF

Ffon/Tel 01269 595400
Ffacs/Fax 01269 598510

Gwefan: www.unllaiscymru.org.uk / Website: www.onevoicewales.org.uk

The Society for Local Council Clerks provides training for clerks. Many of their sessions are modular and available by remote attendance. Their website includes some interesting options. Their details are:

The Society of Local Council Clerks
Main Office
No.8 The Crescent
Taunton
Somerset TA1 4EA

Tel: 01823 253646

Website: <http://www.slcc.co.uk>

The costs of training sessions appear reasonable, starting from around £30 for elected members. There are also discounts of up to 50% available with the SLCC for Councils with a turnover of less than £40,000.00.

The Standards Committee strongly recommends that you consider tailoring the training available to the particular needs of your Council, its members and your clerk, and we would ask that this letter be shared with your Council when it meets to discuss the next precept.

Many thanks

Yours sincerely

Michael Wilson
Cadeirydd y Pwyllgor Safonau / Chair of the Standards Committee
Cyngor Sir Ynys Môn / The Isle of Anglesey County Council
Ffôn / Phone: 07801446330
E-bost / E-mail: mxwcs@anglesey.gov.uk
Document: CC-016647-LB/406812

A yw'r e-bost hwn wedi ei farcio'n 'Swyddogol-Sensitif'? Os ydyw, rhaid i chi ystyried a oes gennych hawl i'w ddyblygu, ei argraffu neu ai anfon ymlaen. Os oes, sicrhewch os gwelwch yn dda fod yr e-bost ynghyd ag unrhyw atodiadau'n cael eu marcio'n 'Swyddogol-Sensitif'. Eich cyfrifoldeb chi yw sicrhau fod mesurau'n cael eu cymryd i ddiogelu, storio a chael gwared ar y wybodaeth mewn modd priodol. Mae hyn yn golygu fod rhaid diogelu'r wybodaeth gyda chyfrinair neu ei chadw mewn cwpwrdd ffeilio y mae modd ei gloi. Rhaid cael gwared ar ddogfennau 'Swyddogol-Sensitif' yn y biniau gwastraff y mae modd eu cloi. Os ydych yn ansicr ynghylch sut i ddefnyddio gwybodaeth 'Swyddogol-Sensitif', yna cysylltwch os gwelwch yn dda gyda llywodgwyb@ynysmon.gov.uk

Croeso i chi ddelio gyda'r Cyngor yn Gymraeg neu'n Saesneg. Cewch yr un safon o wasanaeth yn y ddwy iaith.

Has this e-mail been marked 'Official-Sensitive'? If so you must consider whether you have the right to duplicate, print or forward it on. If so please ensure that the e-mail and any attachments are marked as 'Official-Sensitive'. It is your responsibility to ensure that appropriate measures are taken to protect, store and dispose of this information properly. This means that the information must be password protected or kept in a lockable filing cabinet. 'Official-Sensitive' documents must be disposed of in the lockable waste bins. If you are unsure about how to use Official-Sensitive information please contact infogov@anglesey.gov.uk

You are welcome to deal with the Council in Welsh or English. You will receive the same standard of service in both languages. A yw'r e-bost hwn wedi ei farcio'n 'Swyddogol-Sensitif'? Os ydyw, rhaid i chi ystyried a oes gennych hawl i'w ddyblygu, ei argraffu neu ai anfon ymlaen. Os oes, sicrhewch os gwelwch yn dda fod yr e-bost ynghyd ag unrhyw atodiadau'n cael eu marcio'n 'Swyddogol-Sensitif'. Eich cyfrifoldeb chi yw sicrhau fod mesurau'n cael eu cymryd i ddiogelu, storio a chael gwared ar y wybodaeth mewn modd priodol. Mae hyn yn golygu fod rhaid diogelu'r wybodaeth gyda chyfrinair neu ei chadw mewn cwpwrdd ffeilio y mae modd ei gloi. Rhaid cael gwared ar ddogfennau 'Swyddogol-Sensitif' yn y biniau gwastraff y mae modd eu cloi. Os ydych yn ansicr ynghylch sut i ddefnyddio gwybodaeth 'Swyddogol-Sensitif', yna cysylltwch os gwelwch yn dda gyda llywodgwyb@ynysmon.gov.uk

Croeso i chi ddelio gyda'r Cyngor yn Gymraeg neu'n Saesneg. Cewch yr un safon o wasanaeth yn y ddwy iaith.

Has this e-mail been marked 'Official-Sensitive'? If so you must consider whether you have the right to duplicate, print or forward it

on. If so please ensure that the e-mail and any attachments are marked as 'Official-Sensitive'. It is your responsibility to ensure that appropriate measures are taken to protect, store and dispose of this information properly. This means that the information must be password protected or kept in a lockable filing cabinet. 'Official-Sensitive' documents must be disposed of in the lockable waste bins. If you are unsure about how to use Official-Sensitive information please contact infogov@anglesey.gov.uk

You are welcome to deal with the Council in Welsh or English. You will receive the same standard of service in both languages.

**Hyfforddiant a Datblygiad ar gyfer Cynghorwyr a Chlercod Cynghorau Tref/Cymuned /
Training and Development for Town/Community Councillors and Clerks**

Ymatebion y Cynghorau Tref a Chymuned
Responses from Town and Community Councils

	Ymateb a dderbyniwyd / Response Received	Dyddiad derbyn / Date received
Amlwch	<p>Yn unol ag ebost Michael Wilson 8/11/2018, nodyn byr i gadarnhau bod Cyngor Tref Amlwch wedi clustnodi £2000 tuag at hyfforddiant yng nghyllideb y flwyddyn ariannol nesaf.</p> <p>Nodyn byr i gadarnhau bod y cynghorau canlynol wedi cynnwys peth arian tuag at hyfforddiant mewn pennawd penodol yn y gyllideb ar gyfer 2019/20. Cyngor Cymuned Llaneilian Cyngor Cymuned Llanbadrig Cyngor Tref Amlwch</p> <p>In accordance with Michael Wilson's email dated 8/11/2018, a brief note to confirm that Amlwch Town Council has earmarked £2000 towards training in its budget for next year.</p> <p>A brief note to confirm that the following community councils have included some funding for training under a specific heading in the budget for 2019/20. Llaneilian Community Council Llanbadrig Community Council Amlwch Town Council</p>	<p>7/1/2018</p> <p>23/1/2019</p>
Bryngwran	<p>'Rwyf yn cadarnhau bod ein cyngor wedi cynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn y praesept</p> <p>I confirm that our council has included an additional cost for training in the precept</p>	29/1/2019
Llanbadrig	<p>Nodyn byr i gadarnhau bod y cynghorau canlynol wedi cynnwys peth arian tuag at hyfforddiant mewn pennawd penodol yn y gyllideb ar gyfer 2019/20. Cyngor Cymuned Llaneilian Cyngor Cymuned Llanbadrig Cyngor Tref Amlwch</p>	23/1/2019

	<p>A brief note to confirm that the following community councils have included some funding for training under a specific heading in the budget for 2019/20.</p> <p>Llaneilian Community Council Llanbadrig Community Council Amlwch Town Council</p>	
Llanddaniel Fab	<p>Fe wnaethon ni drafod ein cyllideb a'r praesept yn y cyfarfod neithiwr. Yn y gyllideb, wnaethon ni ddim rhoi Hyfforddiant i lawr fel categori ar wahân, ond mi fyddai o'n dod dan 'gweinyddu cyffredinol'. Felly, mae cynnydd yn y praesept, ond does dim byd i nodi Hyfforddiant yn benodol. Rydym fodd bynnag yn awyddus i'r cyngorwyr fynychu mwy o gyrsiau!</p> <p>We discussed our budget and the precept in last night's meeting.</p> <p>In the budget, we did not include Training as a separate category, but it will come under 'general administration'. Therefore, there is an increase in the precept but nothing specifically for Training.</p> <p>We are however eager for the councillors to attend more courses!</p>	22/1/2019
Llanddona	<p><i>Dim ymateb</i></p> <p><i>No response</i></p>	
Llanddyfnan	<p>'Rwyf yn cadarnhau bod ein cyngor wedi cynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn y praesept</p> <p>I confirm that our council has included an additional cost for training in the precept</p>	29/1/2019
Llaneilian	<p>Nodyn byr i gadarnhau bod y cyngorau canlynol wedi cynnwys peth arian tuag at hyfforddiant mewn penawd penodol yn y gyllideb ar gyfer 2019/20. Cyngor Cymuned Llaneilian Cyngor Cymuned Llanbadrig Cyngor Tref Amlwch</p> <p>A brief note to confirm that the following community councils have included some funding for training under a specific heading in the budget for 2019/20.</p>	23/1/2019

	Llaneilian Community Council Llanbadrig Community Council Amlwch Town Council	
Llanerchymedd	Dim ymateb <i>No response</i>	
Llanfair Mathafarn Eithaf	Dim ymateb <i>No response</i>	
Llangoed Phenmon a	Ar ran Cyngor Cymuned Llangoed a Penmon – maent wedi ystyried costau hyfforddiant wrth osod y praesept ar gyfer 2019/20. On behalf of Llangoed and Penmon Community Council – they have taken training costs into consideration when setting the precept for 2019/20.	31/12/2018
Llangristiolus Cerrigceinwen a	'Rwyf yn cadarnhau bod ein cyngor wedi cynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn y praesept I can confirm that our council has included an additional cost for training in the precept	29/1/2019
Llanidan	Dim ymateb <i>No response</i>	
Porthaethwy	Wedi cadarnhau ar 5/7/2018 Confirmed on 5/7/2018	5/7/2018
Penmynydd a Star	'Rwyf yn cadarnhau bod ein cyngor wedi cynnwys cost ychwanegol ar gyfer hyfforddiant yn y praesept I can confirm that our council has included an additional cost for training in the precept	29/1/2019
Trewalchmai	Nid yw Cyngor Cymuned Trewalchmai wedi ystyried praesept 2019/20 eto. Bydd hynny'n digwydd ym mis Ionawr 2019. Gallaf eich sicrhau y bydd arian wedi'i neilltuo ar gyfer hyfforddiant, fel ac y gwnaethpwyd ar gyfer y flwyddyn ariannol 2018/19. Bydd y Clerc yn mynychu hyfforddiant Un Llais Cymru ar yr 20/11/2018 hyfforddiant fydd yn cynnwys GDPR. Trewalchmai Community Council has not yet considered the precept for 2019/20. The discussion will	8/11/2018

	<p>take place in January 2019. I can assure you that money will be earmarked for training, as happened in the 2018/19 financial year. The Clerk will attend One Voice Wales training on 20/11/2018 which will include GDPR.</p>	
<p>Y Fali Valley</p>	<p>Fe fyddwn yn rhoi arian am hyfforddiant flwyddyn nesaf gan fod ganddom aelodau newydd fydd gydag angen am hyfforddiant.</p> <p>We will earmark funding for training next year as we have new members who will required training.</p>	<p>8/11/2018</p>

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN / ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL	
CYFARFOD:	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD:	13 Mawrth 2019
TEITL YR ADRODDIAD:	Adroddiad yn dilyn Adolygiad o Gofrestr Diddordebau Cynghorau Tref a Chymuned
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Adrodd ar y canfyddiadau a wnaed yn ystod adolygiad o sampl o Gofrestrau Diddordeb y Cynghorau Tref a Chymuned.
ADRODDIAD GAN:	Mared Wyn Yaxley Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) mwycs@anglesey.gov.uk 01248 752566
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro lbxcs@anglesey.gov.uk 01248 752586

1. CYFLWYNIAD A CHEFNDIR

- 1.1 Fel rhan o'i raglen waith ar gyfer 2018-2019, penderfynodd y Pwyllgor Safonau gynnal adolygiad o'r gofrestr o ddiddordebau aelodau mewn sampl o'r cynghorau tref a chymuned, er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r cod ymddygiad.
- 1.2 Yn ei gyfarfod ar 12 Medi 2018, penderfynodd y Pwyllgor Safonau adolygu'r Cynghorau Tref. Cynhaliwyd yr adolygiadau rhwng mis Rhagfyr 2018 a Chwefror 2019.
- 1.3 Penderfynwyd ym mis Medi 2018 y byddai adroddiad cyffredinol yn cael ei ddsbarthu i'r holl gynghorau tref a chymuned, yn rhoi manylion am y canfyddiadau a wnaed yn ystod yr adolygiad, mewn ymdrech i gynorthwyo'r holl gynghorau tref a chymuned trwy rannu arfer dda a dwyn sylw at faterion cyffredin y mae angen mynd i'r afael â hwy.
- 1.4 Paratowyd adroddiad cyffredinol ac mae'r adroddiad hwn ynghlwm yn **ATODIAD 1**.
- 1.5 Anfonwyd llythyr personol hefyd at bob cyngor a fu'n rhan o'r adolygiad, yn rhoi cyngor penodol i'r cyngor hwnnw, yn dilyn pob cyfarfod adolygu. Ni chafodd yr adroddiadau hynny eu cylchredeg na'u rhannu gydag eraill.

2. CANFYDDIADAU CYFFREDINOL

- 2.1 Ystyrir bod yr adolygiad wedi bod yn ymarferiad buddiol. Ar y cyfan, roedd y Pwyllgor Safonau yn fodlon gyda'r canfyddiadau a wnaed oherwydd nodwyd sawl

enghraifft o arferion da. Canfuwyd rhai meysydd cyffredin o bryder hefyd, ac fel yr eglurir yn yr adroddiad (**ATODIAD 1**) mae'r rhain angen sylw.

2.2 Mae manylion y canfyddiadau wedi eu cynnwys yn adran D **ATODIAD 1**.

3. CADARNHAD BOD YR ADRODDIAD WEDI'I DDOSBARTHU GAN GLERCOD CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

3.1 Wrth anfon yr adroddiad at glercod y cyngorau tref a chymuned, bwriedir dilyn yr un drefn ag yn 2017 pan wnaed cais:

(a) I'r adroddiad gael ei gynnwys ar agenda cyfarfod y cyngorau tref/cymuned, i sicrhau eu bod wedi dwyn sylw'r aelodau at ei gynnwys,

ac

(b) i gopi o'r cofnodion ar gyfer y cyfarfod perthnasol, sy'n cadarnhau eu bod wedi trafod yr adroddiad, gael ei anfon ymlaen i sylw'r Pwyllgor Safonau.

Bwriedir anfon yr adroddiad at y cyngorau tref a chymuned yn fuan ar ôl y cyfarfod hwn gyda chais am (a) cadarnhad a (b) copi o'r cofnodion erbyn diwedd mis Gorffennaf 2019. Dylai hyn roi digon o amser i'r cyngorau tref a chymuned ymateb ac i swyddogion allu cyflwyno adroddiad ar yr ymatebion a dderbyniwyd i gyfarfod nesaf y Pwyllgor Safonau a gynhelir ym mis Medi 2019.

4. NODYN BRIFFIO AR OFYNION DIDDORDEBAU PERSONOL YN Y CYNGHORAU TREF A CHYMUNED

4.1 Wrth gynnal yr adolygiad, rhoddwyd ystyriaeth i gynnwys y Nodyn Briffio ar gyfer Cyngorwyr Tref a Chymuned mewn perthynas â datgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu. Cafodd y Nodyn Briffio hwnnw ei baratoi yn 2016 ac ystyrir ei bod yn bryd adolygu'r nodyn ac anfon copi o'r Nodyn Briffio newydd at yr holl gyngorwyr tref a chymuned fel rhan o'r Adroddiad ar yr Adolygiadau.

4.2 Mae Nodyn Briffio drafft diwygiedig ar ddatgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu ynghlwm yn **ATODIAD 2**.

5. ARGYMHELLIAD

5.1 Gofynnir i'r Pwyllgor Safonau nodi cynnwys yr adroddiad sydd yn **ATODIAD 1**.

5.2 Gofynnir i'r Pwyllgor Safonau gadarnhau y gellir anfon yr adroddiad yn **ATODIAD 1** at yr holl gyngorau tref a chymuned gyda chais eu bod yn trafod yr adroddiad mewn cyfarfod o'r cyngor tref / cymuned a bod copi o'r Cofnodion yn cael ei anfon ymlaen.

5.3 Bod adroddiad pellach yn cael ei gynhyrchu ar gyfer cyfarfod y Pwyllgor Safonau ym mis Medi 2019 yn rhoi manylion yr ymatebion a dderbyniwyd i'r cais yn 3.1 uchod.

5.4 Gofynnir i'r Pwyllgor Safonau ystyried y Nodyn Briffio yn **ATODIAD 2**.

5.5 Yn wyneb y datblygiadau yn ystod yr Adolygiad hwn, gofynnir i'r Pwyllgor Safonau gadarnhau ei fod yn cytuno i'r Cyfreithiwr (Llywodraethiant Corfforaethol) adolygu'r Nodyn Cyngor Methodoleg (Pwyllgor Safonau: Adolygiad o Gofrestr Diddordebau y Cynghorwyr Tref a Chymuned – Nodyn Cyngor Methodoleg (Medi 2018)).

**Adroddiad Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn ar Gofrestrau Diddordebau Aelodau y
Cynghorau Tref a Chymuned**

Dyddiad paratoi'r adroddiad – Chwefror 2019

A) CYFLWYNIAD A CHEFNDIR

Mae'r Pwyllgor Safonau yn ymrwymedig i gynorthwyo aelodau Cynghorau Tref a Chymuned mewn perthynas â'u cyfrifoldebau o dan y Cod Ymddygiad.

Fel rhan o'i raglen waith ar gyfer 2018-19, penderfynodd y Pwyllgor Safonau gynnal adolygiad o Gofrestrau Diddordebau aelodau mewn sampl o'r Cynghorau Tref a Chymuned, er mwyn asesu a sicrhau cydymffurfiaeth â'r Cod Ymddygiad. Penderfynwyd y byddai adroddiad cyffredinol yn cael ei ddsbarthu i'r holl Gynghorau Tref a Chymuned yn rhoi manylion am ganlyniad yr ymarfer hwnnw.

Mae'r adolygiad bellach wedi'i gwblhau ac mae'r Pwyllgor Safonau wedi llunio'r adroddiad cyffredinol hwn, sydd wedi ei ddsbarthu i'r holl Gynghorau Tref a Chymuned. Nid oes yr un Cyngor yn cael ei enwi yn yr adroddiad hwn; anfonwyd llythyr personol at bob Cyngor a fu'n rhan o'r adolygiad, yn rhoi cyngor penodol. Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys trosolwg cyffredinol o'r canfyddiadau a'r argymhellion.

B) SYLWADAU CYFFREDINOL

Yn gyntaf oll, hoffai'r Pwyllgor Safonau ddiolch i'r clerod, a'r aelodau, yn y Cynghorau Tref a Chymuned a adolygwyd am eu hamser a'u croeso. Ystyrir bod yr adolygiadau wedi bod yn ymarfer buddiol; yn gyffredinol roedd y Pwyllgor Safonau yn fodlon â'r canfyddiadau, gan iddo weld sawl enghraifft o arferion da. Fodd bynnag, nodwyd meysydd cyffredin a oedd yn achosi pryder hefyd ac mae'r rhain angen sylw. Mae'r Adroddiad hwn yn anelu at gynnwys y ddwy elfen hon, fel ei fod yn arweiniad defnyddiol i'r holl Gynghorau Tref a Chymuned ar yr hyn sydd angen ei wneud.

C) DOGFENNAU / GWAITH PAPUR A ADOLYGWYD

Ym mhob Cyngor Tref / Cymuned a adolygwyd gofynnwyd i gael gweld y dogfennau canlynol, a oedd yn dyddio'n ôl i fis Mai 2017 (h.y. dyddiad yr etholiad diwethaf):

- Cofrestr o Ddiddordebau Personol;
- Ffurflenni Datganiadau o Ddiddordeb a wnaed yng nghyfarfodydd y Cyngor;
- Rhaglen a Chofnodion ar gyfer y Cyngor a'i Is-bwyllgorau;
- Rhestr o enwau'r holl aelodau (a manylion unrhyw sedd wag) a chopi o'r ffurflen derbyn swydd gan bob aelod cyfredol, gan gynnwys yr ymgymeriad statudol i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad;
- Y Cod Ymddygiad y mae'r Cyngor wedi'i fabwysiadu;
- Y Protocol Datrys Anghydfodau Lleol y mae'r Cyngor wedi'i fabwysiadu (os o gwbl);
- Cofnod o hyfforddiant aelodau a'r clerod.

Gofynnwyd am wybodaeth ynglŷn â'r canlynol hefyd:

- cyfeiriad gwefan y Cyngor, a
- a oedd caniatâd arbennig yn ddilys ar gyfer unrhyw un o Aelodau'r Cyngor.

CH) CANFYDDIADAU

- 1) Daeth y Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016 i rym ar 1af Ebrill 2016. Mae'n golygu bod Cod Ymddygiad diwygiedig wedi'i greu, ac

mae'n ofynnol i bob Cyngor Tref a Chymuned fabwysiadu'r Cod diwygiedig hwn. Ar ôl ei fabwysiadu, mae'n rhaid cyhoeddi hysbyseb mewn un neu ragor o bapurau newydd sy'n cylchredeg yn yr ardal leol ac anfon copi o'r Cod at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. Mae copi pellach o'r Cod Ymddygiad statudol wedi ei amgáu yn **Atodiad 1** er hwylustod.

Mae'r Pwyllgor Safonau wedi anfon gohebiaeth ar y mater hwn at yr holl Gynghorau Tref a Chymuned ers mis Mai 2016.

Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch o nodi bod yr holl Gynghorau Tref a Chymuned wedi mabwysiadu'r Cod.

Gofynnir i bob Cyngor sicrhau eu bod yn dwyn sylw eu haelodau at y Cod diweddaraf (**Atodiad 1**) a'u bod yn ei fabwysiadu os nad ydynt wedi gwneud hynny yn barod.

- 2) Ar ddechrau pob cyfnod yn y swydd, mae'n ofynnol i bob aelod lofnodi ymrwymiad newydd i lynu wrth y Cod. Disgwylwyd felly y byddai yna ffurflen ar gyfer pob Cynghorydd yn dilyn yr etholiadau lleol ym mis Mai 2017, p'un a oedd yr aelod wedi'i ailethol ai peidio ac, yn wir, p'un a gynhaliwyd etholiad ai peidio ar gyfer y Cyngor Tref / Cymuned hwnnw.

Mae hyn yn rhywbeth a gafodd ei wneud yn yr holl Gynghorau Tref a Chymuned a adolygwyd. Yn wahanol i'r adolygiad yn 2016, roedd y Pwyllgor Safonau yn falch fod yr ymrwymiad yn cael ei lofnodi ym mhresenoldeb tyst (manyilir ar statws y tyst yn adran 83 (3) Deddf Llywodraeth Leol 1972); [y clercc yw'r tyst fel arfer, yn rhinwedd ei swydd fel swyddog priodol y Cyngor, ac mae'r drefn hon yn cydymffurfio].

- 3) Mae'r Pwyllgor Safonau yn pryderu, mewn rhai Cynghorau Tref a Chymuned, nad yw aelodau'n deall y gofyniad i ddatgan diddordebau personol a / neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu pan fyddant yn codi. Mae'r gwendid hwn, ynghyd â diffyg unrhyw gofnod o hyfforddiant (a drafodir yn 8 isod) yn arwain y Pwyllgor Safonau i gredu fod yna ddiffyg dealltwriaeth ymysg rhai aelodau. Gall fod yn werth atgoffa aelodau o'r hyn a ganlyn:-

- Diddordeb personol yw un o'r rheini sydd wedi'u cynnwys yn y rhestr benodol yn y Cod Ymddygiad;
- Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol y byddai arsylwr gwrthrychol yn ystyried sydd mor arwyddocaol nes ei fod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu aelod i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd;
- Mae'r gwahaniaeth rhyngddynt yn bwysig oherwydd bod gan aelodau hawl i gymryd rhan pan fydd ganddynt diddordeb personol, ond nid pan fydd ganddynt diddordeb personol sydd hefyd yn un sy'n rhagfarnu. Os yw'r diddordeb yn un sy'n rhagfarnu, mae'n rhaid i aelodau hefyd adael y cyfarfod tra bod yr eitem yn cael ei thrafod.

Dylai Aelodau sicrhau eu bod yn deall eu cyfrifoldebau o dan y Cod Ymddygiad, ac os nad ydynt, dylent drefnu hyfforddiant priodol drwy eu clerccod. Mae Nodyn Briffio ar ddatgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu gan Aelodau Cynghorau Tref a Chymuned ynghlwm yn **Atodiad 2** i chi ei rannu gyda'ch Aelodau.

Os oes ganddynt unrhyw gwestiynau penodol, dylent fod yn ceisio cyngor gan eu clercc neu gysylltu â'r Swyddog Monitro yng Nghyngor Sir Ynys Môn ar lbxcs@ynysmon.gov.uk

- 4) Ers mis Mai 2015, mae'n ofyniad statudol i Gynghorau Tref a Chymuned fod â gwefan ac i gyhoeddi gwybodaeth benodol arni. Cyhoeddwyd Canllawiau Statudol i gynorthwyo Cynghorau i gyflawni'r ddyletswydd hon ac mae copi pellach o'r Canllawiau hyn ar gael yn **Atodiad 3**.

Mae'r Pwyllgor Safonau yn croesawu'r gwaith a wnaed mewn perthynas â chreu gwefannau, ond mae'n siomedig mewn perthynas â faint o wybodaeth a gyhoeddir ar rai o'r gwefannau a sefydlwyd. Atgoffir Cynghorau o'r gofynion sylfaenol a nodir yn **Atodiad 3**.

- 5) Un o'r dogfennau y mae'n rhaid eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor yw'r Gofrestr o Ddiddordebau. Nid oes fformat penodol ar gyfer y Gofrestr hon, ond roedd gan y rhan fwyaf o'r Cynghorau Tref a Chymuned a adolygwyd Gofrestrau a oedd yn cynnwys y Cofnodion ar gyfer y cyfarfod perthnasol (yn cadarnhau'r datganiad o ddiddordeb a wnaed ar lafar) a'r ffurflenni Datgan Diddordeb a gwblhawyd gan bob aelod yn dilyn datganiad llafar o ddiddordebau personol a/neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu am y tro cyntaf yn ystod y cyfarfod. Mae hwn yn fformat boddhaol.

Nodwyd bod nifer o Gynghorau Tref a Chymuned yn mynd tu hwnt i'r gofyniad yn y Cod i gadarnhau datganiad llafar pan wneir ef am y tro cyntaf trwy gadarnhau pob datganiad llafar gyda chadarnhad ysgrifenedig (o ganlyniad, gellid cael sawl ffurflen ddatganiad gan yr un aelod mewn perthynas â'r un mater mewn sawl cyfarfod gwahanol). Ymddengys fod hyn yn arfer dda ac yn fformat haws i'r cyhoedd allu gweld y ffurflenni. Serch hyn, nid yw'n ofyniad o dan y Cod Ymddygiad.

Nid oedd unrhyw enghreifftiau o gadarnhad ysgrifenedig gan Aelodau fod manylion y diddordebau hynny sydd wedi'u datgan yn eu Cofrestr wedi newid. Atgoffir Aelodau o'u dyletswydd i gadarnhau unrhyw newidiadau i ddiddordebau personol/diddordebau sy'n rhagfarnu ac sydd wedi'u cofrestru o fewn 28 diwrnod i pryd digwyddodd y newid.

Atgoffir aelodau hefyd y bydd diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu ond yn cael ei weld fel un a ddatgelwyd yn flaenorol os yw hysbysiad ysgrifenedig wedi'i ddarparu ers y dyddiad diwethaf pan gafodd yr unigolyn ei ethol, ei benodi neu ei enwebu fel aelod o'r Cyngor Tref/Cymuned. Dylai aelodau gadw hyn mewn cof yn enwedig yn wyneb yr etholiadau a gynhaliwyd ym mis Mai 2017 – os cafodd datganiad ei wneud a'i gofrestru cyn hynny, ni allai'r Aelod ddibynnu ar y cofrestriad hwnnw gan fod etholiad wedi digwydd ers hynny ac felly byddai angen i'r Aelod gadarnhau datganiad llafar yn ysgrifenedig eto fel ei fod yn ddilys ar gyfer y Tymor hwn.

Mae angen i Gynghorau Tref a Chymuned sicrhau bod y Gofrestr ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd ar bob adeg resymol, ac ar wefan y Cyngor Tref neu Gymuned. Roedd yn ymddangos o'r adolygiad fod y Cofrestrau papur yn cael eu cadw'n dda ar y cyfan ond mae angen gwneud gwaith i sicrhau eu bod ar gael ar-lein cyn gynted ag y bo modd. Roedd hyn yn bryder a nodwyd yn ystod Adolygiad 2016, ac mae dal yn bryder heddiw.

- 6) Nid oes un fformat penodol ar gyfer y Ffurflen Datgan Diddordeb i'w defnyddio er mwyn cadarnhau datganiad o ddiddordeb personol a/neu ddiddordeb sy'n rhagfarnu a wnaed ar lafar mewn cyfarfod. Roedd y rhan fwyaf o'r 'Ffurflenni Datganiad' a adolygwyd gan y Pwyllgor Safonau yn foddhaol o ran y wybodaeth sydd ei hangen. Fodd bynnag, er hwylustod, mae'r un a ddefnyddir gan CSYM ynghlwm yn **Atodiad 4**; gellir ei newid a'i haddasu yn ôl yr angen ar gyfer eich Cyngor Cymuned chi.

Er bod y ffurflenni eu hunain yn cydymffurfio o ran y wybodaeth sydd ei hangen, roedd yn amlwg nad oedd rhai aelodau bob amser yn llenwi'r ffurflenni yn llawn ac yn gywir. Cyfrifoldeb pob aelod unigol yw hyn; mae methiant i ddarparu cadarnhad ysgrifenedig llawn o ddatganiad llafar a wnaed mewn cyfarfod am y tro cyntaf yn golygu nad yw'r aelod yn cydymffurfio â'r Cod Ymddygiad. Atgoffir aelodau i ateb yr holl gwestiynau perthnasol yn llawn ar y Ffurflen Ddatganiad.

- 7) Nid oes fformat penodol ar gyfer Rhaglenni a Chofnodion; fodd bynnag, mae'r Pwyllgor Safonau yn ystyried ei bod yn arfer da cynnwys 'Datganiadau o Ddiddordeb' fel eitem sefydlog ar Raglen pob un o gyfarfodydd y Cyngor, a hynny fel ffordd o atgoffa aelodau. Teimlwyd yn gyffredinol y dylid cynnwys mwy o wybodaeth yn y Cofnodion o dan yr eitem 'Datganiadau o Ddiddordeb' h.y. (a) enw'r aelod sy'n gwneud y datganiad llafar, (b) yr eitem y mae'r datganiad yn ymwneud â hi, a (c) a oedd y datganiad a wnaed yn ddiddordeb personol ynteu'n ddiddordeb sy'n rhagfarnu. Ar ben hynny, o dan yr eitem o

fusnes ei hun, byddai'n arfer da i'r Cofnodion gadarnhau (a) a wnaed datganiad o ddiddordeb, a chan bwy, (b) a yw'r diddordeb yn un personol ynteu'n un sy'n rhagfarnu, (c) manylion y diddordeb personol / diddordeb sy'n rhagfarnu, a (ch) yn achos diddordeb sy'n rhagfarnu, cadarnhad bod yr aelod wedi gadael yr ystafell gyfarfod. Mae cynnwys gwybodaeth o'r fath yn gymorth i gwrdd â'r gofyniad i gadw Cofrestr o Ddiddordebau sy'n gofrestr ystyrllon, ond mae hefyd yn cynorthwyo'r cyhoedd o ran sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn dryloyw ac er budd y cyhoedd. Efallai y byddai'n arfer da hefyd, pan fo datganiad llafar yn ymwneud â diddordeb y mae'r Aelod wedi'i gofrestru'n barod (h.y. wedi'i ddatgan ar lafar am y tro cyntaf ac wedi wedi'i gadarnhau yn ysgrifenedig), i'r Cofnodion gadarnhau'r manylion ynghylch pryd cafodd y diddordeb ei gofrestru gan yr Aelod – byddai hyn yn sicrhau tryloywder ar gyfer y cyhoedd pe byddent yn cwestiynu hynny.

- 8) O'r Cynghorau a adolygwyd, roedd gan bob un Gofnod Hyfforddiant ond serch hynny, roedd hi'n amlwg fod aelodau'n gyndyn o fynychu hyfforddiant (am amryw o resymau). Nid oes unrhyw ofyniad statudol i gadw Cofnod Hyfforddiant, ond mae'r Pwyllgor Safonau yn ystyried ei fod yn arfer da. Bydd mynychu hyfforddiant yn cynorthwyo aelodau gyda materion fel y rheini a nodir yn 3 uchod (materion personol/sy'n rhagfarnu). Ymddengys fod y clerod yn rhoi gwybod i aelodau am hyfforddiant gan Un Llais Cymru, ond mae'r aelodau'n methu/yn anfodlon mynychu'r hyfforddiant. Byddai'r Pwyllgor Safonau yn annog Cynghorau Tref/Cymuned i ystyried anghenion hyfforddiant yr aelodau a'r staff ac i fod â chynllun hyfforddiant mewn lle, a gweithredu'r cynllun hwnnw. Byddai'n ddoeth sicrhau bod y cynllun hyfforddiant yn cael ei adolygu, bob chwe mis efallai, i sicrhau ei fod yn cael ei ddilyn.
- 9) Roedd yn amlwg o'r adolygiad y glynir wrth y gofynion yn fwy effeithiol pan fo perthynas o gyd-barch rhwng y clerc a'r aelodau. Atgoffir aelodau mai'r clerod yw'r swyddogion priodol o fewn y Cynghorau Tref/Cymuned ac y dylai'r aelodau roi sylw dyledus i'r cyngor a roddir gan y clerc. Bydd clerc sydd wedi ei hyfforddi'n briodol ac sydd â'r adnoddau priodol yn medru cynorthwyo'r Cyngor yn ei gyfarwydd, a bydd mewn sefyllfa well i gynghori aelodau, y tu mewn a'r tu allan i gyfarfodydd. I'r perwyl hwn, atgoffir Cynghorau y gellid cynnwys elfen ar gyfer hyfforddiant (i Glerod ac Aelodau) pan fydd y Cyngor yn gosod ei braesept. Roedd gan y Cynghorau a adolygwyd fel rhan o'r ymarfer hwn gyllideb hyfforddiant ar gael ond ymddengys nad oedd y gyllideb honno'n cael ei defnyddio; byddai'r Pwyllgor Safonau yn annog Cynghorau Tref/Cymuned i wneud defnydd o'r arian sydd ar gael ar gyfer unrhyw anghenion hyfforddiant a nodwyd.
- 10) Deallir bod y mwyafrif o Gynghorau Tref/Cymuned yn aelodau o Un Llais Cymru. Efallai y byddai'n ddoeth i rai Cynghorau ofyn i Un Llais Cymru am gefnogaeth mewn perthynas â (a) y polisiâu/rheolau sefydlog nad yw rhai Cynghorau Tref/Cymuned wedi eu mabwysiadu hyd yma, (b) hyfforddiant ar gyfer clerod ac aelodau (ar y cyd â Chynghorau Tref/Cymuned eraill yn yr ardal leol efallai?) fel bo'r gofyn a (c) datblygu / cynnal / y wybodaeth a gynhwysir ar y gwefannau.
- 11) O'r pum Cyngor Tref/Cymuned a adolygwyd, roedd dau wedi mabwysiadu'r model Protocol Datrys Anghydfodau Lleol sydd wedi'i baratoi gan Un Llais Cymru. Mae'r Pwyllgor Safonau yn croesawu'r ffaith fod Cynghorau Tref/Cymuned yn mabwysiadu'r fath Protocol, gan ei fod yn arfer da, ond nid yn fandadol serch hynny. Roedd y Pwyllgor Safonau hefyd yn croesawu'r ffaith nad oedd yr un o'r Cynghorau Tref/Cymuned sydd wedi mabwysiadu'r Protocol wedi cael rheswm i'w ddefnyddio ers ei fabwysiadu.
- 12) Nid oes llawer o aelodau Cynghorau Tref/Cymuned i weld yn ymgeisio am ganiatadau arbennig. Mae caniatadau arbennig ar gael i Aelodau pan fo ganddynt diddordeb sy'n rhagfarnu, ond, oherwydd un o'r seiliau statudol, dylai'r aelod allu cymryd rhan yn y drafodaeth, er gwaetha'r diddordeb sy'n rhagfarnu (e.e. oherwydd arbenigedd yr Aelod, neu pan fo gan fwy na hanner aelodau'r Cyngor Tref/Cymuned diddordeb sy'n rhagfarnu).

Mae Nodyn Briffio – sy'n ymgorffori'r Ffurflen Gais ei hun – ar Ganiatadau Arbennig ar gael yn **Atodiad 5**.

D) CASGLIAD / ARGYMHELLION

Yn gyffredinol, roedd y Pwyllgor Safonau yn fodlon gyda'r canfyddiadau a nodwyd amryw o arferion da:

- 1) cofnodion sy'n dangos bod aelodau yn llofnodi ymgymeriad i lynu wrth y Cod Ymddygiad ar ddechrau pob tymor newydd yn y swydd;
- 2) cadw'r Gofrestr bapur o Ddiddordebau'r Aelodau;
- 3) y 'Ffurflenni Datganiad' a ddefnyddir ar gyfer datgan diddordebau personol / diddordebau sy'n rhagfarnu mewn cyfarfodydd ffurfiol.

Fodd bynnag, nodwyd rhai meysydd i'w gwella:

- 1) mae angen mynd i'r afael â diffyg dealltwriaeth ymddangosiadol rhai aelodau ynghylch y gwahaniaeth rhwng diddordebau personol a/neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu;
- 2) methu â chwblhau'r 'Ffurflenni Datganiad' yn llawn;
- 3) diffyg gwybodaeth ar wefannau (yn cynnwys cyhoeddi'r Gofrestr o Ddiddordebau Aelodau);
- 4) mynychu Hyfforddiant, a chofnodi'r Hyfforddiant gan Aelodau a swyddogion;
- 5) cynnwys manylion am ddiddordebau a ddatganwyd ar Raglenni/Cofnodion pob cyfarfod o'r Cyngor.

Gofynnir i Glercod ddod â chynnwys yr adroddiad hwn i sylw eu holl aelodau drwy ei gynnwys fel eitem ar Raglen cyfarfod nesaf eu Cyngor ac i anfon copi o Gofnodion y cyfarfod hwnnw i'r Pwyllgor Safonau erbyn diwedd Gorffennaf 2019.

Os bydd gan aelodau neu glercod unrhyw ymholiadau mewn perthynas â'r adroddiad hwn, cysylltwch os gwelwch yn dda gyda Swyddog Monitro Cyngor Sir Ynys Môn (Lynn Ball, 01248 752586/lbxcs@ynysmon.gov.uk)

Michael Wilson
Cadeirydd y Pwyllgor Safonau

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

WELSH
STATUTORY INSTRUMENTS

2008 Rhif 788 (Cy.82)

2008 No. 788 (W.82)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008

The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008

NODYN ESBONIADOL

EXPLANATORY NOTE

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Gorchymyn)

(This note is not part of the Order)

Sefydloodd Rhan III o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("y Ddeddf") fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru.

Part III of the Local Government Act 2000 ("the Act") established a new ethical framework for local government in Wales.

Mae adran 50(2) o'r Ddeddf yn darparu y caiff Cynulliad Cenedlaethol Cymru ("y Cynulliad") drwy orchymyn ddyroddi cod enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau perthnasol yng Nghymru ei arddel. Trosglwyddir y swyddogaeth hon oddi wrth y Cynulliad i Weinidogion Cymru gan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Section 50(2) of the Act provides that the National Assembly for Wales ("the Assembly") may by order issue a model code as regards the conduct which is expected of members and co-opted members of relevant authorities in Wales. This function of the Assembly is transferred to the Welsh Ministers by paragraph 30 of schedule 11 to the Government of Wales Act 2006.

Awdurdodau perthnasol yng Nghymru at ddibenion y Gorchymyn hwn yw cynghorau sir, cynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau Parciau Cenedlaethol. Nid yw awdurdodau heddlu'n awdurdodau perthnasol at ddibenion y Gorchymyn hwn.

Relevant authorities in Wales for the purposes of this Order are county councils, county borough councils, community councils, fire and rescue authorities and National Park authorities. Police authorities are not relevant authorities for the purposes of this Order.

Mae'n rhaid i god ymddygiad a ddyroddir gan Weinidogion Cymru o dan adran 50(2) o'r Ddeddf fod yn gyson â'r egwyddorion a bennir yn unol ag adran 49(2) o'r Ddeddf a geir ar hyn o bryd yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001. Mae adran 50(3) o'r Ddeddf yn rhoi'r hawl i Weinidogion Cymru i ddiwygio cod enghreifftiol sydd wedi ei ddyroddi.

A code of conduct issued by the Welsh Ministers under section 50(2) of the Act must be consistent with the principles specified pursuant to section 49(2) of the Act currently set out in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001. Section 50(3) of the Act entitles the Welsh Ministers to revise a model code which has been issued.

Mae'r Gorchymyn hwn yn dirymu Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001 ac offerynnau statudol blaenorol sy'n diwygio ac yn dyroddi cod enghreifftiol diwygiedig yn unol ag adran 50(2) a (3) o'r Ddeddf. Mae'r

This Order revokes the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001 and previous amending statutory instruments and issues a revised model code in pursuance of section 50(2) and (3) of the Act. This Order also continues the disapplication of

Gorchymyn hwn hefyd yn parhau datgymhwysiad darpariaethau statudol sy'n ymwneud â Chod Cenedlaethol Ymddygiad Llywodraeth Leol yng Nghymru (ymhlith eraill).

Mae'r cod enghreifftiol diwygiedig yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn.

Mae Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â dehongli.

Mae Rhan 2 o'r cod enghreifftiol yn darparu ar gyfer darpariaethau cyffredinol y cod enghreifftiol.

Mae Rhan 3 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â buddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu ac â datgelu'r cyfryw fuddiannau gan aelodau ac aelodau cyfetholedig ac â chyfrannu gan aelodau ac aelodau cyfetholedig mewn cysylltiad â'r cyfryw fuddiannau.

Mae Rhan 4 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â'r gofrestr fuddiannau, ac â chofrestru rhoddion a lletygarwch.

statutory provisions relating to (among others) the National Code of Local Government Conduct in Wales.

The revised model code is in the Schedule to this Order.

Part 1 of the model code deals with interpretation.

Part 2 of the model code provides for the general provisions of the model code.

Part 3 of the model code concerns personal interests and prejudicial interests and disclosure of and participation by members and co-opted members in respect of such interests.

Part 4 of the model code concerns the register of interests, registration of gifts and hospitality.

2008 Rhif 788 (Cy.82)

LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU

Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008

Gwnaed 20 Mawrth 2008

*Gosodwyd gerbron Cynulliad
Cenedlaethol Cymru* 25 Mawrth 2008

Yn dod i rym 18 Ebrill 2008

Drwy arfer y pwerau a roddwyd i Gynulliad Cenedlaethol Cymru gan adrannau 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000(1) ac a freiniwyd(2) bellach ynddynt hwy, ac ar ôl gwneud y cyfryw ymgynghoriad ag sy'n ofynnol yn rhinwedd adran 50(5) o'r Ddeddf honno, mae Gweinidogion Cymru, a hwythau'n fodlon bod y cod ymddygiad enghreifftiol a ddyroddir o dan adran 50(2) yn gyson â'r egwyddorion a bennir yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001(3) a wnaed yn unol ag adran 49(2), yn gwneud y Gorchymyn canlynol:

Enwi, cychwyn a chymhwyso

1.—(1) Enw'r Gorchymyn hwn yw Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008 a daw i rym ar 18 Ebrill 2008.

(2) Mae'r Gorchymyn hwn yn gymwys i bob awdurdod perthnasol yng Nghymru.

-
- (1) 2000 p.22. Diwygir adran 50 gan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chymwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007 (p.28).
- (2) Trosglwyddwyd swyddogaethau Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adrannau 50, 81 a 105 i Weiniogion Cymru o dan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (p.32).
- (3) O.S. 2001/2276 (Cy.166) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2005/2929 (Cy.214).

2008 No. 788 (W.82)

LOCAL GOVERNMENT,
WALES

The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008

Made 20 March 2008

*Laid before the National
Assembly for Wales* 25 March 2008

Coming into force 18 April 2008

The Welsh Ministers, in exercise of the powers conferred on the National Assembly for Wales by sections 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) and 105 of the Local Government Act 2000(1) and now vested(2) in them, having carried out such consultation as is required by virtue of section 50(5) of that Act and being satisfied that the model code of conduct being issued under section 50(2) is consistent with the principles specified in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001(3) made pursuant to section 49(2), make the following Order:

Title, commencement and application

1.—(1) The title of this Order is the Local Authorities (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2008 and it comes into force on 18 April 2008.

(2) This Order applies to each relevant authority in Wales.

-
- (1) 2000 c.22. Section 50 is amended by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007 (c.28).
- (2) The functions of the National Assembly for Wales under sections 50, 81 and 105 were transferred to the Welsh Ministers under paragraph 30 of Schedule 11 to the Government of Wales Act 2006 (c.32).
- (3) S.I. 2001/2276 (W.166) as amended by S.I. 2005/2929 (W.214).

Dehongli

2. Yn y Gorchymyn hwn —

mae i "aelod" ("*member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; ac

ystyr "y Ddeddf" ("*the Act*") yw Deddf Llywodraeth Leol 2000.

Cod Ymddygiad Enghreifftiol

3.—(1) Ceir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn god enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau o awdurdod perthnasol ei arddel.

(2) At ddibenion adran 50(4) o'r Ddeddf, mae darpariaethau'r cod enghreifftiol i'w hystyried yn rhai gorfodol.

Darpariaethau i'w datgymhwyso

4.—(1) Os bydd awdurdod perthnasol yn gyngor sir, cyngor bwrdeistref sirol neu gyngor cymuned, neu'n awdurdod tân ac achub sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os ydynt yn gymwys i'r awdurdod perthnasol—

- (a) adrannau 94 i 98 a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972(1); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989(2).

(2) Os bydd awdurdod perthnasol yn awdurdod Parc Cenedlaethol sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os yw'n gymwys i'r awdurdod perthnasol —

- (a) paragraffau 9 a 10 o Atodlen 7 i Ddeddf yr Amgylchedd 1995(3); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989.

(3) Bydd adran 16(1) o Ddeddf Dehongli 1978(4) yn gymwys i ddatgymhwysiad o dan baragraff (1) neu baragraff (2) uchod fel pe bai'n ddiddymiad, gan Ddeddf, o ddeddfiad.

(1) 1972 p.70.

(2) 1989 p.42.

(3) 1995 p.25.

(4) 1978 p.30.

Interpretation

2. In this Order —

"the Act" ("*y Ddeddf*") means the Local Government Act 2000;

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order;

"member" ("*aelod*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order; and

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order.

Model Code of Conduct

3.—(1) A model code as regards the conduct which is expected of members of a relevant authority is set out in the Schedule to this Order.

(2) For the purposes of section 50(4) of the Act, the provisions of the model code are to be regarded as mandatory.

Provisions to be disapplied

4.—(1) Where a relevant authority which is a county, county borough or community council or fire and rescue authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) sections 94 to 98 and 105 of the Local Government Act 1972(1); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989(2).

(2) Where a relevant authority which is a National Park authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) paragraphs 9 and 10 of Schedule 7 to the Environment Act 1995(3); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989.

(3) Section 16(1) of the Interpretation Act 1978(4) will apply to a disapplication under paragraph (1) or (2) above as if it were a repeal, by an Act, of an enactment.

(1) 1972 c.70.

(2) 1989 c.42.

(3) 1995 c.25.

(4) 1978 c.30.

Dirymu

5. Dirymir y gorchmynion canlynol:

- (a) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001(1);
- (b) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Diwygio) (Cymru) 2004(2); ac
- (c) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2004(3).

Darpariaethau Trosiannol ac Arbedion

6. Mae'r gorchmynion y cyfeirir atynt yn erthygl 5 yn parhau i fod yn effeithiol at ddibenion y canlynol ac at ddibenion sy'n gysylltiedig â'r canlynol —

- (a) ymchwilio i unrhyw honiad ysgrifenedig o dan Ran 3 o'r Ddeddf, pan fo'r honiad hwnnw'n ymwneud ag ymddygiad a ddigwyddodd cyn y dyddiad pryd, yn unol ag adran 51 o'r Ddeddf(4)—
  - (i) y bydd yr awdurdod perthnasol yn mabwysiadu cod ymddygiad sy'n ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn lle ei god ymddygiad presennol;
  - (ii) y bydd yr awdurdod perthnasol yn diwygio'i god ymddygiad presennol i ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; neu
  - (iii) y bydd darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn gymwys i aelodau neu aelodau cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol o dan adran 51(5)(b) o'r Ddeddf honno;
- (b) dyfarnu (neu benderfynu) ar fater a godir mewn honiad o'r fath; ac
- (c) apêl yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau, tribiwnlys achos interim neu driwiwnlys achos mewn perthynas â honiad o'r fath.

Revocation

5. The following orders are revoked:

- (a) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001(1);
- (b) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Amendment) (Wales) Order 2004(2); and
- (c) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) (Amendment) (No. 2) Order 2004(3).

Transitional Provisions and Savings

6. The orders referred to in article 5 continue to have effect for the purposes of and for purposes connected with —

- (a) the investigation of any written allegation under Part 3 of the Act, where that allegation relates to conduct that occurred before the date when, pursuant to section 51 of the Act(4)—
  - (i) the relevant authority adopts a code of conduct incorporating the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order in place of its existing code of conduct;
  - (ii) the relevant authority revises its existing code of conduct to incorporate the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order; or
  - (iii) the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order apply to members or co-opted members of the relevant authority under section 51(5)(b) of that Act;
- (b) the adjudication (or determination) of a matter raised in such an allegation; and
- (c) an appeal against the decision of a standards committee, an interim case tribunal or case tribunal in relation to such an allegation.

(1) O.S. 2001/2289 (Cy. 177) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2004/163 (Cy. 18); O.S. 2004/1510 (Cy.159); O.S. 2005/2929 (Cy. 214); ac O.S. 2006/362 (Cy. 48).

(2) O.S. 2004/163 (Cy.18).

(3) O.S. 2004/1510 (Cy.159).

(4) Diwygir adran 51 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 gan adran 35 o Ddeddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005 a pharagraffau 1 a 3 o Atodlen 4 iddi a chan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chynnwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007.

(1) S.I. 2001/2289 (W.177) as amended by S.I. 2004/163 (W.18); S.I. 2004/1510 (W.159); S.I. 2005/2929 (W.214); and S.I. 2006/362 (W.48).

(2) S.I. 2004/163 (W.18).

(3) S.I. 2004/1510 (W.159).

(4) Section 51 of the Local Government Act 2000 is amended by section 35 and paragraphs 1 and 3 of Schedule 4 to the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005 and by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007.

Brian Gibbons

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a
Llywodraeth Leol, un o Weinidogion Cymru

Minister for Social Justice and Local Government, one
of the Welsh Ministers

20 Mawrth 2008

20 March 2008

YR ATODLEN

Y COD YMDDYGIAD ENGHREIFFTIOL

RHAN 1 DEHONGLI

1.—(1) Yn y cod hwn —

mae "aelod" ("*member*") yn cynnwys aelod cyfetholedig onid yw'r cyd-destun yn mynnu fel arall;

ystyr "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*"), mewn perthynas ag awdurdod perthnasol, yw person nad yw'n aelod o'r awdurdod ond—

(a) sy'n aelod o unrhyw bwyllgor neu is-bwyllgor i'r awdurdod, neu

(b) sy'n aelod o unrhyw gyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod, ac sy'n cynrychioli'r awdurdod arno,

ac sydd â'r hawl i bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu mewn unrhyw gyfarfod o'r pwyllgor neu o'r is-bwyllgor hwnnw;

ystyr "eich awdurdod" ("*your authority*") yw'r awdurdod perthnasol yr ydych chi'n aelod neu'n aelod cyfetholedig ohono;

ystyr "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yw—

(a) cyngor sir,

(b) cyngor bwrdeistref sirol,

(c) cyngor cymuned,

(ch) awdurdod tân ac achub a gyfansoddwyd drwy gynllun o dan adran 2 o Ddeddf Gwasanaethau Tân ac Achub 2004(1) neu gynllun y mae adran 4 o'r Ddeddf honno yn gymwys iddo,

(d) awdurdod Parc Cenedlaethol a sefydlwyd o dan adran 63 o Ddeddf yr Amgylchedd 1995(2);

ystyr "cyfarfod" ("*meeting*") yw unrhyw gyfarfod —

(a) o'r awdurdod perthnasol,

(b) o unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod perthnasol,

(c) o unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod perthnasol neu unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor o'r fath i unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod, neu

(ch) y mae aelodau neu swyddogion yr awdurdod perthnasol yn bresennol ynddo ac eithrio cyfarfod grŵp gwleidyddol a gyfansoddwyd yn unol â rheoliad 8 o Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990(3),

ac mae'n cynnwys amgylchiadau pan fo aelod o weithrediaeth neu fwrdd neu swyddog sy'n gweithredu ar ei ben ei hun yn arfer un o swyddogaethau awdurdod; ac

ystyr "chi" ("*you*") yw chi fel aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol.

Mewn perthynas â chyngor-cymuned, mae cyfeiriadau at swyddog monitro awdurdod a phwyllgor safonau awdurdod i'w darllen, yn y drefn honno, fel cyfeiriadau at swyddog monitro ac at bwyllgor safonau'r cyngor sir neu'r cyngor bwrdeistref sirol y mae ganddo swyddogaethau mewn perthynas â'r cyngor cymuned y mae'n gyfrifol amdano o dan adran 56(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

(1) 2004 p.21.

(2) 1995 p.25.

(3) O.S. 1990/1553 fel y'i diwygiwyd gan O.S. 1991/1389; O.S. 1993/1339; O.S. 1998/1918; ac O.S. 1999/500.

RHAN 2

DARPARIAETHAU CYFFREDINOL

2.—(1)Ac eithrio pan fo paragraff 3(a) yn gymwys, rhaid i chi gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn —

- (a) pa bryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich awdurdod, neu'n bresennol mewn un o gyfarfodydd eich awdurdod;
- (b) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu yn rôl aelod y cawsoch eich ethol neu eich penodi iddi;
- (c) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu fel un o gynrychiolwyr eich awdurdod; neu
- (ch) ar bob adeg ac mewn unrhyw gapasiti, mewn cysylltiad ag ymddygiad a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) a 7.

(2) Dylech ddarllen y cod hwn ar y cyd â'r egwyddorion cyffredinol a ragnodir o dan adran 49(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 o ran Cymru.

3. Os byddwch wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i wasanaethu —

- (a) ar awdurdod perthnasol arall, neu ar unrhyw gorff arall, sy'n cynnwys awdurdod heddlu neu Fwrdd Iechyd Lleol rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw, gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw; neu
- (b) ar unrhyw gorff arall nad oes ganddo god sy'n ymwneud ag ymddygiad ei aelodau, rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran y corff arall hwnnw, gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn, ac eithrio pan yw'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithlon eraill y gall y corff hwnnw fod yn ddarostyngedig iddynt neu i'r graddau y mae'n gwrthdaro â'r cyfryw rwymedigaethau.

4. Rhaid i chi —

- (a) cyflawni eich dyletswyddau a'ch cyfrifoldebau gan roi sylw dyladwy i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed neu eu crefydd;
- (b) dangos parch at eraill ac ystyriaeth ohonynt;
- (c) peidio ag ymddwyn fel bwli neu harasio unrhyw berson; a
- (ch) peidio â gwneud dim sy'n cyfaddawdu, neu sy'n debygol o gyfaddawdu, didueddrwydd y sawl sy'n gweithio i'ch cyngor neu ar ei ran.

5. Rhaid i chi —

- (a) peidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heb gydsyniad datganedig person a awdurdodwyd i roi cydsyniad o'r fath, neu onid yw'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny;
- (b) peidio â rhwystro unrhyw berson rhag gweld gwybodaeth y mae gan y person hwnnw hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith.

6.—(1)Rhaid i chi —

- (a) peidio ag ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ei hystyried yn un sy'n dwyn anfri ar eich swydd neu ar eich awdurdod;
- (b) adrodd, p'un ai drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod neu'n uniongyrchol i'r awdurdod priodol, ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall neu gan unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran ac y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn golygu neu'n debygol o olygu ymddygiad troseddol (nad yw at ddibenion y paragraff hwn yn cynnwys tramgwyddau neu ymddygiad y gellir ei gosbi drwy gosb benodedig);
- (c) adrodd i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ac i swyddog monitro eich awdurdod ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn groes i'r cod ymddygiad hwn;
- (ch) peidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wacsaw yn erbyn aelodau eraill neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran.

(2) Rhaid i chi gydymffurfio ag unrhyw gais gan swyddog monitro eich awdurdod, neu gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mewn cysylltiad ag ymchwiliad a wneir yn unol â'u gwahanol bwerau statudol.

7. Rhaid i chi —

- (a) yn eich capasiti swyddogol neu fel arall, beidio â defnyddio neu geisio defnyddio eich safle yn amhriodol i roi neu i sicrhau mantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall, neu i greu neu i osgoi anfantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall;
- (b) peidio â defnyddio adnoddau eich awdurdod, neu awdurdodi eraill i'w defnyddio—
  - (i) yn annoeth;
  - (ii) yn groes i ofynion eich awdurdod;
  - (iii) yn anghyfreithlon;
  - (iv) ac eithrio mewn dull a fwriedir i hwyluso neu i ffafrio cyflawni swyddogaethau'r awdurdod neu'r swydd yr ydych wedi eich ethol neu eich penodi iddo neu iddi;
  - (v) yn amhriodol at ddibenion gwleidyddol; neu
  - (vi) yn amhriodol at ddibenion preifat.

8. Rhaid i chi —

- (a) pan fyddwch yn cyfrannu mewn cyfarfodydd neu'n gwneud penderfyniadau ynghylch busnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef, wneud hynny ar sail rhinweddau'r amgylchiadau o dan sylw ac er budd y cyhoedd gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol a ddarperir gan swyddogion eich awdurdod, ac yn benodol gan —
  - (i) pennaeth gwasanaeth taledig yr awdurdod;
  - (ii) prif swyddog cyllid yr awdurdod;
  - (iii) swyddog monitro'r awdurdod;
  - (iv) prif swyddog cyfreithiol yr awdurdod (y dylid ymgynghori ag ef pan fo unrhyw amheuaeth ynghylch pŵer yr awdurdod i weithredu, ynghylch a yw'r cam a arfaethir yn dod o fewn y fframwaith polisi y cytunwyd arno gan yr awdurdod neu os gallai canlyniadau cyfreithiol gweithredu neu fetu â gweithredu gan yr awdurdod gael ôl-ffeithiau pwysig);
- (b) rhoi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

9. Rhaid i chi —

- (a) parchu'r gyfraith a rheolau eich awdurdod sy'n llywodraethu hawlio treuliau a lwfansau mewn cysylltiad â'ch dyletswyddau fel aelod;
- (b) osgoi derbyn rhoddion oddi wrth neb, na lletygarwch (ac eithrio lletygarwch swyddogol, megis derbyniad dinesig neu weithio dros ginio, a awdurdodir yn briodol gan eich awdurdod) na buddiannau materol neu wasanaethau i chi eich hun neu i unrhyw berson os byddai gwneud hynny'n eich rhoi o dan rwymedigaeth amhriodol, neu os gallai'n rhesymol ymddangos fel pe bai'n gwneud hynny.

RHAN 3

BUDDIANNAU

Buddiannau Personol

10.—(1) Ym mhob mater rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol, ac a yw'r cod ymddygiad hwn yn ei gwneud yn ofynnol i chi ddatgelu'r buddiant hwnnw.

(2) Rhaid i chi ystyried bod gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef —

- (a) os yw'n gysylltiedig â'r canlynol, neu'n debygol o effeithio arnynt —
  - (i) unrhyw gyflogaeth yr ydych yn ymgymryd â hi neu fusnes yr ydych yn ei redeg;
  - (ii) unrhyw berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, unrhyw ffyrn yr ydych yn bartner ynddi neu unrhyw gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl;
  - (iii) unrhyw berson, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi rhoi taliad i chi mewn cysylltiad â'ch ethol neu mewn cysylltiad ag unrhyw dreuliau a dynnwyd gennych wrth i chi gyflawni eich dyletswyddau fel

aelod;

- (iv) unrhyw gorff corfforaethol y mae ganddo le busnes neu dir yn ardal eich awdurdod, ac y mae gennych chi fuddiant llesiannol mewn dosbarth o warannau sydd gan y corff hwnnw ac sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £25,000 neu un ganfed ran o gyfanswm cyfalaf cyfrannau dyroddedig y corff hwnnw;
- (v) unrhyw gontract am nwyddau, gwasanaethau neu waith neu weithfeydd a wnaed rhyngoch chi, rhwng ffyrm yr ydych yn bartner ynddi, neu rhwng cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu rhwng corff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod a'ch awdurdod;
- (vi) unrhyw dir y mae gennych fuddiant llesiannol ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod;
- (vii) unrhyw dir y mae eich awdurdod yn landlord arno ac y mae ffyrm yr ydych yn bartner ynddi, cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu gorff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod yn denant arno;
- (viii) unrhyw gorff yr ydych wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (ix) unrhyw —
  - (aa)awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus;
  - (bb)cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen, neu gorff arall a chanddo ddibenion elusennol;
  - (cc)corff y mae dylanwadu ar farn neu bolisi cyhoeddus ymhlith ei brif ddibenion;
  - (chch)undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu
  - (dd)clwb preifat neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal eich awdurdod,

yr ydych yn aelod ohono neu ohoni neu mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo neu ynddi;

- (x) unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded (ar eich pen eich hun neu ar y cyd ag eraill) i'w feddiannu am 28 o ddiwrnodau neu fwy;
- (b) pe byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd ganfod bod gwrthdaro rhwng eich rôl o ran gwneud penderfyniad, ar y busnes hwnnw, ar ran eich awdurdod yn gyfan a'ch rôl o ran cynrychioli buddiannau etholwyr yn eich ward neu eich dosbarth etholiadol; neu
- (c) pe byddai'n rhesymol ystyried penderfyniad arno yn benderfyniad a fyddai'n effeithio —
  - (i) ar eich llesiant neu eich sefyllfa ariannol, neu lesiant neu sefyllfa ariannol person yr ydych yn byw gydag ef, neu unrhyw berson y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef;
  - (ii) ar unrhyw gyflogaeth yr ymgymeryd â hi neu fusnes a redir gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i);
  - (iii) ar unrhyw berson sy'n cyflogi neu sydd wedi penodi'r cyfryw bersonau ag a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i), unrhyw ffyrm y mae'r cyfryw bersonau'n bartneriaid ynddi, neu unrhyw gwmni y maent yn gyfarwyddwyr arno;
  - (iv) ar unrhyw gorff corfforaethol y mae gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) fuddiant llesiannol mewn dosbarth o warannau sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £5,000; neu
  - (v) ar unrhyw gorff a restrir ym mharagraffau 10(2)(a)(ix)(aa) i (dd) y mae personau a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo,

a hynny i raddau mwy—

- (aa)yn achos awdurdod â dosbarthiadau etholiadol neu wardiau, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn y dosbarth etholiadol neu'r ward, yn ôl y digwydd, y bydd y penderfyniad yn effeithio arnynt; neu
- (bb)ym mhob achos arall, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, o bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn ardal yr awdurdod.

Datgelu Buddiannau Personol

11.—(1) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn bresennol mewn cyfarfod lle y caiff y busnes hwnnw ei ystyried, rhaid i chi ddatgelu ar lafar gerbron y cyfarfod hwnnw fodolaeth a natur y buddiant hwnnw cyn i'r cyfarfod ystyried y busnes neu ar ddechrau'r ystyriaeth, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg.

(2) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn gwneud —

- (a) cynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod ynghylch y busnes hwnnw, dylech gynnwys

manylion am y buddiant hwnnw yn y gyfathrebiaeth ysgrifenedig; neu

- (b) cynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r cyfryw gynrychioliadau, neu pan ddaw'n amlwg i chi fod gennych fuddiant o'r fath, a chadarnhau'r cynrychioliad a'r buddiant yn ysgrifenedig o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

(3) Yn ddarostyngedig i baragraff 14(1)(b) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch wedi gwneud penderfyniad wrth arfer un o swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd, rhaid i chi mewn perthynas â'r busnes hwnnw sicrhau bod unrhyw ddatganiad ysgrifenedig ynghylch y penderfyniad hwnnw'n cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant.

(4) Rhaid i chi, mewn cysylltiad â buddiant personol nas datgelwyd eisoes, cyn cyfarfod neu'n syth ar ôl diwedd cyfarfod pan ddatgelir y buddiant yn unol ag is-baragraff 11(1), roi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod yn unol ag unrhyw ofynion a nodir gan swyddog monitro eich awdurdod o bryd i'w gilydd ond, rhaid cynnwys o leiaf —

- (a) manylion am y buddiant personol;
- (b) manylion am y busnes y mae'r buddiant personol yn gysylltiedig ag ef; ac
- (c) eich llofnod.

(5) Pan fydd eich swyddog monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth sy'n ymwneud â'ch buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yn unol â pharagraff 16(1), mae eich rhwymedigaethau o dan y paragraff 11 hwn i ddatgelu'r cyfryw wybodaeth, p'un ai ar lafar neu'n ysgrifenedig, i'w disodli gan rwymedigaeth i ddatgelu bodolaeth buddiant personol ac i gadarnhau bod eich swyddog monitro wedi cytuno bod y cyfryw fuddiant personol o natur gwybodaeth sensitif.

(6) At ddibenion is-baragraff (4), dim ond os bod hysbysiad ysgrifenedig wedi ei ddarparu yn unol â'r cod hwn ers y dyddiad diwethaf pryd yr etholwyd chi, y penodwyd chi neu yr enwebwyd chi'n aelod o'ch awdurdod y bernir bod buddiant personol wedi ei ddatgelu eisoes.

(7) At ddibenion is-baragraff (3), os na ddarperir hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r paragraff hwnnw bernir na fyddwch wedi datgan buddiant personol yn unol â'r cod hwn.

Buddiannau sy'n Rhagfarnu

12.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (2) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu yn y busnes hwnnw os bydd y buddiant yn un y bydd yn rhesymol i aelod o'r cyhoedd sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol fod o'r farn ei fod mor arwyddocaol fel y bydd yn debygol o ragfarnu eich barn ynghylch buddiant cyhoeddus.

(2) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), nid ystyrir bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes os bydd y busnes hwnnw—

(a) yn gysylltiedig—

- (i) ag awdurdod perthnasol arall yr ydych hefyd yn aelod ohono;
- (ii) ag awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle yr ydych mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol;
- (iii) â chorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (iv) â'ch rôl fel llywodraethwr ysgol (os na chwsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod) oni bai bod y busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol yr ydych yn un o'i llywodraethwyr;
- (v) â'ch rôl fel aelod o Fwrdd Iechyd Lleol os na chwsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(b) yn gysylltiedig:

- (i) â swyddogaethau tai eich awdurdod os oes gennych denantiaeth neu les gyda'ch awdurdod, ar yr amod nad oes arnoch i'ch awdurdod ôl-ddyledion rhent o fwy na deufis, ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn arbennig â'ch tenantiaeth neu â'ch les;
- (ii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â phrydau ysgol, cludiant a threuliau teithio, os ydych chi'n warchodwr, yn rhiant, yn fam-gu neu'n nain neu'n dad-cu neu'n daid, neu os oes gennych gyfrifoldeb rhiant (fel y'i diffinnir yn adran 3 o Deddf Plant 1989) dros blentyn sy'n cael addysg lawnamser, onid yw'r busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol y mae'r plentyn hwnnw'n ei mynychu;
- (iii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â thâl salwch statudol o dan Ran XI o Ddeddf

Cyfraniadau a Budd-daliadau Nawdd Cymdeithasol 1992, os ydych yn cael, neu os oes gennych hawl i gael, taliad o'r fath gan eich awdurdod;

- (iv) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â lwfans neu daliad a wneir o dan adrannau 22(5), 24(4) a 173 i 176 o Deddf Llywodraeth Leol 1972, lwfans neu bensiwn o dan adran 18 o Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 neu lwfans neu daliad o dan adran 100 o Deddf Llywodraeth Leol 2000;
- (c) yn gysylltiedig â'ch rôl fel cynghorydd cymunedol mewn perthynas â grant, benthyciad neu fath arall ar gymorth ariannol a wnaed gan eich cyngor cymuned i gyrff cymunedol neu wirfoddol hyd at uchafswm o £500.

(3) Nid yw'r esemptiadau yn is-baragraff (2)(a) yn gymwys os yw'r busnes yn gysylltiedig â dyfarnu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

Pwyllgorau Trosolygu a Chraffu

13. Bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes sydd gerbron un o bwyllgorau trosolygu a chraffu eich awdurdod (neu un o is-bwyllgorau pwyllgor o'r fath) —

- (a) os bydd y busnes hwnnw'n gysylltiedig â phenderfyniad a wnaed (p'un a gafodd ei weithredu ai peidio) neu gam a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd, neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cyd-bwyllgorau neu o gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod; a
- (b) os oeddech chi, ar yr adeg pan wnaed y penderfyniad neu pan gymerwyd y cam, yn aelod o'r weithrediaeth, y bwrdd, y pwyllgor, yr is-bwyllgor, y cyd-bwyllgor neu'r cyd-is-bwyllgor a grybwyllir yn is-baragraff (a) a'ch bod chi'n bresennol pan wnaed y penderfyniad hwnnw neu pan gymerwyd y cam hwnnw.

Cyfrannu mewn Perthynas â Datgelu Buddiannau

14.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraffau (2), (3) a (4), os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef rhaid i chi, oni roddwyd i chi ollyngiad gan bwyllgor safonau eich awdurdod —

- (a) ymadael â'r ystafell, y siambr neu'r man lle y mae cyfarfod i ystyried y busnes yn cael ei gynnal—
  - (i) pan fo is-baragraff (2) yn gymwys, yn syth ar ôl i'r cyfnod ar gyfer gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes ddod i ben a beth bynnag cyn i ystyriaeth bellach o'r busnes ddechrau, p'un a ganiateir i'r cyhoedd aros yn bresennol ar gyfer y cyfryw ystyriaeth ai peidio; neu
  - (ii) mewn unrhyw achos arall, pa bryd bynnag y daw i'r amlwg bod y busnes hwnnw'n cael ei ystyried yn y cyfarfod hwnnw;
- (b) peidio ag arfer swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (c) peidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch y busnes hwnnw;
- (ch) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw; a
- (d) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) mewn cysylltiad â'r busnes hwnnw neu rhaid i chi roi'r gorau ar unwaith i wneud y cyfryw gynrychioliadau llafar pan ddaw'r buddiant sy'n rhagfarnu i'r amlwg.

(2) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef cewch fod yn bresennol mewn cyfarfod ond dim ond er mwyn gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes, ar yr amod y caniateir hefyd i'r cyhoedd fod yn bresennol yn y cyfarfod i'r un diben, p'un ai o dan hawl statudol neu fel arall.

(3) Nid yw is-baragraff (1) yn eich rhwystro rhag bod yn bresennol a chyfrannu mewn cyfarfod —

- (a) os gofynnir i chi fod yn bresennol mewn cyfarfod pwyllgor trosolwg neu graffu, gan y cyfryw bwyllgor ac yntau'n arfer ei bwerau statudol; neu
- (b) os oes gennych y fantais o fod gollyngiad wedi ei roi i chi ar yr amod—
  - (i) eich bod yn datgan yn y cyfarfod eich bod yn dibynnu ar y gollyngiad; a
  - (ii) eich bod, cyn y cyfarfod neu'n syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, yn rhoi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod a bod hwnnw'n cynnwys —
    - (aa) manylion y buddiant sy'n rhagfarnu;

- (bb) manylion y busnes y mae'r buddiant sy'n rhagfarnu'n gysylltiedig ag ef;
- (cc) manylion y gollyngiad a'r dyddiad pryd y'i rhoddwyd; a
- (chch) eich llofnod.

(4) Os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu a'ch bod yn gwneud cynrychioliadau ysgrifenedig neu lafar i'ch awdurdod gan ddibynnu ar ollyngiad, rhaid i chi ddarparu manylion am y gollyngiad o fewn unrhyw gynrychioliad ysgrifenedig neu lafar o'r fath ac, yn yr achos olaf hwn, rhaid i chi ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer eich awdurdod o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

RHAN 4

COFRESTR BUDDIANNAU AELODAU

Cofrestru Buddiannau Ariannol a Buddiannau Eraill ac Aelodaeth o Gyrrff a Safleoedd Rheoli

15.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl—

- (a) i god ymddygiad eich awdurdod gael ei fabwysiadu neu i ddarpariaethau gorfodol y cod enghreifftiol hwn gael eu cymhwyso i'ch awdurdod; neu
- (b) i chi gael eich ethol neu eich penodi i swydd (os digwydd hynny'n ddiweddarach),

gofrestru eich buddiannau ariannol a'ch buddiannau eraill, os ydynt yn dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a) yng nghofrestr eich awdurdod a gedwir o dan adran 81(1) o Deddf Llywodraeth Leol 2000, drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl dod yn ymwybodol o unrhyw fuddiant personol newydd neu o newid i unrhyw fuddiant personol a gofrestrwyd o dan is-baragraff (1), gofrestru'r buddiant personol newydd hwnnw neu'r newid drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(3) Nid yw is-baragraffau (1) a (2) yn gymwys i wybodaeth sensitif a benderfynir yn unol â pharagraff 16(1).

(4) Ni fydd is-baragraff (1) yn gymwys os ydych yn aelod o awdurdod perthnasol sy'n gyngor cymuned pan fyddwch yn gweithredu yn eich capasiti fel aelod o awdurdod o'r fath.

Gwybodaeth sensitif

16.—(1) Os byddwch yn ystyried bod yr wybodaeth sy'n ymwneud ag unrhyw un neu rai o'ch buddiannau personol yn wybodaeth sensitif, a bod swyddog monitro eich awdurdod yn cytuno, nid oes angen i chi gynnwys yr wybodaeth honno pan fyddwch yn cofrestru'r buddiant hwnnw, neu, yn ôl y digwydd, newid i'r buddiant o dan baragraff 15.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi ddod yn ymwybodol o unrhyw newid yn eich amgylchiadau sy'n golygu nad yw gwybodaeth sydd wedi ei heithrio o dan is-baragraff (1) mwyach yn wybodaeth sensitif, hysbysu swyddog monitro eich awdurdod gan ofyn am i'r wybodaeth gael ei chynnwys yng nghofrestr buddiannau aelodau eich awdurdod.

(3) Yn y cod hwn, ystyr "gwybodaeth sensitif" ("*sensitive information*") yw gwybodaeth y mae ei rhoi ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd yn creu, neu'n debygol o greu, risg ddifrifol y gallech chi neu berson sy'n byw gyda chi fod yn destun trais neu fygythion.

Cofrestru Rhoddion a Lletygarwch

17. Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi gael unrhyw rodd, lletygarwch, buddiant materol neu fantais faterol, sy'n fwy na gwerth a bennir mewn penderfyniad gan eich awdurdod, ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod yn nodi bodolaeth a natur y rhodd honno, y lletygarwch hwnnw, y buddiant materol hwnnw neu'r fantais faterol honno.

SCHEDULE

THE MODEL CODE OF CONDUCT

PART 1 INTERPRETATION

1.—(1) In this code —

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*"), in relation to a relevant authority, means a person who is not a member of the authority but who —

- (a) is a member of any committee or sub-committee of the authority, or
- (b) is a member of, and represents the authority on, any joint committee or joint sub-committee of the authority,

and who is entitled to vote on any question which falls to be decided at any meeting of that committee or sub-committee;

"meeting" ("*cyfarfod*") means any meeting —

- (a) of the relevant authority,
- (b) of any executive or board of the relevant authority,
- (c) of any committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of the relevant authority or of any such committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of any executive or board of the authority, or
- (d) where members or officers of the relevant authority are present other than a meeting of a political group constituted in accordance with regulation 8 of the Local Government (Committees and Political Groups) Regulations 1990(1),

and includes circumstances in which a member of an executive or board or an officer acting alone exercises a function of an authority;

"member" ("*aelod*") includes, unless the context requires otherwise, a co-opted member;

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") means—

- (a) a county council,
- (b) a county borough council,
- (c) a community council,
- (d) a fire and rescue authority constituted by a scheme under section 2 of the Fire and Rescue Services Act 2004(2) or a scheme to which section 4 of that Act applies,
- (e) a National Park authority established under section 63 of the Environment Act 1995(3);

"you" ("*chi*") means you as a member or co-opted member of a relevant authority; and

"your authority" ("*eich awdurdod*") means the relevant authority of which you are a member or co-opted member.

(2) In relation to a community council, references to an authority's monitoring officer and an authority's standards committee are to be read, respectively, as references to the monitoring officer and the standards committee of the county or county borough council which has functions in relation to the community council for which it is responsible under section 56(2) of the Local Government Act 2000.

(1) S.I. 1990/1553 as amended by S.I. 1991/1389; S.I. 1993/1339; S.I. 1998/1918; and S.I. 1999/500.

(2) 2004 c.21.

(3) 1995 c.25.

PART 2

GENERAL PROVISIONS

2.—(1) Save where paragraph 3(a) applies, you must observe this code of conduct —

- (a) whenever you conduct the business, or are present at a meeting, of your authority;
- (b) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting in the role of member to which you were elected or appointed;
- (c) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting as a representative of your authority; or
- (d) at all times and in any capacity, in respect of conduct identified in paragraphs 6(1)(a) and 7.

(2) You should read this code together with the general principles prescribed under section 49(2) of the Local Government Act 2000 in relation to Wales.

3. Where you are elected, appointed or nominated by your authority to serve —

- (a) on another relevant authority, or any other body, which includes a police authority or Local Health Board you must, when acting for that other authority or body, comply with the code of conduct of that other authority or body; or
- (b) on any other body which does not have a code relating to the conduct of its members, you must, when acting for that other body, comply with this code of conduct, except and insofar as it conflicts with any other lawful obligations to which that other body may be subject.

4. You must —

- (a) carry out your duties and responsibilities with due regard to the principle that there should be equality of opportunity for all people, regardless of their gender, race, disability, sexual orientation, age or religion;
- (b) show respect and consideration for others;
- (c) not use bullying behaviour or harass any person; and
- (d) not do anything which compromises, or which is likely to compromise, the impartiality of those who work for, or on behalf of, your authority.

5. You must not —

- (a) disclose confidential information or information which should reasonably be regarded as being of a confidential nature, without the express consent of a person authorised to give such consent, or unless required by law to do so;
- (b) prevent any person from gaining access to information to which that person is entitled by law.

6.—(1) You must —

- (a) not conduct yourself in a manner which could reasonably be regarded as bringing your office or authority into disrepute;
- (b) report, whether through your authority's confidential reporting procedure or direct to the proper authority, any conduct by another member or anyone who works for, or on behalf of, your authority which you reasonably believe involves or is likely to involve criminal behaviour (which for the purposes of this paragraph does not include offences or behaviour capable of punishment by way of a fixed penalty);
- (c) report to the Public Services Ombudsman for Wales and to your authority's monitoring officer any conduct by another member which you reasonably believe breaches this code of conduct;
- (d) not make vexatious, malicious or frivolous complaints against other members or anyone who works for, or on behalf of, your authority.

(2) You must comply with any request of your authority's monitoring officer, or the Public Services Ombudsman for Wales, in connection with an investigation conducted in accordance with their respective statutory powers.

7. You must not —

- (a) in your official capacity or otherwise, use or attempt to use your position improperly to confer on or secure for yourself, or any other person, an advantage or create or avoid for yourself, or any other person, a disadvantage;
- (b) use, or authorise others to use, the resources of your authority —

- (i) imprudently;
- (ii) in breach of your authority's requirements;
- (iii) unlawfully;
- (iv) other than in a manner which is calculated to facilitate, or to be conducive to, the discharge of the functions of the authority or of the office to which you have been elected or appointed;
- (v) improperly for political purposes; or
- (vi) improperly for private purposes.

8. You must —

- (a) when participating in meetings or reaching decisions regarding the business of your authority, do so on the basis of the merits of the circumstances involved and in the public interest having regard to any relevant advice provided by your authority's officers, in particular by —
  - (i) the authority's head of paid service;
  - (ii) the authority's chief finance officer;
  - (iii) the authority's monitoring officer;
  - (iv) the authority's chief legal officer (who should be consulted when there is any doubt as to the authority's power to act, as to whether the action proposed lies within the policy framework agreed by the authority or where the legal consequences of action or failure to act by the authority might have important repercussions);
- (b) give reasons for all decisions in accordance with any statutory requirements and any reasonable additional requirements imposed by your authority.

9. You must —

- (a) observe the law and your authority's rules governing the claiming of expenses and allowances in connection with your duties as a member;
- (b) avoid accepting from anyone gifts, hospitality (other than official hospitality, such as a civic reception or a working lunch duly authorised by your authority), material benefits or services for yourself or any person which might place you, or reasonably appear to place you, under an improper obligation.

PART 3

INTERESTS

Personal Interests

10.—(1) You must in all matters consider whether you have a personal interest, and whether this code of conduct requires you to disclose that interest.

- (2) You must regard yourself as having a personal interest in any business of your authority if —
  - (a) it relates to, or is likely to affect —
    - (i) any employment or business carried on by you;
    - (ii) any person who employs or has appointed you, any firm in which you are a partner or any company for which you are a remunerated director;
    - (iii) any person, other than your authority, who has made a payment to you in respect of your election or any expenses incurred by you in carrying out your duties as a member;
    - (iv) any corporate body which has a place of business or land in your authority's area, and in which you have a beneficial interest in a class of securities of that body that exceeds the nominal value of £25,000 or one hundredth of the total issued share capital of that body;
    - (v) any contract for goods, services or works made between your authority and you or a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;

- (vi) any land in which you have a beneficial interest and which is in the area of your authority;
- (vii) any land where the landlord is your authority and the tenant is a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;
- (viii) any body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (ix) any —
  - (aa) public authority or body exercising functions of a public nature;
  - (bb) company, industrial and provident society, charity, or body directed to charitable purposes;
  - (cc) body whose principal purposes include the influence of public opinion or policy;
  - (dd) trade union or professional association; or
  - (ee) private club, society or association operating within your authority's area,
 in which you have membership or hold a position of general control or management;
- (x) any land in your authority's area in which you have a licence (alone or jointly with others) to occupy for 28 days or longer;
- (b) a member of the public might reasonably perceive a conflict between your role in taking a decision, upon that business, on behalf of your authority as a whole and your role in representing the interests of constituents in your ward or electoral division; or
- (c) a decision upon it might reasonably be regarded as affecting —
  - (i) your well-being or financial position, or that of a person with whom you live, or any person with whom you have a close personal association;
  - (ii) any employment or business carried on by persons as described in 10(2)(c)(i);
  - (iii) any person who employs or has appointed such persons described in 10(2)(c)(i), any firm in which they are a partner, or any company of which they are directors;
  - (iv) any corporate body in which persons as described in 10(2)(c)(i) have a beneficial interest in a class of securities exceeding the nominal value of £5,000; or
  - (v) any body listed in paragraphs 10(2)(a)(ix)(aa) to (ee) in which persons described in 10(2)(c)(i) hold a position of general control or management,
 to a greater extent than the majority of—
  - (aa) in the case of an authority with electoral divisions or wards, other council tax payers, rate payers or inhabitants of the electoral division or ward, as the case may be, affected by the decision; or
  - (bb) in all other cases, other council tax payers, ratepayers or inhabitants of the authority's area.

Disclosure of Personal Interests

11.—(1) Where you have a personal interest in any business of your authority and you attend a meeting at which that business is considered, you must disclose orally to that meeting the existence and nature of that interest before or at the commencement of that consideration, or when the interest becomes apparent.

(2) Where you have a personal interest in any business of your authority and you make —

- (a) written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) to a member or officer of your authority regarding that business, you should include details of that interest in the written communication; or
- (b) oral representations (whether in person or some form of electronic communication) to a member or officer of your authority you should disclose the interest at the commencement of such representations, or when it becomes apparent to you that you have such an interest, and confirm the representation and interest in writing within 14 days of the representation.

(3) Subject to paragraph 14(1)(b) below, where you have a personal interest in any business of your authority and you have made a decision in exercising a function of an executive or board, you must in relation to that business ensure that any written statement of that decision records the existence and nature of your interest.

(4) You must, in respect of a personal interest not previously disclosed, before or immediately after the close of a meeting where the disclosure is made pursuant to sub-paragraph 11(1), give written notification to your authority in accordance with any requirements identified by your authority's monitoring officer from time to

time but, as a minimum containing —

- (a) details of the personal interest;
- (b) details of the business to which the personal interest relates; and
- (c) your signature.

(5) Where you have agreement from your monitoring officer that the information relating to your personal interest is sensitive information, pursuant to paragraph 16(1), your obligations under this paragraph 11 to disclose such information, whether orally or in writing, are to be replaced with an obligation to disclose the existence of a personal interest and to confirm that your monitoring officer has agreed that the nature of such personal interest is sensitive information.

(6) For the purposes of sub-paragraph (4), a personal interest will only be deemed to have been previously disclosed if written notification has been provided in accordance with this code since the last date on which you were elected, appointed or nominated as a member of your authority.

(7) For the purposes of sub-paragraph (3), where no written notice is provided in accordance with that paragraph you will be deemed as not to have declared a personal interest in accordance with this code.

Prejudicial Interests

12.—(1) Subject to sub-paragraph (2) below, where you have a personal interest in any business of your authority you also have a prejudicial interest in that business if the interest is one which a member of the public with knowledge of the relevant facts would reasonably regard as so significant that it is likely to prejudice your judgement of the public interest.

(2) Subject to sub-paragraph (3), you will not be regarded as having a prejudicial interest in any business where that business—

(a) relates to —

- (i) another relevant authority of which you are also a member;
- (ii) another public authority or body exercising functions of a public nature in which you hold a position of general control or management;
- (iii) a body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (iv) your role as a school governor (where not appointed or nominated by your authority) unless it relates particularly to the school of which you are a governor;
- (v) your role as a member of a Local Health Board where you have not been appointed or nominated by your authority;

(b) relates to —

- (i) the housing functions of your authority where you hold a tenancy or lease with your authority, provided that you do not have arrears of rent with your authority of more than two months, and provided that those functions do not relate particularly to your tenancy or lease;
- (ii) the functions of your authority in respect of school meals, transport and travelling expenses, where you are a guardian, parent, grandparent or have parental responsibility (as defined in section 3 of the Children Act 1989) of a child in full time education, unless it relates particularly to the school which that child attends;
- (iii) the functions of your authority in respect of statutory sick pay under Part XI of the Social Security Contributions and Benefits Act 1992, where you are in receipt of, or are entitled to the receipt of such pay from your authority;
- (iv) the functions of your authority in respect of an allowance or payment made under sections 22(5), 24(4) and 173 to 176 of the Local Government Act 1972, an allowance or pension under section 18 of the Local Government and Housing Act 1989 or an allowance or payment under section 100 of the Local Government Act 2000;
- (c) your role as a community councillor in relation to a grant, loan or other form of financial assistance made by your community council to community or voluntary organisations up to a maximum of £500.

(3) The exemptions in subparagraph (2)(a) do not apply where the business relates to the determination of any approval, consent, licence, permission or registration.

Overview and Scrutiny Committees

13. You also have a prejudicial interest in any business before an overview and scrutiny committee of your authority (or of a sub-committee of such a committee) where—

- (a) that business relates to a decision made (whether implemented or not) or action taken by your authority's executive, board or another of your authority's committees, sub-committees, joint committees or joint sub-committees; and
- (b) at the time the decision was made or action was taken, you were a member of the executive, board, committee, sub-committee, joint-committee or joint sub-committee mentioned in sub-paragraph (a) and you were present when that decision was made or action was taken.

Participation in Relation to Disclosed Interests

14.—(1) Subject to sub-paragraphs (2), (3) and (4), where you have a prejudicial interest in any business of your authority you must, unless you have obtained a dispensation from your authority's standards committee —

- (a) withdraw from the room, chamber or place where a meeting considering the business is being held—
  - (i) where sub-paragraph (2) applies, immediately after the period for making representations, answering questions or giving evidence relating to the business has ended and in any event before further consideration of the business begins, whether or not the public are allowed to remain in attendance for such consideration; or
  - (ii) in any other case, whenever it becomes apparent that that business is being considered at that meeting;
- (b) not exercise executive or board functions in relation to that business;
- (c) not seek to influence a decision about that business;
- (d) not make any written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) in relation to that business; and
- (e) not make any oral representations (whether in person or some form of electronic communication) in respect of that business or immediately cease to make such oral representations when the prejudicial interest becomes apparent.

(2) Where you have a prejudicial interest in any business of your authority you may attend a meeting but only for the purpose of making representations, answering questions or giving evidence relating to the business, provided that the public are also allowed to attend the meeting for the same purpose, whether under a statutory right or otherwise.

(3) Sub-paragraph (1) does not prevent you attending and participating in a meeting if —

- (a) you are required to attend a meeting of an overview or scrutiny committee, by such committee exercising its statutory powers; or
- (b) you have the benefit of a dispensation provided that you —
  - (i) state at the meeting that you are relying on the dispensation; and
  - (ii) before or immediately after the close of the meeting give written notification to your authority containing —
    - (aa) details of the prejudicial interest;
    - (bb) details of the business to which the prejudicial interest relates;
    - (cc) details of, and the date on which, the dispensation was granted; and
    - (dd) your signature.

(4) Where you have a prejudicial interest and are making written or oral representations to your authority in reliance upon a dispensation, you must provide details of the dispensation within any such written or oral representation and, in the latter case, provide written notification to your authority within 14 days of making the representation.

PART 4

THE REGISTER OF MEMBERS' INTERESTS

Registration of Financial and Other Interests and Memberships and Management Positions

15.—(1) Subject to sub-paragraph (3), you must, within 28 days of—

- (a) your authority's code of conduct being adopted or the mandatory provisions of this model code being applied to your authority; or
- (b) your election or appointment to office (if that is later),

register your financial interests and other interests, where they fall within a category mentioned in paragraph 10(2)(a) in your authority's register maintained under section 81(1) of the Local Government Act 2000 by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any new personal interest or change to any personal interest registered under sub-paragraph (1), register that new personal interest or change by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(3) Sub-paragraphs (1) and (2) do not apply to sensitive information determined in accordance with paragraph 16(1).

(4) Sub-paragraph (1) will not apply if you are a member of a relevant authority which is a community council when you act in your capacity as a member of such an authority.

Sensitive information

16.—(1) Where you consider that the information relating to any of your personal interests is sensitive information, and your authority's monitoring officer agrees, you need not include that information when registering that interest, or, as the case may be, a change to the interest under paragraph 15.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any change of circumstances which means that information excluded under sub-paragraph (1) is no longer sensitive information, notify your authority's monitoring officer asking that the information be included in your authority's register of members' interests.

(3) In this code, "sensitive information" ("*gwybodaeth sensitif*") means information whose availability for inspection by the public creates, or is likely to create, a serious risk that you or a person who lives with you may be subjected to violence or intimidation.

Registration of Gifts and Hospitality

17. You must, within 28 days of receiving any gift, hospitality, material benefit or advantage above a value specified in a resolution of your authority, provide written notification to your authority's monitoring officer of the existence and nature of that gift, hospitality, material benefit or advantage.

© Hawlfraint y Goron 2008

Argraffwyd a chyhoeddwyd yn y Deyrnas Unedig gan The Stationery Office Limited o dan awdurdod ac arolygiaeth Carol Tullo, Rheolwr Gwasg Ei Mawrhydi ac Argraffydd Deddfau Seneddol y Frenhines.

© Crown copyright 2008

Printed and Published in the UK by the Stationery Office Limited under the authority and superintendence of Carol Tullo, Controller of Her Majesty's Stationery Office and Queen's Printer of Acts of Parliament.

£3.50

W284/04/08

ON

EITEM 11

DOGFEN AMGAEËDIG 1 YR ADRODDIAD

ATODIAD 2:

Nodyn Briffio ar Ddiddordebau Personol a Rhagfarnol

Y ddogfen yma ydi'r hyn sy'n ymddangos fel ATODIAD 2 I ADRODDIAD EITEM 11 (yn amodol ar unrhyw newidiadau a wneir)

Canllawiau Statudol

Mynediad i Wybodaeth am Gyngorau Cymuned a Thref

Mai 2015

ISBN digidol 978 1 4734 3399 1
© Hawlfraint y Goron 2015
WG25090

CANLLAW LLYWODRAETH CYMRU

GWYBODAETH AM GYNGHORAU TREF A CHYMUNED

Statws a Chymhwys

Mae'r canllaw hwn yn berthnasol i Gyngorau Cymuned a Thref yng Nghymru. Fe'i cyhoeddir, yn rhannol o dan adran 55(1) o'r Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013. Wrth gyflawni eu dyletswyddau o dan adran 55(1) y Ddeddf mae'n ddyletswydd statudol ar Gyngorau Cymuned a Thref i ystyried y canllaw hwn.

Mae'r canllaw hefyd yn berthnasol i'r ddarpariaeth yn y Ddeddf sy'n ymwneud â hysbysiadau cyhoeddus, cyfarfodydd a thrafodion y cyngorau a chofrestrau o fuddiannau aelodau.

Cefndir

1. Cafodd Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013, y cyfeirir ati fel "y Ddeddf" yn y canllaw hwn, Gydsyniad Brenhinol ar 30 Gorffennaf 2013. Prif bwrpas y Ddeddf oedd diwygio cyfansoddiad a swyddogaethau'r hyn a elwir bellach yn Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru. Fodd bynnag, cyflwynodd y Ddeddf amrywiaeth o ddarpariaethau eraill sy'n gysylltiedig â llywodraeth leol.

2. Mae adrannau 55 i 58 o'r Ddeddf yn ymwneud â mynediad at wybodaeth, ac yn fwyaf penodol, fynediad at wybodaeth am Gyngorau Cymuned. (At ddibenion y canllaw hwn, mae unrhyw gyfeiriad at Gyngor neu Gyngorau Cymuned yn cynnwys unrhyw Gyngor Cymuned, Tref neu Ddinas sy'n gwasanaethu cymuned neu gymuned wedi'i grwpio ac a gafodd ei sefydlu yn unol â Rhan II o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 ("Deddf 1972").

3. I grynhoi, mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngorau Cymuned gael gwefannau; i gyhoeddi hysbysiadau a phapurau'n electronig; ac i gyhoeddi eu cofrestr o fuddiannau'r aelodau yn electronig (y rhai a gedwir o dan adran 81 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000).

Gwefannau Cyngorau Cymuned – Adran 55

4. Mae Adran 55 o Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngorau Cymuned gyhoeddi gwybodaeth yn electronig am sut i gysylltu â hwy ac, os yw'n wahanol, sut i gysylltu â'r clerc. Mae'r wybodaeth a ddylai fod

ar gael yn electronig yn cynnwys rhif ffôn, cyfeiriad post a chyfeiriad e-bost.

5. Yn ogystal â hyn, mae'n rhaid i'r cyngor gyhoeddi'n electronig wybodaeth am bob un o'i aelodau, gan gynnwys rhestr o aelodau'r cyngor, enw pob aelod, manylion am sut i gysylltu â hwy, eu hymlyniad gwleidyddol (os o gwbl) ac unrhyw swydd a ddelir ganddynt neu bwyllgor y maent yn perthyn iddo o fewn y cyngor. Os yw'r gymuned dan sylw wedi'i rhannu'n wardiau cymunedol, rhaid dangos y ward y mae pob aelod yn ei chynrychioli.

6. Rhaid i'r Cyngor Cymuned hefyd gyhoeddi cofnodion electronig o'i gyfarfodydd ac, i'r graddau y bo'n rhesymol ymarferol, ddogfennau y cyfeirir atynt yn y cyfarfodydd hynny. Mae'n rhaid iddynt hefyd gyhoeddi eu cyfrifon archwiledig blynyddol yn electronig. Yn y ddau achos hyn, mae'n ofynnol i gynghorau gyhoeddi deunydd a gynhyrchwyd ar ôl y dyddiad pan ddaeth adran 55 i rym yn unig.

Nid yw'n ofynnol i Gynghorau Cymuned gyhoeddi unrhyw wybodaeth y maent yn cael eu hatal rhag ei datgelu gan unrhyw ddeddfwriaeth arall.

7. Wrth gyflawni eu dyletswyddau o dan Adran 55, mae'n rhaid i Gynghorau Cymuned roi sylw i'r canllaw hwn.

Canllaw ynglyn Gwefannau Cynghorau Cymuned

8. Penderfyniad i bob Cyngor Cymuned unigol yw a fyddant yn gweithredu eu gwefan annibynnol eu hunain, neu a fyddant yn penderfynu cysylltu â Chynghorau Cymuned eraill yn eu hardal, neu â'r prif gyngor, neu ag unrhyw gorff arall sy'n hapus i gynnal eu safle. Fodd bynnag, mae'n ofynnol bod y gwefannau'n cael eu diweddarau'n rheolaidd a bod y cyhoedd yn gallu cael gafael ar yr wybodaeth a ddisgrifir uchod.

9. Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu gwella cysylltiadau'r cyhoedd â llywodraeth leol yn gyffredinol a Chynghorau Cymuned yn benodol. Rydym yn teimlo ei bod yn angenrheidiol bod modd cysylltu'n electronig â phob awdurdod lleol a'u bod wedi cyhoeddi gwybodaeth ar y we. Byddai trigolion lleol yn disgwyl cael y cyfleuster hwn yn yr oes hon.

10. Mae gan y rhan fwyaf o'r Cynghorau Cymuned yng Nghymru bresenoldeb ar-lein ac maent yn cyhoeddi gwybodaeth yn electronig eisoes. Mae Cynghorau Cymuned yn cael eu hannog i ofyn am gymorth

gan Un Llais Cymru, eu Prif Gyngor neu ffynonellau dibynadwy eraill os oes angen er mwyn datblygu eu presenoldeb ar y we.

11. O dan adran 55, mae'n rhaid i'r Cyngor gyhoeddi'n electronig ei rif ffôn, ei gyfeiriad post ac e-bost ar y wefan. Mae'n rhaid cael yr wybodaeth hefyd ar gyfer clerc y Cyngor os yw'n wahanol i fanylion cysylltu â'r Cyngor. Byddai hefyd o fantais cael cyfeiriad e-bost cyffredinol at ddefnydd aelodau ac o bosibl Cadeirydd y cyngor. Mewn rhai achosion, bydd gan y Cyngor Cymuned ei swyddfeydd ei hun, neu bydd yn rhannu swyddfeydd, a byddai'n briodol cael rhif ffôn, cyfeiriad post ac e-bost y rhain hefyd. Ond bydd disgwyl i'r cynghorau gael trefniadau yn eu lle i ddarllen ac ymateb i negeseuon yn rheolaidd.

12. Nid yw'n orfodol i aelodau unigol gael cyfeiriadau e-bost. Mewn Prif Gyngor byddai hyn yn ddisgwyliedig oherwydd gall y Cyngor ei hun fel arfer roi cyfeiriadau e-bost ar wefan y Cyngor. Fodd bynnag, mae'n rhaid rhestru enwau'r aelodau a rhaid bod manylion ar-lein am sut i gysylltu â hwy. Bydd rhai cynghorau'n dymuno rhoi ffotograffau o bob aelod ar eu gwefan ond mae hyn yn benderfyniad iddynt hwy.

13. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol cyhoeddi ymlyniad gwleidyddol aelodau'r cynghorau. Mae rhai Cynghorau Cymuned yn dewis peidio â gwneud hynny ar hyn o bryd. Fodd bynnag, mae hawl gan y cyhoedd i wybod beth yw argyhoeddiad gwleidyddol y rhai sydd mewn swydd etholedig, neu a ydynt yn annibynnol o unrhyw grŵp. Mae'n annerbyniol i aelod gelu ei ymlyniad gwleidyddol.

14. Os yw'r Cyngor Cymuned wedi'i rannu'n wardiau cymunedol, rhaid cyhoeddi'r ward y mae'r aelod yn ei chynrychioli. Os yw'n dal swydd o ryw fath yn y cyngor neu os yw'n perthyn i un o bwyllgorau'r cyngor, rhaid i hynny gael ei gyhoeddi ar y wefan.

15. Dylai aelodau cyfetholedig gael eu cofnodi er budd tryloywder i'w gwahaniaethu oddi wrth aelodau etholedig.

16. Mae paragraffau 4 i 6 uchod yn disgrifio'r dogfennau sydd angen eu rhoi ar y wefan. Dylai Cynghorau ddatblygu gweithdrefnau ar gyfer cadw eu gwefan mewn trefn, gan gadw archif o ddogfennau'r gorffennol am gyfnod rhesymol, ond bod modd cael gafael arnynt yn hawdd o'r dudalen flaen.

17. Os oes gan y Cyngor Gynllun Iaith Gymraeg a'i arfer o dan y Cynllun Iaith Gymraeg yw i gynhyrchu deunydd yn ddwyieithog, yna mae hynny'n berthnasol yr un fath i ddeunydd sy'n cael ei gynhyrchu yn electronig.

18. Dylai darpariaethau y Ddeddf cael ei hystyried yn amlinellu'r gofynion sylfaenol. Bydd llawer o gynghorau yn awyddus i roi llawer mwy o wybodaeth na hyn ar eu tudalennau gwe ac yn cael eu hannog i wneud hynny. Bydd angen i gynghorau roi sylw i'r Côt Ymarfer a Argymhellir ar gyfer Cyhoeddusrwydd Awdurdodau Lleol wrth ystyried pa mor briodol yw hyn y maent yn dymuno eu cyhoeddi.

<http://wales.gov.uk/topics/improvingservices/publicationevents/publications/local-authority-publicity-wales/?lang=cy>

19. Byddem yn disgwyl Cynghorau Cymuned i ystyried anghenion cymunedol gan gynnwys iaith, cyfathrebu a hygyrchedd. Mae gwefan Diverse Cymru yn rhoi arweiniad pellach.

<http://www.diversecymru.org.uk>

20. Dylai pob Cynghorau Cymuned a Thref gofrestru gyda'r wefan ganlynol, os hoffech Band Eang uwch gyflym gael eu hystyried yn eich cymuned leol.

http://btsf-wales-uat.lbi.co.uk/home?lang=_alt

21. O dan ddeddfwriaeth bresennol mae'n ofynnol i Gynghorau Cymuned osod unrhyw hysbysiadau cyhoeddus mewn un neu ragor o fannau amlwg yn eu hardal, ac mewn unrhyw fan arall sy'n ymddangos yn ddymunol ar gyfer rhoi cyhoeddusrwydd i'r rhybudd (adran 232 o Ddeddf 1972). Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ychwanegol ar Gynghorau Cymuned i gyhoeddi unrhyw hysbysiad o'r fath yn electronig.

Gwybodaeth am gyfarfodydd a thrafodion

22. O dan ddeddfwriaeth mewn bodolaeth, mae'n ofynnol i Gynghorau Cymuned i bostio unrhyw hysbysiadau cyhoeddus mewn un neu fwy amlwg lle yn eu hardal, ac yn unrhyw le arall sy'n ymddangos yn ddymunol ar gyfer rhoi cyhoeddusrwydd i'r rhybudd (adran 232 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972). Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ychwanegol ar Gynghorau Cymuned i gyhoeddi unrhyw hysbysiad o'r fath yn electronig.

23. Mae deddfwriaeth sy'n bodoli eisoes yn gwneud yn ofynnol i Gynghorau Cymuned i roi rhybudd o gyfarfodydd y Cyngor sydd ar ddod dri diwrnod clir cyn y cyfarfod cael ei gynnal drwy arddangos hysbysiad mewn lle amlwg yn y gymuned. Mae'r Ddeddf yn gosod gofyniad ychwanegol ar gyfer hysbysiadau o'r fath i gael ei gyhoeddi yn electronig. Rhaid gwneud hyn dri diwrnod clir cyn y cyfarfod. Mae gofyniad i gyhoeddi yn electronig, cyn belled ag sy'n rhesymol ymarferol, unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â'r busnes i'w drafod yn y cyfarfod

hefyd. Nid yw'r gofyniad hwn yn gymwys pan fo'r dogfennau yn ymwneud â busnes sydd, ym marn y Cyngor, yn debygol i'w drafod yn breifat neu lle byddai datgelu dogfennau o'r fath yn groes i unrhyw ddeddfwriaeth arall.

24.O dan Atodlen 12 i Ddeddf Llywodraeth Leol 1972 mae'n bosibl i gyfarfod cymunedol cael ei alw ar unrhyw adeg gan grŵp o etholwyr llywodraeth leol cyfanswm o 10% o'r etholwyr llywodraeth leol ar gyfer y gymuned, neu 50 o'r etholwyr (os yw 10% yn fwy na 50 o etholwyr). Rhaid i'r rhai sy'n galw'r cyfarfod rhoi rhybudd i Gyngor Cymuned neu, os nad oes Cyngor Cymuned wedi'i sefydlu yn yr ardal, rhaid rhoi rhybudd i'r Prif Gyngor. O dan y darpariaethau newydd, gellir rhoi rhybudd i'r Cyngor Cymuned naill ai'n ysgrifenedig neu'n electronig. Lle mae'n cael ei roi ar ffurf electronig, rhaid i'r hysbysiad gydymffurfio â'r gofynion technegol a osodwyd gan y Prif Gyngor.

25. Mae'n rhaid i Gyngorau Cymuned a Prif Gyngorau ddarparu cyfleusterau ar gyfer hysbysiadau sydd i'w rhoi'n electronig a rhaid cyhoeddi hysbysiad cyhoeddus o'r cyfarfod cymunedol yn electronig yn ogystal â thrwy gyfryngau traddodiadol.

26.Yn olaf, mae'r Ddeddf yn cynnwys gofynion newydd sy'n ymwneud â chofrestru buddiannau aelodau. Adran 81 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 yn gofyn am Gyngor Cymuned (yn ogystal ag awdurdodau eraill) i gadw a chyhoeddi cofrestr o fuddiannau ariannol ac eraill aelodau fel a bennir yn y cod ymddygiad enghreifftiol (a ragnodir gan Orchymyn o dan adran 50 o'r Ddeddf 2000 *). Cyn cychwyn adran 58 o'r Ddeddf, mae'r gofrestr sydd ei angen i fod ar gael i'w harchwilio yn swyddfeydd y Cyngor ar bob adeg resymol. Mae Adran 58 o'r Ddeddf yn mynnu bod y gofrestr yn cael ei gyhoeddi ar ffurf electronig hefyd. Yn ogystal, mae'r Ddeddf yn trosglwyddo'r cyfrifoldeb am sefydlu a chynnal cofrestr o fuddiannau gan swyddog monitro'r prif awdurdod i'r 'swyddog priodol' o bob Cyngor Cymuned. Y 'swyddog priodol' yw'r aelod o staff y Cyngor a ddynodwyd gan y Cyngor i'r diben hwn.

* Ar hyn o bryd, 'Y Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Côd Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008'

DATGANIADAU O DDIDDORDEB GAN AELODAU MEWN CYFARFODYDD

Enw'r Aelod:
Enw'r Cyfarfod:
Dyddiad y Cyfarfod:
Eitem ar y Rhaglen (rhif a theitl):

Rhaid i Aelodau lenwi blychau 1, 2, 3 a 4 isod.

1. Natur y diddordeb personol yw:

2. Busnes y Cyngor y mae'r diddordeb personol yn ymwneud ag ef yw:

3. Rhaid i'r Aelodau roi tic mewn un blwch

- Nid yw'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ac fe gymerais ran yn yr eitem **NEU**
- Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** a gadewais y cyfarfod pan oedd yr eitem yn cael ei thrafod **NEU**
- Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ond rwyf wedi cael caniatâd arbennig.

*Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol sydd mor sylweddol fel y byddai aelod gwybodus o'r cyhoedd yn credu'n rhesymol na fyddai'r Aelod yn gallu gweithredu ar y mater er budd y cyhoedd.

4. Yn fy marn i, mae fy niddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu NEU sydd ddim yn rhagfarnu oherwydd:

Llofnod.....

Dyddiad Llofnodi.....

DYLID RHOI'R FFURFLEN HON AR ÔL EI CHWBLHAU I AELOD O STAFF Y GWASANAETHAU PWYLLGOR YN YSTOD, NEU'N UNION AR ÔL, Y CYFARFOD.

Tudalen 232

Nodyn Briffio i Gynghorwyr Tref a Chymuned yn Ynys Môn

Caniatâd Arbennig

Mae hwn yn nodyn briffio i Gynghorwyr Tref a Chymuned ynghlŷn â 'Chaniatâd Arbennig'. Os oes gan Gynghorwyr neu Glercod unrhyw gwestiynau, dylid cysylltu â'r Swyddog Monitro yng Nghyngor Sir Ynys Môn:

Lynn Ball – lbxcs@ynysmon.gov.uk

Yn unol â'u Cod Ymddygiad, ni chaniateir i unrhyw Gyngorydd gymryd rhan mewn mater os oes ganddo ef/hi ddiddordeb sy'n rhagfarnu* yn y mater hwnnw oni bai bod caniatâd arbennig wedi ei roi ymlaen llaw gan Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn.

Y Rhesymau dros roi caniatâd arbennig

Mae'r rhesymau dros roi caniatâd arbennig yn statudol ac fe'u rhestrir isod:-

1. Ni fyddai o leiaf hanner y Cyngorwyr perthnasol (y Cyngor Cymuned / Pwyllgor o'r Cyngor Cymuned) yn gallu cymryd rhan yn y cyfarfod oherwydd diddordeb sy'n rhagfarnu;
2. Mae natur y diddordeb yn golygu na fyddai cyfranogiad yn cael effaith andwyol ar hyder y cyhoedd yn y penderfyniad;
3. Mae diddordeb y Cyngorydd sy'n Ymgeisio'n gyffredin i gyfran sylweddol o'r cyhoedd;
4. Byddai swyddogaeth neu arbenigedd y Cyngorydd sy'n Ymgeisio'n cyfiawnhau caniatáu iddo/iddi gymryd rhan;
5. Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac mae'r Cyngorydd sy'n Ymgeisio yn aelod o'i fwrdd neu bwyllgor yn ei rinwedd/rhinwedd ei hun, ac nid oes ganddo/ganddi unrhyw ddiddordeb arall [er yn yr achos hwn, ni fyddai unrhyw ganiatâd arbennig yn caniatáu i'r Cyngorydd sy'n Ymgeisio bleidleisio ar y mater];
6. Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn y byddai cyfranogiad y Cyngorydd sy'n Ymgeisio o fudd i drigolion ardal y Cyngor Cymuned a bod y Pwyllgor yn hysbysu Gweinidogion Llywodraeth Cymru o fewn 7 niwrnod i roi'r caniatâd arbennig; neu
7. Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn ei bod yn briodol rhoddi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd (gwendid) y Cyngorydd Ymgeisio a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambwr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

Sut mae gwneud cais am ganiatâd arbennig?

Mae'n rhaid i'r Cyngorydd sy'n Ymgeisio wneud cais ysgrifenedig i Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn ac yn arferol disgwylir iddo/iddi fod yn bresennol yng nghyfarfod Panel y Pwyllgor Safonau fydd yn gwneud y penderfyniad.

Gall Cynghorydd sy'n Ymgeisio wneud cais fel unigolyn, neu, mewn amgylchiadau cyffredin, gellir cyflwyno cais ar y cyd neu gais torfol ar gyfer mwy nag un Cynghorydd.

Bydd y Pwyllgor Safonau yn ystyried yr holl geisiadau ar sail y ffeithiau a gyflwynir ym mhob achos; gan gydbwyso'r budd i'r cyhoedd o atal y sawl sydd â diddordebau sy'n rhagfarnu* rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau gyda'r angen i sicrhau cymaint o gyfranogiad ag sy'n bosibl yn y broses ddemocrataidd.

Mater i ddisgresiwn y Pwyllgor Safonau yw a ddylid rhoi caniatâd ai peidio. Bydd y Pwyllgor Safonau'n egluro ei resymau. Y Pwyllgor Safonau fydd yn penderfynu ar amodau a hyd unrhyw ganiatâd arbennig.

Os yw'r Pwyllgor Safonau yn cymeradwyo'r cais mae'n rhaid iddo roi'r caniatâd arbennig yn ysgrifenedig. Ni fydd modd i unrhyw Aelod ddibynnu ar ganiatâd arbennig hyd nes y bydd y penderfyniad ysgrifenedig wedi'i gylchredeg. Os oes angen, ac os yw'n bosib, fe wneir hyn yn ddiymdroi.

Gofynion ar Aelodau pan fyddant yn dibynnu ar ganiatâd arbennig

Unwaith fydd y Pwyllgor Safonau wedi cymeradwyo cais ac wedi rhoi caniatâd arbennig, a hynny'n ysgrifenedig, bydd gan y Cynghorydd hawl wedyn i gymryd rhan (yn amodol ar unrhyw gyfyngiadau a osodwyd) er bod ganddo/ganddi ddiddordeb sy'n rhagfarnu*.

(a) Mewn cyfarfodydd ffurfiol:

Os yw Cynghorydd wedi derbyn caniatâd arbennig a'i fod/bod yn dymuno cymryd rhan mewn cyfarfod i drafod y mater perthnasol hwnnw, mae'n rhaid i'r Cynghorydd:

- (i) ddatgan yn y cyfarfod, pan fydd yr eitem yn cael ei thrafod, ei fod o/hi yn dibynnu ar ganiatâd arbennig; a
- (ii) cyn, neu yn syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, mae'n rhaid iddo ef/iddi hi roi hysbysiad ysgrifenedig** i'r Cyngor Cymuned.
Mae'n rhaid i'r hysbysiad gynnwys:
  - 1. manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y derbyniwyd y caniatâd arbennig ar ei gyfer;
  - 2. manylion y busnes y mae'r diddordeb sy'n rhagfarnu* yn ymwneud ag ef;
  - 3. manylion y caniatâd arbennig, yn cynnwys y dyddiad y cafodd ei roi, a
  - 4. llofnod y Cynghorydd.

(b) Mewn cyfarfodydd anffurfiol:

Os yw Cynghorydd wedi derbyn caniatâd arbennig, ac mae'n gwneud sylwadau llafar mewn cyfarfodydd anffurfiol, rhaid i'r Cynghorydd hwnnw/honno:

- (i) gynnwys manylion y caniatâd arbennig mewn unrhyw sylwadau llafar, a
- (ii) rhoi hysbysiad ysgrifenedig** i'r Cyngor o fewn 14 diwrnod ar ôl gwneud y sylwadau llafar.

(c) Sylwadau Ysgrifenedig:

Os yw Cynghorydd wedi derbyn caniatâd arbennig, ac mae'n gwneud sylwadau ysgrifenedig i'w Gyngor Cymuned, mae'n rhaid i'r Cynghorydd gynnwys manylion am y caniatâd arbennig mewn unrhyw ohebiaeth ar y pwnc y mae'r caniatâd arbennig yn ymwneud ag ef.

Troednodyn/Diffiniadau

- * Diddordeb sy'n Rhagfarnu – Diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Cynghorydd i weithredu er budd y cyhoedd.
- ** hysbysiad ysgrifenedig - mewn cyfarfodydd ffurfiol, gall Cynghorwyr ddefnyddio'r ffurflen safonol ar gyfer gwneud datganiad. Mewn cyfarfodydd anffurfiol mae'n rhaid i Gynghorwyr ddarparu cadarnhad ysgrifenedig i'r swyddog arweiniol a gofyn i'r caniatâd arbennig gael ei gynnwys mewn unrhyw gofnod anffurfiol/nodyn ffeil ar gyfer y cyfarfod.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

**CAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN Y PWYLLGOR SAFONAU GAN
GYNGHORYDD TREF NEU GYMUNED**

Enw'r Ymgeisydd	
Manylion Cyswllt:	
Enw'r Cyngor Tref / Cymuned:	
Manylion y diddordeb sy'n rhagfarnu* y gofynnir am Ganiatâd Arbennig yn ei gylch:	
Y busnes mae'r Ymgeisydd yn dymuno cymryd rhan ynddo:	
Y math o Ganiatâd Arbennig y gofynnir amdano (rhowch ✓ fel sy'n briodol a chynhwyswch unrhyw wybodaeth sydd ei hangen)	<ul style="list-style-type: none"> ○ ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor /Cyngor Cymuned] ynglŷn â'r mater; ○ siarad gyda swyddogion y Cyngor Cymuned ynglŷn â'r mater [hefo/heb amodau]; ○ siarad mewn cyfarfodydd Pwyllgor /cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater; ○ aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â'r mater (ar gael pan fo Aelod efo anabledd); ○ pleidleisio; ○ arall – rhowch fanylion os gwelwch yn dda: _____ _____
Sail statudol ar gyfer gofyn am Ganiatâd Arbennig:	
Dyddiad erbyn pryd y bydd angen y penderfyniad:	
Llofnod:	Dyddiad:

- * Diddordeb sy'n Rhagfarnu – Diddordebau personol yw'r rhain y byddai arsyllwr gwrthrychol yn ystyried eu bod mor sylweddol fel eu bod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu Cynghorydd i weithredu er budd y cyhoedd.

Amgylchiadau lle gall y Pwyllgor Safonau Roddi Caniatâd Arbennig i Gyngorydd Cymuned

Mae Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 yn nodi y caniateir i Bwyllgor Safonau'r Cyngor roi caniatâd arbennig o dan Adran 81(4) Deddf Llywodraeth Leol 2000 o dan yr amgylchiadau canlynol:

- (a) Mae gan o leiaf hanner Cyngorwyr y Cyngor Cymuned neu Bwyllgor y Cyngor Cymuned (fel sy'n briodol) fydd yn ystyried y busnes ddiddordeb sy'n gysylltiedig â'r busnes hwnnw;
- (b) DIM YN BERTHNASOL I GYNGHORAU CYMUNED;
- (c) Byddai anallu i gymryd rhan yn effeithio ar y cydbwysedd gwleidyddol, i'r fath raddau y byddai'n debygol o effeithio ar y penderfyniad;
- (d) Mae natur y diddordeb yn golygu na fyddai cyfranogiad i'r busnes y mae'r diddordeb yn ymwneud ag ef yn andwyol i hyder y cyhoedd;
- (e) Mae'r diddordeb yn gyffredin i'r Cyngorydd a chyfran sylweddol o'r cyhoedd;
- (f) Mae cyfranogiad yn cael ei gyfiawnhau yn rhinwedd swyddogaeth neu arbenigedd penodol y Cyngorydd;
- (g) DIM YN BERTHNASOL I GYNGHORAU CYMUNED;
- (h) Mae'r busnes yn ymwneud ag arian neu eiddo sefydliad gwirfoddol y mae'r Cyngorydd yn aelod o'i bwyllgor neu ei fwrdd rheoli, ond nid fel cynrychiolydd o'r Cyngor Cymuned, ac nid oes gan y Cyngorydd unrhyw ddiddordeb arall yn y busnes hwnnw, ar yr amod nad yw'r caniatâd arbennig yn cynnwys cymryd rhan mewn unrhyw bleidlais mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (i) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau fod y diddordeb yn ddiddordeb i drigolion ardal y Cyngor Cymuned ac y dylid dileu'r anallu, cyhyd â bod hysbysiad ysgrifenedig o roddi caniatâd arbennig yn cael ei roi i Weinidogion Cymru o fewn 7 niwrnod. Dylai hysbysiad o'r fath roi manylion am y Cyngorydd sydd wedi derbyn y caniatâd arbennig a rhesymau'r Pwyllgor Safonau dros ddileu'r anabledd;
- (j) Ymddengys i'r Pwyllgor Safonau ei bod yn briodol rhoi caniatâd arbennig, fel ateb ymarferol i anabledd y Cyngorydd a fyddai'n golygu y byddai'n anodd iddynt adael yr ystafell/siambr pan drafodir mater y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

PENDERFYNIAD Y PWYLLGOR SAFONAU MEWN PERTHYNAS Â CHAIS AM GANIATÂD ARBENNIG GAN GYNGHORYDD TREF NEU GYMUNED

Penderfyniad y Pwyllgor Safonau:	
Dyddiad y gwnaethpwyd y penderfyniad gan y Pwyllgor Safonau:	
Enw'r person y dylid ei hysbysu am benderfyniad y Pwyllgor Safonau	<ul style="list-style-type: none"> ○ Clerc y Cyngor Tref/Cymuned ○ Yr Ymgeisydd ○ Eraill: _____
Dyddiad y daw'r caniatâd arbennig i ben:	

Yn unol â pharagraff [ ] Rheoliadau Pwyllgor Safonau (Caniatáu Gollyngiadau) (Cymru) 2001 fel y'i diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 mae'r Pwyllgor Safonau wedi penderfynu **rhoi caniatâd arbennig** i'r Cynghorydd [ ] mewn perthynas â'r diddordeb hwnnw y cyfeirir ato / y diddordebau hynny y cyfeirir atynt yn nhdalen 1 y Cais, sy'n caniatáu i'r Cynghorydd:

- ysgrifennu at swyddogion [a/neu'r Pwyllgor/Cyngor Cymuned] ynglŷn â'r mater;
- siarad â swyddogion y Cyngor Cymuned ynglŷn â'r mater [hefo/heb amodau];
- siarad yng nghyfarfodydd Pwyllgorau/cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ac ateb unrhyw gwestiynau ynglŷn â'r mater;
- aros yn yr ystafell yn ystod unrhyw drafodaeth/bleidlais ynglŷn â'r mater (oherwydd anabledd yr Aelod);
- pleidleisio;
- arall

Mae gan y Cynghorydd felly hawl i siarad [a phleidleisio] yng nghyfarfodydd Pwyllgorau/cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ynghylch y mater ac ateb unrhyw gwestiynau gan aelodau o'r Pwyllgor/Cyngor Cymuned [ond mae'n rhaid iddo/iddi adael y cyfarfod cyn y drafodaeth a'r bleidlais ar y materion hynny y mae'r Cynghorydd yn siarad yn eu cylch] NEU

[a chaniateir iddynt aros yn yr ystafell yn ystod y drafodaeth a'r bleidlais ond ni chaniateir iddynt bleidleisio ar y mater].

Cyn i'r Cynghorydd siarad â, neu ysgrifennu at, swyddogion y Cyngor Cymuned, neu siarad yng nghyfarfod y Pwyllgor/cyfarfodydd y Cyngor Cymuned ar y mater, mae'n rhaid i'r Cynghorydd :-

- ddatgan diddordeb yn y mater; a
- cadarnhau bod caniatâd arbennig wedi ei roi er mwyn caniatáu i'r Cynghorydd siarad [a phleidleisio] ar y mater; a
- cwblhau hysbysiad ysgrifenedig i'r Clerc yn manylu ar y diddordeb a'r caniatâd arbennig.

Drwy awdurdod Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiedig: _____

NODYN BRIFFIO AR GYFER CYNGHORWYR TREF A CHYMUNED
Datgan Diddordebau Personol a Diddordebau sy'n Rhagfarnu gan Aelodau

Atodiadau:

Atodiad 1: Cod Ymddygiad Enghreifftiol

Atodiad 2: Canllawiau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Atodiad 3: Ffurflen Ddatganiad mewn Cyfarfodydd CSYM

Atodiad 4: Cyngor a gylchredwyd gan Un Llais Cymru ym mis Awst 2015

A. Cefndir

Daeth Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016 i rym ar 1^{af} Ebrill 2016. Crëwyd Cod Ymddygiad diwygiedig ar yr adeg honno ynghyd â'r gofyniad i bob Cyngor Tref a Chymuned fabwysiadu'r Cod newydd. Mae copi o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol ynghlwm yn **Atodiad 1**. Dylai Cynghorwyr sicrhau eu bod yn gyfarwydd â'r Cod Ymddygiad a fabwysiadwyd gan eu Cyngor Tref neu Gymuned eu hunain.

Mae gofynion mewn perthynas â datgelu diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu yn y Cod Ymddygiad Enghreifftiol. Nod y Nodyn Briffio hwn yw crynhoi'r gofynion hynny cyn belled ag y maent yn effeithio ar Gynghorwyr Tref a Chymuned.

B. Pa bryd y mae'r Cod yn berthnasol?

Mae'r Cod Ymddygiad yn berthnasol

- pryd bynnag y bydd aelod yn gweithredu yn ei gapasiti swyddogol, gan gynnwys pryd bynnag y mae aelodau'n ymgymryd â busnes ar ran y cyngor neu'n gweithredu, yn honni eu bod yn gweithredu, neu'n rhoi'r argraff eu bod yn gweithredu yn eu capasiti swyddogol fel aelod o neu fel cynrychiolydd o Gyngor Tref/Cymuned; neu
- ar unrhyw adeg, os yw aelodau'n ymddwyn mewn modd y gellid yn rhesymol ei ystyried yn ymddygiad sy'n dwyn anfri ar eu swydd neu'r cyngor neu os ydynt yn ceisio defnyddio eu swydd i gael mantais neu i osgoi anfantais iddyn nhw eu hunain neu unrhyw berson arall neu os ydynt yn camdefnyddio adnoddau'r awdurdod.

Mae'r dyletswyddau cyffredinol o dan y Cod yn cynnwys:

- Cydraddoldeb
- Trin eraill gyda pharch ac ystyriaeth
- Bwlio ac aflonyddu
- Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod
- Datgelu gwybodaeth gyfrinachol
- Atal mynediad at wybodaeth
- Dwyn anfri
- Adrodd am ddigwyddiadau o dorri'r Cod
- Cwynion blinderus

- Cydweithredu ag ymchwiliadau
- Defnyddio eich swydd yn amhriodol
- Adnoddau'r awdurdod
- Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig
- Dod i benderfyniadau'n wrthrychol
- Ystyried y cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau
- Treuliau
- Rhoddion a lletygarwch

Am ragor o wybodaeth ar yr elfennau hyn o'r Cod, cynghorir aelodau i ddarllen y Cod Ymddygiad yn **Atodiad 1** a Chanllawiau Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar "Y Cod ymddygiad i aelodau Cynghorau Tref a Chymuned yng Nghymru" (dyddiedig Gorffennaf 2016) yn **Atodiad 2**. Petai gan yr aelodau unrhyw ymholiadau, dylent eu codi gyda eu Clercod yn y lle cyntaf.

Nid yw'r nodyn briffio hwn ond yn ystyried y gofynion mewn perthynas â datgan diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu – sydd wedi'u cynnwys yn Rhan 3 a 4 y Cod (paragraffau 10 – 17).

DIDDORDEBAU PERSONOL

Beth yw diddordebau personol?

Mae diddordeb personol yn bodoli os oes gan Aelod, neu gyswilt personol agos* ag Aelod, gysylltiad â'r mater sy'n cael ei drafod.

Mae angen i Aelodau ofyn iddyn nhw eu hunain, mewn perthynas â'r holl fusnes maent yn ymgymryd ag ef fel Cynghorwyr Tref/Cymuned:

A. A yw'r mater yn ymwneud â, neu'n debygol o effeithio ar, unrhyw un o'r materion a restrir ym mharagraff 10(2)(a) y Cod Ymddygiad

NEU

B. Allai penderfyniad ar y mater sy'n cael ei drafod gael ei ystyried yn rhesymol fel un sy'n effeithio – i raddau mwy helaeth nag ar bobl eraill yn ardal y Dref/Cymuned, y materion a restrir ym mharagraff 10(2)(c):

Os mai 'ydi' yw'r ateb i unrhyw un o'r categorïau yn A neu B uchod, yna mae diddordeb personol yn bodoli.

*** Pwy sy'n gysylltiad personol agos?**

Nid oes diffiniad ond mae'r Ombwdsmon yn cynnig y cyngor / enghraifft ganlynol a allai gynorthwyo i ddeall y gwahaniaeth:

Os ydych chi'n aelod o'r un clwb golff â rhywun, nid yw hynny'n golygu bod gennych gysylltiad personol agos â nhw, ond os yw'r unigolyn hwnnw yn bartner golff rheolaidd i chi, mae gennych gysylltiad personol agos â nhw.

DATGAN DIDDORDEBAU PERSONOL

(1) DATGANIADAU MEWN CYFARFODYDD:-

Mae'n rhaid i aelod ddatgan eu diddordeb ar lafar bob tro mae'n berthnasol i drafodaeth, hyd yn oed os yw'r diddordeb yn un sydd wedi'i ddatgan o'r blaen mewn cyfarfodydd cynharach. Mae'r gofyniad hwn yn berthnasol waeth a yw'r cyfarfod yn ffurfiol neu'n anffurfiol.

Mewn cyfarfodydd ffurfiol, os yw Aelod yn datgan diddordeb personol **am y tro cyntaf**, mae'n rhaid i'r Aelod hefyd roi cadarnhad ysgrifenedig o'r diddordeb i'r Clerc cyn diwedd y cyfarfod.

Mae'n rhaid i'r cadarnhad ysgrifenedig gynnwys y canlynol, o leiaf:-

- Manylion am y diddordeb personol*/diddordeb sy'n rhagfarnu**;
- Manylion am yr eitem fusnes y mae'r diddordeb yn ymwneud â hi;
- Llofnod y'r Aelod.

Clercod: Er hwylustod, argymhellir bod dogfen safonol yn cael ei defnyddio ar gyfer y cofrestriad hwn. Mae copi o'r Ffurflen Datganiad mewn Cyfarfodydd a ddefnyddir gan CSYM ynghlwm yn **Atodiad 3**.

Mae'n rhaid i Aelod ddatgan unrhyw ddiddordeb personol perthnasol mewn unrhyw sylwadau ysgrifenedig y byddant yn eu gwneud y tu allan i gyfarfodydd.

Os bydd Aelod yn gwneud sylwadau ar lafar y tu allan i bwyllgor ffurfiol, mae hefyd angen iddynt ddatgan y diddordeb ar lafar a'i gadarnhau'n ysgrifenedig i'r Clerc o fewn 14 diwrnod i'r cyfarfod.

Clercod: Gweler yr adran ar y "Gofrestr o Ddiddordebau" am ragor o wybodaeth ar sut y dylid cadw'r datganiadau ysgrifenedig a gofynion pellach.

(2) RHODDION A LLETYGARWCH

Os bydd Aelod yn derbyn rhodd neu letygarwch yn ei rôl fel Aelod, mae'n rhaid iddo ef/hi ddatgan y rhodd / lletygarwch hwnnw o fewn 28 diwrnod o'i dderbyn; cyhyd â bod y gwerth/gwerth a amcangyfrifir yn uwch na'r gwerth y manylwyd arno mewn penderfyniad gan eich Cyngor Tref/Cymuned.

Argymhellir hefyd y dylid datgan rhodd/lletygarwch a gofrestrwyd os yw'n berthnasol i fater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod. Gallai fod yn ddiddordeb personol o dan ddarpariaeth y Cod.

DIDDORDEBAU SY'N RHAGFARNU

Beth yw diddordeb sy'n rhagfarnu?

Bob tro y bydd Aelod yn penderfynu bod ganddynt ddiddordeb personol yn y mater dan sylw, mae'n rhaid iddynt hefyd weithredu'r prawf isod:

A fyddai aelod o'r cyhoedd, a oedd yn gwybod y ffeithiau perthnasol, yn meddwl yn rhesymol bod y diddordeb personol mor arwyddocaol fel y byddai'n debygol o effeithio'n andwyol ar allu'r Aelod i roi barn ar y mater er lles y cyhoedd.

Os mai "na" yw'r ateb, yna dim ond diddordeb personol sydd gan yr Aelod a chaiff gymryd rhan lawn yn y drafodaeth/bleidlais; ar yr amod ei fod wedi datgan y diddordeb

personol. Mae hyn yn golygu nad yw'r diddordeb mor arwyddocaol nes ei fod yn eithrio'r aelod ond mae ei ddatgan yn gwarchod unplygrwydd y penderfyniad drwy sicrhau tryloywder.

Fodd bynnag os mai'r ateb i'r cwestiwn (mewn teip tywyll uchod) yw "byddai", mae angen i'r Aelod ystyried a yw'r mater yn dod o dan unrhyw un o'r eitemau eithriedig a restrir ym mharagraff [12\(2\)\(b\) y Cod Ymddygiad](#).

- Os yw un o'r eithriadau'n berthnasol, nid ystyrir bod gan yr Aelod ddiddordeb sy'n rhagfarnu. Bydd yr angen i ddatgan diddordeb personol yn parhau i fod yn berthnasol ac fe ddylai'r Aelod nodi pa eithriad maent yn dibynnu arno.
- Os nad yw'r un eithriad yn berthnasol, mae gan yr Aelod ddiddordeb personol a diddordeb sy'n rhagfarnu ac ni ddylai gymryd rhan.

DATGAN DIDDORDEBAU SY'N RHAGFARNU

CYFARFODYDD:-

Mae'n rhaid i Aelod ddatgelu, pob tro y caiff y mater ei drafod, fod ganddo/ganddi ddiddordeb sy'n rhagfarnu, hyd yn oed os yw'r diddordeb yn un sydd wedi'i ddatgan o'r blaen mewn cyfarfodydd cynharach.

Os yw aelodau o'r cyhoedd yn cael mynychu'r un cyfarfod i wneud sylwadau ar lafar, gall yr Aelod wneud sylwadau ysgrifenedig neu lafar, ond mae'n rhaid i'r Aelod adael y cyfarfod wedyn cyn y cynhelir unrhyw drafodaeth; hyd yn oed os yw aelodau'r cyhoedd yn cael aros.

Os nad yw'n gyfarfod cyhoeddus, ar ôl datgelu'r diddordeb sy'n rhagfarnu, mae'n rhaid i'r Aelod adael yr ystafell tra bydd y mater yn cael ei drafod. Nid yw aros yn yr ystafell, na symud i ran arall o'r ystafell, yn opsiwn a byddai hynny'n torri'r cod.

Enghraifft:-

Gwelwyd fod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod am fethu â datgan diddordeb personol a diddordeb sy'n rhagfarnu mewn cyfarfod a oedd yn ystyried cais am fferm wynt ar dir cyfagos i fferm yr oedd hi'n gyd-berchennog arni. Roedd Cytundeb Opsiwn yn bodoli ar gyfer datblygu ffordd i'r fferm wynt ar draws tir yr Aelod; nid oedd wedi'i ddatgan ar y Gofrestr Gyffredinol (fe ddylai fod wedi) ac ni chafodd ei ddatgelu gan yr Aelod yn y cyfarfod. Arhosodd yr Aelod yn y cyfarfod (er i Aelod arall ddatgan diddordeb a gadael yr ystafell), ac fe gymerodd ran yn y bleidlais (gan atal ei phleidlais). Cafodd yr Aelod ei gwahardd am 3 mis. *[Cyngor Cymuned Llanfihangel ar Arth – APW/002/2014-015/CT]*

Mewn cyfarfodydd ffurfiol, os yw Aelod yn datgan diddordeb sy'n rhagfarnu **am y tro cyntaf**, mae'n rhaid i'r Aelod hefyd roi cadarnhad ysgrifenedig o'r diddordeb i'r Clerc cyn diwedd y cyfarfod.

Mae'n rhaid i'r cadarnhad ysgrifenedig gynnwys y canlynol, o leiaf:-

- Manylion am y diddordeb personol*/diddordeb sy'n rhagfarnu**;
- Manylion am yr eitem fusnes y mae'r diddordeb yn ymwneud â hi;
- Llofnod yr Aelod;
- Cadarnhad ei fod ef / hi wedi gadael yr ystafell gyfarfod ac na wnaeth gymryd rhan yn y mater.

Clercod: Er hwylustod, argymhellir bod dogfen safonol yn cael ei defnyddio ar gyfer y cofrestrriad hwn. Mae copi o'r Ffurflen Datganiad mewn Cyfarfodydd a ddefnyddir gan CSYM ynghlwm yn **Atodiad 3**.

Clercod: Gweler yr adran ar y “Gofrestr o Ddiddordebau” am ragor o wybodaeth ar sut y dylid cadw'r datganiadau ysgrifenedig a gofynion pellach

SYLWADAU YSGRIFENEDIG A LLAFAR:-

Ni ddylai Aelodau geisio dylanwadu'r busnes y mae ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu ynddo ac ni ddylent fod yn rhan o unrhyw drafodaethau ar y mater, oni bai bod y Pwyllgor Safonau wedi rhoddi caniatâd arbennig.

COFRESTR O DDIDDORDEBAU:

Nid oes unrhyw ofyniad i Aelodau Cyngorau Tref/Cymuned gwblhau cofrestr sefydlog o ddiddordebau h.y. cyn-gofrestru cyflogaeth/busnes/daliadau tir/aelodaeth o gyrff allanol ac ati. Dyletswydd yr Aelodau Tref/Cymuned yw datgan diddordeb “yn y fan a'r lle” os a phryd mae'n codi mewn cyfarfod. [Mae hyn yn wahanol i'r gofyniad ar gyfer Cyngorwyr Sir. Mae rhai Cyngorau Tref/Cymuned wedi gofyn i'w haelodau ddarparu gwybodaeth o'r fath; gellir annog aelodau i wneud hyn ond ni ellir eu gorfodi.]

Mae gofyn i Aelodau Tref/Cymuned gofrestru diddordebau personol / diddordebau sy'n rhagfarnu yng Nghofrestr y Cyngor Tref/Cymuned “fel a phryd” maent yn codi trwy roi hysbysiad ysgrifenedig i'r Clerc **ar yr achlysur cyntaf** pan wneir y datganiad llafar.

Mae **Atodiad 4** yn cynnwys darn o gyngor a gylchredwyd gan Un Llais Cymru mewn perthynas â diddordebau personol a diddordebau sy'n rhagfarnu, ac yn arbennig, y gofynion o ran cyn-gofrestru diddordebau.

Bydd diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu ond yn cael ei weld fel un a ddatgelwyd yn flaenorol os yw hysbysiad ysgrifenedig wedi'i ddarparu ers y dyddiad diwethaf pan gafodd yr unigolyn ei ethol, ei benodi neu ei enwebu fel aelod o'r Cyngor Tref/Cymuned.

- Er enghraifft – Gan gofio'r etholiadau ym mis Mai 2017, petai mater wedi cael ei drafod ym mis Ionawr 2017 a bod Cyngorydd wedi gwneud datganiad llafar mewn cyfarfod ac wedi cadarnhau'r datganiad hwnnw yn ysgrifenedig ar y pryd, petai'r mater yn codi ei ben eto ym mis Awst 2018, byddai angen i'r Cyngorydd ddatgan ar lafar A chofrestru ei ddiddordeb eto (gan iddo wneud y datganiad blaenorol cyn yr etholiad).

Os bydd unrhyw newidiadau i ddiddordebau personol/diddordebau sy'n rhagfarnu sydd wedi'u cofrestru, mae'n rhaid eu cadarnhau'n ysgrifenedig o fewn 28 diwrnod i pryd digwyddodd y newid.

- Er enghraifft, os oedd aelod wedi datgan diddordeb sy'n rhagfarnu o'r blaen oherwydd bod cais am ganiatâd cynllunio ar yr eiddo drws nesaf iddo yn cael ei drafod, petai'r aelod yn symud allan o'r tŷ hwnnw, dylai'r aelod roi gwybod yn ysgrifenedig i'r Clerc ei fod wedi symud tŷ ac felly nad yw'r diddordeb a gofrestrwyd o'r blaen yn berthnasol mwyach.

Mae'r gofyniad i ddatgan y diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu, darparu'r cadarnhad ysgrifenedig er mwyn “cofrestru” y diddordeb, ac i ddarparu cadarnhad ysgrifenedig o unrhyw newid yn y diddordebau cofrestredig hynny, yn gyfrifoldeb i'r aelod. Mae'r gofyniad i gadw a chyhoeddi'r Gofrestr o Ddiddordebau yn gyfrifoldeb i'r Clerc, fel y swyddog priodol ar gyfer y Cyngor Tref/Cymuned.

Nid oes fformat rhagnodedig ar gyfer y Gofrestr, ond mae defnyddio ffurflen safonol ar gyfer pob cofrestriad o ddiddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu a'u casglu ynghyd

mewn ffeil unigol, yn nhrefn enwau'r Aelodau, yn ddigonol. Mae'r ffurflenni unigol hyn wedyn, gyda'i gilydd, yn ffurfio'r Gofrestr o Ddiddordebau a ddatganwyd gan Aelodau'r Cyngor Tref/Cymuned. Os yw Aelod heb wneud unrhyw ddatganiad, ni fydd ganddo/ganddi unrhyw gofnodion/ffurflenni yn y Gofrestr.

Mae'n rhaid i Glercod sicrhau, mewn perthynas â'r Gofrestr:

- ei bod ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd ar bob adeg resymol, ac yn electronig ar wefan y Cyngor.
- bod unrhyw ddatganiadau newydd yn cael eu hychwanegu at y Gofrestr cyn gynted ag sy'n rhesymol ymarferol ar ôl pob cyfarfod
- y caiff ei diweddarau gydag unrhyw hysbysiadau ysgrifenedig a dderbyniwyd gan Aelodau yn rhoi manylion y diddordeb cofrestredig nad yw'n berthnasol mwyach.

Mae'n rhaid i Glercod hefyd gofnodi datganiadau llafar a wneir mewn cyfarfodydd yn y cofnodion, a sicrhau bod y cofnodion hynny'n cael eu cyhoeddi, unwaith y maent wedi'u cymeradwyo. Efallai y byddai'n arfer da cynnwys cyfeirnod (o fewn y datganiad o ddiddordeb a nodwyd yn y cofnodion) i'r dyddiad pan gafodd y diddordeb, sy'n cael ei ddatgan ar lafar, ei gofrestru yn y Gofrestr o Ddiddordebau, er hwylustod i'r cyhoedd.

Mae sawl Cyngor Tref/Cymuned lle mae'r Aelodau yn dilyn arferiad o gadarnhau pob datganiad llafar o ddiddordebau personol neu sy'n rhagfarnu trwy gadarnhad ysgrifenedig, yn unol ag arferion y Cyngor. Yn yr amgylchiadau hynny, mae'r Gofrestr wedi'i ffurfio o'r holl ffurflenni datganiad, a gaiff eu cadw yn nhrefn eu dyddiad fel arfer. Mae'r arferiad hwn yn mynd tu hwnt i ofynion y Cod ond mae'n sicrhau tryloywder a chysondeb rhwng gwybodaeth am ddatganiadau mewn Cofnodion a'r datganiadau sydd yn y Gofrestr. Fel gyda chyn-gofrestru rhai diddordebau penodol, gellir annog aelodau i wneud hyn ond ni ellir eu gorfodi.

Cyhoeddwyd gan Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn
Mawrth 2019

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU

WELSH
STATUTORY INSTRUMENTS

2008 Rhif 788 (Cy.82)

2008 No. 788 (W.82)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008

The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008

NODYN ESBONIADOL

EXPLANATORY NOTE

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Gorchymyn)

(This note is not part of the Order)

Sefydlodd Rhan III o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("y Ddeddf") fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru.

Part III of the Local Government Act 2000 ("the Act") established a new ethical framework for local government in Wales.

Mae adran 50(2) o'r Ddeddf yn darparu y caiff Cynulliad Cenedlaethol Cymru ("y Cynulliad") drwy orchymyn ddyroddi cod enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau perthnasol yng Nghymru ei arddel. Trosglwyddir y swyddogaeth hon oddi wrth y Cynulliad i Weinidogion Cymru gan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Section 50(2) of the Act provides that the National Assembly for Wales ("the Assembly") may by order issue a model code as regards the conduct which is expected of members and co-opted members of relevant authorities in Wales. This function of the Assembly is transferred to the Welsh Ministers by paragraph 30 of schedule 11 to the Government of Wales Act 2006.

Awdurdodau perthnasol yng Nghymru at ddibenion y Gorchymyn hwn yw cynghorau sir, cynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau Parciau Cenedlaethol. Nid yw awdurdodau heddlu'n awdurdodau perthnasol at ddibenion y Gorchymyn hwn.

Relevant authorities in Wales for the purposes of this Order are county councils, county borough councils, community councils, fire and rescue authorities and National Park authorities. Police authorities are not relevant authorities for the purposes of this Order.

Mae'n rhaid i god ymddygiad a ddyroddir gan Weinidogion Cymru o dan adran 50(2) o'r Ddeddf fod yn gyson â'r egwyddorion a bennir yn unol ag adran 49(2) o'r Ddeddf a geir ar hyn o bryd yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001. Mae adran 50(3) o'r Ddeddf yn rhoi'r hawl i Weinidogion Cymru i ddiwygio cod enghreifftiol sydd wedi ei ddyroddi.

A code of conduct issued by the Welsh Ministers under section 50(2) of the Act must be consistent with the principles specified pursuant to section 49(2) of the Act currently set out in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001. Section 50(3) of the Act entitles the Welsh Ministers to revise a model code which has been issued.

Mae'r Gorchymyn hwn yn dirymu Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001 ac offerynnau statudol blaenorol sy'n diwygio ac yn dyroddi cod enghreifftiol diwygiedig yn unol ag adran 50(2) a (3) o'r Ddeddf. Mae'r

This Order revokes the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001 and previous amending statutory instruments and issues a revised model code in pursuance of section 50(2) and (3) of the Act. This Order also continues the disapplication of

Gorchymyn hwn hefyd yn parhau datgymhwysiad darpariaethau statudol sy'n ymwneud â Chod Cenedlaethol Ymddygiad Llywodraeth Leol yng Nghymru (ymhlith eraill).

Mae'r cod enghreifftiol diwygiedig yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn.

Mae Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â dehongli.

Mae Rhan 2 o'r cod enghreifftiol yn darparu ar gyfer darpariaethau cyffredinol y cod enghreifftiol.

Mae Rhan 3 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â buddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu ac â datgelu'r cyfryw fuddiannau gan aelodau ac aelodau cyfetholedig ac â chyfrannu gan aelodau ac aelodau cyfetholedig mewn cysylltiad â'r cyfryw fuddiannau.

Mae Rhan 4 o'r cod enghreifftiol yn ymwneud â'r gofrestr fuddiannau, ac â chofrestru rhoddion a lletygarwch.

statutory provisions relating to (among others) the National Code of Local Government Conduct in Wales.

The revised model code is in the Schedule to this Order.

Part 1 of the model code deals with interpretation.

Part 2 of the model code provides for the general provisions of the model code.

Part 3 of the model code concerns personal interests and prejudicial interests and disclosure of and participation by members and co-opted members in respect of such interests.

Part 4 of the model code concerns the register of interests, registration of gifts and hospitality.

2008 Rhif 788 (Cy.82)

2008 No. 788 (W.82)

**LLYWODRAETH LEOL,
CYMRU**

**LOCAL GOVERNMENT,
WALES**

**Gorchymyn Awdurdodau Lleol
(Cod Ymddygiad Enghreifftiol)
(Cymru) 2008**

**The Local Authorities (Model
Code of Conduct) (Wales) Order
2008**

Gwnaed 20 Mawrth 2008

Made 20 March 2008

*Gosodwyd gerbron Cynulliad
Cenedlaethol Cymru* 25 Mawrth 2008

*Laid before the National
Assembly for Wales* 25 March 2008

Yn dod i rym 18 Ebrill 2008

Coming into force 18 April 2008

Drwy arfer y pwerau a roddwyd i Gynulliad Cenedlaethol Cymru gan adrannau 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000(1) ac a freiniwyd(2) bellach ynddynt hwy, ac ar ôl gwneud y cyfryw ymgynghoriad ag sy'n ofynnol yn rhinwedd adran 50(5) o'r Ddeddf honno, mae Gweinidogion Cymru, a hwythau'n fodlon bod y cod ymddygiad enghreifftiol a ddyroddir o dan adran 50(2) yn gyson â'r egwyddorion a bennir yng Ngorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001(3) a wnaed yn unol ag adran 49(2), yn gwneud y Gorchymyn canlynol:

The Welsh Ministers, in exercise of the powers conferred on the National Assembly for Wales by sections 50(2), 50(3), 50(4), 50(4E), 81(2), 81(3) and 105 of the Local Government Act 2000(1) and now vested(2) in them, having carried out such consultation as is required by virtue of section 50(5) of that Act and being satisfied that the model code of conduct being issued under section 50(2) is consistent with the principles specified in the Conduct of Members (Principles) (Wales) Order 2001(3) made pursuant to section 49(2), make the following Order:

Enwi, cychwyn a chymhwyso

Title, commencement and application

1.—(1) Enw'r Gorchymyn hwn yw Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2008 a daw i rym ar 18 Ebrill 2008.

1.—(1) The title of this Order is the Local Authorities (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2008 and it comes into force on 18 April 2008.

(2) Mae'r Gorchymyn hwn yn gymwys i bob awdurdod perthnasol yng Nghymru.

(2) This Order applies to each relevant authority in Wales.

---

(1) 2000 p.22. Diwygir adran 50 gan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chymhwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007 (p.28).

(2) Trosglwyddwyd swyddogaethau Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adrannau 50, 81 a 105 i Weiniogion Cymru o dan baragraff 30 o Atodlen 11 i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (p.32).

(3) O.S. 2001/2276 (Cy.166) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2005/2929 (Cy.214).

---

(1) 2000 c.22. Section 50 is amended by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007 (c.28).

(2) The functions of the National Assembly for Wales under sections 50, 81 and 105 were transferred to the Welsh Ministers under paragraph 30 of Schedule 11 to the Government of Wales Act 2006 (c.32).

(3) S.I. 2001/2276 (W.166) as amended by S.I. 2005/2929 (W.214).

Dehongli

2. Yn y Gorchymyn hwn —

mae i "aelod" ("*member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn;

mae i "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yr ystyr a geir yn Rhan 1 o'r cod enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; ac

ystyr "y Ddeddf" ("*the Act*") yw Deddf Llywodraeth Leol 2000.

Cod Ymddygiad Enghreifftiol

3.—(1) Ceir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn god enghreifftiol o ran yr ymddygiad y disgwylir i aelodau o awdurdod perthnasol ei arddel.

(2) At ddibenion adran 50(4) o'r Ddeddf, mae darpariaethau'r cod enghreifftiol i'w hystyried yn rhai gorfodol.

Darpariaethau i'w datgymhwysio

4.—(1) Os bydd awdurdod perthnasol yn gyngor sir, cyngor bwrdeistref sirol neu gyngor cymuned, neu'n awdurdod tân ac achub sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os ydynt yn gymwys i'r awdurdod perthnasol—

- (a) adrannau 94 i 98 a 105 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972(1); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989(2).

(2) Os bydd awdurdod perthnasol yn awdurdod Parc Cenedlaethol sydd wedi mabwysiadu cod ymddygiad neu os bydd y cyfryw god yn gymwys iddo, datgymhwysir y canlynol o ran yr awdurdod hwnnw, os yw'n gymwys i'r awdurdod perthnasol —

- (a) paragraffau 9 a 10 o Atodlen 7 i Ddeddf yr Amgylchedd 1995(3); a
- (b) unrhyw reoliadau a wnaed neu god a ddyroddwyd o dan adrannau 19 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989.

(3) Bydd adran 16(1) o Ddeddf Dehongli 1978(4) yn gymwys i ddatgymhwysiad o dan baragraff (1) neu baragraff (2) uchod fel pe bai'n ddiddymiad, gan Ddeddf, o ddeddfiad.

-
- (1) 1972 p.70.
  - (2) 1989 p.42.
  - (3) 1995 p.25.
  - (4) 1978 p.30.

Interpretation

2. In this Order —

"the Act" ("*y Ddeddf*") means the Local Government Act 2000;

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order;

"member" ("*aelod*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order; and

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") has the meaning set out in Part 1 of the model code in the Schedule to this Order.

Model Code of Conduct

3.—(1) A model code as regards the conduct which is expected of members of a relevant authority is set out in the Schedule to this Order.

(2) For the purposes of section 50(4) of the Act, the provisions of the model code are to be regarded as mandatory.

Provisions to be disapplied

4.—(1) Where a relevant authority which is a county, county borough or community council or fire and rescue authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) sections 94 to 98 and 105 of the Local Government Act 1972(1); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989(2).

(2) Where a relevant authority which is a National Park authority has adopted a code of conduct or such a code applies to it, the following will, where applicable to the relevant authority, be disapplied as respects that authority —

- (a) paragraphs 9 and 10 of Schedule 7 to the Environment Act 1995(3); and
- (b) any regulations made or code issued under sections 19 and 31 of the Local Government and Housing Act 1989.

(3) Section 16(1) of the Interpretation Act 1978(4) will apply to a disapplication under paragraph (1) or (2) above as if it were a repeal, by an Act, of an enactment.

-
- (1) 1972 c.70.
  - (2) 1989 c.42.
  - (3) 1995 c.25.
  - (4) 1978 c.30.

Dirymu

5. Dirymir y gorchmynion canlynol:

- (a) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) 2001(1);
- (b) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Diwygio) (Cymru) 2004(2); ac
- (c) Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) (Rhif 2) 2004(3).

Darpariaethau Trosiannol ac Arbedion

6. Mae'r gorchmynion y cyfeirir atynt yn erthygl 5 yn parhau i fod yn effeithiol at ddibenion y canlynol ac at ddibenion sy'n gysylltiedig â'r canlynol —

- (a) ymchwilio i unrhyw honiad ysgrifenedig o dan Ran 3 o'r Ddeddf, pan fo'r honiad hwnnw'n ymwneud ag ymddygiad a ddigwyddodd cyn y dyddiad pryd, yn unol ag adran 51 o'r Ddeddf(4)—
  - (i) y bydd yr awdurdod perthnasol yn mabwysiadu cod ymddygiad sy'n ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn lle ei god ymddygiad presennol;
  - (ii) y bydd yr awdurdod perthnasol yn diwygio'i god ymddygiad presennol i ymgorffori darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn; neu
  - (iii) y bydd darpariaethau gorfodol y cod ymddygiad enghreifftiol a geir yn yr Atodlen i'r Gorchymyn hwn yn gymwys i aelodau neu aelodau cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol o dan adran 51(5)(b) o'r Ddeddf honno;
- (b) dyfarnu (neu benderfynu) ar fater a godir mewn honiad o'r fath; ac
- (c) apêl yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau, tribiwnlys achos interim neu dribiwnlys achos mewn perthynas â honiad o'r fath.

Revocation

5. The following orders are revoked:

- (a) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) Order 2001(1);
- (b) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Amendment) (Wales) Order 2004(2); and
- (c) the Conduct of Members (Model Code of Conduct) (Wales) (Amendment) (No. 2) Order 2004(3).

Transitional Provisions and Savings

6. The orders referred to in article 5 continue to have effect for the purposes of and for purposes connected with —

- (a) the investigation of any written allegation under Part 3 of the Act, where that allegation relates to conduct that occurred before the date when, pursuant to section 51 of the Act(4)—
  - (i) the relevant authority adopts a code of conduct incorporating the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order in place of its existing code of conduct;
  - (ii) the relevant authority revises its existing code of conduct to incorporate the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order; or
  - (iii) the mandatory provisions of the model code of conduct in the Schedule to this Order apply to members or co-opted members of the relevant authority under section 51(5)(b) of that Act;
- (b) the adjudication (or determination) of a matter raised in such an allegation; and
- (c) an appeal against the decision of a standards committee, an interim case tribunal or case tribunal in relation to such an allegation.

(1) O.S. 2001/2289 (Cy. 177) fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2004/163 (Cy. 18); O.S. 2004/1510 (Cy.159); O.S. 2005/2929 (Cy. 214); ac O.S. 2006/362 (Cy. 48).

(2) O.S. 2004/163 (Cy.18).

(3) O.S. 2004/1510 (Cy.159).

(4) Diwygir adran 51 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 gan adran 35 o Ddeddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005 a pharagraffau 1 a 3 o Atodlen 4 iddi a chan adran 183 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Chynnwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007.

(1) S.I. 2001/2289 (W.177) as amended by S.I. 2004/163 (W.18); S.I. 2004/1510 (W.159); S.I. 2005/2929 (W.214); and S.I. 2006/362 (W.48).

(2) S.I. 2004/163 (W.18).

(3) S.I. 2004/1510 (W.159).

(4) Section 51 of the Local Government Act 2000 is amended by section 35 and paragraphs 1 and 3 of Schedule 4 to the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005 and by section 183 of the Local Government and Public Involvement in Health Act 2007.

Brian Gibbons

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a
Llywodraeth Leol, un o Weinidogion Cymru

Minister for Social Justice and Local Government, one
of the Welsh Ministers

20 Mawrth 2008

20 March 2008

YR ATODLEN

Y COD YMDDYGIAD ENGHREIFFTIOL

RHAN 1 DEHONGLI

1.—(1) Yn y cod hwn —

mae "aelod" ("*member*") yn cynnwys aelod cyfetholedig onid yw'r cyd-destun yn mynnu fel arall;

ystyr "aelod cyfetholedig" ("*co-opted member*"), mewn perthynas ag awdurdod perthnasol, yw person nad yw'n aelod o'r awdurdod ond—

(a) sy'n aelod o unrhyw bwyllgor neu is-bwyllgor i'r awdurdod, neu

(b) sy'n aelod o unrhyw gyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod, ac sy'n cynrychioli'r awdurdod arno,

ac sydd â'r hawl i bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu mewn unrhyw gyfarfod o'r pwyllgor neu o'r is-bwyllgor hwnnw;

ystyr "eich awdurdod" ("*your authority*") yw'r awdurdod perthnasol yr ydych chi'n aelod neu'n aelod cyfetholedig ohono;

ystyr "awdurdod perthnasol" ("*relevant authority*") yw—

(a) cyngor sir,

(b) cyngor bwrdeistref sirol,

(c) cyngor cymuned,

(ch) awdurdod tân ac achub a gyfansoddwyd drwy gynllun o dan adran 2 o Ddeddf Gwasanaethau Tân ac Achub 2004(1) neu gynllun y mae adran 4 o'r Ddeddf honno yn gymwys iddo,

(d) awdurdod Parc Cenedlaethol a sefydlwyd o dan adran 63 o Ddeddf yr Amgylchedd 1995(2);

ystyr "cyfarfod" ("*meeting*") yw unrhyw gyfarfod —

(a) o'r awdurdod perthnasol,

(b) o unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod perthnasol,

(c) o unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor i'r awdurdod perthnasol neu unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor o'r fath i unrhyw weithrediaeth neu fwrdd i'r awdurdod, neu

(ch) y mae aelodau neu swyddogion yr awdurdod perthnasol yn bresennol ynddo ac eithrio cyfarfod grŵp gwleidyddol a gyfansoddwyd yn unol â rheoliad 8 o Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990(3),

ac mae'n cynnwys amgylchiadau pan fo aelod o weithrediaeth neu fwrdd neu swyddog sy'n gweithredu ar ei ben ei hun yn arfer un o swyddogaethau awdurdod; ac

ystyr "chi" ("*you*") yw chi fel aelod neu aelod cyfetholedig o awdurdod perthnasol.

Mewn perthynas â chyngor-cymuned, mae cyfeiriadau at swyddog monitro awdurdod a phwyllgor safonau awdurdod i'w darllen, yn y drefn honno, fel cyfeiriadau at swyddog monitro ac at bwyllgor safonau'r cyngor sir neu'r cyngor bwrdeistref sirol y mae ganddo swyddogaethau mewn perthynas â'r cyngor cymuned y mae'n gyfrifol amdano o dan adran 56(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

(1) 2004 p.21.

(2) 1995 p.25.

(3) O.S. 1990/1553 fel y'i diwygiwyd gan O.S. 1991/1389; O.S. 1993/1339; O.S. 1998/1918; ac O.S. 1999/500.

RHAN 2

DARPARIAETHAU CYFFREDINOL

2.—(1)Ac eithrio pan fo paragraff 3(a) yn gymwys, rhaid i chi gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn —

- (a) pa bryd bynnag y byddwch yn cynnal busnes eich awdurdod, neu'n bresennol mewn un o gyfarfodydd eich awdurdod;
- (b) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu yn rôl aelod y cawsoch eich ethol neu eich penodi iddi;
- (c) pa bryd bynnag y byddwch yn gweithredu, yn honni gweithredu neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu fel un o gynrychiolwyr eich awdurdod; neu
- (ch) ar bob adeg ac mewn unrhyw gapasiti, mewn cysylltiad ag ymddygiad a nodir ym mharagraffau 6(1)(a) a 7.

(2) Dylech ddarllen y cod hwn ar y cyd â'r egwyddorion cyffredinol a ragnodir o dan adran 49(2) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 o ran Cymru.

3. Os byddwch wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i wasanaethu —

- (a) ar awdurdod perthnasol arall, neu ar unrhyw gorff arall, sy'n cynnwys awdurdod heddlu neu Fwrdd Iechyd Lleol rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw, gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod arall neu'r corff arall hwnnw; neu
- (b) ar unrhyw gorff arall nad oes ganddo god sy'n ymwneud ag ymddygiad ei aelodau, rhaid i chi, pan fyddwch yn gweithredu ar ran y corff arall hwnnw, gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn, ac eithrio pan yw'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithlon eraill y gall y corff hwnnw fod yn ddarostyngedig iddynt neu i'r graddau y mae'n gwrthdaro â'r cyfryw rwymedigaethau.

4. Rhaid i chi —

- (a) cyflawni eich dyletswyddau a'ch cyfrifoldebau gan roi sylw dyladwy i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed neu eu crefydd;
- (b) dangos parch at eraill ac ystyriaeth ohonynt;
- (c) peidio ag ymddwyn fel bwli neu harasio unrhyw berson; a
- (ch) peidio â gwneud dim sy'n cyfaddawdu, neu sy'n debygol o gyfaddawdu, didueddrwydd y sawl sy'n gweithio i'ch cyngor neu ar ei ran.

5. Rhaid i chi —

- (a) peidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heb gydsyniad datganedig person a awdurdodwyd i roi cydsyniad o'r fath, neu onid yw'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny;
- (b) peidio â rhwystro unrhyw berson rhag gweld gwybodaeth y mae gan y person hwnnw hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith.

6.—(1)Rhaid i chi —

- (a) peidio ag ymddwyn mewn ffordd y gellid yn rhesymol ei hystyried yn un sy'n dwyn anfri ar eich swydd neu ar eich awdurdod;
- (b) adrodd, p'un ai drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod neu'n uniongyrchol i'r awdurdod priodol, ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall neu gan unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran ac y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn golygu neu'n debygol o olygu ymddygiad troseddol (nad yw at ddibenion y paragraff hwn yn cynnwys tramgwyddau neu ymddygiad y gellir ei gosbi drwy gosb benodedig);
- (c) adrodd i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ac i swyddog monitro eich awdurdod ar unrhyw ymddygiad gan aelod arall y mae'n rhesymol i chi fod o'r farn ei fod yn groes i'r cod ymddygiad hwn;
- (ch) peidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wacsaw yn erbyn aelodau eraill neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran.

(2) Rhaid i chi gydymffurfio ag unrhyw gais gan swyddog monitro eich awdurdod, neu gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mewn cysylltiad ag ymchwiliad a wneir yn unol â'u gwahanol bwerau statudol.

7. Rhaid i chi —

- (a) yn eich capasiti swyddogol neu fel arall, beidio â defnyddio neu geisio defnyddio eich safle yn amhriodol i roi neu i sicrhau mantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall, neu i greu neu i osgoi anfantais i chi eich hun neu i unrhyw berson arall;
- (b) peidio â defnyddio adnoddau eich awdurdod, neu awdurdodi eraill i'w defnyddio—
  - (i) yn annoeth;
  - (ii) yn groes i ofynion eich awdurdod;
  - (iii) yn anghyfreithlon;
  - (iv) ac eithrio mewn dull a fwriedir i hwyluso neu i ffafrio cyflawni swyddogaethau'r awdurdod neu'r swydd yr ydych wedi eich ethol neu eich penodi iddo neu iddi;
  - (v) yn amhriodol at ddibenion gwleidyddol; neu
  - (vi) yn amhriodol at ddibenion preifat.

8. Rhaid i chi —

- (a) pan fyddwch yn cyfrannu mewn cyfarfodydd neu'n gwneud penderfyniadau ynghylch busnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef, wneud hynny ar sail rhinweddau'r amgylchiadau o dan sylw ac er budd y cyhoedd gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol a ddarperir gan swyddogion eich awdurdod, ac yn benodol gan —
  - (i) pennaeth gwasanaeth taledig yr awdurdod;
  - (ii) prif swyddog cyllid yr awdurdod;
  - (iii) swyddog monitro'r awdurdod;
  - (iv) prif swyddog cyfreithiol yr awdurdod (y dylid ymgynghori ag ef pan fo unrhyw amheuaeth ynghylch pŵer yr awdurdod i weithredu, ynghylch a yw'r cam a arfaethir yn dod o fewn y fframwaith polisi y cytunwyd arno gan yr awdurdod neu os gallai canlyniadau cyfreithiol gweithredu neu fetu â gweithredu gan yr awdurdod gael ôl-ffeithiau pwysig);
- (b) rhoi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

9. Rhaid i chi —

- (a) parchu'r gyfraith a rheolau eich awdurdod sy'n llywodraethu hawlio treuliau a lwfansau mewn cysylltiad â'ch dyletswyddau fel aelod;
- (b) osgoi derbyn rhoddion oddi wrth neb, na lletygarwch (ac eithrio lletygarwch swyddogol, megis derbyniad dinesig neu weithio dros ginio, a awdurdodir yn briodol gan eich awdurdod) na buddiannau materol neu wasanaethau i chi eich hun neu i unrhyw berson os byddai gwneud hynny'n eich rhoi o dan rwymedigaeth amhriodol, neu os gallai'n rhesymol ymddangos fel pe bai'n gwneud hynny.

RHAN 3

BUDDIANNAU

Buddiannau Personol

10.—(1) Ym mhob mater rhaid i chi ystyried a oes gennych fuddiant personol, ac a yw'r cod ymddygiad hwn yn ei gwneud yn ofynnol i chi ddatgelu'r buddiant hwnnw.

(2) Rhaid i chi ystyried bod gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef —

- (a) os yw'n gysylltiedig â'r canlynol, neu'n debygol o effeithio arnynt —
  - (i) unrhyw gyflogaeth yr ydych yn ymgymryd â hi neu fusnes yr ydych yn ei redeg;
  - (ii) unrhyw berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, unrhyw ffyrm yr ydych yn bartner ynddi neu unrhyw gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl;
  - (iii) unrhyw berson, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi rhoi taliad i chi mewn cysylltiad â'ch ethol neu mewn cysylltiad ag unrhyw dreuliau a dynnwyd gennych wrth i chi gyflawni eich dyletswyddau fel

aelod;

- (iv) unrhyw gorff corfforaethol y mae ganddo le busnes neu dir yn ardal eich awdurdod, ac y mae gennych chi fuddiant llesionol mewn dosbarth o warannau sydd gan y corff hwnnw ac sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £25,000 neu un ganfed ran o gyfanswm cyfalaf cyfrannau dyroddedig y corff hwnnw;
- (v) unrhyw gontract am nwyddau, gwasanaethau neu waith neu weithfeydd a wnaed rhyngoch chi, rhwng ffyrn yr ydych yn bartner ynddi, neu rhwng cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu rhwng corff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod a'ch awdurdod;
- (vi) unrhyw dir y mae gennych fuddiant llesionol ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod;
- (vii) unrhyw dir y mae eich awdurdod yn landlord arno ac y mae ffyrn yr ydych yn bartner ynddi, cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr arno ac yn derbyn tâl, neu gorff o'r math a ddisgrifir yn is-baragraff (iv) uchod yn denant arno;
- (viii) unrhyw gorff yr ydych wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (ix) unrhyw —
  - (aa) awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus;
  - (bb) cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen, neu gorff arall a chanddo ddibenion elusennol;
  - (cc) corff y mae dylanwadu ar farn neu bolisi cyhoeddus ymhlith ei brif ddibenion;
  - (chch) undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu
  - (dd) clwb preifat neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu o fewn ardal eich awdurdod,

yr ydych yn aelod ohono neu ohoni neu mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo neu ynddi;

- (x) unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded (ar eich pen eich hun neu ar y cyd ag eraill) i'w feddiannu am 28 o ddiwrnodau neu fwy;
- (b) pe byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd ganfod bod gwrthdaro rhwng eich rôl o ran gwneud penderfyniad, ar y busnes hwnnw, ar ran eich awdurdod yn gyfan a'ch rôl o ran cynrychioli buddiannau etholwyr yn eich ward neu eich dosbarth etholiadol; neu
- (c) pe byddai'n rhesymol ystyried penderfyniad arno yn benderfyniad a fyddai'n effeithio —
  - (i) ar eich llesiant neu eich sefyllfa ariannol, neu lesiant neu sefyllfa ariannol person yr ydych yn byw gydag ef, neu unrhyw berson y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef;
  - (ii) ar unrhyw gyflogaeth yr ymgymeryd â hi neu fusnes a redir gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i);
  - (iii) ar unrhyw berson sy'n cyflogi neu sydd wedi penodi'r cyfryw bersonau ag a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i), unrhyw ffyrn y mae'r cyfryw bersonau'n bartneriaid ynddi, neu unrhyw gwmni y maent yn gyfarwyddwyr arno;
  - (iv) ar unrhyw gorff corfforaethol y mae gan bersonau fel a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) fuddiant llesionol mewn dosbarth o warannau sy'n werth mwy na'r gwerth enwol o £5,000; neu
  - (v) ar unrhyw gorff a restrir ym mharagraffau 10(2)(a)(ix)(aa) i (dd) y mae personau a ddisgrifir yn 10(2)(c)(i) mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol ynddo,

a hynny i raddau mwy—

- (aa) yn achos awdurdod â dosbarthiadau etholiadol neu wardiau, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn y dosbarth etholiadol neu'r ward, yn ôl y digwydd, y bydd y penderfyniad yn effeithio arnynt; neu
- (bb) ym mhob achos arall, na'r rhelyw o bobl eraill sy'n talu'r dreth gyngor, o bobl eraill sy'n talu ardrethi neu breswylwyr eraill yn ardal yr awdurdod.

Datgelu Buddiannau Personol

11.—(1) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn bresennol mewn cyfarfod lle y caiff y busnes hwnnw ei ystyried, rhaid i chi ddatgelu ar lafar gerbron y cyfarfod hwnnw fodolaeth a natur y buddiant hwnnw cyn i'r cyfarfod ystyried y busnes neu ar ddechrau'r ystyriaeth, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg.

(2) Pan fydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch yn gwneud —

- (a) cynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod ynghylch y busnes hwnnw, dylech gynnwys

manyllion am y buddiant hwnnw yn y gyfathrebiaeth ysgrifenedig; neu

- (b) cynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) i un o aelodau neu o swyddogion eich awdurdod dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau'r cyfryw gynrychioliadau, neu pan ddaw'n amlwg i chi fod gennych fuddiant o'r fath, a chadarnhau'r cynrychioliad a'r buddiant yn ysgrifenedig o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

(3) Yn ddarostyngedig i baragraff 14(1)(b) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef ac y byddwch wedi gwneud penderfyniad wrth arfer un o swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd, rhaid i chi mewn perthynas â'r busnes hwnnw sicrhau bod unrhyw ddatganiad ysgrifenedig ynghylch y penderfyniad hwnnw'n cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant.

(4) Rhaid i chi, mewn cysylltiad â buddiant personol nas datgelwyd eisoes, cyn cyfarfod neu'n syth ar ôl diwedd cyfarfod pan ddatgelir y buddiant yn unol ag is-baragraff 11(1), roi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod yn unol ag unrhyw ofynion a nodir gan swyddog monitro eich awdurdod o bryd i'w gilydd ond, rhaid cynnwys o leiaf —

- (a) manyllion am y buddiant personol;
- (b) manyllion am y busnes y mae'r buddiant personol yn gysylltiedig ag ef; ac
- (c) eich llofnod.

(5) Pan fydd eich swyddog monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth sy'n ymwneud â'ch buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yn unol â pharagraff 16(1), mae eich rhwymedigaethau o dan y paragraff 11 hwn i ddatgelu'r cyfryw wybodaeth, p'un ai ar lafar neu'n ysgrifenedig, i'w disodli gan rwymedigaeth i ddatgelu bodolaeth buddiant personol ac i gadarnhau bod eich swyddog monitro wedi cytuno bod y cyfryw fuddiant personol o natur gwybodaeth sensitif.

(6) At ddibenion is-baragraff (4), dim ond os bod hysbysiad ysgrifenedig wedi ei ddarparu yn unol â'r cod hwn ers y dyddiad diwethaf pryd yr etholwyd chi, y penodwyd chi neu yr enwebwyd chi'n aelod o'ch awdurdod y bernir bod buddiant personol wedi ei ddatgelu eisoes.

(7) At ddibenion is-baragraff (3), os na ddarperir hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r paragraff hwnnw bernir na fyddwch wedi datgan buddiant personol yn unol â'r cod hwn.

Buddiannau sy'n Rhagfarnu

12.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (2) isod, os bydd gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu yn y busnes hwnnw os bydd y buddiant yn un y bydd yn rhesymol i aelod o'r cyhoedd sy'n gwybod y ffeithiau perthnasol fod o'r farn ei fod mor arwyddocaol fel y bydd yn debygol o ragfarnu eich barn ynghylch buddiant cyhoeddus.

(2) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), nid ystyrir bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes os bydd y busnes hwnnw—

(a) yn gysylltiedig—

- (i) ag awdurdod perthnasol arall yr ydych hefyd yn aelod ohono;
- (ii) ag awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle yr ydych mewn safle rheolaeth neu reoli cyffredinol;
- (iii) â chorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;
- (iv) â'ch rôl fel llywodraethwr ysgol (os na chwsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod) oni bai bod y busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol yr ydych yn un o'i llywodraethwyr;
- (v) â'ch rôl fel aelod o Fwrdd Iechyd Lleol os na chwsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i fod arno;

(b) yn gysylltiedig:

- (i) â swyddogaethau tai eich awdurdod os oes gennych denantiaeth neu les gyda'ch awdurdod, ar yr amod nad oes arnoch i'ch awdurdod ôl-ddyledion rhent o fwy na deufis, ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn arbennig â'ch tenantiaeth neu â'ch les;
- (ii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â phrydau ysgol, cludiant a threuliau teithio, os ydych chi'n warchodwr, yn rhiant, yn fam-gu neu'n nain neu'n dad-cu neu'n daid, neu os oes gennych gyfrifoldeb rhiant (fel y'i diffinnir yn adran 3 o Deddf Plant 1989) dros blentyn sy'n cael addysg lawnamser, onid yw'r busnes yn benodol gysylltiedig â'r ysgol y mae'r plentyn hwnnw'n ei mynychu;
- (iii) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â thâl salwch statudol o dan Ran XI o Ddeddf

Cyfraniadau a Budd-daliadau Nawdd Cymdeithasol 1992, os ydych yn cael, neu os oes gennych hawl i gael, taliad o'r fath gan eich awdurdod;

- (iv) â swyddogaethau eich awdurdod mewn cysylltiad â lwfans neu daliad a wneir o dan adrannau 22(5), 24(4) a 173 i 176 o Deddf Llywodraeth Leol 1972, lwfans neu bensiwn o dan adran 18 o Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 neu lwfans neu daliad o dan adran 100 o Deddf Llywodraeth Leol 2000;
- (c) yn gysylltiedig â'ch rôl fel cynghorydd cymunedol mewn perthynas â grant, benthyciad neu fath arall ar gymorth ariannol a wnaed gan eich cyngor cymuned i gyrff cymunedol neu wirfoddol hyd at uchafswm o £500.

(3) Nid yw'r esemptiadau yn is-baragraff (2)(a) yn gymwys os yw'r busnes yn gysylltiedig â dyfarnu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

Pwyllgorau Trosolygu a Chraffu

13. Bydd gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes sydd gerbron un o bwyllgorau trosolygu a chraffu eich awdurdod (neu un o is-bwyllgorau pwyllgor o'r fath) —

- (a) os bydd y busnes hwnnw'n gysylltiedig â phenderfyniad a wnaed (p'un a gafodd ei weithredu ai peidio) neu gam a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd, neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cyd-bwyllgorau neu o gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod; a
- (b) os oeddech chi, ar yr adeg pan wnaed y penderfyniad neu pan gymerwyd y cam, yn aelod o'r weithrediaeth, y bwrdd, y pwyllgor, yr is-bwyllgor, y cyd-bwyllgor neu'r cyd-is-bwyllgor a grybwyllir yn is-baragraff (a) a'ch bod chi'n bresennol pan wnaed y penderfyniad hwnnw neu pan gymerwyd y cam hwnnw.

Cyfrannu mewn Perthynas â Datgelu Buddiannau

14.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraffau (2), (3) a (4), os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef rhaid i chi, oni roddwyd i chi ollyngiad gan bwyllgor safonau eich awdurdod —

- (a) ymadael â'r ystafell, y siambr neu'r man lle y mae cyfarfod i ystyried y busnes yn cael ei gynnal—
  - (i) pan fo is-baragraff (2) yn gymwys, yn syth ar ôl i'r cyfnod ar gyfer gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes ddod i ben a beth bynnag cyn i ystyriaeth bellach o'r busnes ddechrau, p'un a ganiateir i'r cyhoedd aros yn bresennol ar gyfer y cyfryw ystyriaeth ai peidio; neu
  - (ii) mewn unrhyw achos arall, pa bryd bynnag y daw i'r amlwg bod y busnes hwnnw'n cael ei ystyried yn y cyfarfod hwnnw;
- (b) peidio ag arfer swyddogaethau gweithrediaeth neu fwrdd mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
- (c) peidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch y busnes hwnnw;
- (ch) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau ysgrifenedig (p'un ai drwy lythyr, neges ffacs neu ar ryw ffurf arall ar gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw; a
- (d) peidio â gwneud unrhyw gynrychioliadau llafar (p'un ai'n bersonol neu ar ryw ffurf ar gyfathrebu electronig) mewn cysylltiad â'r busnes hwnnw neu rhaid i chi roi'r gorau ar unwaith i wneud y cyfryw gynrychioliadau llafar pan ddaw'r buddiant sy'n rhagfarnu i'r amlwg.

(2) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae a wnelo eich awdurdod ag ef cewch fod yn bresennol mewn cyfarfod ond dim ond er mwyn gwneud cynrychioliadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes, ar yr amod y caniateir hefyd i'r cyhoedd fod yn bresennol yn y cyfarfod i'r un diben, p'un ai o dan hawl statudol neu fel arall.

(3) Nid yw is-baragraff (1) yn eich rhwystro rhag bod yn bresennol a chyfrannu mewn cyfarfod —

- (a) os gofynnir i chi fod yn bresennol mewn cyfarfod pwyllgor trosolwg neu graffu, gan y cyfryw bwyllgor ac yntau'n arfer ei bwerau statudol; neu
- (b) os oes gennych y fantais o fod gollyngiad wedi ei roi i chi ar yr amod—
  - (i) eich bod yn datgan yn y cyfarfod eich bod yn dibynnu ar y gollyngiad; a
  - (ii) eich bod, cyn y cyfarfod neu'n syth ar ôl i'r cyfarfod orffen, yn rhoi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod a bod hwnnw'n cynnwys —
    - (aa) manylion y buddiant sy'n rhagfarnu;

- (bb) manylion y busnes y mae'r buddiant sy'n rhagfarnu'n gysylltiedig ag ef;
- (cc) manylion y gollyngiad a'r dyddiad pryd y'i rhoddwyd; a
- (chch) eich llofnod.

(4) Os bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu a'ch bod yn gwneud cynrychioliadau ysgrifenedig neu lafar i'ch awdurdod gan ddibynnu ar ollyngiad, rhaid i chi ddarparu manylion am y gollyngiad o fewn unrhyw gynrychioliad ysgrifenedig neu lafar o'r fath ac, yn yr achos olaf hwn, rhaid i chi ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer eich awdurdod o fewn 14 o ddiwrnodau ar ôl gwneud y cynrychioliad.

RHAN 4

COFRESTR BUDDIANNAU AELODAU

Cofrestru Buddiannau Ariannol a Buddiannau Eraill ac Aelodaeth o Gyrrff a Safleoedd Rheoli

15.—(1) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (3), rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl—

- (a) i god ymddygiad eich awdurdod gael ei fabwysiadu neu i ddarpariaethau gorfodol y cod enghreifftiol hwn gael eu cymhwyso i'ch awdurdod; neu
- (b) i chi gael eich ethol neu eich penodi i swydd (os digwydd hynny'n ddiweddarach),

gofrestru eich buddiannau ariannol a'ch buddiannau eraill, os ydynt yn dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 10(2)(a) yng nghofrestr eich awdurdod a gedwir o dan adran 81(1) o Deddf Llywodraeth Leol 2000, drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl dod yn ymwybodol o unrhyw fuddiant personol newydd neu o newid i unrhyw fuddiant personol a gofrestrwyd o dan is-baragraff (1), gofrestru'r buddiant personol newydd hwnnw neu'r newid drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod.

(3) Nid yw is-baragraffau (1) a (2) yn gymwys i wybodaeth sensitif a benderfynir yn unol â pharagraff 16(1).

(4) Ni fydd is-baragraff (1) yn gymwys os ydych yn aelod o awdurdod perthnasol sy'n gyngor cymuned pan fyddwch yn gweithredu yn eich capasiti fel aelod o awdurdod o'r fath.

Gwybodaeth sensitif

16.—(1) Os byddwch yn ystyried bod yr wybodaeth sy'n ymwneud ag unrhyw un neu rai o'ch buddiannau personol yn wybodaeth sensitif, a bod swyddog monitro eich awdurdod yn cytuno, nid oes angen i chi gynnwys yr wybodaeth honno pan fyddwch yn cofrestru'r buddiant hwnnw, neu, yn ôl y digwydd, newid i'r buddiant o dan baragraff 15.

(2) Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi ddod yn ymwybodol o unrhyw newid yn eich amgylchiadau sy'n golygu nad yw gwybodaeth sydd wedi ei heithrio o dan is-baragraff (1) mwyach yn wybodaeth sensitif, hysbysu swyddog monitro eich awdurdod gan ofyn am i'r wybodaeth gael ei chynnwys yng nghofrestr buddiannau aelodau eich awdurdod.

(3) Yn y cod hwn, ystyr "gwybodaeth sensitif" ("*sensitive information*") yw gwybodaeth y mae ei rhoi ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd yn creu, neu'n debygol o greu, risg ddifrifol y gallech chi neu berson sy'n byw gyda chi fod yn destun trais neu fygythion.

Cofrestru Rhoddion a Lletygarwch

17. Rhaid i chi, o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl i chi gael unrhyw rodd, lletygarwch, buddiant materol neu fantais faterol, sy'n fwy na gwerth a bennir mewn penderfyniad gan eich awdurdod, ddarparu hysbysiad ysgrifenedig ar gyfer swyddog monitro eich awdurdod yn nodi bodolaeth a natur y rhodd honno, y lletygarwch hwnnw, y buddiant materol hwnnw neu'r fantais faterol honno.

SCHEDULE

THE MODEL CODE OF CONDUCT

PART 1 INTERPRETATION

1.—(1) In this code —

"co-opted member" ("*aelod cyfetholedig*"), in relation to a relevant authority, means a person who is not a member of the authority but who —

- (a) is a member of any committee or sub-committee of the authority, or
- (b) is a member of, and represents the authority on, any joint committee or joint sub-committee of the authority,

and who is entitled to vote on any question which falls to be decided at any meeting of that committee or sub-committee;

"meeting" ("*cyfarfod*") means any meeting —

- (a) of the relevant authority,
- (b) of any executive or board of the relevant authority,
- (c) of any committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of the relevant authority or of any such committee, sub-committee, joint committee or joint sub-committee of any executive or board of the authority, or
- (d) where members or officers of the relevant authority are present other than a meeting of a political group constituted in accordance with regulation 8 of the Local Government (Committees and Political Groups) Regulations 1990(1),

and includes circumstances in which a member of an executive or board or an officer acting alone exercises a function of an authority;

"member" ("*aelod*") includes, unless the context requires otherwise, a co-opted member;

"relevant authority" ("*awdurdod perthnasol*") means—

- (a) a county council,
- (b) a county borough council,
- (c) a community council,
- (d) a fire and rescue authority constituted by a scheme under section 2 of the Fire and Rescue Services Act 2004(2) or a scheme to which section 4 of that Act applies,
- (e) a National Park authority established under section 63 of the Environment Act 1995(3);

"you" ("*chi*") means you as a member or co-opted member of a relevant authority; and

"your authority" ("*eich awdurdod*") means the relevant authority of which you are a member or co-opted member.

(2) In relation to a community council, references to an authority's monitoring officer and an authority's standards committee are to be read, respectively, as references to the monitoring officer and the standards committee of the county or county borough council which has functions in relation to the community council for which it is responsible under section 56(2) of the Local Government Act 2000.

(1) S.I. 1990/1553 as amended by S.I. 1991/1389; S.I. 1993/1339; S.I. 1998/1918; and S.I. 1999/500.

(2) 2004 c.21.

(3) 1995 c.25.

PART 2

GENERAL PROVISIONS

2.—(1) Save where paragraph 3(a) applies, you must observe this code of conduct —

- (a) whenever you conduct the business, or are present at a meeting, of your authority;
- (b) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting in the role of member to which you were elected or appointed;
- (c) whenever you act, claim to act or give the impression you are acting as a representative of your authority; or
- (d) at all times and in any capacity, in respect of conduct identified in paragraphs 6(1)(a) and 7.

(2) You should read this code together with the general principles prescribed under section 49(2) of the Local Government Act 2000 in relation to Wales.

3. Where you are elected, appointed or nominated by your authority to serve —

- (a) on another relevant authority, or any other body, which includes a police authority or Local Health Board you must, when acting for that other authority or body, comply with the code of conduct of that other authority or body; or
- (b) on any other body which does not have a code relating to the conduct of its members, you must, when acting for that other body, comply with this code of conduct, except and insofar as it conflicts with any other lawful obligations to which that other body may be subject.

4. You must —

- (a) carry out your duties and responsibilities with due regard to the principle that there should be equality of opportunity for all people, regardless of their gender, race, disability, sexual orientation, age or religion;
- (b) show respect and consideration for others;
- (c) not use bullying behaviour or harass any person; and
- (d) not do anything which compromises, or which is likely to compromise, the impartiality of those who work for, or on behalf of, your authority.

5. You must not —

- (a) disclose confidential information or information which should reasonably be regarded as being of a confidential nature, without the express consent of a person authorised to give such consent, or unless required by law to do so;
- (b) prevent any person from gaining access to information to which that person is entitled by law.

6.—(1) You must —

- (a) not conduct yourself in a manner which could reasonably be regarded as bringing your office or authority into disrepute;
- (b) report, whether through your authority's confidential reporting procedure or direct to the proper authority, any conduct by another member or anyone who works for, or on behalf of, your authority which you reasonably believe involves or is likely to involve criminal behaviour (which for the purposes of this paragraph does not include offences or behaviour capable of punishment by way of a fixed penalty);
- (c) report to the Public Services Ombudsman for Wales and to your authority's monitoring officer any conduct by another member which you reasonably believe breaches this code of conduct;
- (d) not make vexatious, malicious or frivolous complaints against other members or anyone who works for, or on behalf of, your authority.

(2) You must comply with any request of your authority's monitoring officer, or the Public Services Ombudsman for Wales, in connection with an investigation conducted in accordance with their respective statutory powers.

7. You must not —

- (a) in your official capacity or otherwise, use or attempt to use your position improperly to confer on or secure for yourself, or any other person, an advantage or create or avoid for yourself, or any other person, a disadvantage;
- (b) use, or authorise others to use, the resources of your authority —

- (i) imprudently;
- (ii) in breach of your authority's requirements;
- (iii) unlawfully;
- (iv) other than in a manner which is calculated to facilitate, or to be conducive to, the discharge of the functions of the authority or of the office to which you have been elected or appointed;
- (v) improperly for political purposes; or
- (vi) improperly for private purposes.

8. You must —

- (a) when participating in meetings or reaching decisions regarding the business of your authority, do so on the basis of the merits of the circumstances involved and in the public interest having regard to any relevant advice provided by your authority's officers, in particular by —
  - (i) the authority's head of paid service;
  - (ii) the authority's chief finance officer;
  - (iii) the authority's monitoring officer;
  - (iv) the authority's chief legal officer (who should be consulted when there is any doubt as to the authority's power to act, as to whether the action proposed lies within the policy framework agreed by the authority or where the legal consequences of action or failure to act by the authority might have important repercussions);
- (b) give reasons for all decisions in accordance with any statutory requirements and any reasonable additional requirements imposed by your authority.

9. You must —

- (a) observe the law and your authority's rules governing the claiming of expenses and allowances in connection with your duties as a member;
- (b) avoid accepting from anyone gifts, hospitality (other than official hospitality, such as a civic reception or a working lunch duly authorised by your authority), material benefits or services for yourself or any person which might place you, or reasonably appear to place you, under an improper obligation.

PART 3

INTERESTS

Personal Interests

10.—(1) You must in all matters consider whether you have a personal interest, and whether this code of conduct requires you to disclose that interest.

- (2) You must regard yourself as having a personal interest in any business of your authority if —
  - (a) it relates to, or is likely to affect —
    - (i) any employment or business carried on by you;
    - (ii) any person who employs or has appointed you, any firm in which you are a partner or any company for which you are a remunerated director;
    - (iii) any person, other than your authority, who has made a payment to you in respect of your election or any expenses incurred by you in carrying out your duties as a member;
    - (iv) any corporate body which has a place of business or land in your authority's area, and in which you have a beneficial interest in a class of securities of that body that exceeds the nominal value of £25,000 or one hundredth of the total issued share capital of that body;
    - (v) any contract for goods, services or works made between your authority and you or a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;

- (vi) any land in which you have a beneficial interest and which is in the area of your authority;
- (vii) any land where the landlord is your authority and the tenant is a firm in which you are a partner, a company of which you are a remunerated director, or a body of the description specified in sub-paragraph (iv) above;
- (viii) any body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (ix) any —
  - (aa) public authority or body exercising functions of a public nature;
  - (bb) company, industrial and provident society, charity, or body directed to charitable purposes;
  - (cc) body whose principal purposes include the influence of public opinion or policy;
  - (dd) trade union or professional association; or
  - (ee) private club, society or association operating within your authority's area,
 in which you have membership or hold a position of general control or management;
- (x) any land in your authority's area in which you have a licence (alone or jointly with others) to occupy for 28 days or longer;
- (b) a member of the public might reasonably perceive a conflict between your role in taking a decision, upon that business, on behalf of your authority as a whole and your role in representing the interests of constituents in your ward or electoral division; or
- (c) a decision upon it might reasonably be regarded as affecting —
  - (i) your well-being or financial position, or that of a person with whom you live, or any person with whom you have a close personal association;
  - (ii) any employment or business carried on by persons as described in 10(2)(c)(i);
  - (iii) any person who employs or has appointed such persons described in 10(2)(c)(i), any firm in which they are a partner, or any company of which they are directors;
  - (iv) any corporate body in which persons as described in 10(2)(c)(i) have a beneficial interest in a class of securities exceeding the nominal value of £5,000; or
  - (v) any body listed in paragraphs 10(2)(a)(ix)(aa) to (ee) in which persons described in 10(2)(c)(i) hold a position of general control or management,
 to a greater extent than the majority of—
  - (aa) in the case of an authority with electoral divisions or wards, other council tax payers, rate payers or inhabitants of the electoral division or ward, as the case may be, affected by the decision; or
  - (bb) in all other cases, other council tax payers, ratepayers or inhabitants of the authority's area.

Disclosure of Personal Interests

11.—(1) Where you have a personal interest in any business of your authority and you attend a meeting at which that business is considered, you must disclose orally to that meeting the existence and nature of that interest before or at the commencement of that consideration, or when the interest becomes apparent.

(2) Where you have a personal interest in any business of your authority and you make —

- (a) written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) to a member or officer of your authority regarding that business, you should include details of that interest in the written communication; or
- (b) oral representations (whether in person or some form of electronic communication) to a member or officer of your authority you should disclose the interest at the commencement of such representations, or when it becomes apparent to you that you have such an interest, and confirm the representation and interest in writing within 14 days of the representation.

(3) Subject to paragraph 14(1)(b) below, where you have a personal interest in any business of your authority and you have made a decision in exercising a function of an executive or board, you must in relation to that business ensure that any written statement of that decision records the existence and nature of your interest.

(4) You must, in respect of a personal interest not previously disclosed, before or immediately after the close of a meeting where the disclosure is made pursuant to sub-paragraph 11(1), give written notification to your authority in accordance with any requirements identified by your authority's monitoring officer from time to

time but, as a minimum containing —

- (a) details of the personal interest;
- (b) details of the business to which the personal interest relates; and
- (c) your signature.

(5) Where you have agreement from your monitoring officer that the information relating to your personal interest is sensitive information, pursuant to paragraph 16(1), your obligations under this paragraph 11 to disclose such information, whether orally or in writing, are to be replaced with an obligation to disclose the existence of a personal interest and to confirm that your monitoring officer has agreed that the nature of such personal interest is sensitive information.

(6) For the purposes of sub-paragraph (4), a personal interest will only be deemed to have been previously disclosed if written notification has been provided in accordance with this code since the last date on which you were elected, appointed or nominated as a member of your authority.

(7) For the purposes of sub-paragraph (3), where no written notice is provided in accordance with that paragraph you will be deemed as not to have declared a personal interest in accordance with this code.

Prejudicial Interests

12.—(1) Subject to sub-paragraph (2) below, where you have a personal interest in any business of your authority you also have a prejudicial interest in that business if the interest is one which a member of the public with knowledge of the relevant facts would reasonably regard as so significant that it is likely to prejudice your judgement of the public interest.

(2) Subject to sub-paragraph (3), you will not be regarded as having a prejudicial interest in any business where that business—

(a) relates to —

- (i) another relevant authority of which you are also a member;
- (ii) another public authority or body exercising functions of a public nature in which you hold a position of general control or management;
- (iii) a body to which you have been elected, appointed or nominated by your authority;
- (iv) your role as a school governor (where not appointed or nominated by your authority) unless it relates particularly to the school of which you are a governor;
- (v) your role as a member of a Local Health Board where you have not been appointed or nominated by your authority;

(b) relates to —

- (i) the housing functions of your authority where you hold a tenancy or lease with your authority, provided that you do not have arrears of rent with your authority of more than two months, and provided that those functions do not relate particularly to your tenancy or lease;
- (ii) the functions of your authority in respect of school meals, transport and travelling expenses, where you are a guardian, parent, grandparent or have parental responsibility (as defined in section 3 of the Children Act 1989) of a child in full time education, unless it relates particularly to the school which that child attends;
- (iii) the functions of your authority in respect of statutory sick pay under Part XI of the Social Security Contributions and Benefits Act 1992, where you are in receipt of, or are entitled to the receipt of such pay from your authority;
- (iv) the functions of your authority in respect of an allowance or payment made under sections 22(5), 24(4) and 173 to 176 of the Local Government Act 1972, an allowance or pension under section 18 of the Local Government and Housing Act 1989 or an allowance or payment under section 100 of the Local Government Act 2000;
- (c) your role as a community councillor in relation to a grant, loan or other form of financial assistance made by your community council to community or voluntary organisations up to a maximum of £500.

(3) The exemptions in subparagraph (2)(a) do not apply where the business relates to the determination of any approval, consent, licence, permission or registration.

Overview and Scrutiny Committees

13. You also have a prejudicial interest in any business before an overview and scrutiny committee of your authority (or of a sub-committee of such a committee) where—

- (a) that business relates to a decision made (whether implemented or not) or action taken by your authority's executive, board or another of your authority's committees, sub-committees, joint committees or joint sub-committees; and
- (b) at the time the decision was made or action was taken, you were a member of the executive, board, committee, sub-committee, joint-committee or joint sub-committee mentioned in sub-paragraph (a) and you were present when that decision was made or action was taken.

Participation in Relation to Disclosed Interests

14.—(1) Subject to sub-paragraphs (2), (3) and (4), where you have a prejudicial interest in any business of your authority you must, unless you have obtained a dispensation from your authority's standards committee —

- (a) withdraw from the room, chamber or place where a meeting considering the business is being held—
  - (i) where sub-paragraph (2) applies, immediately after the period for making representations, answering questions or giving evidence relating to the business has ended and in any event before further consideration of the business begins, whether or not the public are allowed to remain in attendance for such consideration; or
  - (ii) in any other case, whenever it becomes apparent that that business is being considered at that meeting;
- (b) not exercise executive or board functions in relation to that business;
- (c) not seek to influence a decision about that business;
- (d) not make any written representations (whether by letter, facsimile or some other form of electronic communication) in relation to that business; and
- (e) not make any oral representations (whether in person or some form of electronic communication) in respect of that business or immediately cease to make such oral representations when the prejudicial interest becomes apparent.

(2) Where you have a prejudicial interest in any business of your authority you may attend a meeting but only for the purpose of making representations, answering questions or giving evidence relating to the business, provided that the public are also allowed to attend the meeting for the same purpose, whether under a statutory right or otherwise.

(3) Sub-paragraph (1) does not prevent you attending and participating in a meeting if —

- (a) you are required to attend a meeting of an overview or scrutiny committee, by such committee exercising its statutory powers; or
- (b) you have the benefit of a dispensation provided that you —
  - (i) state at the meeting that you are relying on the dispensation; and
  - (ii) before or immediately after the close of the meeting give written notification to your authority containing —
    - (aa) details of the prejudicial interest;
    - (bb) details of the business to which the prejudicial interest relates;
    - (cc) details of, and the date on which, the dispensation was granted; and
    - (dd) your signature.

(4) Where you have a prejudicial interest and are making written or oral representations to your authority in reliance upon a dispensation, you must provide details of the dispensation within any such written or oral representation and, in the latter case, provide written notification to your authority within 14 days of making the representation.

PART 4

THE REGISTER OF MEMBERS' INTERESTS

Registration of Financial and Other Interests and Memberships and Management Positions

15.—(1) Subject to sub-paragraph (3), you must, within 28 days of—

- (a) your authority's code of conduct being adopted or the mandatory provisions of this model code being applied to your authority; or
- (b) your election or appointment to office (if that is later),

register your financial interests and other interests, where they fall within a category mentioned in paragraph 10(2)(a) in your authority's register maintained under section 81(1) of the Local Government Act 2000 by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any new personal interest or change to any personal interest registered under sub-paragraph (1), register that new personal interest or change by providing written notification to your authority's monitoring officer.

(3) Sub-paragraphs (1) and (2) do not apply to sensitive information determined in accordance with paragraph 16(1).

(4) Sub-paragraph (1) will not apply if you are a member of a relevant authority which is a community council when you act in your capacity as a member of such an authority.

Sensitive information

16.—(1) Where you consider that the information relating to any of your personal interests is sensitive information, and your authority's monitoring officer agrees, you need not include that information when registering that interest, or, as the case may be, a change to the interest under paragraph 15.

(2) You must, within 28 days of becoming aware of any change of circumstances which means that information excluded under sub-paragraph (1) is no longer sensitive information, notify your authority's monitoring officer asking that the information be included in your authority's register of members' interests.

(3) In this code, "sensitive information" ("*gwybodaeth sensitif*") means information whose availability for inspection by the public creates, or is likely to create, a serious risk that you or a person who lives with you may be subjected to violence or intimidation.

Registration of Gifts and Hospitality

17. You must, within 28 days of receiving any gift, hospitality, material benefit or advantage above a value specified in a resolution of your authority, provide written notification to your authority's monitoring officer of the existence and nature of that gift, hospitality, material benefit or advantage.

© Hawlfraint y Goron 2008

Argraffwyd a chyhoeddwyd yn y Deyrnas Unedig gan The Stationery Office Limited o dan awdurdod ac arolygiaeth Carol Tullo, Rheolwr Gwasg Ei Mawrhydi ac Argraffydd Deddfau Seneddol y Frenhines.

© Crown copyright 2008

Printed and Published in the UK by the Stationery Office Limited under the authority and superintendence of Carol Tullo, Controller of Her Majesty's Stationery Office and Queen's Printer of Acts of Parliament.

£3.50

W284/04/08

ON

Y Cod Ymddygiad

ar gyfer aelodau awdurdodau lleolyng Nghymru

Canllawiau gan Ombwdsmon
Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
ar gyfer aelodau cynghorau cymuned

Rhagair

Mae'r canllawiau diwygiedig hyn a ddarparwyd gennyf fi, Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, yn rhoi trosolwg ar y Cod Ymddygiad Enghreifftiol ("y Cod") a gyflwynwyd yn 2008 (fel y'i diwygiwyd 1 Ebrill 2016). Eu bwriad yw'ch helpu chi fel aelod i ddeall eich rhwymedigaethau o dan y Cod. Mae'r Cod yn gymwys i holl aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau lleol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parc cenedlaethol yng Nghymru. Fel aelod, mae'n ofynnol i chi ymrwymo iddo wrth ddatgan eich bod yn derbyn eich swydd. Nid yw'r Cod yn gymwys i weithredoedd awdurdodau yn eu cyfanrwydd, nac i ymddygiad eu swyddogion na'u cyflogeion. Mae cod ymddygiad ar wahân ar gyfer swyddogion awdurdodau lleol yng Nghymru.

Mae hon yn fersiwn ar wahân o'm hail ganllawiau fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar gyfer cynghorwyr tref a chymuned (a elwir drwy gydol y canllawiau hyn yn gynghorwyr cymuned). Mae sawl rhan o'r canllawiau hyn yn wahanol i'm canllawiau i gynghorwyr sir gan eu bod yn cydnabod y rôl wahanol y mae cynghorwyr cymuned yn ei chyflawni.

Fy amcan yn y tudalennau sy'n dilyn yw eich helpu i ddeall y Cod a'i ofynion yn gyffredinol. Mae Rhan 1 yn cynnwys cyflwyniad ac mae Rhan 2 yn amlinellu'ch dyletswyddau o dan y Cod, gan gyfeirio at baragraffau penodol lle ceir rhagor o wybodaeth. Mae Rhannau 3 a 4 yn delio â materion cyffredinol sy'n ymwneud â buddiannau, a'u nod yw egluro nifer o ddarpariaethau sydd yn Rhannau 3 a 4 o'r Cod. Gallwch gael copi o'r Cod drwy ofyn i'ch Clerc.

Bwriad y canllawiau hyn yw eich helpu i ddeall y Cod a sut i'w gymhwyso, ond ni ellir rhoi sylw i bob sefyllfa bosibl. Yn y pen draw, chi sy'n gyfrifol am gymryd cyngor penodol gan eich Clerc neu Swyddog Monitro a phenderfynu ar y cwrs gweithredu mwyaf priodol.

Rwyf wedi defnyddio enghreifftiau drwy gydol yr adroddiad i ddangos sut y mae'r canllawiau'n gweithio. Mae'r enghreifftiau hyn yn achosion gwirioneddol sydd wedi'u hystyried gan fy swyddfa, ac maent hefyd yn cynnwys penderfyniadau a wnaed gan bwyllgorau safonau lleol a Phanel Dyfarnu Cymru. Mae'n bosibl mai fy rhagflaenydd sydd wedi gwneud rhai o'r penderfyniadau hyn, ond er hwylustod, byddaf yn cyfeirio atynt drwy gydol y ddogfen fel fy mhenderfyniadau fy hun. Cyhoeddir rhagor o enghreifftiau o achosion diweddar bob chwarter yn "Coflyfr y Cod Ymddygiad" sydd ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon-cymru.org.uk

Fel aelod, cynigir hyfforddiant i chi ar y Cod, gan eich Clerc, gan Swyddog Monitro neu gan gorff cynrychiadol. Rwy'n disgwyl i bob aelod fanteisio ar hyfforddiant o'r fath, gan gynnwys cyrsiau diweddar, i sicrhau ei fod yn gwbl ymwybodol o'r darpariaethau yn y Cod a'r safonau y disgwylir iddynt eu harddel mewn bywyd cyhoeddus. Rwyf yn annog aelodau i ddefnyddio unrhyw drefniadau lleol sydd ar waith i ddelio â chwynion am eu cyd-aelodau.

Rwyf yn bryderus o hyd ynghylch nifer y cwynion lefel isel sy'n dod i law. Er ei bod yn ymddangos bod y cwynion hyn yn deillio o nifer bach o aelodau, yn y cyfnod anodd hwn o gyni cyhoeddus, mae'n bwysicach fyth ein bod yn defnyddio adnoddau fy swyddfa yn

effeithiol a bod unrhyw ymchwiliad a wneir yn gymesur ac yn angenrheidiol er budd y cyhoedd yn gyffredinol.

Dylem barhau i gydweithio i godi safonau a chreu diwylliant lle caiff aelodau eu parchu am fod yn anhunanol, yn wrthrychol ac yn barchus eu hymddygiad. Os gwnawn ni hynny, gallwn feithrin ymddiriedaeth y cyhoedd yn ein sefydliadau democrataidd a hyrwyddo llywodraethu da er budd pobl ein holl gymunedau.

A handwritten signature in black ink, enclosed in a thin black rectangular border. The signature is cursive and appears to read 'Nick Bennett'.

Nick Bennett

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, Gorffennaf 2016

Dyroddwyd y canllawiau statudol hyn gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru o dan Adran 68 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ar gyfer aelodau etholedig, aelodau cyfetholedig ac aelodau a benodir ar gynghorau tref a chymuned yng Nghymru.

Mae canllawiau ar wahân ar gael i aelodau sydd wedi'u ethol, eu cyfethol a'u penodi i gynghorau sir, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parc cenedlaethol yng Nghymru.

Cydnabyddiaeth

Mae'r canllawiau hyn yn gwneud defnydd o'r canllawiau a gafodd eu paratoi a'u dyroddi gan Standards for England ar y Cod Ymddygiad blaenorol ar gyfer Lloegr. Maent wedi cael eu helaethu a'u diwygio i gyfeirio at God Cymru a'r cyd-destun Cymreig.

Hoffwn ddiolch i adran gwasanaethau cyfreithiol Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf am gael defnyddio ei siartiau llif ar fuddiannau. Cyhoeddwyd yr argraffiad cyntaf ym mis Ebrill 2010. Cyhoeddwyd yr argraffiad hwn Gorffennaf 2016.

Cynnwys

Tudalen

Rhan 1 – Cyflwyniad

Yr Egwyddorion	6
Penderfynu pryd mae'r	11
Cod yn gymwys i chi	12

Rhan 2 – Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod

• Cydraddoldeb	14
• Trin pobl eraill gyda pharch ac ystyriaeth	15
• Bwlio ac aflonyddu	17
• Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod	18
• Datgelu gwybodaeth gyfrinachol	19
• Atal mynediad at wybodaeth	20
• Anfri	21
• Rhoi gwybod am dorri gofynion y Cod	22
• Cwynion blinderus	22
• Cydweithredu ag ymchwiliadau	23
• Camfanteisio ar eich swydd	24
• Adnoddau'r awdurdod	25
• Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig	25
• Gwneud penderfyniadau'n wrthrychol	26
• Ystyried cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau	27
• Treuliau	27
• Rhoddion a lletygarwch	27

Rhan 3 – Buddiannau personol a rhagfarnus

• Buddiannau Personol	28
• Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant personol	32
• Buddiannau Rhagfarnus	32
• Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus	33
• Goddefebau	35

Rhan 4 – Cofrestru Buddiannau

• Rhoddion a lletygarwch	36
--------------------------	----

Atodiad – Siart Llif Buddiannau

38

1. Cyflwyniad

Crëwyd fframwaith moesegol newydd i lywodraeth leol yng Nghymru drwy Ddeddf Llywodraeth Leol 2000. Creodd bŵer i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ddyroddi cod ymddygiad enghreifftiol a fyddai'n gymwys i aelodau ac aelodau cyfetholedig yr holl awdurdodau perthnasol yng Nghymru. Trosglwyddwyd y pŵer hwn i Weinidogion Cymru gan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Yn 2008, dyroddwyd y Cod Ymddygiad Enghreifftiol presennol (fel y'i diwygiwyd 1 Ebrill 2016) gan Weinidogion Cymru ac mae'n ofynnol i bob awdurdod perthnasol ei fabwysiadu.

Fe'i gwnaed yn ofynnol i awdurdodau fabwysiadu'r Cod enghreifftiol yn gyfan, ond gallent wneud ychwanegiadau i'r Cod, ar yr amod bod y rhain yn gyson â'r Cod enghreifftiol. Y bwriad wrth wneud hyn oedd rhoi sicrwydd i aelodau a'r cyhoedd o ran pa safonau a ddisgwylir. Mae'n helpu i sicrhau cysondeb rhwng awdurdodau perthnasol, gan osgoi dryswch i aelodau sydd ar fwy nag un awdurdod ac i'r cyhoedd.

Mae'n ofynnol bod pwyllgorau safonau'r prif gynghorau'n helpu aelodau ac aelodau cyfetholedig o gynghorau tref a chymuned yn eu hardal i gydymffurfio â'r Cod, ac yn trefnu i ddarparu cyngor a hyfforddiant. Rwyf yn argymhell yn gryf fod pob aelod yn dilyn hyfforddiant ac yn cymryd cyngor pan gaiff ei gynnig.

Er nad yw cynghorwyr cymuned yn gweithredu ar gyrff sy'n gwneud penderfyniadau fel pwyllgorau cynllunio, bydd gofyn i chi wneud penderfyniadau ar ddyrannu arian o'ch praesept a chynnig arweiniad, drwy ddefnyddio'ch gwybodaeth leol werthfawr, i'r Cyngor Sir am effaith ceisiadau cynllunio. Felly mae'n hanfodol eich bod yn gwbl ymwybodol o'r Cod a'i oblygiadau i'ch penderfyniadau ac a ddylech chi fod yn rhan o'r broses o wneud penderfyniad ai peidio. Gan ystyried hyn, rwyf yn argymhell bod pob cynghorydd yn cael hyfforddiant ar y Cod cyn gynted â phosibl ar ôl dechrau yn ei swydd.

Fel aelod, wrth lofnodi'r datganiad i dderbyn eich swydd, byddwch yn cadarnhau'ch ymrwymiad i gydymffurfio â'r Cod. Eich cyfrifoldeb personol chi yw sicrhau'ch bod yn deall eich rhwymedigaethau o dan y Cod ac yn gweithredu mewn ffordd sy'n dangos eich bod wedi ymrwymo i gyrraedd y safonau ymddygiad uchel a ddisgwylir gennych fel aelod. Chi sy'n gyfrifol yn y pen draw, fel aelod, am y penderfyniadau a wnewch a gellir eich dal yn atebol amdanynt. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu y gallwch wneud penderfyniadau sy'n torri'r Cod neu'n mynd yn groes i gyngor dim ond am mai chi sy'n gyfrifol am y penderfyniad. Mae'r canllawiau hyn yn egluro'r cyfyngiadau y disgwylir i chi weithredu o danynt er mwyn sicrhau bod aelodau o'r cyhoedd yn gallu ymddiried yn y ffordd y mae awdurdodau yng Nghymru'n gwneud eu penderfyniadau.

Fy rôl i fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yw ymchwilio i gwynion bod aelodau o awdurdodau lleol yng Nghymru wedi torri'r Cod. Wrth benderfynu a fyddaf yn ymchwilio i gŵyn neu a fyddaf yn parhau i ymchwilio i doriad ar ofynion y Cod, byddaf yn defnyddio prawf dau gam. Yn y cam cyntaf, byddaf yn ceisio darganfod a oes tystiolaeth uniongyrchol bod y Cod wedi'i dorri. Lefel y prawf sydd ei angen yw 'yn ôl pwysau tebygolrwydd'.

Os bodlonir y prawf am dystiolaeth, yn yr ail gam byddaf yn ystyried a oes angen ymchwilio neu gyfeirio'r gŵyn at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru er budd y cyhoedd. Mae rhai o'r ffactorau budd cyhoeddus y byddaf yn eu hystyried wedi'u dangos isod. Nid yw'r rhestr o'r ffactorau hyn yn gyflawn a bydd y pwys a roddir ar bob un ohonynt yn amrywio yn ôl y ffeithiau a'r rhinweddau ym mhob achos.

Mae'r ffactorau budd cyhoeddus yn cynnwys:

- difrifoldeb y toriad
- a oedd yr aelod wedi ceisio cael elw personol yn fwriadol iddo'i hun neu i berson arall ar draul y cyhoedd
- a yw amgylchiadau'r toriad yn golygu bod yr aelod wedi camfanteisio ar safle o ymddiriedaeth neu awdurdod ac wedi achosi niwed i berson
- a oedd y toriad wedi'i ysgogi gan unrhyw fath o wahaniaethu yn erbyn cefndir ethnig neu genedlaethol y dioddefwr, neu ei rywedd, anabledd, oed, crefydd neu gred, cyfeiriadedd rhywiol neu hunaniaeth ryweddol
- a oes tystiolaeth o ymddygiad tebyg blaenorol ar ran yr aelod
- a oes angen ymchwilio neu gyfeirio'r gŵyn at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru er mwyn cynnal ymddiriedaeth y cyhoedd mewn aelodau etholedig yng Nghymru
- a yw ymchwilio neu gyfeirio at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn ymateb cymesur, hynny yw, a yw'n debygol y byddai'r toriad yn arwain at osod sanctiwn ar yr aelod (byddaf yn ystyried y canlyniadau i achosion blaenorol a ystyriwyd gan bwyllgorau safonau ledled Cymru a Phanel Dyfarnu Cymru), ac a fyddai'r defnydd o adnoddau wrth gynnal ymchwiliad neu wrandawriad gan bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn cael ei ystyried yn ormodol o'i gymharu ag unrhyw sanctiwn tebygol.

Mae gennyf ddisgresiwn sylweddol o ran a fyddaf yn cychwyn neu'n parhau ag ymchwiliad. Rwyf wedi diwygio'r prawf dau gam a fabwysiadwyd gan fy rhagflaenydd er mwyn dangos yn gliriach sut y byddaf yn arfer fy nisgresiwn fel arfer ac er mwyn sicrhau elfen o gysondeb a sicrwydd yn y penderfyniadau rwyf yn eu gwneud.

Mae crynodeb o'r broses y byddaf yn ei dilyn i ymchwilio i gwynion ar fy ngwefan yn

www.ombwdsmon-cymru.org.uk

Lle'r oedd hynny'n bosibl, rwyf wedi defnyddio enghreifftiau yn y canllawiau hyn o achosion a gyfeiriwyd ataf ac sy'n berthnasol i gynghorau cymuned. Os nad oedd hyn yn bosibl rwyf wedi rhoi enghreifftiau o sefyllfaoedd posibl sy'n dangos sut y gellid torri gofynion y Cod wrth gyflawni'ch rôl.

Proses Ddatrys Leol

Mae'r rhan fwyaf o awdurdodau lleol Cymru wedi rhoi gweithdrefnau datrys lleol ar waith i ddellio â chwynion lefel isel sydd wedi'u gwneud gan aelod yn erbyn cyd-aelod. Mae'r trefniadau hyn yn profi'n effeithiol wrth ddatrys nifer o gwynion o'r math hwn. Rwyf o blaid ymestyn y trefniadau hyn i gynnwys cynghorau cymuned. Fel arfer, mae'r cwynion hyn yn ymwneud â honiadau o fethu â dangos parch ac ystyriaeth at eraill yn unol â pharagraff 4(b) o'r Cod neu'r ddyletswydd i beidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu ddibwys yn erbyn aelodau eraill o dan baragraff 6(1)(ch) o'r Cod. Er bod modd o hyd i aelod ddod â chwyn ataf yn uniongyrchol am gyd-aelod, os yw'r gwyn yn ymwneud â mater sy'n dod o dan baragraffau 4(b) a 6(1)(ch), mae'n debygol iawn y byddaf yn cyfeirio'r mater hwn yn ôl at Swyddog Monitro'r Cyngor i'w ystyried o dan y broses hon. Yn fy marn i, mae'n fwy priodol bod cwynion o'r fath yn cael eu datrys yn anffurfiol yn lleol er mwyn cyflymu'r broses gwyno a sicrhau bod fy adnoddau'n cael eu rhoi at ymchwil i gwynion difrifol.

Nod y broses ddatrys leol yw datrys materion yn gynnar fel na fydd y sefyllfa'n gwaethygu'n ddiangen gan wneud drwg, o bosibl, i gysylltiadau personol o fewn yr awdurdod ac i enw da'r awdurdod. Gall y broses arwain at ymddiheuriad gan yr aelod y gwnaed y gwyn amdano. Fodd bynnag, os bydd aelod wedi torri protocol lleol ei awdurdod dro ar ôl tro, yna byddwn yn disgwyl i'r Swyddog Monitro gyfeirio'r mater yn ôl ataf i. Os gwelaf fod patrwm yn codi o gyflwyno cwynion tebyg i mi gan yr un aelodau, byddaf yn ei ystyried yn fater difrifol ac yn penderfynu a yw cyflwyno cwynion o'r fath yn ddi-baid yn ymddygiad y dylid ymchwilio iddo ar ei ben ei hun am ei fod o bosibl yn torri'r Cod.

Pan fyddaf wedi ymchwilio i gwyn, efallai y byddaf yn cyfeirio'r achos at bwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru i wneud penderfyniad. Bydd hyn yn dibynnu ar natur ac amgylchiadau unigol yr achos honedig o dorri'r Cod. Wrth gyhoeddi fy adroddiad byddaf yn pwysu a mesur ac yn dadansoddi'r dystiolaeth sydd wedi'i chasglu, ac yn llunio fy nghasgliadau ynghylch a oes awgrym bod y Cod wedi cael ei dorri. Serch hynny, y pwyllgor safonau neu Banel Dyfarnu Cymru yn unig sydd â'r awdurdod i wneud penderfyniad.

Pwyllgorau Safonau

Mae pwyllgorau safonau'n cynnwys aelodau lleyg annibynnol ac aelodau etholedig yr awdurdod. Pan fyddaf yn cyfeirio achos at bwyllgor safonau, ei rôl yw penderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac a ddylid gosod sancsiwn. Yn fy marn i, dylid cynnal gwrandawiadau'n gyhoeddus oni bai fod rhesymau dilys dros beidio â gwneud hynny er mwyn hyrwyddo hyder y cyhoedd yn safonau bywyd cyhoeddus. Os bydd pwyllgor safonau yn dod i'r casgliad bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu â chydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod perthnasol, gall benderfynu:

- nad oes angen cymryd camau mewn perthynas â'r methiant hwnnw
- y dylid ceryddu'r aelod neu aelod cyfetholedig drwy roi cerydd cyhoeddus, neu

- y dylid atal yr aelod neu aelod cyfetholedig, neu ei atal yn rhannol, rhag bod yn aelod o'r awdurdod hwnnw am gyfnod nad yw'n fwy na chwe mis neu, os yw'n fyrrach, gweddiill cyfnod yr aelod yn ei swydd.

Gall aelod ofyn am ganiatâd gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru i apelio iddo yn erbyn penderfyniad gan bwyllgor safonau.

Panel Dyfarnu Cymru

Pan fyddaf yn cyfeirio achos at Banel Dyfarnu Cymru, ei rôl ef hefyd yw penderfynu a yw aelod wedi torri'r Cod ac a ddylid gosod sancsiwn. Yn ogystal â hyn, bydd yn ystyried unrhyw apelau, os cafwyd caniatâd i'w cyflwyno, yn erbyn penderfyniad gan bwyllgor safonau. Y pwerau sydd ar gael i'r Panel wrth benderfynu bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu â chydymffurfio â'r Cod yw:

- anghymhwyso'r ymatebydd rhag bod, neu rhag dod, yn aelod o'r awdurdod perthnasol cysylltiedig neu o unrhyw awdurdod perthnasol arall am gyfnod o hyd at bum mlynedd
- atal yr ymatebydd, neu ei atal yn rhannol, rhag bod yn aelod neu aelod cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol cysylltiedig am hyd at 12 mis, neu
- beidio â chymryd camau mewn perthynas â thorri'r Cod. Mewn achosion o'r fath, gall y Panel dybio ei bod yn briodol rhybuddio'r aelod o ran ei ymddygiad yn y dyfodol. Os cofnodwyd rhybudd o'r fath, mae'n debygol o gael ei ystyried yn ystod unrhyw wrandawriad yn y dyfodol lle cafwyd eto fod yr aelod wedi methu â chydymffurfio â darpariaethau'r Cod.

Lle mae pwyllgor safonau neu'r Panel wedi atal aelod neu aelod cyfetholedig, neu ei atal yn rhannol, bydd yn ofynnol o hyd fod yr aelod hwnnw'n cydymffurfio â'r Cod, yn enwedig y darpariaethau sydd ym mharagraff 6(1)(a) (dwyn anfri ar swydd aelod neu awdurdod) a pharagraff 7 (defnyddio safle aelod yn amhriodol).

Rôl y Clerc

Mae'r Clerc yn cael ei gyflogi gan eich Cyngor ac mae'n cyflawni nifer o dasgau gan gynnwys darparu cymorth gweinyddol i'r Cyngor, cynghori ar ddatblygu polisiau a gweithdrefnau ynghyd â chynghori'r Cyngor ar weithredu a defnyddio ei weithdrefnau. Darparu cymorth yw rôl y Clerc ac ato ef y dylech droi yn y lle cyntaf os bydd angen cyngor arnoch chi.

Mae rôl y Clerc yn gymhleth a bydd yn gallu cynghori cynghorwyr ar ddeddfwriaeth berthnasol, gan gynnwys materion sy'n ymwneud â'r Cod a rheolau sefydlog y Cyngor. Bydd y Clerc yn cydweithio'n agos â'r Cadeirydd i sicrhau bod gweithdrefnau priodol yn cael eu dilyn mewn cyfarfodydd a bod yr holl wybodaeth angenrheidiol ar gael i gynghorwyr er mwyn iddynt allu gwneud penderfyniadau ar sail gwybodaeth. Gall Clercod ofyn am gyngor gan Swyddog Monitro y cyngor sir perthnasol (gweler isod).

Mae'r Clerc yn cael ei gyflogi gan y Cyngor, ac nid yw'n ofynnol iddo ddilyn y Cod. Mae

unrhyw faterion sy'n ymwneud â pherfformiad y Clerc yn faterion personél, a dylid dilyn gweithdrefnau cyflogaeth priodol i ddellio â'r materion hynny. Ni all yr Ombwdsmon ystyried cwynion sy'n ymwneud â pherfformiad y Clerc; mae hyn yn fater i'r Cyngor fel cyflogwr y Clerc.

Rôl y Swyddog Monitro

Mae'r Swyddog Monitro yn cael ei gyflogi gan y Cyngor Sir. Ymhlith nifer o bethau eraill, bydd yn cynghori ac yn helpu cynghorwyr sir. Gall Swyddogion Monitro gynnig rhywfaint o hyfforddiant i gynghorau cymuned.

Mae'r Swyddog Monitro yn cyflawni rôl bwysig yn y broses ddatrys leol a amlinellwyd uchod, a bydd hefyd yn cydweithio'n agos drwy gynghori'r Pwyllgor Safonau. Dylech bob tro ofyn i'ch Clerc yn gyntaf am unrhyw arweiniad neu wybodaeth. Mae'n bosibl y bydd y Swyddog Monitro yn gallu darparu gwybodaeth i chi os na fydd y Clerc ar gael.

Yr Egwyddorion

Mae Deddf Llywodraeth Leol wedi rhoi pŵer i'r Cynulliad Cenedlaethol i ddyroddi egwyddorion y mae'n rhaid i chi roi sylw iddynt wrth ymgymryd â'ch rôl fel aelod. Mae'r Cod wedi'i seilio ar yr egwyddorion hyn sy'n ceisio hyrwyddo'r safonau uchaf posibl. Mae'r egwyddorion hyn yn deillio o 7 Egwyddor Bywyd Cyhoeddus a amlinellwyd yn Adroddiad Nolan "Standards of Conduct in Local Government in England, Scotland and Wales". Ychwanegwyd tair egwyddor bellach at y rhain: dyletswydd i gynnal y gyfraith, stiwardiaeth briodol dros adnoddau'r Cyngor a chydarddoldeb a pharch at eraill.

Mae aelodau a etholir i awdurdodau lleol yn rhoi'n hael o'u hamser a'u hymroddiad er budd eu cymunedau. Mae'r egwyddorion yn gosod fframwaith ar gyfer sianelu'ch ymroddiad mewn ffordd a fydd yn adlewyrchu'n dda arnoch chi a'ch awdurdod, ac a fydd yn rhoi hyder i'ch cymunedau yn y ffordd y mae'r awdurdod yn cael ei reoli.

Pwrpas y gwahanol Adrannau o'r Cod yw'ch helpu i roi'r Egwyddorion ar waith. Er enghraifft, mae egwyddor Anhunanoldeb yn cael ei thrafod yn Adran 7 o'r Cod – Anhunanoldeb a Stiwardiaeth. Mae'r egwyddorion presennol wedi'u nodi mewn offeryn statudol* ac maent wedi'u disgrifio isod.

1. Anhunanoldeb

Rhaid i aelodau weithredu'n llwyr er lles y cyhoedd. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio eu safle fel aelodau'n amhriodol i roi mantais, neu osgoi anfantais, iddyn nhw eu hunain, neu i roi mantais neu anfantais yn amhriodol i eraill.

2. Gonestrwydd

Rhaid i aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn ffordd sy'n diogelu budd y cyhoedd.

¹ Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001 SI 2001 Rhif 2276 (W.166)
Tudalen 276

3. Uniondeb a Gwedduster

Rhaid i aelodau beidio â'u rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle mae amheuaeth yn codi ynghylch eu huniondeb oherwydd unrhyw rwymedigaeth ariannol neu rwymedigaeth arall i unigolion neu sefydliadau a all geisio dylanwadu arnynt wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i aelodau bob amser osgoi ymddygiad sy'n ymddangos felly.

4. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith

Rhaid i aelodau weithredu i gynnal y gyfraith a gweithredu bob amser yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i rhoi iddynt.

5. Stiwardiaeth

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau, rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon a darbodus.

6. Penderfynu'n Wrthrychol

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau, gan gynnwys penodi i swyddi, dyfarnu contractau, neu argymhell bod unigolion yn cael gwobrau neu fuddion, rhaid i aelodau benderfynu ar sail teilyngdod. Er bod rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol gan swyddogion ac er ei bod yn briodol iddynt ystyried barn pobl eraill, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu ar eu safbwynt ac, os yw'n briodol, sut y byddant yn pleidleisio ar fater penodol.

7. Cydraddoldeb a Pharch

Rhaid i aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb, beth bynnag fo'u rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at bobl eraill.

8. Bod yn Agored

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau mai'r unig gyfyngu ar ddatgelu gwybodaeth fydd hynny sy'n unol â'r gyfraith.

9. Atebolrwydd

Mae aelodau'n atebol i'r etholwyr ac i'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am y ffordd y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i dderbyn unrhyw graffu ar eu gweithredoedd sy'n briodol.

10. Arweinyddiaeth

Rhaid i aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arwain a gosod esiampl er mwyn hybu ymddiriedaeth y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd ac uniondeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i gyflogion eraill.

Nid yw'r egwyddorion yn rhan o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol, felly nid yw methu â chydymffurfio â'r Egwyddorion yn gyfystyr â thorri'r Cod. Er hynny, mae'n debygol y byddai

methu â chydymffurfio ag egwyddor ynghylch cydraddoldeb a pharch, er enghraifft, yn golygu bod gofynion paragraffau 4(a) a 4(b) o'r Cod wedi'u torri mewn perthynas â chyfle cyfartal a pharch.

Fodd bynnag, mae'r Egwyddorion yn cynnig sylfaen gadarn i'ch ymddygiad yn eich swydd ac rwyf yn annog aelodau i roi sylw **iddynt bob amser**.

Penderfynu pa bryd y bydd y Cod yn gymwys i chi

Ystyriwch eich ymddygiad yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat

Gweler paragraffau 2 a 3

Mae gan aelodau hawl i breifatrwydd yn eu bywyd personol, ac mae nifer o'r darpariaethau yn y Cod yn gymwys i chi dim ond pan fyddwch yn cyflawni'ch rôl fel aelod neu'n cynrychioli'ch awdurdod. Fodd bynnag, gan fod amgylchiadau lle byddai'ch ymddygiad yn eich bywyd preifat yn gallu effeithio ar uniondeb ac enw da'ch awdurdod, mae rhai darpariaethau yn y Cod a fydd yn gymwys i chi bob amser.

Wrth benderfynu a yw'r Cod yn gymwys i chi ar adeg benodol, byddaf yn rhoi sylw i'r amgylchiadau penodol ac i natur eich ymddygiad ar y pryd.

Cyn ystyried eich rhwymedigaethau o dan y Cod, dylech ystyried yn gyntaf a yw'r Cod yn gymwys ac, os yw'n gymwys, pa ddarpariaethau ynddo.

Pryd fydd y Cod yn gymwys?

- **Pryd bynnag rydych yn gweithredu yn rhinwedd eich swydd**, gan gynnwys pryd bynnag rydych yn cyflawni busnes eich awdurdod neu'n gweithredu, yn honni gweithredu, neu'n rhoi'r argraff o weithredu yn rhinwedd eich swydd fel aelod neu gynrychiolydd i'ch awdurdod
- **Bob amser**, os ydych yn ymddwyn mewn modd y gellid ystyried yn rhesymol ei fod yn dwyn **anfri** ar eich swydd neu'ch awdurdod neu os ydych yn defnyddio neu'n **ceisio defnyddio'ch safle i gael mantais neu osgoi anfantais** i chi'ch hun neu i unrhyw berson arall neu os ydych yn **camdefnyddio adnoddau'ch awdurdod**.

Os ydych yn gweithredu fel cynrychiolydd i'ch Cyngor ar awdurdod perthnasol arall, neu unrhyw gorff arall, rhaid i chi gydymffurfio, wrth weithredu ar ran yr awdurdod arall hwnnw, â chod ymddygiad yr awdurdod hwnnw. Os yw'ch Cyngor wedi'ch enwebu'n ymddiriedolwr i elusen, wrth weithredu yn y swydd honno rhaid i chi wneud hynny er budd pennaf yr elusen honno, yn unol â chyfraith elusennau a'r canllawiau sydd wedi'u gosod gan y Comisiwn Elusennau (gweler ei wefan: www.charity-commission.gov.uk).

Os ydych yn gweithredu fel cynrychiolydd i'ch Cyngor ar gorff arall, er enghraifft ar bwyllgor sy'n cynnal digwyddiad penodol, sydd heb god ymddygiad sy'n ymwneud â'i aelodau, rhaid i chi gydymffurfio â Chod eich Cyngor eich hun oni bai ei fod yn gwrthdaro ag unrhyw ofynion

cyfreithiol y mae'r corff arall yn gorfod cydymffurfio â nhw.

Os byddwch yn cyfeirio atoch chi'ch hun fel cynghorydd, bydd y Cod yn gymwys i chi. Mae hyn yn gymwys i sgyrsiau, ysgrifennu, neu'ch defnydd o gyfryngau electronig. Mae nifer y cwynion yr wyf wedi'u cael ynghylch y defnydd o Facebook, blogiau a Twitter wedi cynyddu'n sylweddol. Os byddwch yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd neu os yw'n glir bod eich sylwadau'n ymwneud â'ch rôl, yna bydd y Cod yn gymwys i'r sylwadau hynny. Hyd yn oed os na fyddwch yn cyfeirio at eich rôl fel cynghorydd, fe allai'ch sylwadau gael yr effaith o ddwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod ac felly gallent dorri'r gofynion ym mharagraff 6(1)(a) o'r Cod.

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi llunio canllawiau defnyddiol ar gyfryngau cymdeithasol o'r enw "Cyfryngau Cymdeithasol: Canllaw i Gynghorwyr". Mae'r canllawiau'n ceisio rhoi syniad cliriach i chi ynghylch sut y gallwch ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol, y peryglon posibl a sut i'w hosgoi. Maent ar gael ar ei gwefan yn www.wlga.gov.uk neu drwy ffonio 029 2046 8600.

Os cewch eich atal o'ch swydd am unrhyw reswm, rhaid i chi barhau i gydymffurfio â'r elfennau hynny yn y Cod sy'n gymwys i chi, yn enwedig y rheini sydd ym mharagraff 2(1) (ch), tra byddwch wedi'ch atal.

Enghraifft

Gwnaeth Cynghorydd A sylwadau am Gynghorydd B mewn cyfarfod o bwyllgor a oedd yn trefnu parêd ar lan y môr. Roedd y parêd yn cael ei drefnu gan grŵp o wirfoddolwyr a oedd wedi gofyn i'r Cyngor Cymuned ddarparu cynrychiolwyr i'w helpu i fod yn ymwybodol o faterion cymunedol wrth drefnu'r digwyddiad. Roeddwn wedi fy modloni bod Cynghorydd A yn gweithredu yn rhinwedd ei swydd fel cynghorydd yng nghyfarfod y Pwyllgor, gan mai cynrychioli'r Cyngor oedd ei rôl ar y Pwyllgor ac ni fyddai wedi bod yn bresennol yn y cyfarfod oni bai am y ffaith honno. Fodd bynnag, yn yr achos hwn roeddwn wedi fy modloni nad oedd y sylwadau a wnaed gan Gynghorydd A yn ddigon difrifol i olygu, petaent yn cael eu profi, y byddent yn arwain at osod sancsiwn gan bwyllgor safonau ar yr aelod a gyhuddwyd. Felly nid oeddwn wedi ymchwilio i'r gŵyn hon.

Enghraifft

Yn groes i hynny, cafwyd cwyn bod Cynghorydd J wedi meddwi ac wedi ymddwyn yn amhriodol mewn parti stryd. Cadarnhawyd nad oedd yn rhaid i Gynghorydd J weithredu ar ran y Cyngor yn y parti. Felly, yn fy marn i, roedd hi yn y parti fel aelod o'r cyhoedd a chan nad oedd wedi dibynnu ar ei statws fel cynghorydd mewn unrhyw ffordd, nid oedd y Cod yn gymwys (ac eithrio paragraff 6(1)(a)). Er y gallai rhai fod o'r farn bod ei hymddygiad yn amhriodol, nid oedd yn berthnasol i'w rôl fel cynghorydd ac yn fy marn i nid oedd yn dwyn anfri ar y Cyngor felly nid oedd paragraff 6(1)(a) yn gymwys. Nid oeddwn wedi ymchwilio i'r gŵyn hon.

2. Rhwymedigaethau cyffredinol o dan y Cod Ymddygiad

Os byddwch yn meddwl bod y Cod yn gymwys i chi ar adeg benodol, yna rhaid i chi ystyried pa ddarpariaethau a all fod yn gymwys a'ch rhwymedigaethau o dan y Cod. Rwyf wedi cyfeirio at bob un o baragraffau'r Cod isod er mwyn rhoi arweiniad i chi ar eich rhwymedigaethau cyffredinol.

Cydraddoldeb

Gweler paragraff 4(a)

Rhaid i chi gyflawni'ch dyletswyddau gan roi sylw dyledus i'r egwyddor y dylid cael cyfle cyfartal i bawb beth bynnag fo'u rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd. Dylech geisio osgoi gwahaniaethu bob amser. Mae pedwar prif fath o wahaniaethu:

- Gwahaniaethu uniongyrchol: trin pobl yn wahanol oherwydd eu rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd
- Gwahaniaethu anuniongyrchol: triniaeth nad yw'n ymddangos ei bod yn gwahaniaethu rhwng pobl oherwydd eu rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, ond sy'n eu rhoi o dan anfantais anghymesur
- Aflonyddu: ymddwyn mewn ffordd nas dymunir ar sail rhywedd, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, sy'n amharu ar urddas rhywun arall neu'n creu amgylchedd gelyniaethus, diraddiol, sarhaus neu fychanol
- Erledigaeth: trin rhywun yn llai ffafriol am ei fod wedi cwyno am wahaniaethu, wedi dod ag achos ar sail gwahaniaethu, neu wedi bod yn gysylltiedig â chwyno neu ddwyn achos am wahaniaethu.

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 (fel y'i diwygiwyd) yn cadarnhau pwysigrwydd y rhan hon o'r Cod. Mae'n gosod dyletswyddau cadarnhaol i ddileu gwahaniaethu anghyfreithlon ac aflonyddu ac i hyrwyddo cydraddoldeb. O dan gyfreithiau cydraddoldeb, gall eich Cyngor fod yn atebol am unrhyw weithredu gwahaniaethol rydych yn ei gyflawni. Bydd hyn yn gymwys os byddwch yn gwneud rhywbeth yn rhinwedd eich swydd mewn modd gwahaniaethol. Rhaid i chi fod yn ofalus i beidio â gweithredu mewn ffordd a all fod yn gyfystyr ag unrhyw un o'r mathau o wahaniaethu a waharddwyd, neu wneud rhywbeth sy'n atal eich Cyngor rhag cyflawni ei ddyletswyddau cadarnhaol o dan gyfreithiau cydraddoldeb. Gall ymddygiad o'r fath beri i'ch Cyngor dorri'r gyfraith, a gallech fod yn destun cwyn am dorri gofynion y paragraff hwn yn y Cod.

Rhaid i chi gofio bob amser, gan gynnwys adegau pan fyddwch yn gweithredu'n breifat, fod rhaid peidio ag ymddwyn mewn ffordd a fyddai'n dwyn anfri ar eich Cyngor. Mae'n debygol y byddai ymddwyn mewn ffordd sy'n cael ei hystyried yn groes i'r Ddeddf Cydraddoldeb wrth weithredu'n breifat yn perthyn i'r categori hwn.

**Gall hawliau Erthygl 10
fod yn berthnasol i
sylwadau gwleidyddol**

Trin pobl eraill gyda pharch ac ystyriaeth Gweler paragraff 4(b)

Rhaid i chi ddangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill. Mae rhyddid mynegiant yn hawl sy'n berthnasol i syniadau a gwybodaeth o bob math, nid y rheini sy'n cael eu gweld yn ffafriol yn unig. Fodd bynnag, mae'n hawl y gellir cyfyngu arni o dan amgylchiadau penodol, er enghraifft, er mwyn gwarchod hawliau a buddiannau pobl eraill. Mae rhyddid mynegiant aelod yn cael ei amddiffyn ymhellach pan fydd y sylwadau o natur wleidyddol. Felly, mae beirniadu syniadau a barn gwrthwynebydd yn cael ei ystyried yn rhan o ddadl ddemocrataidd, ac nid yw'n debygol y byddai sylwadau o'r fath byth yn cael eu hystyried yn rhai sy'n torri'r Cod.

Nid sylwadau a wneir yng nghyfarfodydd y cyngor yn unig yw sylwadau "gwleidyddol". Er enghraifft, maent yn cynnwys sylwadau y gall aelodau eu gwneud yn gyffredinol am bolisiau eu Cyngor neu am eu gwrthwynebwyd gwleidyddol. Felly, os nad yw'r sylwadau'n sarhaus neu'n dramgwyddus iawn, nid yw'n debygol y byddwn yn ymchwilio i gwynion a wneir yn y cyd-destun hwn a byddwn yn dod i'r casgliad bod angen i'r aelod fod yn fwy "croendew". Mae'n bosibl hefyd y byddaf yn gwrthod ymchwilio i gwyn lle mae'r aelod wedi codi materion "gwleidyddol" gyda swyddogion, er enghraifft, Clerc y cyngor. Fodd bynnag, ni fyddai hynny'n cynnwys bygythiadau i safle neu les swyddog. Mae cyfraith achosion diweddar wedi cadarnhau y dylai swyddogion cyngor gael eu hamddiffyn rhag sylwadau di-sail a all gael effaith niweidiol ar weinyddu da. Nodwyd ei bod yn bwysig, er lles y cyhoedd, na fydd swyddogion yn destun sylwadau di-sail sy'n tanseilio eu gallu i gyflawni eu dyletswyddau neu'n tanseilio hyder y cyhoedd yn y weinyddiaeth. Wedi dweud hynny, bydd disgwyl i swyddogion mewn swyddi uwch fod yn fwy cydnerth.

Rwyf yn disgwyl i aelodau ddangos yr un cwrteisi ac ystyriaeth at gydweithwyr, gwrthwynebwyd a swyddogion ag y maent yn eu dangos i bobl eraill yn eu bywyd pob dydd. Er fy mod yn cydnabod y gall dadlau gwleidyddol fod yn danbaid ar brydiau, ni ddylid defnyddio'r hawl i ryddid mynegiant yn esgus dros ymddwyn yn wael yn gyffredinol. Bydd ymddygiad gwael o'r fath yn sicr o ddwyn anfri ar rôl aelodau yng ngolwg y cyhoedd.

Wrth ystyried cwynion o'r fath, byddaf yn ystyried amgylchiadau penodol yr achos, a oedd hawl gan yr aelod, yn fy marn i, i gwestiynu'r swyddog dan sylw, a oedd ymgais i godi ofn ar y swyddog neu ei danseilio, a chynnwys a chyd-destun yr hyn a ddywedwyd.

Enghraifft

Roedd tribiwnlys apêl Panel Dyfarnu Cymru yn ystyried apêl gan Gynghorydd X yn erbyn penderfyniad gan Bwyllgor Safonau'r Cyngor. Roedd y Pwyllgor Safonau wedi cael bod Cynghorydd X wedi methu â dangos parch ac ystyriaeth at aelod arall drwy ei wahardd rhag

anfon e-bost at y clerwr a mynd ar wefan y Cyngor. Hefyd roedd Cyngorydd X wedi gwneud sylwadau mewn neges e-bost i aelodau eraill ynghylch arferion ei gyd-aelod wrth gymryd cawod. Am ei fod wedi gwneud hyn, penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod Cyngorydd X wedi dwyn anfri ar y Cyngor.

Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod sylwadau Cyngorydd X o natur wleidyddol ac yn cael eu hamddiffyn ymhellach gan Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol. Cafodd penderfyniad y Pwyllgor Safonau ei wrthdroi a chafodd y sancsiwn ei ddiddymu. Gellir gweld penderfyniad y Panel Dyfarnu [yma](#).

Enghraifft

Roedd y Panel Dyfarnu wedi cadarnhau canfyddiad gan bwyllgor safonau fod cyngorydd wedi methu â dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill drwy wneud sylwadau ar-lein am gynghorwyr eraill a'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg. Gofynnodd yr aelod am adolygiad barnwrol o'r penderfyniad hwn. Er bod Llys wedi cael bod y sylwadau'n wawdlyd ac yn watwars a bod eu t6n yn bychanu ei gyd-aelodau, penderfynodd y Llys fod y sylwadau'n "Fynegiant Gwleidyddol" gan fod y rhan fwyaf ohonynt yn ymwneud â'r ffordd roedd y Cyngor yn cael ei redeg, sut roedd ei benderfyniadau'n cael eu cofnodi a chymhwysedd y cynghorwyr. Yn 6l y dyfarniad, ni roddwyd ystyriaeth i'r angen i wleidyddion fod yn fwy "croendew". Wrth ystyried rhyddid mynegiant yr aelod a'r ffaith bod y rhan fwyaf o'r sylwadau yn cyfeirio at gyd-gynghorwyr, roedd y casgliad bod gofynion wedi'u torri yn yr achos hwn yn ymyrryd yn anghymesur â hawliau'r aelod o dan Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol. Felly cafodd penderfyniad y Pwyllgor Safonau i geryddu'r aelod ei roi o'r neilltu.

Enghraifft

Ysgrifennodd aelod o gyngor tref llythyr at un o Ddirprwy Weinidogion Llywodraeth Cynulliad Cymru am un o'r gweithwyr ("Mr Smith") a oedd yn gweithio mewn cyngor sir. Anfonwyd copi o'r llythyr i'r Cyngor hefyd. Yn y llythyr roedd yr aelod yn amau cymhwysedd a chymhelliant Mr Smith a gwnaeth nifer o sylwadau dilornus a phersonol ynghylch Mr Smith a phobl roedd yn ymwneud â nhw. Cododd fater gwrywgydiaeth a chyfeirio ato fel "anabledd anfad" a bod "gwrywgydiaeth yn ddim ond cythraul y gellir ei fwrw allan". Cyfeiriwyd yr aelod at Banel Dyfarnu Cymru.

Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri gofynion paragraff 4(b) o'r Cod gan ei fod wedi methu â dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill. Cafodd hefyd fod y geiriau roedd wedi'u defnyddio wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod yn groes i baragraff 6(1)(a) o'r Cod. Cafodd yr aelod ei anghymwysu am 12 mis rhag bod, na dod, yn aelod o awdurdod lleol.

Bwlio ac aflonyddu

Gweler paragraff 4(c)

Rhaid i chi beidio â bwlio nac aflonyddu ar neb, gan gynnwys cynghorwyr eraill, swyddogion y cyngor (y Clerc neu Swyddog Priodol) neu aelodau o'r cyhoedd.

Ystyr aflonyddu ("harasio") yw ymddygiad sy'n cael ei ailadrodd sy'n cynhyrfu neu'n gwylltio pobl. Mae bwlio'n gallu golygu ymddygiad tramgwyddus, bygythiol, maleisus, sarhaus neu fychanol. Gall ymddygiad o'r fath ddigwydd unwaith neu gall fod yn rhan o batrwm ymddygiad sydd wedi'i gyfeirio at rywun gwannach neu rywun y mae gennych ddylanwad gwirioneddol neu ymddangosiadol drosto. Y bwriad wrth fwlio yw tanseilio unigolyn neu grŵp o unigolion; mae'n niweidio eu hyder a'u galluogrwydd a gall amharu ar eu hiechyd.

Wrth ystyried honiadau o fwlio ac aflonyddu, byddaf yn ystyried safbwynt y dioddefwr honedig, ac a oedd yr aelod drwy ei weithredoedd yn bwriadu ei fwlio. Byddaf hefyd yn ystyried a oedd gan yr unigolyn le rhesymol i gredu ei fod yn cael ei fwlio. Mae bwlio'n digwydd wyneb yn wyneb yn aml, ond mae hefyd yn digwydd fwyfwy mewn print neu drwy ddefnyddio cyfryngau electronig. Yr un yw'r safonau ymddygiad a ddisgwylir, pa un a ydych yn eich mynegi'ch hun ar lafar neu'n ysgrifenedig.

Enghraifft

Roedd Cyngorydd Cymuned P yn anghytuno â threfniadau'r Cyngor Sir ar gyfer gorfodi rheolau parcio yn y dref. Roedd Cyngorydd P wedi defnyddio iaith sarhaus ac amharchus ac roedd wedi ymddwyn yn fygythiol ac wedi bwlio Swyddogion Gorfodi Sifil y Cyngor bedair gwaith. Roedd hefyd wedi ceisio defnyddio ei safle fel cyngorydd yn amhriodol mewn perthynas â thramgwydd parcio. Penderfynodd y Pwyllgor Safonau fod Cyngorydd P wedi torri gofynion paragraff 4(c) o'r Cod gan ei fod wedi ymddwyn yn fygythiol tuag at gyflogeion y Cyngor Sir. Roedd y Pwyllgor Safonau hefyd wedi penderfynu bod Cyngorydd P wedi torri gofynion paragraffau 4(b), 7(a) a 6(1)(a) o'r Cod. Cafodd ei atal rhag gweithredu fel Cyngorydd am 12 mis.

Bydd angen i chi sicrhau nad yw'ch ymddygiad yn croesi'r ffin o fod yn rymus i fod yn fwlio. Ni ellir cael rheolau pendant ar gyfer pob math o amgylchiadau ond bydd lefel awdurdod y swyddog yn ffactor mewn rhai achosion. Fel y nodwyd o dan baragraff 4(b) o'r Cod, gellir cael trafod plaen rhwng y swyddogion uchaf ac aelodau a bydd y swyddogion hynny'n gallu cyfleu eu safbwynt yn rymus. Nid yw'r un peth yn wir yng nghyswllt swyddogion is ac mae angen i aelodau fod yn ymwybodol o hyn. Nid yw hyn yn golygu fy mod yn goddef bwlio uwch swyddogion, ond po fwyaf yw'r gwahaniaeth rhwng pŵer y swyddog a phŵer yr aelod, mwyaf tebygol yw hi y bydd y swyddog yn ystyried bod yr ymddygiad yn fwlio.

Yn ddiweddar, penderfynodd yr Uchel Lys fod budd cyhoeddus mewn diogelu ymddiriedaeth y cyhoedd mewn gweision cyhoeddus anetholedig, a bod angen pwysu hyn yn erbyn y budd o gael trafodaeth agored ar faterion sy'n bwysig i'r cyhoedd. Penderfynodd hefyd y dylai pob aelod ddangos yr un parch at yr ymddiriedaeth sydd rhyngddo a'r swyddogion, gan fod hyn yn hanfodol i sicrhau gweinyddu da.

Mae gan awdurdodau lleol sianeli priodol ar gyfer mynegi pryder ynghylch perfformiad swyddogion ac mae'n bwysig eich bod yn codi materion ynghylch perfformiad gwael yn y ffordd gywir ac mewn ffordd priodol. Nid yw'n dderbyniol codi materion o'r fath mewn cyfarfod lle mae pobl eraill yn bresennol, yn enwedig os ydynt o gyrff allanol neu'n aelodau o'r cyhoedd. Nid yw ychwaith yn dderbyniol gwneud hynny yn y cyfryngau, yn eich cyhoeddiadau'ch hun neu drwy ddefnyddio blog, Twitter, Facebook nac unrhyw ddulliau electronig eraill. Os yw'ch beirniadaeth yn ymosodiad personol neu'n dramgwyddus, rydych yn debygol o groesi'r terfyn o ran yr hyn sy'n ymddygiad derbyniol.

Enghraifft

Cafodd aelod o gyngor sir ei anghymwyso o'i swydd am 2 flynedd a 6 mis gan Banel Dyfarnu Cymru yn dilyn honiadau o fwlio, aflonyddu, amarch a dwyn anfri ar swydd yr aelod. Roedd y digwyddiadau honedig wedi para dros gyfnod o ddwy flynedd. Yn ystod y cyfnod hwnnw, roedd yr aelod wedi gwneud sylwadau bygythiol wrth swyddogion ar raddau is ac uwch. Er enghraifft, gwnaeth sylwadau i'r perwyl bod nifer o reolwyr y Cyngor wedi colli eu swyddi a bod mwy i fynd eto a "Fyddech chi ddim yn hoffi gweld sut un ydw i os na cha i fy ffordd ... Does dim angen i mi eich bygwth, rydych chi'n fenyw ddeallus ac rwy'n gwybod eich bod yn gwrando arnaf i".

Apeliodd yr aelod yn erbyn y penderfyniad a chyfeiriwyd y mater i'r Uchel Lys. Yno cadarnhawyd pob achos o dorri'r Cod heblaw tri. Gellir gweld y penderfyniad yma.

Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod

Gweler paragraff 4(ch)

Rhaid i chi beidio â pheryglu na cheisio peryglu didueddrwydd unrhyw un sy'n gweithio i'ch Cyngor neu ar ei ran. Ni ddylech fynd at unrhyw un sy'n gweithio i'r Cyngor neu ar ei ran gyda'r bwriad o bwysu arno i gyflawni ei ddyletswyddau mewn ffordd dueddol neu bleidiol. Rhaid iddo fod yn ddiduedd ac ni ddylid ei orfodi na'i berswadio i weithredu mewn ffordd a fyddai'n tanseilio ei allu i fod yn ddiduedd. Er enghraifft, ni ddylech gael swyddogion i'ch helpu i baratoi deunydd plaid wleidyddol, na'ch helpu gyda materion sy'n ymwneud â'ch busnes preifat. Ni ddylech roi na chynnig unrhyw gymhellant na gwobr yn gyfnewid am weithredu mewn ffordd benodol neu wneud penderfyniad penodol, na bygwth neb os nad yw'n bwriadu gweithredu mewn ffordd benodol. Os bydd aelod yn datblygu perthynas

personol agos â swyddog, bydd hyn yn fuddiant personol o dan y Cod a gall fod yn fuddiant rhagfarnus.

Sefyllfa Ddamcaniaethol

Mae'r Clerc yn gyfrifol am ddyrannu rhandiroedd o restr aros. Mae'r rhandiroedd yn boblogaidd dros ben a phur anaml y bydd rhai gwag ar gael. Dywedodd y Clerc wrth y Cyngor fod rhandir ar gael ac y byddai'n edrych ar y rhestr ac yn dyrannu'r rhandir i'r person a oedd wedi bod yn aros hiraf yn unol â gweithdrefn dyrannu rhandiroedd y Cyngor. Roedd tad Cynghorydd D wedi bod yn aros am randir am bron saith mlynedd. Aeth Cynghorydd D at y Clerc ar ôl y cyfarfod a gofyn am gael gweld y rhestr. Nododd fod un enw uwchben enw ei dad ac mai dim ond am fis yn hirach yr oedd hwnnw wedi disgwyl. Gofynnodd Cynghorydd D i'r Clerc roi'r rhandir gwag i'w dad. Dywedodd na fyddai'r person arall yn debygol o ofyn pwy oedd yn gyntaf gan fod cymaint o amser wedi mynd heibio ers i'w dad a'r person arall wneud cais a, beth bynnag, mater syml fyddai aildeipio'r rhestr. Awgrymodd Cynghorydd D y byddai, yn gyfnewid am y ffafr hon, yn annog y Cyngor i edrych yn ffafriol ar yr elusen a awgrymwyd gan y Clerc wrth ystyried ble i ddyrannu'r arian a fyddai'n cael ei godi mewn diwrnod hwyl a oedd yn cael ei gynnal y mis canlynol.

Datgelu gwybodaeth gyfrinachol

Gweler paragraff 5(a)

Rhaid i chi beidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol na gwybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, heblaw mewn un o'r amgylchiadau canlynol:

- rydych wedi cael caniatâd gan y person sydd ag awdurdod i'w roi
- mae'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny.

Mae'r Comisiynydd Gwybodaeth wedi cyhoeddi canllawiau defnyddiol am y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth a'r Ddeddf Diogelu Data, ac maent ar gael ar ei wefan yn www.ico.gov.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113. Fel cynghorydd cymuned, mae'n bosibl y byddwch yn cael gweld gwybodaeth sensitif, er enghraifft gwybodaeth fasnachol. Fel cynghorydd rhaid i chi gofio hefyd eich bod mewn safle o ymddiriedaeth a'i bod yn bosibl y bydd aelodau o'r cyhoedd yn darparu gwybodaeth i chi y byddai'n rhesymol ei hystyried yn wybodaeth gyfrinachol. Dylech bob tro gadarnhau (a chael cytundeb ysgrifenedig pan fo'n bosibl) eich bod wedi cael caniatâd i ddatgelu gwybodaeth o'r fath cyn gwneud hynny. Yn gyffredinol, dylech ystyried materion a drafodir yn y rhannau cyfrinachol o gyfarfodydd (eitemau esempt) yn rhai cyfrinachol. Yn yr un modd, bydd cyngor cyfreithiol bron bob tro'n dod o dan fraint gyfreithiol ac ni ddylid ei ddatgelu.

Enghraifft

Cafodd Cyngorydd Cymuned S neges e-bost oddi wrth Gyngorydd arall (T) ynghylch cyflogaeth y gofalwr. Roedd y neges e-bost wedi cael ei marcio fel un gyfrinachol. Roedd Cyngorydd S wedi datgelu'r neges e-bost honno i wraig y gofalwr, ac wedyn cafodd y wybodaeth yn y negeseuon e-bost ei defnyddio yn erbyn y Cyngor mewn gwrandawriad tribiwnlys a oedd yn ymwneud â chyflogaeth y gofalwr. Roeddwn wedi dod i'r casgliad bod Cyngorydd S wedi torri gofynion paragraff 5(a) o'r Cod.

Atal mynediad at wybodaeth

Gweler paragraff 5(b)

Rhaid i chi beidio â rhwystro unrhyw berson rhag cael gwybodaeth y mae ganddo hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 neu gopiâu o gofnodion, agendâu, adroddiadau a dogfennau eraill eich Cyngor y mae ganddo hawl i'w gweld. I gael gwybod mwy am y mathau o wybodaeth y mae gan y cyhoedd hawl i'w gweld, cysylltwch â Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth drwy fynd i www.ico.gov.uk neu drwy ffonio 0303 123 1113 neu, os oes gennych ymholiad penodol, dylech holi'r Swyddog Monitro neu'r Clerc.

Mae'n bosibl y bydd gwybodaeth rydych yn ei chynhyrchu yn rhinwedd eich swydd yn rhwym wrth ofynion datgelu'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, a gallai fod yn ofynnol i'ch Cyngor ei rhyddhau mewn ymateb i gais. Os na fyddwch yn darparu'r wybodaeth i'r Clerc ar ei gais, byddwch yn torri'r Cod.

Bydd yn rhaid i'ch Cyngor benderfynu a ddylid datgelu gwybodaeth ynteu a yw wedi'i hesemptio. Hyd yn oed os ydych yn meddwl bod y wybodaeth sydd gennych yn esempt, rhaid i chi ei darparu i'r Clerc ar ei gais er mwyn caniatáu i'r Cyngor wneud penderfyniad. Yn ogystal â bod yn groes i'r Cod, mae dinistrio gwybodaeth ar ôl cael cais Rhyddid Gwybodaeth yn drosedd.

Enghraifft

Roedd arweinydd cyngor sir wedi gwrthod rhoi llythyr i Swyddog Gwybodaeth y Cyngor a yrrwyd ganddo i Swyddfa Archwilio Cymru ar ran Gweithrediaeth y Cyngor. Oherwydd hynny, ni allai'r Cyngor ymateb yn briodol i gais o dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth ac, o ganlyniad, cyflwynwyd cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Roedd yr aelod yn parhau i wrthod datgelu'r llythyr er iddo gael cyngor clir a diamwys gan y Swyddog Gwybodaeth. Arweiniodd hyn at ddyfarniad anffafriol gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi torri gofynion paragraffau 5(b) a 6(1)(a) (dwyn anfri) yng nghyswllt y mater hwn a materion cysylltiedig eraill. Erbyn i'r achos gael ei ystyried gan y Panel, roedd yr aelod wedi ymddiswyddo. Cafodd ei anghymwyso rhag dal swydd am 12 mis.

Mae unrhyw ymddygiad sy'n annheilwng o aelod yn gallu dwyn anfri

Anfri

Gweler paragraff 6(1)(a)

Rhaid i chi beidio ag ymddwyn ar unrhyw adeg mewn ffordd y byddai'n rhesymol ystyried ei bod yn dwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod. Fel aelod, bydd mwy o graffu ar eich gweithredoedd a'ch ymddygiad nag yn achos aelodau cyffredin o'r cyhoedd. Dylech gofio y bydd eich gweithredoedd yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat yn gallu cael effaith anffafriol ar eich Cyngor.

Bydd ymddygiad anonest a thwyllodrus yn dwyn anfri ar eich Cyngor, yn yr un modd ag ymddygiad sy'n arwain at gollfarn am drosedd, yn enwedig os yw'n ymwneud ag ymddygiad anonest, bygythiol neu dreisgar, hyd yn oed os yw'r ymddygiad yn digwydd yn eich bywyd preifat. Gellir ystyried bod beirniadu'ch Cyngor yn anghywir neu'n annheg yn gyhoeddus yn dwyn anfri ar eich Cyngor. Gall negeseuon e-bost amhriodol at etholwyr neu negeseuon amhriodol ar gyfryngau cymdeithasol ddwyn anfri ar swydd yr aelod.

Enghraifft

Roedd cynghorydd cymuned wedi bod yn sarhaus wrth berchennog siop a dau aelod o'i staff ac wedi ceisio cael disgownt ar rywbeth yr oedd yn ei brynu'n breifat drwy ddweud ei fod yn ei brynu ar ran y Cyngor Cymuned. Pan wrthodwyd ei gais am ddisgownt, gwnaeth fygythiadau yn erbyn y busnes. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod a chafodd ei atal am 9 mis.

Enghraifft

Roedd aelod o gyngor bwrdeistref sirol a oedd yn ysgrifennu erthygl reolaidd ar gyfer cyhoeddiad misol lleol wedi sôn yn ei erthygl am ddamwain traffig ffyrdd ddiweddar pan gafodd bachgen 10 oed ei anafu. Mam y bachgen a gafodd ei anafu a gyflwynodd y gŵyn. Ar ôl cyhoeddi'r erthygl, roedd wedi ffonio'r cynghorydd a ddywedodd hwnnw ei bod wedi bod yn sarhaus tuag ato yn ystod yr alwad. Mewn negeseuon e-bost a gafwyd wedyn rhwng y ddau dywedodd y cynghorydd wrthi ei bod wedi "methu â chymryd unrhyw gyfrifoldeb dros ei phlentyn drwy ganiatáu iddo fynd allan ar ei ben ei hun", mai ei mab "anwybodus am reolau'r ffordd fawr" oedd ar fai a dywedodd "peidiwch chi â beiddio rhoi'r bai arna i am eich diffygion chi fel rhiant".

Penderfynwyd bod yr aelod wedi torri gofynion paragraff 4(b) (parch ac ystyriaeth) a 6(1) (a) (anfri). Cyfeiriwyd y mater at Banel Dyfarnu Cymru. Er bod yr aelod wedi honni iddo ymddiheuro am ei ymddygiad, yr hyn a ddywedodd mewn gwirionedd oedd "Does gen i ddim i ymddiheuro amdano... Rwyf yn ymddiheuro os oeddwn wedi achosi gofid i chi am ryw reswm".

Penderfynodd y Panel fod yr aelod wedi torri gofynion paragraffau 4(b) (trin pobl eraill gyda pharch) a 6(1)(a) (anfri). Roedd y Panel wedi'i atal o'r blaen am 2 fis am anfon negeseuon e-bost amhriodol yn 2006. Cafodd ei atal am 12 mis yng nghyswllt yr achosion hyn.

Rhoi gwybod am dorri gofynion y Cod Gweler paragraff 6(1)(c)

Os ydych yn credu'n rhesymol bod y Cod wedi cael ei dorri, rhaid i chi roi gwybod am hynny i Swyddog Monitro y prif Gyngor. Nid oes angen rhoi gwybod i mi am y mater bellach. Er mwyn credu'n rhesymol bod y Cod wedi cael ei dorri, bydd yn rhaid i chi gael tystiolaeth i gadarnhau hyn. Os nad ydych yn sicr a yw'r Cod wedi cael ei dorri ai peidio, dylech holi'r Swyddog Monitro ar y cyfle cyntaf. Os cafodd y Cod ei dorri mewn modd technegol neu fach, neu os nad oes tystiolaeth glir i'r Cod gael ei dorri, gall y Swyddog Monitro roi gwybod i chi am y trothwy rwyf yn debygol o'i osod. Yn yr achosion mwyaf difrifol, gall y Swyddog Monitro benderfynu, fel eithriad, y bydd yn cyfeirio materion ataf i'n uniongyrchol neu ar eich rhan. Yn y rhan fwyaf o achosion eraill, byddwch chi'n cael eich cyngori i wneud hynny.

Er hynny, fi sy'n gyfrifol am benderfynu a fyddaf yn ymchwilio i doriad. Os oes unrhyw amheuaeth ynghylch a yw'r Cod wedi'i dorri, dylid rhoi gwybod bob tro. Bydd o gymorth os gallwch nodi pa elfen o'r Cod rydych yn credu sydd wedi'i thorri.

Wrth benderfynu a fyddaf yn ymchwilio i gŵyn ynghylch torri'r Cod ai peidio, byddaf yn defnyddio'r prawf dau gam rwyf wedi'i amlinellu ar dudalennau 6 a 7 uchod. Dylech sicrhau'ch bod yn rhoi unrhyw dystiolaeth sydd gennych pan fyddwch yn cwyno, gan gynnwys cofnodion cyfarfodydd, gohebiaeth, nodiadau a wnaed ar y pryd neu negeseuon e-bost. Os oes unigolion eraill sydd yn dystion i'r toriad honedig ar y Cod, dylech ddweud wrthym pwy ydynt. Mae'r pwynt olaf yn bwysig iawn oherwydd os wyf yn dibynnu ar air un person yn erbyn gair person arall, mae'n bosibl na fyddaf yn gallu dod i gasgliad sicr bod digon o dystiolaeth i gyfiawnhau ymchwilio i'r mater.

I roi gwybod am faterion o'r fath, gallwch gysylltu â'm swyddfa drwy ffonio 0845 6010987, drwy'r e-bost yn holwch@ombwdsmon-cymru.org.uk neu drwy'r wefan yn <http://www.ombwdsmon-cymru.org.uk> Mae taflen arbennig am wneud cwynion am honiadau o dorri'r Cod ar gael ar gais neu ar y wefan.

Cwynion blinderus Gweler paragraff 6(1)(ch)

Rhaid i chi beidio â chwyno yn erbyn aelodau eraill, aelodau staff neu bobl sy'n gweithio ar ran eich Cyngor os nad yw'r gŵyn yn seiliedig ar ffeithiau ac os yw wedi'i hysgogi gan falais (dymuniad i'w niweidio) neu gystadleuaeth wleidyddol. Gwaetha'r modd, cafwyd achosion lle mae aelodau wedi ceisio cyflwyno cwynion am gystadleuwyr gyda'r bwriad o'u rhoi dan anfantais, weithiau cyn etholiad, a lle nad oes tystiolaeth o dorri'r gofynion neu ddim ond tystiolaeth wan. Rwyf yn credu y dylid ystyried ymddygiad o'r fath drwy broses ddatrys leol

yr awdurdod perthnasol yn y lle cyntaf os oes un ar waith.

Os bydd manylion penodol am gwynion o'r fath yn cael eu trosglwyddo i'r wasg a'r cyfryngau lleol, gall hyn wneud niwed i ymchwiliad a gall hyn ynddo'i hun hefyd fod yn groes i'r Cod. Rhaid i chi roi gwybod i Swyddog Monitro y prif Gyngor am honiadau cadarn o dorri gofynion y Cod, nid i'r papur newydd neu orsaf radio leol. Bydd y wasg yn rhoi sylw priodol i fusnes unrhyw wrandawiadau a'u canlyniadau, ac ni ddylai aelodau sy'n gwneud honiadau greu unrhyw gyhoeddusrwydd cyn y rhain.

Ni ddylai aelodau ddefnyddio'r Cod i geisio ennill mantais yng nghyd-destun anghytundeb gwleidyddol neu breifat. Ni ddylech wneud cwynion ychwaith sydd heb ddim neu nemor ddim sylwedd (cwynion gwacsaw) sydd â'r prif amcan o wylltio'r person y maent yn cael eu gwneud yn ei erbyn. Yn y gorffennol, mae fy rhagflaenydd wedi gorfod gohebu â Chlerc cyngor ynghylch pryderon y ddwy ochr am nifer y cwynion a oedd yn dod i law mewn perthynas â'r aelodau. Fel rwyf wedi nodi eisoes, ers i mi gychwyn yn fy swydd, rwyf innau'n pryderu am nifer y cwynion lefel isel sy'n dod i law o hyd oddi wrth aelodau. Er ei bod yn ymddangos bod y cwynion hyn yn deillio o nifer bach o aelodau, gallant greu argraff negyddol o'r aelodau a'r cynghorau hynny a niweidio ffydd y cyhoedd yn ein haelodau etholedig yn gyffredinol. Os daw'n amlwg bod cwynion gan aelodau yn erbyn ei gilydd yn cael eu hailadrodd wrth fy swyddfa, byddwn yn annog y cynghorau hynny i ystyried y diwylliant sydd wedi arwain at y cwynion hyn a sut y byddai modd newid ymddygiad i osgoi cwynion o'r fath.

Os byddaf yn gweld tystiolaeth sy'n awgrymu bod cwyn wedi'i gwneud i'm swyddfa nad yw'n seiliedig ar ffeithiau a'i bod wedi'i hysgogi gan falais neu gystadleuaeth wleidyddol, byddaf yn ystyried bod hyn yn fater difrifol ac mae'n bosibl y byddaf yn ymchwilio i hyn. Mae gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wacsaw yn mynd yn groes i'r paragraff hwn ac mae'n bosibl hefyd ei fod yn mynd yn groes i'ch rhwymedigaethau eraill o dan y Cod fel y gofyniad i beidio â dwyn anfri ar eich swydd fel cynghorydd neu beidio â defnyddio'ch safle mewn modd amhriodol.

Cofiwch fod y Cod yn gymwys dim ond i'r rheini sydd wedi'u hethol, eu cyfethol neu eu penodi fel arall i gorff sy'n dod o dan y Cod. Nid yw'n gymwys i aelodau o'r cyhoedd. Er fy mod yn deall y gallech deimlo'n rhwystredig os bydd aelod o'r cyhoedd yn cwyno amdanoch droeon a'ch bod yn credu bod y cwynion hynny'n flinderus neu'n wacsaw, mae'n ofynnol i mi ystyried pob cwyn yn ôl ei rhinweddau ei hun. Fodd bynnag, mae'n debygol na fyddai cwynion o'r fath yn pasio'r prawf dau gam ac yn arwain at ymchwiliad.

Cydweithredu ag ymchwiliadau Gweler paragraff 6(2)

Rhaid i chi gydweithredu ag unrhyw ymchwiliad sy'n cael ei gynnal gennyf i neu gan eich

Swyddog Monitro gan ddefnyddio ein pwerau statudol. Mae peidio â gwneud hynny'n torri gofynion y Cod. Mae hyn yn golygu y dylech ymateb yn brydlon i bob gohebiaeth a galwad ffôn, trefnu i fod ar gael ar gyfer cyfweiliadau os oes angen a darparu copïau o unrhyw ddogfennau y gofynnir amdanynt. Byddai'n fuddiol pe gallech nodi unrhyw bryderon sydd gennych yn ystod yr ymchwiliad fel bod modd eu datrys yn ddi-oed. Bydd fy swyddfa a'ch Swyddog Monitro yn ystyried unrhyw bwysau brys sydd arnoch chi ac unrhyw drefniadau a wnaed o'r blaen, er enghraifft, ar gyfer gwyliau. Fodd bynnag, disgwylir i chi roi blaenoriaeth i'w hymchwiliadau, er mwyn peidio â llusgo materion yn ddiangen. Mae'r gofyniad i gydweithredu ag ymchwiliad yn gymwys pa un a ydych yn dyst neu'n destun yr ymchwiliad.

Rwyf yn gwybod am enghreifftiau lle mae aelodau sydd wedi'u cyhuddo o dorri'r Cod wedi ceisio rhoi pwysau ar yr unigolion sydd wedi gwneud y gŵyn neu ar dystion eraill. Rwyf yn ystyried bod ymddygiad o'r fath yn hollol annerbyniol. Rhaid i chi beidio â bygwth na cheisio codi ofn ar unrhyw un sydd, neu sy'n debygol o fod, yn achwynydd, yn dyst, neu'n ymwneud â gweinyddu unrhyw ymchwiliad neu achos sy'n ymwneud â methu â chydymffurfio â'r Cod. Ni waeth faint rydych yn pryderu am honiadau eich bod chi neu gynghorydd arall wedi methu â chydymffurfio â'r Cod, peth drwg bob amser yw bwlio, bygwth neu geisio codi ofn ar rywun sy'n ymwneud â'r ymchwiliad neu'r gwrandawriad. Hyd yn oed os nad ydych wedi torri'r Cod, cewch ddweud eich dweud yn ystod unrhyw wrandawriad neu ymchwiliad annibynnol, a dylech adael i'r prosesau hyn ddilyn eu cwrs naturiol.

Os byddwch yn bygwth tyst mewn ymchwiliad i'ch ymddygiad, er enghraifft, gallech fod yn destun cwyn arall am fynd yn groes i baragraff 4(c) o'r Cod ynghylch bwlio neu aflonyddu, neu baragraff 6(1)(a) ynghylch dwyn anfri ar swydd yr aelod.

Camfanteisio ar eich swydd

Gweler paragraff 7(a)

Rhaid i chi beidio â defnyddio na cheisio defnyddio'ch safle'n amhriodol i roi mantais neu anfantais i chi'ch hun nac i unrhyw un arall. **Mae'r paragraff hwn yn gymwys bob amser** ac nid pan ydych yn cyflawni'ch dyletswyddau fel aelod yn unig. Ni ddylech ddefnyddio na cheisio defnyddio'ch swydd gyhoeddus ychwaith er eich budd neu eich colled eich hun na budd na cholled eraill. Er enghraifft, byddai'ch ymddygiad yn amhriodol pe byddech yn ceisio hyrwyddo'ch buddiannau preifat eich hun drwy eich safle fel aelod. Mae hyn yn gymwys hefyd os ydych yn defnyddio'ch swydd i wella eich lles ar draul pobl eraill.

Os yw aelod yn berchen ar dir, neu os yw rhywun y mae ganddo gysylltiad personol agos ag ef yn berchen ar dir, rhaid iddo fod yn ofalus iawn yng nghyswllt materion sy'n ymwneud â chynllunio. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn am gyngor. Mae hyn yr un mor gymwys i aelodau cynghorau cymuned pan ymgynghorir â'ch Cyngor ar faterion sy'n ymwneud â chynllunio. Yn yr un modd, er ei bod yn rhesymol disgwyl i aelodau helpu etholwyr i wneud cais i'r Cyngor, er enghraifft, ar gyfer tai, mae'n gwbl amhriodol ceisio

dylanwadu ar y penderfyniad a wneir gan y swyddogion.

Mae darpariaethau Deddf Llwgrwobrwyo 2010 yn gymwys i aelodau sy'n cyflawni eu dyletswyddau cyhoeddus. Os ceir aelod yn euog o drosedd o dan y Ddeddf hon, yna mae'n debygol y bydd hefyd wedi defnyddio ei safle'n amhriodol (yn groes i baragraff 7(a)) a dwyn anfri ar swydd yr aelod neu ar ei awdurdod gan dorri gofynion paragraffau 6(1)(a) a (b). Os caf unrhyw gŵyn sy'n ymwneud ag ymddygiad a all fod yn drosedd, yna rwyf yn debygol o gyfeirio'r mater at yr heddlu.

Enghraifft

Roedd Cynghorydd D yn 'gydlynnydd ar y cyd' ar grŵp cymunedol. Ni ddywedodd Cynghorydd D wrth y Cyngor am ei swydd yn y grŵp hwn. Cymerodd ran yn y drafodaeth a phleidleisiodd ar y penderfyniad i negodi les newydd yng nghyswllt gweithdy a oedd yn cael ei ddefnyddio gan y grŵp cymunedol hwn. Daeth pwyllgor safonau i'r casgliad ei bod wedi defnyddio ei safle ar y Cyngor yn amhriodol gan fod y penderfyniad roedd hi wedi pleidleisio arno wedi bod o fudd i'r grŵp a'i bod yn amlwg bod ganddi fuddiant yn y grŵp hwnnw ac nad oedd wedi rhoi gwybod am hynny i'r Cyngor. Penderfynwyd ei bod wedi torri gofynion paragraff 7(a) o'r Cod, a chafodd ei hatal rhag gweithredu fel cynghorydd am bedair wythnos.

Adnoddau'r awdurdod Gweler paragraff 7(b)

Dim ond yn unol â'i ofynion y cewch chi ddefnyddio adnoddau'r Cyngor neu awdurdodi pobl eraill i wneud hynny. **Mae'r paragraff hwn hefyd yn gymwys bob amser.** Os bydd eich Cyngor yn darparu adnoddau i chi (er enghraifft, ffôn, cyfrifiadur a chyfleusterau TG eraill), dim ond ar gyfer cyflawni'ch busnes Cyngor ac unrhyw weithgarwch arall y mae'r Cyngor wedi'ch awdurdodi i'w defnyddio ar eu cyfer y cewch ddefnyddio'r rhain.

Rhaid i chi fod yn gyfarwydd â'r rheolau ar gyfer defnyddio'r adnoddau hyn a wnaed gan eich Cyngor.

Mae methu â chydymffurfio â rheolau'ch Cyngor yn debygol o fod yn groes i'r Cod. Os byddwch yn awdurdodi rhywun (er enghraifft, aelod o'ch teulu) i ddefnyddio adnoddau'r Cyngor, rhaid i chi ofalu bod rheolau'r Cyngor yn caniatáu hyn.

Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig Gweler paragraffau 7(b)(v) a 7(b)(vi)

Rhaid i chi wneud yn siŵr mai dim ond at ddibenion priodol rydych chi'n defnyddio adnoddau'r Cyngor. Nid yw'n briodol defnyddio'r adnoddau at ddibenion gwleidyddol, gan gynnwys dibenion pleidiau gwleidyddol, nac awdurdodi pobl eraill i'w defnyddio yn y

fath fodd. Wrth ddefnyddio adnoddau'r Cyngor, rhaid i chi roi sylw i unrhyw ganllawiau perthnasol a gyhoeddwyd gan eich Cyngor.

Enghraifft

Cafwyd bod aelod o gyngor sir wedi torri'r Cod ar ddefnyddio ei offer cyfrifiadurol, drwy ddefnyddio cyfrifiadur a roddwyd iddo gan y Cyngor yn amhriodol at ddibenion preifat drwy lawrlwytho delweddau pornograffig amhriodol o oedolion ac anfon nifer o lythyrau i bapur newydd lleol, gan honni'n anwir mai aelodau o'r cyhoedd oedd yn eu hanfon. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi camddefnyddio offer y Cyngor gan dorri'r Cod a'i fod wedi dwyn anfri ar swydd yr aelod. Cafodd ei anghymwysu am 2 flynedd a 6 mis rhag bod, na dod, yn aelod o awdurdod lleol.

Gwneud penderfyniadau'n wrthrychol

Gweler paragraff 8(a)

Wrth gymryd rhan yng nghyfarfodydd eich Cyngor, neu wrth wneud penderfyniadau ynghylch busnes y Cyngor, rhaid i chi wneud hynny â meddwl agored ac yn wrthrychol. Yn ystod y broses penderfynu rhaid i chi weithredu'n deg ac ystyried budd y cyhoedd yn briodol. Mae'r rhan fwyaf o'r penderfyniadau sy'n cael eu gwneud gan gyngor cymuned yn ymwneud â materion lleol ac ariannu prosiectau lleol. Er bod maint yr arian sy'n cael ei wario'n llai nag ar lefel sirol, rhaid i'r holl benderfyniadau gael eu gwneud ar sail y ffeithiau sydd o'ch blaen, a rhaid i chi beidio â phenderfynu ymlaen llaw i'r graddau eich bod yn hollol anfodlon ystyried yr holl dystiolaeth a chynghor a gewch chi. Rhagderfynu yw'r enw ar fod â meddwl hollol gaeedig. Mae gennych hawl i fod â safbwynt ymlaen llaw ynghylch mater penodol cyn cyfarfod (rhagdueddiad) ar yr amod eich bod yn cadw meddwl agored a'ch bod yn fodlon ystyried rhinweddau'r holl ddadleuon a phwyntiau a wneir ynghylch y mater a drafodir cyn i chi wneud penderfyniad. Mae rhagderfynu ar y llaw arall yn golygu'ch bod yn amlwg wedi penderfynu ar gwrs gweithredu cyn y cyfarfod ac yn gwbl amharod i ystyried y dystiolaeth a'r dadleuon a gyflwynir ar y mater hwnnw yn ystod y cyfarfod. Gallai rhagderfynu wneud y penderfyniad yn annilys, a byddai hefyd yn torri gofynion y Cod.

Ystyried cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau

Gweler paragraff 8(b)

Rhaid i chi roi sylw i'r holl gyngor a gewch gan eich Clerc. Fel arfer, y Clerc yw'r Swyddog Priodol hefyd ac mae ei rôl yn cynnwys ymchwilio i'r polisi, y canllawiau a'r ddeddfwriaeth sy'n berthnasol i'r cyngor a roddir wrth wneud penderfyniadau.

Mae bob amser yn fuddiol cael cyngor mor gynnar â phosibl. Os gallwch, gofynnwch am gyngor mewn da bryd cyn cyfarfod, yn hytrach nag yn y cyfarfod neu'n union cyn iddo ddechrau. Gofalwch eich bod yn rhoi'r holl wybodaeth angenrheidiol i'r Clerc wrth iddo roi cyngor i chi.

Os byddwch yn gofyn am gyngor, neu os cynigir cyngor i chi, er enghraifft, ynghylch a

ddylech gofrestru buddiant personol, dylech ystyried y cyngor hwn cyn i chi benderfynu. Gallai methu â gwneud hynny olygu'ch bod yn torri gofynion y Cod.

Fel mater o arfer da, os byddwch yn anghytuno ag argymhellion y Clerc wrth wneud penderfyniad, dylech roi rhesymau clir dros eich penderfyniad. Os byddwch yn penderfynu pleidleisio'n groes i gyngor y Clerc, dylech sicrhau bod eich rhesymau dros wneud hynny'n cael eu cofnodi yn y cofnodion perthnasol.

Treuliau

Gweler paragraff 9(a)

Mae angen i chi ddilyn y gyfraith a gofynion eich Cyngor wrth hawlio treuliau a lwfansau. Os nad ydych yn sicr am eich hawliau, neu am y ffordd briodol o hawlio, dylech ofyn i'ch Clerc am gyngor. Mae angen i chi gadw cofnodion priodol o wariant wedi'u hategu gan dderbynebaw os yw'n briodol, er mwyn i chi allu cyflwyno tystiolaeth briodol o'ch hawliadau.

Hyd yn oed os nad yw cynllun penodol yn mynnu'ch bod yn cyflwyno derbynebaw, fe'ch cynghorir yn gryf i gadw'r rhain er mwyn gallu profi faint rydych wedi'i wario ar yr eitemau rydych yn hawlio amdanynt.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 9(b)

Mae'n bwysig nad ydych yn derbyn unrhyw roddion na lletygarwch i chi'ch hun, nac ar ran pobl eraill, a fyddai'n eich rhoi o dan rwymedigaeth neu'n ymddangos ei fod yn gwneud hynny. Gellid ystyried bod derbyn rhoddion neu lletygarwch o'r fath yn tanseilio'ch gallu i fod yn wrthrychol wrth wneud penderfyniadau neu gyflawni gwaith y Cyngor. Mae hyn yn wir hefyd am unrhyw wasanaethau neu roddion mewn nwyddau.

Nid yw hyn yn eich atal rhag mynd i ddigwyddiadau swyddogol fel derbyniadau dinesig neu giniawau gwaith os yw'r rhain wedi'u hawdurdodi gan eich Cyngor.

3. Buddiannau personol a rhagfarnus

Mae elfennau yn y Cod sy'n ymwneud â buddiannau personol a rhagfarnus yn arwain at nifer o gwestiynau gan aelodau. Pwrpas yr elfennau hyn yw diogelu egwyddorion anhunanoldeb a gwrthrychedd. Eu nod yw rhoi hyder i'r cyhoedd fod penderfyniadau'n cael eu gwneud er y lles pennaf iddyn nhw, nid er y lles pennaf i aelodau awdurdodau neu bobl y mae ganddynt gysylltiad personol agos â nhw.

Mae buddiannau personol yn ymwneud â materion lle mae gennych chi neu rywun y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef ryw gyswllt â mater sy'n cael ei drafod. Bydd y buddiannau hyn yn rhai rhagfarnus pan fyddai sylwedydd annibynnol gwybodus yn gallu dod i'r casgliad y byddai'r buddiant yn dylanwadu ar eich pleidlais, neu ar eich penderfyniad.

Yn fy mhrofiad i, y gwahaniaeth rhwng buddiant personol a buddiant rhagfarnus, a'r camau y dylai aelod eu cymryd yn ôl natur ei fuddiant, sy'n achosi'r anhawster mwyaf i aelodau.

Mae'r paragraffau isod yn cynnig canllawiau yn y maes hwn. Rwyf yn argymhell yn gryf, os nad ydych yn sicr a oes gennych fuddiant personol neu ragfarnus, neu, os oes gennych fuddiannau o'r fath, pa gamau y dylech eu cymryd, y dylech ofyn i'ch Clerc am gyngor. Fodd bynnag, chi fydd yn penderfynu pa gamau y dylid eu cymryd.

Er mwyn rhoi mwy o gymorth i chi, rwyf wedi cynnwys siart llif mewn Atodiad i'r canllawiau hyn. Mae wedi'i seilio ar ddogfen a baratowyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Mae'n mynd â chi drwy'r cwestiynau y dylech ofyn i chi'ch hun wrth benderfynu a oes gennych fuddiant. Mae'r siart llif yn un esboniadol yn unig ac nid yw'n un swyddogol.

Mae canllawiau ar gofrestru buddiannau yn Rhan 4.

Buddiannau Personol

Gweler paragraff 10

Oes gennych chi gyswllt neu gysylltiad agos â'r eitem dan sylw?

Wrth i chi gyflawni'ch dyletswyddau, bydd angen i chi benderfynu a oes gennych fuddiant personol ac, os felly, a oes angen i chi ei ddatgelu. Mae'r rhan fwyaf o aelodau'n gwybod bod angen datgelu buddiannau personol mewn cyfarfodydd, ond mae adegau eraill, er enghraifft, wrth siarad â'r Clerc am y mater dan sylw, pan fydd angen i chi wneud hynny hefyd. Mae rhagor o fanylion am hyn isod.

Isod mae rhestr o gwestiynau y dylech eu gofyn wrth benderfynu a oes gennych fuddiant.

Oes gennyf i fuddiant personol?

Bydd gennych **fuddiant personol** mewn rhan o fusnes eich Cyngor, gan gynnwys penderfyniadau sydd i'w gwneud, pan fydd honno'n ymwneud â neu'n debygol o effeithio ar:

1. eich swydd neu'ch busnes

2. eich cyflogwr, neu unrhyw ffyrn rydych yn bartner neu'n gyfarwyddwr sy'n cael tâl ynddo
  3. unrhyw un sydd wedi talu am gostau'ch ethol neu'ch treuliau fel aelod
  4. unrhyw gwmni y mae gennych gyfrannau ynddo sydd â gwerth nominal o fwy na £25,000 neu lle mae'ch daliad yn fwy nag 1% o gyfanswm y cyfalaf cyfrannau a ddyroddwyd, sydd ag eiddo neu dir yn ardal eich Cyngor
  5. unrhyw gontract y mae'ch Cyngor yn ei wneud â chwmni rydych yn bartner, yn gyfarwyddwr sy'n cael tâl neu'n dal cyfrannau ynddo fel y nodwyd yn 4
  6. unrhyw dir y mae gennych fuddiant ynddo ac sydd yn ardal eich Cyngor (mae hyn yn bwysig iawn ym mhob mater cynllunio gan gynnwys cynlluniau strategol)
  7. unrhyw dir a osodir gan eich Cyngor i gwmni rydych yn bartner neu'n gyfarwyddwr sy'n cael tâl ynddo neu gorff fel y nodwyd yn 4
  8. unrhyw gorff rydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich Cyngor
  9. unrhyw
    - awdurdod neu gorff cyhoeddus sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus
    - cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen neu gorff a gyfarwyddir at ddibenion elusennol
    - corff ac iddo'r brif swyddogaeth o ddylanwadu ar bolisi neu farn gyhoeddus
    - undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol
    - clwb neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu yn ardal eich Cyngor, yr ydych yn aelod ohono neu lle rydych mewn swydd reoli gyffredinol, neu
  10. unrhyw dir yn ardal eich Cyngor y mae gennych drwydded i'w feddiannu am o leiaf 28 diwrnod.
- Mae bob amser yn fwy diogel datgan buddiant. Fodd bynnag, holwch eich Clerc neu Swyddog Monitro os nad ydych yn sicr.

Materion sy'n effeithio ar eich lles neu'ch sefyllfa ariannol

Os gellid ystyried bod penderfyniad yn effeithio ar eich lles neu'ch sefyllfa ariannol chi neu les neu sefyllfa ariannol unrhyw un sy'n byw gyda chi neu rywun y mae gennych **gysylltiad personol agos** ag ef, yn fwy na phobl eraill yn ardal eich Cyngor, mae gennych fuddiant personol.

Enghreifftiau o benderfyniadau o'r math hwn yw materion amlwg fel dyfarnu contractau i gwmni'ch partner, yn ogystal â materion sy'n ymwneud â lleoli datblygiadau, lle gallai hynny wneud gwahaniaeth mawr i le rydych chi neu bobl y mae gennych gysylltiad agos â nhw yn byw. Un enghraifft a gafwyd oedd lleoli meysydd chwarae, lle mae aelodau etholedig wedi

gwrthwynebu eu lleoli ger eu tai oherwydd materion yn ymwneud â swm.

Beth yw "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus"?

Mae'r ymadrodd "corff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus" wedi cael ei ddehongli'n eang gan y llysoedd at nifer o ddibenion gwahanol. Er nad yw'n bosibl gwneud rhestr derfynol o gyrff o'r fath, dyma rai o'r meini prawf i'w hystyried wrth benderfynu a yw corff yn cwrdd â'r diffiniad hwnnw:

- A yw'r corff hwnnw'n cyflawni gwasanaeth cyhoeddus?
- A yw'r swyddogaeth yn cael ei harfer o dan ddeddfwriaeth neu'n unol â phŵer statudol?
- A ellir cael adolygiad barnwrol o'r corff?

Wrth gynnal busnes cyngor cymuned mae'n debygol y byddwch yn gweithredu ar gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus. Gallech wneud hyn hefyd os ydych wedi cael eich penodi i weithredu ar ran y Cyngor mewn grŵp buddiant neu brosiect cymunedol.

Beth yw ystyr "effeithio ar lesiant neu sefyllfa ariannol"?

Un diffiniad posibl o'r term 'llesiant' yw bod yn fodlon a hapus. Mae unrhyw beth sy'n effeithio ar eich ansawdd bywyd, yn gadarnhaol neu'n negyddol, yn debygol o effeithio ar eich llesiant. Gall buddiant personol effeithio yn gadarnhaol ac yn negyddol arnoch chi neu ar bobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw. Felly, os yw'n bosibl i chi neu iddyn nhw ennill neu golli oherwydd mater sy'n cael ei ystyried, mae angen i chi ddatgan buddiant

personol yn y naill sefyllfa a'r llall.

Mae pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw'n cynnwys ffrindiau, perthnasau, rhai rydych yn ymwneud â nhw drwy fusnes a rhai rydych wedi bod mewn anghydfod â nhw

Beth yw'r diffiniad o rywun y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef?

Mae pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw yn cynnwys pobl fel ffrindiau agos, cydweithwyr y mae gennych gysylltiadau cryf iawn â nhw, pobl rydych yn ymwneud â nhw drwy fusnes a pherthnasau agos. Nid yw'n cynnwys cydnabod achlysurol, perthnasau pell neu bobl nad ydych ond yn dod i gysylltiad â nhw drwy'ch swydd fel aelod neu'ch gwaith yn y gymuned leol.

Gall pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw hefyd olygu rhywun rydych wedi bod mewn anghydfod ag ef, neu rywun y gellid credu bod gennych fuddiant mewn achosi anfantais iddo. Er enghraifft, ni fyddai bod yn aelod o'r un clwb golff â rhywun arall ynddo'i hun yn golygu bod gennych gysylltiad personol agos ag ef ond, os oeddech yn bartner golff iddo bob wythnos, gallai hynny olygu bod gennych gysylltiad personol agos ag ef. Os nad ydych yn siŵr, holwch eich Clerc neu Swyddog Monitro.

Aelodau sy'n "gwisgo dwy het"

Os ydych yn aelod o gyngor cymuned ac o gyngor sir, ni chewch eich atal rhag trafod yr un materion yn y ddau le. Er enghraifft, gallwch gymryd rhan mewn trafodaeth am gais cynllunio yr ymgynghorwyd â'ch Cyngor Cymuned yn ei gylch, a chymryd rhan wedyn mewn penderfynu ar y cais os ydych yn eistedd ar Bwyllgor Cynllunio eich Cyngor Sir.

Os byddwch yn gwneud hyn, fe'ch cynghorir yn gryf i ddweud yng nghyfarfod y Cyngor Cymuned y byddwch yn edrych ar y mater o'r newydd wrth ei ystyried yng nghyfarfod y Cyngor Sir, ac y byddwch yn ystyried yr holl wybodaeth a chyngor a roddir i chi. Yn y Pwyllgor Cynllunio, dylech ddweud yn glir nad ydych wedi cael eich rhwymo gan farn y Cyngor Cymuned. Mae'r cyngor ynghylch gwneud penderfyniadau gwrthrychol yng nghyd-destun paragraff 8 o'r Cod yn berthnasol yma hefyd.

Wrth gwrs, os oedd y cais wedi cael ei gyflwyno gan y Cyngor Cymuned, yna byddai gennych fuddiant personol a buddiant rhagfarnus, a byddai'n ofynnol i chi ei ddatgan a thynnu'n ôl yn unol â'r canllawiau isod ynghylch "beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus".

Enghraifft

Cafwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod drwy fethu â datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn trafod cydnabyddiaeth ariannol y Clerc; roedd yr aelod a'r Clerc mewn perthynas ac wedi dyweddio ar y pryd. Penderfynodd y Panel Dyfarnu y dylai'r aelod fod wedi datgan buddiant personol yn yr eitem busnes oherwydd ei gysylltiad personol agos â'r Clerc. Penderfynwyd hefyd fod natur y berthynas rhwng yr aelod a'r Clerc yn achosi buddiant rhagfarnus gan ei fod yn golygu mantais sylweddol i'w ddarpar briod. Roedd y Panel Dyfarnu yn credu y byddai'r buddiant yn effeithio ar ganfyddiad y cyhoedd o allu'r aelod i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd.

Roedd y Panel Dyfarnu wedi nodi eto mai'r cwestiwn hanfodol oedd nid a oedd yr aelod wedi gwneud y penderfyniad heb ragfarn ond a oedd yn ymddangos ei fod wedi gwneud hynny. Cafodd yr aelod ei atal o'i swydd am 3 mis.

Beth os nad ydw i'n gwybod am fy muddiant personol?

Dim ond os ydych yn ymwybodol o fuddiant personol neu **os byddai'n rhesymol disgwyl i chi fod yn ymwybodol ohono** y bydd y ddyletswydd i ddatgan buddiant personol mewn cyfarfod yn gymwys. Wrth reswm, nid oes disgwyl i chi ddatgan rhywbeth nad ydych yn ymwybodol ohono. Ni fyddai'n ymarferol disgwyl i chi ymchwilio i gyflogaeth, buddiannau busnes a gweithgareddau eraill eich holl berthnasau a phawb y mae gennych gysylltiad agos â nhw. Fodd bynnag, ni ddylech anwybyddu bodolaeth buddiannau y dylech wedi bod yn ymwybodol ohonynt, o safbwynt sylwedydd rhesymol a gwrthrychol.

Ar ôl datgelu buddiant,
cewch aros a chymryd rhan
os nad yw'n fuddiant
rhagfarnus

Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant personol

Gweler paragraff 11

Os byddwch yn penderfynu bod gennych fuddiant personol, yna rhaid i chi gymryd y camau canlynol cyn i'r mater gael ei drafod neu cyn gynted ag y daw'n amlwg i chi ac eithrio mewn amgylchiadau cyfyngedig:

- Datgan bod gennych fuddiant personol, a natur y buddiant hwnnw
  - mewn cyfarfodydd
  - wrth gyflwyno sylwadau ysgrifenedig (gan gynnwys negeseuon e-bost, ffacs etc.)
  - wrth wneud sylwadau ar lafar, hyd yn oed os yw'ch buddiant ar y gofrestr buddiannau.
- Cadarnhau'ch buddiant drwy neges e-bost neu mewn llythyr i'r swyddog cysylltiedig ac i'r Clerc cyn pen 14 diwrnod
- Ystyried a oes gennych fuddiant rhagfarnus (gweler isod).

Os ydych wedi cytuno â'r Clerc neu Swyddog Monitro fod y wybodaeth am eich buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yna dylech ddatgan bodolaeth y buddiant personol, a chadarnhau bod y Clerc neu Swyddog Monitro wedi cytuno bod y wybodaeth amdano'n sensitif. Mae rhagor o wybodaeth am hyn yn yr adran isod.

Os ydych yn datgan buddiant personol, cewch aros yn y cyfarfod, siarad a phleidleisio ar y mater, **oni bai fod eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus**. Mae'r adran nesaf yn amlinellu'r hyn sy'n fuddiant rhagfarnus.

Buddiannau Rhagfarnus

Gweler paragraff 12

Oes gennyf i fuddiant rhagfarnus?

Peidiwch â phenderfynu ar sail
eich barn eich hun yn unig -
meddyliwch beth fyddai aelod
o'r cyhoedd yn ei feddwl

Bydd eich buddiant personol hefyd yn fuddiant rhagfarnus mewn mater os byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd, sy'n gwybod am y ffeithiau perthnasol, feddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o liwio'ch barn ynghylch budd y cyhoedd. Ceir esemptiadau i hyn ym mharagraff 12(2) o'r Cod er bod nifer o'r enghreifftiau'n annhebygol o fod yn berthnasol i fusnes cyngor cymuned.

Beth sydd mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o liwio'ch barn?

Os byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd sy'n gwybod yr holl ffeithiau perthnasol yn meddwl y gallai'ch barn am y budd i'r cyhoedd fod wedi'i rhagfarnu, yna mae gennych fuddiant sy'n rhagfarnu. **Prawf gwrthrychol** yw hwn. Rhaid i chi benderfynu ar hyn - nid a fyddech yn gwneud y penderfyniad heb ragfarn, ond a ellid gweld eich bod yn gwneud hynny.

Rhaid i chi ofyn i chi'ch hun a fyddai **aelod o'r cyhoedd**, os oedd yn gwybod yr holl ffeithiau perthnasol, yn meddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol fel y byddai'n debygol o liwio'ch barn. Mewn geiriau eraill, rhaid i'r buddiant ymddangos fel pe bai'n gallu niweidio neu amharu ar eich gallu i farnu budd y cyhoedd.

Fel arfer, ni fydd bodolaeth gwybodaeth leol, neu gysylltiadau o fewn y gymuned leol, yn ddigon ar eu pen eu hunain i fodloni'r prawf. Rhaid cael rhyw ffactor a all niweidio'ch gallu i farnu budd y cyhoedd yn wrthrychol. Mae natur y mater hefyd yn bwysig, gan gynnwys a yw'n effeithio ar nifer mawr o bobl yn yr un modd ynteu a oes effaith benodol arnoch chi neu ar grŵp llai.

Rhaid cofio egwyddorion cyffredinol wrth gymhwyso'r prawf hwn. Mae'n amlwg y dylech weithredu er budd y cyhoedd ac nid er budd pobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw. Rydych yn gwarchod y pwrs cyhoeddus a budd y cyhoedd a dylai'ch ymddygiad a'ch penderfyniadau adlewyrchu'r cyfrifoldeb hwn.

Byddai gennych fuddiant rhagfarnus mewn ystyried a phenderfynu ar gais cynllunio os oedd rhywun y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef (er enghraifft, eich mab neu gyfaill agos) yn byw y drws nesaf i'r safle dan sylw. Y rheswm am hyn yw y byddai'r cais yn debygol o gael mwy o effaith ar y sawl y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef nag ar y rhan fwyaf o'r bobl sy'n byw yn ardal eich Cyngor ac mae hyn yn golygu bod gennych fuddiant personol yn y mater. Mae bodolaeth y cyswllt personol agos yn golygu y byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd yn gallu meddwl y byddai hyn yn lliwio'ch barn am fudd y cyhoedd wrth ystyried y cais cynllunio. **Nid oes gwahaniaeth a fyddai'n gwneud hynny mewn gwirionedd ai peidio.**

Mewn achosion eraill, lle cafwyd anghydfod rhyngoch chi ac unigolyn y byddai penderfyniad yn gallu bod o anfantais iddo, gallai aelod gwybodus rhesymol o'r cyhoedd gasglu y byddech yn tueddu i bleidleisio'n unol â hynny, boed hynny'n wir ai peidio.

Ni fydd buddiant rhagfarnus gan gynghorwyr cymuned mewn penderfyniadau gan eu Cyngor sy'n ymwneud â grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall i grwpiau cymunedol neu sefydliadau gwirfoddol os nad yw'n werth mwy na £500. Ar ben hynny, ni fydd gan gynghorwyr cymuned sydd wedi'u penodi i'r grŵp cymunedol neu'r sefydliad gwirfoddol dan sylw, e.e. bwrdd neuadd gymunedol, gan eu Cyngor Cymuned ddim buddiant sy'n rhagfarnu mewn penderfyniadau a wneir gan eu Cyngor yng nghyswllt unrhyw grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall. Ar y llaw arall, os ydych yn aelod o fwrdd o'r fath drwy'ch hawl eich hun a heb gael eich penodi gan eich Cyngor, yna bydd gennych fuddiant rhagfarnus.

Beth i'w wneud os oes gennych fuddiant rhagfarnus

Gweler paragraff 14

Os ydych yn credu bod gennych fuddiant rhagfarnus ym musnes eich Cyngor, rhaid i chi gymryd camau penodol.

Er hynny, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus, mae'r Cod yn cefnogi'ch rôl fel

Rhaid i chi ddatgan eich buddiant a gadael yr ystafell

eiriolwr cymunedol ac yn eich galluogi, mewn rhai amgylchiadau, i gynrychioli'ch cymuned ac i siarad am faterion sy'n bwysig iddyn nhw ac i chi.

Pwynt allweddol: Os oes gennych fuddiant rhagfarnus mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod, ar ôl i chi ddatgan eich buddiant personol yn y mater, rhaid i chi adael yr ystafell (neu unrhyw leoliad arall lle mae'r cyfarfod yn cael ei gynnal gan gynnwys, er enghraifft, lleoliad cyfarfod safle).

Mae hyn yn berthnasol oni bai fod aelodau o'r cyhoedd yn cael cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau am y mater, drwy hawl statudol neu fel arall. Os felly, cewch chi hefyd ddod i'r cyfarfod i wneud hynny neu gyflwyno sylwadau drwy lythyr i'r cyfarfod cyhoeddus. Fodd bynnag, os byddwch yn dod i'r cyfarfod, rhaid i chi adael yr ystafell neu'r siambr ar unwaith wedi i'r cyfnod ar gyfer ystyried sylwadau ddod i ben, a chyn dechrau unrhyw drafodaeth am yr eitem, hyd yn oed os yw aelodau o'r cyhoedd yn cael aros. Ni chewch aros yn yr oriel gyhoeddus i wyllo'r bleidlais ar y mater.

Ar ben hynny, rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddo. Mae'r rheol hon yn debyg i'ch dyletswydd gyffredinol i beidio â defnyddio'ch safle fel aelod yn amhriodol i roi mantais neu anfantais i chi'ch hun neu i rywun arall. Felly, yn ogystal â gadael cyfarfodydd lle mae'r eitem yn cael ei thrafod, ni ddylech ysgrifennu na gwneud sylwadau ar lafar am y mater.

Nid yw'r Cod yn rhoi hawl gyffredinol i chi siarad mewn cyfarfod pan fydd gennych fuddiant rhagfarnus. Mae'r Cod yn ceisio sicrhau bod aelodau'n cael yr un hawliau ag aelodau cyffredin o'r cyhoedd i siarad ar faterion penodol mewn cyfarfodydd, er bod ganddynt fuddiant rhagfarnus. Fel arfer, mae'r hawliau hyn yn cael eu rheoli gan gyfansoddiad, rheolau gweithdrefn neu reolau sefydlog eich Cyngor, a gallent fod yn rhwym wrth amodau gan gynnwys terfynau amser neu'r ffaith mai dim ond yn ysgrifenedig y ceir cyflwyno sylwadau.

Pe byddai aelod cyffredin o'r cyhoedd yn cael siarad mewn cyfarfod am eitem benodol, dylech chi gael yr un cyfle. Byddwch yn gallu gwneud sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth, hyd yn oed os oes gennych fuddiant rhagfarnus yn yr eitem. Mae newidiadau diweddar yn y Cod hefyd yn darparu'r hawl i gyflwyno sylwadau ysgrifenedig i'r cyfarfod cyhoeddus yn yr amgylchiadau hyn. Fodd bynnag, ni chewch gymryd rhan yn y drafodaeth na gwyllo'r bleidlais.

Pryd y bydd yn rhaid i mi adael man y cyfarfod?

Rhaid i chi adael ar unwaith wedi i'r cyfnod ar gyfer cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau ddod i ben, a chyn dechrau unrhyw drafodaeth.

Beth mae dylanwadu ar benderfyniad yn ei olygu?

Rhaid i chi beidio â chyflwyno sylwadau na chymryd rhan mewn penderfyniadau y mae gennych fuddiant rhagfarnus ynddynt, ac eithrio lle mae gennych chi hawl i siarad fel yr eglurwyd

uchod. Gallai'ch presenoldeb yn unig gael ei ystyried yn ffactor a allai ddylanwadu ar y broses penderfynu.

Beth os na chaiff y cyhoedd siarad yn y cyfarfod am y mater?

Os na chaiff aelod cyffredin o'r cyhoedd siarad am y mater, ni chewch chi wneud hynny na chyflwyno sylwadau ysgrifenedig os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Rhaid i chi adael y man lle cynhelir y ddadl a rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar y drafodaeth mewn unrhyw ffordd.

Gall hyn ddigwydd, er enghraifft, pan fydd eich Cyngor yn trafod mater cyfrinachol mewn sesiwn gaeedig neu pan nad oes ganddo reolau gweithdrefn neu reolau sefydlog ar waith sy'n caniatáu i aelodau o'r cyhoedd siarad yn un o gyfarfodydd eich Cyngor. Yn yr un modd â'r cyhoedd, ni chewch chi gymryd rhan os oes gennych fuddiant rhagfarnus. Fodd bynnag, os yw'r cyhoedd yn cael eistedd yn yr oriel gyhoeddus i wyllo'r cyfarfod, **bydd yn ofynnol i chi adael yr ystafell yn ystod y ddadl a'r bleidlais.**

Enghraifft

Cafwyd bod aelod o Gyngor Cymuned wedi torri'r Cod drwy fethu â datgan buddiant personol a rhagfarnus mewn cyfarfod a oedd yn ystyried cais cynllunio am fferm wynt ar dir cyfagos i fferm yr oedd yn berchen arni. Roedd yr aelod wedi gwneud cytundeb Lesio Hawliau ar ei thir i hwyluso mynediad at y datblygiad arfaethedig. Ar y dechrau, roedd yr aelod yn dibynnu ar y ffaith bod cymal cyfrinachedd yn y cytundeb hwn i egluro ei gweithredoedd. Er hynny, roedd yr aelod wedi cymryd rhan mewn pleidlais gudd a gynhaliwyd i benderfynu a fyddai'r Cyngor Cymuned yn cefnogi neu'n gwrthwynebu'r cais.

Yn union cyn y gwrandawriad gerbron y Panel Dyfarnu, derbyniodd yr aelod fod ganddi fuddiant personol yn yr eitem ac wedyn ei fod yn fuddiant rhagfarnus. Penderfynodd y Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi methu â chydymffurfio â pharagraffau 11(1) a 14(1) o'r Cod. Roedd o'r farn bod yr aelod wedi gadael i'w buddiannau personol gael y llaw uchaf a bod cadw'r buddiannau hynny'n breifat yn groes i'w dyletswyddau a chyfrifoldebau fel aelod etholedig. Cafodd ei hatal o'i swydd am 3 mis.

Goddefebau

Os oes gennyf fuddiant rhagfarnus, a allaf gael goddefeb i ganiatáu i mi gymryd rhan yn y cyfarfod?

Gallwch wneud cais ysgrifenedig i Bwyllgor Safonau eich Cyngor Sir am oddefeb ar un neu ragor o'r seiliau canlynol:

- y byddai o leiaf 50 y cant o aelodau'r Cyngor neu'r Pwyllgor yn cael eu hatal rhag cymryd rhan lawn mewn cyfarfod oherwydd buddiannau rhagfarnus

y byddai o leiaf hanner y cabinet yn cael ei atal rhag gwneud hynny (dylid cynnwys yr arweinydd yn y cabinet wrth gyfrifo'r gyfran)

- yn achos cyngor sir/cyngor bwrdeistref sirol, y byddai'n amharu cymaint ar y cydbwysedd gwleidyddol yn y cyfarfod fel y byddai'n debygol o effeithio ar y canlyniad
- oherwydd natur eich buddiant, na fyddai'r ffaith eich bod yn cymryd rhan yn niweidio hyder y cyhoedd
- bod eich buddiant yn gyffredin ymysg cyfran sylweddol o'r cyhoedd
- bod gennych rôl neu arbenigedd penodol a fyddai'n cyfiawnhau eich cyfranogiad
- bod y mater yn ymwneud â chyllid neu eiddo sefydliad gwirfoddol ac rydych chi'n aelod o'i fwrdd neu ei bwyllgor drwy'ch hawl eich hun ac nid oes gennych fuddiant arall, er na fydd goddefeb a roddir i chi yn yr enghraifft hon yn caniatáu i chi bleidleisio ar y mater, neu
- bod y pwyllgor yn credu y byddai er budd y bobl yn ardal eich Cyngor i chi gymryd rhan a bod y pwyllgor yn hysbysu Gweinidogion Cymru cyn pen saith niwrnod.
- bod y pwyllgor yn credu ei bod yn briodol yn yr holl amgylchiadau, lle nad oedd yn bosibl fel arall, er mwyn gwneud addasiadau rhesymol i ddarparu ar gyfer anabledd rhywun.

Gallwch wneud cais am oddefeb yn unigol ac, mewn rhai amgylchiadau, gallwch wneud ceisiadau ar y cyd os yw nifer o aelodau am gael goddefeb i siarad neu bleidleisio ar yr un mater. Os bydd y Pwyllgor Safonau'n cymeradwyo eich cais, rhaid iddo roi'r oddefeb yn ysgrifenedig a chyn cynnal y cyfarfod. Os oes angen goddefeb arnoch, dylech wneud cais am un cyn gynted ag sy'n rhesymol bosibl.

Dim ond y Pwyllgor Safonau a all roi'r oddefeb a bydd yn gwneud hynny yn ôl ei ddisgresiwn. Bydd angen i'r Pwyllgor Safonau gydbwyso budd y cyhoedd mewn atal aelodau sydd â buddiannau rhagfarnus rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau, yn erbyn budd y cyhoedd mewn gwneud penderfyniadau gan grŵp o aelodau'r Cyngor sy'n weddol gynrychiadol. Pe byddai Cyngor neu bwyllgor yn methu â chael cwrwm heb roi goddefeb, gall hyn fod yn rheswm dros roi goddefeb.

Os ydych wedi cael goddefeb, gallwch hefyd gyflwyno sylwadau ysgrifenedig ond rhaid i chi roi manylion yr oddefeb ym mhob gohebiaeth. Os byddwch yn gwneud sylwadau llafar, yn bersonol neu dros y ffôn, rhaid i chi gyfeirio at yr oddefeb a chadarnhau hyn drwy lythyr cyn pen 14 diwrnod.

4. Cofrestru Buddiannau

Gweler paragraff 15

Pwyntiau allweddol

Mae'n ofynnol i gynghorau cymuned gadw a chyhoeddi cofnod o fuddiannau eu haelodau mewn cofrestr o fuddiannau a gyhoeddir yn electronig. Mae'r cofnod hwn yn cael ei gadw gan eich Clerc. Mae'r gofrestr yn ddogfen y gellir ei chwilio pan fydd mater yn codi (neu cyn hynny), ac felly mae'n gadael i bobl eraill wybod pa fuddiannau sydd gennych, ac a allent arwain at wrthdaro buddiannau posibl.

Mae'r gofrestr yn eich amddiffyn chi hefyd. Chi sy'n gyfrifol am benderfynu a fyddwch yn datgan buddiant mewn cyfarfod, ond gall fod o gymorth i chi wybod yn gynnar a yw pobl eraill yn credu y gellid cael gwrthdaro buddiannau. Mae hefyd yn bwysig bod y cyhoedd yn gwybod am unrhyw fuddiant y byddwch chi neu aelodau eraill yn gorfod ei ddatgan, fel bod y cyhoedd yn gallu gweld bod penderfyniadau'n cael eu gwneud mewn ffordd agored a gonest. Mae hyn yn helpu i gynnal ymddiriedaeth y cyhoedd yn uniondeb llywodraethu lleol.

O ganlyniad i newidiadau diweddar yn y Cod, mae hefyd yn ofynnol, pan ddewch i wybod am newid mewn buddiant personol a gofrestrwyd, eich bod yn cofrestru'r newid hwnnw drwy hysbysu'ch Clerc drwy lythyr cyn pen 28 diwrnod. Mae hefyd yn ofynnol, wrth ddatgelu buddiant personol am y tro cyntaf, eich bod yn ei gofrestru yn y gofrestr buddiannau drwy hysbysu'r Clerc drwy lythyr.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 17

Pwyntiau allweddol

Rhaid i chi hysbysu'ch Clerc am unrhyw roddion neu letygarwch sy'n werth mwy na'r swm a bennwyd gan eich Cyngor a gewch yng nghyswllt eich dyletswyddau swyddogol fel aelod, ynghyd â ffynhonnell y rhodd neu'r lletygarwch.

Yn yr un modd â buddiannau eraill yn eich cofrestr buddiannau, gall fod gennych **fuddiant personol** mewn mater sy'n cael ei ystyried os yw'n debygol o effeithio ar berson a roddodd rodd neu letygarwch i chi sydd wedi'i gofrestru. Os felly, rhaid i chi ddatgan bodolaeth a natur y rhodd neu'r lletygarwch, y person a'i rhoddodd i chi, sut y mae'r mater dan sylw yn berthnasol i'r person hwnnw ac wedyn penderfynu a yw'r buddiant hwnnw hefyd yn **fuddiant rhagfarnus**. Mae hefyd yn arfer da darparu nodyn am unrhyw gynigion o roddion rydych wedi'u gwrthod.

A yw'r rhodd neu'r lletygarwch yn gysylltiedig â'm dyletswyddau swyddogol fel aelod?

Dylech ofyn i chi'ch hun, a fyddwn i wedi cael y rhodd hon pe na bawn i ar y Cyngor? Os nad ydych chi'n siŵr o'r cymhelliant y tu ôl i rodd neu letygarwch, rwyf yn argymhell eich bod yn ei gofrestru neu'n siarad â'ch Clerc.

Nid oes angen i chi hysbysu'r Clerc am roddion a lletygarwch nad ydynt yn berthnasol i'ch rôl fel aelod, fel anrhegion Nadolig gan eich ffrindiau a'ch teulu, na rhoddion nad ydych yn eu derbyn. Fodd bynnag, dylech bob amser hysbysu'r Clerc am rodd neu letygarwch os byddai modd i bobl ei weld yn rhywbeth a roddwyd i chi oherwydd eich safle neu os yw eich Cyngor yn mynnu eich bod yn gwneud hynny.

Beth os nad wyf yn gwybod beth yw gwerth rhodd neu letygarwch?

Yn gyffredinol, os nad ydych yn siŵr o werth rhodd neu letygarwch, dylech hysbysu'r Clerc amdano, fel mater o arfer da ac yn unol â'r egwyddorion o fod yn agored ac yn atebol mewn bywyd cyhoeddus.

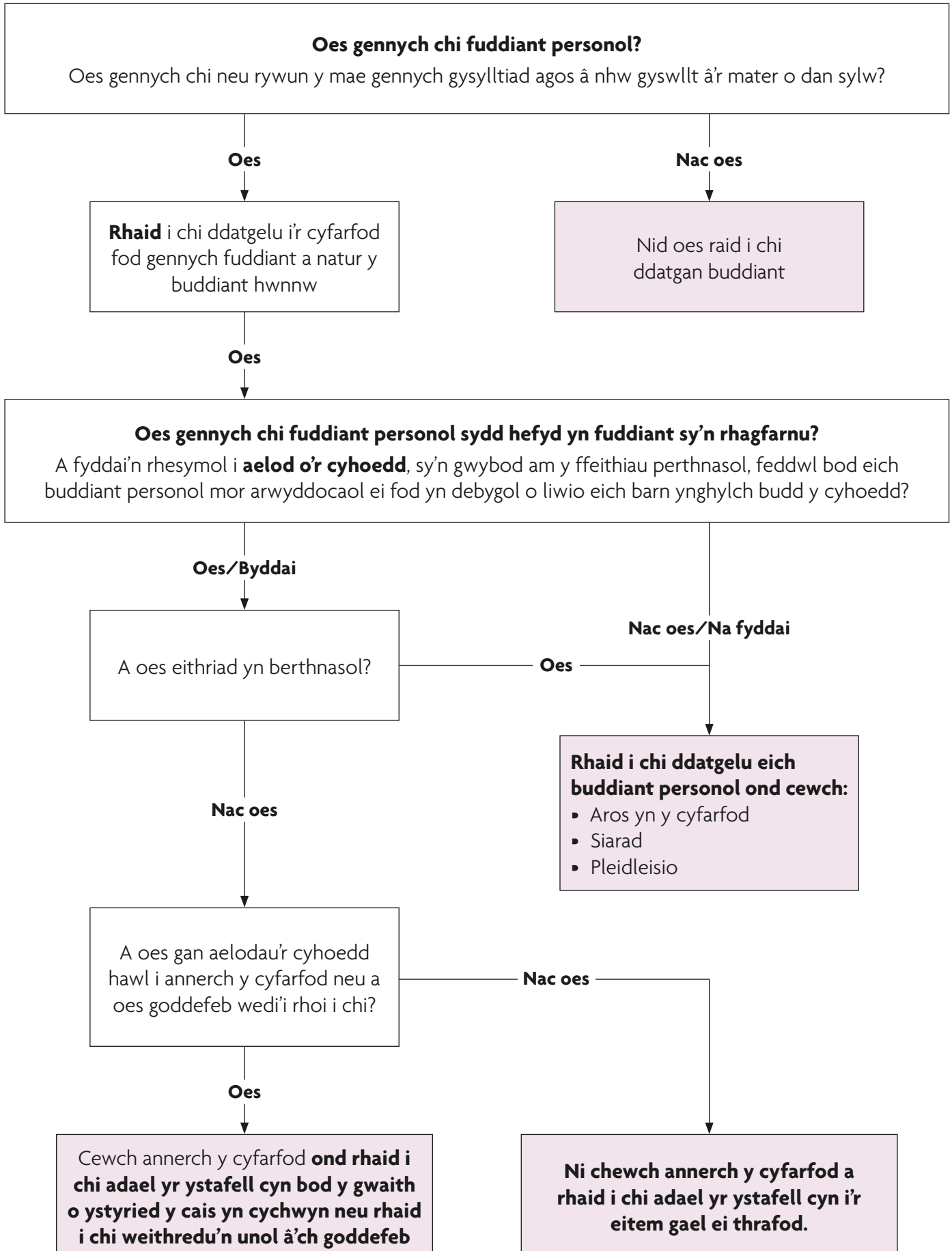
Efallai y bydd yn rhaid i chi amcangyfrif gwerth y rhodd neu'r lletygarwch. Hefyd, os ydych wedi cael nifer o roddion bach o'r un ffynhonnell dros gyfnod byr sydd, gyda'i gilydd, yn cyrraedd y gwerth a bennwyd gan eich Cyngor, dylech gofrestru hynny.

Mae'r Cod hefyd yn cyfeirio at fuddiant neu fantais faterol. Y ffordd o fesur hyn yw meddwl a fyddai sylwedydd annibynnol gwybodus yn gallu dod i'r casgliad y gellid gweld eich bod ar eich ennill o ganlyniad.

Atodiad 1

Datganiad o fuddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu

Cwestiynau i ofyn i chi'ch hun. Os nad ydych yn siŵr, holwch eich Clerc neu eich Swyddog Monitro.

Mwy o wybodaeth

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru 1 Ffordd yr Hen Gae
Pencoed
CF35 5LJ

Ffôn 01656 644200
Ffacs 01656 641199

e-bost holwch@ombwdsmon-cymru.org.uk (ymholiadau cyffredinol)

Dilynwch ni ar Twitter: @OmbudsmanWales

Ceir rhagor o wybodaeth am y gwasanaeth sy'n cael ei gynnig gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar ein gwefan www.ombwdsmon-cymru.org.uk

DATGANIADAU O DDIDDORDEB GAN AELODAU MEWN CYFARFODYDD

Enw'r Aelod:
Enw'r Cyfarfod:
Dyddiad y Cyfarfod:
Eitem ar y Rhaglen (rhif a theitl):

Rhaid i Aelodau lenwi blychau 1, 2, 3 a 4 isod.

1. Natur y diddordeb personol yw:

2. Busnes y Cyngor y mae'r diddordeb personol yn ymwneud ag ef yw:

3. Rhaid i'r Aelodau roi tic mewn un blwch

- Nid yw'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ac fe gymerais ran yn yr eitem **NEU**
- Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** a gadewais y cyfarfod pan oedd yr eitem yn cael ei thrafod **NEU**
- Mae'r diddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu*** ond rwyf wedi cael caniatâd arbennig.

*Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol sydd mor sylweddol fel y byddai aelod gwybodus o'r cyhoedd yn credu'n rhesymol na fyddai'r Aelod yn gallu gweithredu ar y mater er budd y cyhoedd.

4. Yn fy marn i, mae fy niddordeb personol yn un sy'n rhagfarnu NEU sydd ddim yn rhagfarnu oherwydd:

Llofnod.....

Dyddiad Llofnodi.....

DYLID RHOI'R FFURFLEN HON AR ÔL EI CHWBLHAU I AELOD O STAFF Y GWASANAETHAU PWYLLGOR YN YSTOD, NEU'N UNION AR ÔL, Y CYFARFOD.

Tudalen 307

Cofrestr Buddiannau Aelodau

Mae cofrestr buddiannau a ddatganwyd gan aelodau yn gysyniad a gynhwyswyd mewn sawl darn o ddeddfwriaeth llywodraeth leol, ac yn enwedig felly ddeddfwriaeth a gyflwynwyd yn ystod y ganrif hon. Mae'r cysyniad hwn yn gydnaws â llywodraethu agored a thryloyw. Ceir cysyniad tebyg ar gyfer cofnodi unrhyw roddion neu letygarwch a dderbyniwyd gan aelodau etholedig. Fodd bynnag, yn gyffredinol, cyfyngwyd gweithredu gofynion o'r fath i'r cyrff sector cyhoeddus mwy megis awdurdodau unedol. Yn fwy diweddar, mae canllawiau gan Lywodraeth Cymru wedi cadarnhau fod angen hefyd i gynghorau cymuned a thref yng Nghymru gadw "cofrestr" o'r fath a bod rhaid i'r gofrestr honno gael ei harddangos yn electronaidd ar wefan y cyngor, cyfleuster y mae'n rhaid i bob cyngor lleol ei gael o 2015/2016 ymlaen.

Yn rhwystredig iawn, cafwyd dryswch a gwahaniaethau barn a heriau ar y mater yma, o ran beth yn union sydd ei angen. Mae Un Llais Cymru yn barnu mai ystyr "cofrestr" yw dogfennaeth mewn unrhyw fformat sy'n dangos buddiannau aelodau (a byddai'r un peth yn wir ar gyfer unrhyw roddion neu letygarwch a dderbyniwyd gan aelodau). Nid yw gweision sifil Llywodraeth Cymru yn awgrymu unrhyw fformatau penodol i'r perwyl hwn yn y canllawiau a gyhoeddwyd ganddynt. Datblygodd Un Llais Cymru ffurflen enghreifftiol ar gyfer diben o'r fath (gweler isod).

Beth mae angen i gynghorau ei wneud:

Yn dilyn trafodaethau gyda Llywodraeth Cymru, daeth yn amlwg nad yw'r cyfrifoldeb newydd i gyhoeddi'r gofrestr buddiannau ar-lein yn cynnwys llenwi'r ffurflen yr oedd Un Llais Cymru wedi'i dosbarthu i aelod gynghorau ar yr 28ain Mai 2015. Credwyd yn wreiddiol y cafodd y ddarpariaeth i eithrio cynghorwyr cymuned a thref o ofynion paragraff 15(1) y model god ymddygiad i gofrestru rhai buddiannau ariannol ac o fathau eraill o fewn 28 diwrnod i dderbyn eu swyddi ei dileu gan Ddeddf 2013. Fodd bynnag, yn dilyn trafodaethau gyda swyddog perthnasol Llywodraeth Cymru, gwelwn nad yw hynny'n wir. Mae'r swyddog yn deall efallai y bu dryswch ar y mater hwn, ac fe gadarnhaodd nad yw Deddf 2013 yn effeithio o gwbl ar ofynion y cod ymddygiad sy'n ymwneud â datgelu a chofrestru buddiannau. Yn fyr, mae gofynion y cod ymddygiad, fel y mae'n berthnasol i gynghorau cymuned a thref, fel a ganlyn:

- a) Rhaid i gynghorwyr ddatgan buddiant personol ac, os yn briodol, fuddiant rhagfarnol sy'n gysylltiedig â materion perthnasol pan maent yn bresennol mewn cyfarfodydd.
- b) Pan mae cynghorwyr yn datgan buddiant personol am y tro cyntaf, rhaid iddynt roi cadarnhad ysgrifenedig o'r buddiant i'r Swyddog Priodol, cyn neu'n union wedi diwedd y cyfarfod. Mae'n arfer da i'r Swyddog Priodol gofnodi'r datganiadau hyn yng nghofnodion y cyfarfod.
- c) Dylai'r Swyddog Priodol gofnodi buddiannau a ddatganwyd mewn cyfarfodydd am y tro cyntaf yn y gofrestr buddiannau yn unol ag adran 81 Deddf Llywodraeth Leol 2000. Rhaid i'r gofrestr fod ar gael i'w harchwilio gan

y cyhoedd ar unrhyw adeg resymol ac, yn dilyn dyfodiad Deddf 2013, rhaid iddi gael ei gosod ar wefan y cyngor.

d) Dylid diweddarau'r gofrestr cyn gynted ag y bo hynny'n rhesymol ymarferol yn dilyn pob cyfarfod pan gaiff buddiannau newydd eu datgan.

Pa ddatganiadau i'w cofnodi:

Dylid gwneud datganiadau o fuddiannau yn unol â'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru (trowch at y Canllawiau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar gyfer aelodau cynghorau cymuned – sydd ar gael ar lecyn aelodau gwefan Un Llais Cymru). Mae'r canllawiau yn cynnwys manylion am fuddiannau personol a rhagfarnol ac maent yn cyfeirio hefyd at roddion a lletygarwch. Yn y pendraw, mater i'r aelodau yw penderfynu a ydynt yn gwneud datganiad o fuddiant ai peidio, gan ddibynnu ar amgylchiadau eu sefyllfa. Mae gan eraill (trydydd partion) wastad yr hawl i herio unrhyw fethiant i ddatgan buddiant, ac mae'n bwysig felly fod aelodau'n cael eu hatgoffa i gymryd materion o'r fath o ddifrif.

Templed ar gyfer cofrestr/datganiadau:

Mae Un Llais Cymru wedi paratoi "templed" i'w ddefnyddio gan aelod gynghorau at ddibenion gweithredu cofrestr o'r fath, a chafodd ei ddsbarthu i aelod gynghorau. Mae copïau o'r templed hwn ar gael ar lecyn aelodau gwefan Un Llais Cymru, os oes angen. Os ydych yn defnyddio'r ffurflenni hyn (neu unrhyw rai eraill) ar gyfer cofnodi datganiadau o fuddiannau yn swyddogol, y "gofrestr" fel y cyfryw fydd y casgliad o'r holl ffurflenni yn cael eu cyflwyno gyda'i gilydd. Gellir cyflwyno'r rhain mewn unrhyw ddull cyfleus, efallai wedi'u trefnu yn ôl enw aelod neu ddyddiad. Yn naturiol, ni fydd aelodau nad ydynt wedi datgan unrhyw fuddiannau wedi llenwi unrhyw ffurflenni i'r perwyl hwnnw, sy'n golygu y bydd eu cofnodion yn wag (hynny yw, ni fydd ganddynt unrhyw gofnodion). Nid yw'n cael ei ystyried yn angenrheidiol dangos unrhyw ffurflenni "gwag" o'r fath ar wefan y cyngor, ond nid yw'n anghywir gwneud hynny os mynnwch.

This page is intentionally left blank